

AD AU

IÓN GE

BAILLY

DE VERA

RELIGIONE

BT1101

B3

v.1

c.1

RALD

1080046260

E#88#182

215

TRACTATUS
DE
VERA RELIGIONE.

TOMUS I.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

TRACTATUS
DE
VERA RELIGIONE,

AD USUM SEMINARIORUM
ET SACRÆ THEOLOGIE ALUMNORUM.

Auctore L. BAILLY,

SACRÆ FACULTATIS PARIISIENSIS BACCALAREO THEOLOGO,
DIVISIONENSIS ECCLESIE CANONICO,
PROMOTORE GENERALE, SECRON IN COLLEGIO
THEOLOGIE PROFESSORE.

EDITIO AD QUINTAM DIVISIONENSEM,
LOCUPLETIOREM ET AB IPSO AUCTORE EMENDATAM,
EX AMUSSIM APTATA.

TOMUS I.

110380

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS, PARISIIS, AS

APUD VINCENTIUM SALVÀ,

VIA DE LILLE, N.º 4.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
BIBLIOTECA CENTRAL
37542

BT1101

B3

PARIS, J. B. FOURNIER ET SOC.,
FONDO BIBLIOTECA PÚBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEÓN

ILLUSTRISSIMO ECCLESIE PRINCIPIS

CLAUDIO-MARCO-ANTONIO
D'APCHON,

ARCHIEPISCOPO AUGUSTÆ AUSCIORUM.

Nihil mihi neque gratius contingere potuit, neque honorificentius, ORNATISSIME ARCHIEPISCOPE, quàm ut lucubrationem hanc auspiciis tuis liceret in lucem producere. Opus sanè tibi multis nominibus offerendum. Ad hoc invitabat tua erga me benignitas ac benevolentia, compellebat grati animi sensus, adducebat summum quo devotus sum auctoritati archiepiscopali obsequium. Sed quod præterea movit me ad exoptandum efflagitandumque tuum huicce operi, ARCHIEPISCOPE ORNATISSIME, patrocinium, est hæc una omnium ore prædicata morum tuorum integritas. Ut id deprecarer persuasit ipsa operis materies; videlicet opus in gratiam legis christianæ susceptum prodire debuit sub tutela ac favore patroni

omnium legis officiorum servantissimi ac studiosissimi, atque par erat ut in fronte libri in quo sermo est de re sanctissima, nomen inscriberetur quo mirabiliter fulciretur opus, sicque Ecclesiae hostes, quibus insignitus es virtutibus, ipso libri exordio refellerentur. Ea nempe virtuti vis inest atque majestas, ut impiorum admirationem colligat, reverentiam sibi conciliet, ac etiam nolentium suffragia rapiat. Reapse quidem religio morum suavitate, animi moderatione et æquanimitate, beneficentiâ in pauperes, vitâ à luxu et à deliciis semotâ, pacis amore, verbo dicam, officiorum praxi felicius animis infunditur quàm contemplatione demonstratur. Vident boni omnes cum gaudio, ARCHIEPISCOPE ORNATISSIME, præcellentes istas in te coalescere dotes, virtutibusque archiepiscopo dignis sic eminere te, ut inter omnia ornamenta tua, minima portio sit generis claritudo. Hic tuus religionis amor suadet mihi fore ut hoc operis, si minus dicendi formâ, certè argumenti magnitudine ac dignitate tibi non displiceat. Hoc excipias, velim, in meâ tibi observantiæ monumentum.

Tibi addictissimus et obsequentissimus servus

LUDOVICUS BAILLY,

theologie professor.

PRÆFATIO.

Serpit undequaque hæc infaustis temporibus impietatis venenum. Numerosa pseudophilosophorum turba in religionis perniciem consociatur. Alii in naturæ humanæ et rationis dedecus, mentem suam à materia non distinguunt, sese brutis æquiparant, hominem meriti et demeriti minimè capacem, ineluctabilique fato conductum pronuntiant, machinæ et automato assimilant, adimunt virtuti præmia et vitio pœnas, quæ post hanc vitam rependantur, proindè viro justo præcipuum solamen et incitamentum, vitioso saluberrimum terrorem tollunt, sicque societati non minùs quàm religioni nocent. Alii ipsam legem naturalem omnibus animis ingentam labefactant, convellunt; justis et injustis ex opinione conficta, aut ex utilitate propria, vel ex arte politica, vel ex potentia et appetitu originem repetunt. Virtutem à vitio non discriminari asserunt, sicque eos ad omnia scelera et facinora januam pandere non pudet. Multò plures rationem densissimis obnubilatam esse tenebris non animadvertentes, huic plus æquo indulgent et confidunt, aliam vocem audire, aliamque in agendis regulam sequi recusant, et eò usque audaciâ progressi sunt, ut

veritates illas quas superbiens eorum ratio non attingit, à Deo posse revelari pernegarent. Isti revelationem omnem quasi noxiam, mysteria, ritus, miracula, prophetias, et omne argumentorum genus quo firmatur christiana religio, temerario ausu lacessunt. Quæcumque sunt sacra oppugnant, ac christianum nomen penitus extinguere meditantur. Ad opus tam nefandum artes omnes viresque conferunt; omnem machinam submovent, ut religionis ædificium diruant atque demoliantur; nullum bellandi genus intentatum reliquerunt. Porphyrii, Celsi, Juliani, etc.; sophismata renovant. In philosophicis, physicis, historicis, chronologicis, criticis tela conquirunt, quæ contra christianam fidem jactant. Sub omni forma et specie suas perversas doctrinas proponunt. Exitiale virus ubique rapido cursu diffluit. Muneris est illorum præsertim quibus divina munia concredita sunt, consiliis et conatibus tam iniquis obsistere, tantam audaciam repellere, hostes in Ecclesiam tam sacrilegos, in Deum tam impios contere. Hoc præstiterunt permulti. Adfuerunt nostræ religionis ultores. Legem divinam victricibus armis defenderunt plurimi. Exstant innumera volumina et opera eximia, præsertim idiomate gallico conscripta, quibus Deistarum cavillationes aperiuntur, sophismata dissolvuntur, tela conteruntur. At verò impiis libros magis ac magis exitiosos in diem parturientibus, ac nova audentibus, multum utile duxi futurum esse opus latino idiomate conscriptum, scholis attemperatum, in quo sermone brevi, sed aperto, contententur tot errores, tot et tam horrendæ doctrinæ

quæ singulis diebus in lucem prodeunt; in quo recolligantur firmissimæ probationes et argumenta quibus divina religio fuleitur, et revincuntur ipsius oppugnatores; in quo, unâ voce, theologica juventus suæ fidei principia facili haustu combibere possit. Hunc laborem, instantibus viris amore religionis non minùs quàm scientiâ eximiis, in me suscepi. Opus à multis exoptatum cum meditarer, rei difficultate et tenuitate meâ diutissimè à proposito deterritus sum. Apud me valuit tandem doctrinæ christianæ defendendæ et propagandæ studium. Accendit me ardor mentis ad utilitatem juniorum theologorum, quibus instituendis ex munere deputatus sum, et quibus lucubrationem hanc esse profuturam existimavi. Felicem me, si conatus votis respondeant!

TRACTATUM in duas partes dividimus; in prima parte de religione naturali, in altera de religione revelata disserimus. Quæ ad alios tractatus spectant prætermittimus. Disquisitiones vagas et inanes à vero theologo fugiendas resecamus. A controversiis inter theologos exagitatis discedimus. Cum solis incredulis manum conserimus. Ne disputationes quædam de miraculorum definitione et causâ, vel de aliis similibus inter nostros exagitata, aliquantulum in istorum utilitatem redundare videantur, in quavis theologorum et philosophorum sententiâ vel opinione eos revincimus; quod, meo quidem judicio, maximi momenti est ac ponderis. Omnem curam impendimus ut cuncta inter se connecterentur, veritasque alia ex alia nasceretur et lubente venâ dimanaret. Hinc ipso exordio operis tres disquisi-

tiones prævias de spiritualitate, libertate et immortalitate mentis instituimus, ne in discursu demonstrationum contextus et cohærentia turbarentur, tractatûsque filum abrumperetur. Multa paucis dicere conati sumus, brevitati consulimus. Quæcumque ad convincendum efficaciora adinvenire potuimus, quæcumque in autoribus innumeris qui ad manus venerunt in causæ christianæ defensionem excellentiora, graviora, firmiora, nobis visa sunt, quæcumque subtiliora et captiosa magis à Deistis contra religionem urgentur, cum responso vulgò multiplici in brevi opere contraximus: in quo non minimus fuit labor. Quantum valuimus, dicendi genere candido et intellectu facili usi sumus, quod in scholis theologicis altiori et sublimiori anteponendum esse et multorum iudicio et proprio experimento didicimus. Hinc confidimus argumentationes nostras, licet interdum metaphysicas, non equidem ab iis qui libros solent non legere, sed libare tantum et saltuatim attingere, verum ab homine quolibet attento, sine multa opera esse percipiendas. Deum optimum, maximum oro ac deprecor ut opus ad defensionem religionis sanctissimæ susceptum benignâ gratiæ prosequatur aurâ; lectorum animis bonæ frugis, sinceræ videlicet fidei, semina committat; mentes eorum collustret, corda sic temperet ut ad Christi doctrinam dociles se præbeant, acerrimè illam defendant, aliisque suadeant: in me verò eximium illud fidei suæ donum quod pro immensa sua bonitate largiri dignatus est, probè confirmet et augeat.

TRACTATUS DE RELIGIONE.

In tractatu de Deo divinisque attributis Athei qui Dei existentiam, Polytheistæ et Pagani qui ipsius unitatem impugnant, à theologis confutantur. Itaque cum existere Deum unum, summè bonum, summè perfectum, summè veracem, summè providum, in prædicto tractatu demonstratur, in eo non immoramur. Nunc debellare aggredimur alios christianæ religionis hostes, Deistas nempe, Judæos hodiernos et Mahumetanos. Utinam grande illud opus rectè agere valeamus! Duplicem in partem tractatum nostrum dividemus. Prima pars erit de Religione naturali, secunda de Religione revelata et positiva.

Antequàm verò de Religione naturali disseramus, tria quæ ab incredulis et deistis plurimis impugnantur, in antecessum esse comprobanda arbitramur, ne deinceps tractatûs filum abrumptur. Hæc autem tria, quibus totum innititur religionis ædificium, sunt animæ spiritualitas, ipsius libertas et immortalitas.

tiones praevas de spiritualitate, libertate et immortalitate mentis instituimus, ne in discursu demonstrationum contextus et cohaerentia turbarentur, tractatûsque filum abrumperetur. Multa paucis dicere conati sumus, brevitati consulimus. Quaecumque ad convincendum efficaciora adinvenire potuimus, quaecumque in autoribus innumeris qui ad manus venerunt in causae christianae defensionem excellentiora, graviora, firmiora, nobis visa sunt, quaecumque subtiliora et captiosa magis à Deistis contra religionem urgentur, cum responso vulgò multiplici in brevi opere contraximus: in quo non minimus fuit labor. Quantum valuimus, dicendi genere candido et intellectu facili usi sumus, quod in scholis theologicis altiori et sublimiori anteponendum esse et multorum iudicio et proprio experimento didicimus. Hinc confidimus argumentationes nostras, licet interdum metaphysicas, non equidem ab iis qui libros solent non legere, sed libare tantum et saltuatim attingere, verum ab homine quolibet attento, sine multa opera esse percipiendas. Deum optimum, maximum oro ac deprecor ut opus ad defensionem religionis sanctissimae susceptum benignam gratiam prosequatur auram; lectorum animis bonae frugis, sinceram videlicet fidei, semina committat; mentes eorum collustret, corda sic temperet ut ad Christi doctrinam dociles se praebeant, acerrimè illam defendant, aliisque suadeant: in me verò eximium illud fidei suae donum quod pro immensa sua bonitate largiri dignatus est, probè confirmet et augeat.

TRACTATUS DE RELIGIONE.

In tractatu de Deo divinisque attributis Athei qui Dei existentiam, Polytheistae et Pagani qui ipsius unitatem impugnant, à theologis confutantur. Itaque cum existere Deum unum, summè bonum, summè perfectum, summè veracem, summè providum, in praedicto tractatu demonstratur, in eo non immoramur. Nunc debellare aggredimur alios christianae religionis hostes, Deistas nempe, Judæos hodiernos et Mahumetanos. Utinam grande illud opus rectè agere valeamus! Duplicem in partem tractatum nostrum dividemus. Prima pars erit de Religione naturali, secunda de Religione revelata et positiva.

Antequam verò de Religione naturali disseramus, tria quae ab incredulis et deistis plurimis impugnantur, in antecessum esse comprobanda arbitramur, ne deinceps tractatûs filum abrumptur. Hæc autem tria, quibus totum innititur religionis aedificium, sunt animae spiritualitas, ipsius libertas et immortalitas.

PRIMA QUÆSTIO PRÆVIA.

De Spiritualitate Mentis humanæ.

Constat ex sensu intimo existere in nobis principium activum et cogitans. Quæritur hinc utrùm illud principium cogitans sit necessariò simplex, materiæ et extensionis expers; utrùm verò possit esse extensum: uno verbo, utrùm corpus nostrum possit esse principium illud cogitans, utrùm autem illud principium in homine cogitans, volens, judicans, à corpore sit necessariò distinctum. Materialistæ contendunt extensum seu materiam posse cogitare: hinc in homine admittunt unicum substantiæ genus, quod nempe simul sit corporeum et cogitans. Contrà illos nobis probandum incumbit cogitationem cum substantia extensa non posse consociari, et consequenter duplicem esse necessariò in homine substantiam, aliam nempe cogitantem et simplicem, aliam verò extensam et divisibilem.

PROPOSITIO.

Principium in homine cogitans, seu mens humana à corpore distinguitur, et est necessariò simplex.

PROB. 1º ex activitate seu ex facultate agendi mentis. Principium quod in homine cogitat, seu mens humana est substantia ex se activa, ex modo notatis, factentibusque adversariis, qui ipsimet materiæ activitatem concedunt; atqui substantia de se activa est simplex

et extensionis (1) expers: si enim esset extensa et ipsamet materia, ut adversarii contendunt, ergo materia foret de se activa; atqui materia non est de se activa: illa enim non est de se activa quæ à se non movetur, quæ sibi nullum motum, nullas impressiones dat, sed illas omnes ab ente alieno recipit; atqui talis est materia: si enim materia sibi daret motus suos et impressiones, vel foret illorum motuum et impressionum causa necessaria, vel causa libera: atqui neutrum dici potest.

Non primum; aliòquin motus foret materiæ essentialis; quod tamen dici nequit. 1º Quia materia sæpè quiescit et motu privatur. 2º Quia si motus materiæ esset essentialis, vel foret motus talis, id est, talis talisve directio, talis talisve motus copia, vel motus qualiscumque et indeterminatus: atqui 1º talis directio, talis velocitatis gradus et copia materiæ non sunt essentialia, cum nulla sit velocitas quæ non possit minui vel augeri, cum nulla sit directio quæ non possit immutari. 2º Motus qualiscumque et indeterminatus non est materiæ essentialis; hic enim motus est commentitius, nec potest existere, cum materia non possit obsequi nisi tali talive directioni, et consequenter motui determinato.

Non secundum. Si enim materia esset suorum motuum causa libera, sibi pro nutu motum imprimeret; non expectaret impulsus corporis alieni ut moveretur; ex seipsa motui suo finem faceret; per seipsam et abs-

(1) Nota hic quæstionem esse de extensione corporea, de pluralitate partium corporearum. De aliis extensionis speciebus de quibus multa edisserunt philosophi, non est hic dicendi locus.

que resistentia obicis externi quiesceret; ex seipsa et sine corporum impulsione ad motum deferretur: sic intrinsecus experimur penes nos esse deambulare, positus dapibus vesci, studio incumbere, vel non: atqui contrarium, oculo iudice, in materia deprehendimus: ergo materia non est sui motus causa libera. Aliunde non est causa necessaria: ergo non est de se activa, ergo principium in nobis cogitans, seu mens humana est simplex, et materia distinguitur.

PROB. 2° ex facultate cogitandi. Si principium cogitans seu intelligens posset esse extensum, tunc cogitatio inhereret subjecto extenso, et foret ipsius modus; atqui illud repugnat: vel enim foret illius subjecti corporei modus essentialis, vel modus accidentalis: atqui neutrum dici potest.

Non primum. Nam, 1° res non potest esse sine modo qui ipsi est essentialis; quod enim rei essentialis est, non potest ab ea divelli: atqui tamen existunt corpora sine cogitatione: quis enim dixerit parietem, liquores cogitare? 2° Si esset modus materiae essentialis, quanto magis et attentius consideraretur extensio, eò clarior, eòque nitidior haberetur cogitationis idea; sic, quia figura, divisibilitas, sunt modi extensioni essentielles, quò magis ad extensionis naturam attendimus, eò adæquatiores habemus statuum illorum ideas: atqui tamen extensionis attenta consideratio non reddit clariorem cogitationis ideam; quin imò, ut ratiocinatur D. de Crouzas, eam confusam magis et obscuram efficit. Nam mathematici, qui in investigandis extensi proprietatibus tempus absumunt, non clarius quàm cæteri homines

cognoscunt quid sit idea; imò, quò magis considerandis corporibus assuescunt, eò minùs apti fiunt ad spiritus cognoscendos. 3° Demùm, quisque semetipsum circumspiciens facillè deprehendet se non indigere corporis ideà ut concipiat cogitationem, quisque facillè deprehendet se posse cogitare de variis mentis operationibus, de idea, de iudicio, et si nullatenùs de materia, de figura, de motu cogitet: atqui tamen, si operationes mentis essent essentielles materia, de idea, de iudicio cogitari non posset nisi de materia cogitaretur; sic, quia figura, mobilitas, sunt materiae essentielles, de illis cogitari non potest, quin de materia cogitetur; ergo cogitatio non est modus materiae essentialis.

Non secundum. Si enim cogitatio esset modus extensioni accidentalis, saltem aliquandò cogitatio posset repereri in subjecto extenso et corporeo; atqui illud repugnat. Nam cogitatio est omninò simplex et indivisibilis; vel tota ponitur, vel nullatenùs; non datur v. gr. media, tertia pars dubii, affirmationis, vel negationis: atqui modificatio simplex non potest esse in subjecto composito. 4° Quia modificatio rei alicujus ab illa re modificata non distinguitur, consequenter subjecti sui naturam et conditionem sortitur: sic inflexio digiti est ipse digitus inflexus, et habet partes, sicut digitus. 2° Vel illa cogitatio omnes illius subjecti corporei partes afficit et in illis dispertitur, vel aliquas tantùm afficit, vel demùm unam dumtaxat partem in alias partes non ampliùs divisibilem afficit. Si omnes partes subjecti extensi afficiat cogitatio, et in aliis dispertiatur, ergo non est simplex, sed tam dividitur quàm ipsamet extensio:

quod tamen repugnat ex modò dictis. Si partes aliquas afficiat, illud, pari jure, repugnat ob eandem rationem. Aliundè verò, undenam partes quædam illius subjecti cogitent potius quàm aliæ? Undenam istud haberent privilegium? Tandem, si cogitatio sit dumtaxat in una parte simplici et non ampliùs divisibili, indè sequitur cogitationem non recipi in subjecto composito et corporeo, sed simplici; ergo revincuntur Materialistæ, qui contendunt subjectum ut compositum posse cogitare.

Asserunt increduli, ad infirmenda hæc argumenta, motum non quidem massæ aut partibus materiæ sensibilibus, sed particulis internis, insensibilibus, seu atomis esse essentialem. Probant autem motum partibus materiæ subtilioribus essentialem esse, eò quòd omnium corporum, etiam eorum quæ videntur conquiescentia, partes internæ et insensibiles continuò rarefiant, dissolvantur, abeant in vapores: quæ quidem sine motu interno fieri nequeunt. Addunt insuper omnia corpora necessariò gravitare, in se invicem agere et reagere, sese mutuò attrahere; ex quibus concludunt motum partibus materiæ subtilioribus esse essentialem: ita præsertim auctor libri horrendi cui titulus: *le Système de la Nature*.

At verò haud operosum est ista refellere. Nam, 4º cùm omnes materiæ partes quæ sub sensum cadunt, aliquandò quiescant et motu priventur, ex analogiæ regulis idem concludendum est de partibus materiæ insensibilibus; undè sequitur motum illis non esse essentialem. Sic ex eo quòd omnes materiæ partes sub sensum cadentes sint solidæ, mobiles, rectè inferitur partes

etiam in quas experimenta tentari non possunt, iisdem gaudere proprietatibus. 2º Motus concipi nequit sine directione tali, sine tali velocitatis gradu. Itaque si motus esset moleculis corporum insensibilibus essentialis, talis directio, talis velocitatis gradus istis moleculis foret essentialis. Quis tamen istud asseruerit? Quis dixerit illas particulas v. gr. necessariò moveri ad sinistram, nec posse ad dexteram impelli, illarumque velocitatem non posse retardari aut accelerari. 3º Tales formæ, tales situs corporum non sunt ipsis essentielles: atqui tamen variæ corporum formæ, varii situs ex variis motibus etiam particularum internarum nascuntur; ergo motus non est partibus materiæ subtilioribus essentialis; absurdum est enim causam necessariò agere, si effectus sit accidentalis. 4º Quidquid essentialis est speciei, singulis individuis essentialis est: sic facultas ratiocinandi non esset homini essentialis, si vel unus homo sine hac facultate conciperetur; ergo absurdum est asserere motum aliis materiæ partibus, nempe crassioribus, esse accidentalem, aliis verò, nempe subtilioribus, esse essentialem. 5º Si aliis materiæ partibus inesset una proprietas essentialis, in aliis verò deesset, istæ aliæ partes non forent materia, sed altera substantia à materia prorsus diversa, eùm diversam haberent essentiam; proindè non materia facultate cogitandi donaretur, sed alia substantia quæ ab ea distingueretur.

Materiæ dissolutiones, evaporationes, corruptiones, arborum vegetatio et alia similia aliorum corporum impulsibus producuntur. Cuncta hæc à motibus accidentalibus necnon et legibus à Creatore institutis nascuntur.

Idem dicendum est de corporum gravitate et attractione. Newtonius et alii physici perspicaciores ac sanioris ingenii, qui materiæ proprietates attento animo exquisierunt ac studiosius quàm auctor quem refellimus explorarunt, motum esse corporibus minimè essentialem professi sunt; attractionem aut gravitatem ex causis incognitis, ex motibus materiæ minimè essentialibus dimanare, aut primariam esse legem à Deo institutam crediderunt. Idem notat D. d'Alembert lib. cui tit. *Mélanges de Littérature*, tom. 5, pag. 445. *Comment expliquer*, inquit, *ce qu'on ne comprend pas, si ce n'est en disant: Dieu l'a voulu ainsi? Si les philosophes ont quelque chose à se reprocher, c'est peut-être de ne pas donner plus souvent cette solution aux questions qu'on leur fait.*

PROB. 5° ex facultate judicandi. Judicium fit asserendo unam ideam cum alia convenire vel non convenire, v. gr. si dicatur: *Deus est bonus; circulus non est triangulus*. Undè ad judicandum requiritur ut duæ habeantur simul idæ: si enim non haberetur nisi una idea, et alia foret absens, tunc non posset mens affirmare illas ideas inter se convenire vel disconvenire. Jam verò, si ens compositum cogitaret, vel duæ illæ idæ reciperentur in una ipsius parte composita, vel in parte simplici: si in parte simplici, causam habemus. Si in parte composita, ergo una idea erit in parte C; ergo pars subjectum B non habebit duas simul ideas, non erit conscia duplicis idæ; ergo nihil affirmare vel judicare poterit.

Hinc in sententia Materialistarum mens objecta di-

versa inter se numquàm posset comparare; hinc non posset affirmare unam tabellam esse alià elegantiorē, se magis suavi symphoniam quàm lautis dapibus condelectari, etc.

PROB. 4° ex facultate ratiocinandi. Facultas ratiocinandi est facultas comparandi unum judicium cum judicio altero ope tertii judicii; tale est istud ratiocinium: *Ens summè bonum est amandum: atqui Deus est summè bonus, ergo Deus est amandus*: atqui subjectum compositum talem comparisonem instituere non potest, quia tria hæc judicia non possunt tunc in eodem subjecto simul reperiri, ut modò probabimus; ergo, etc.

Et verò sit globus geographicus in quo quatuor partes mundi delineentur. Patet 1° nullam esse hujus globi partem quæ et Europam, et Asiam, et Africam, et Americam exhibeat. Patet 2° globum hunc, si foret cognitionis et rationis capax, nullam gerere partem quæ dicere posset: *Novi simul Europam, Asiam, et Africam, etc., America Asiam magnitudine superat*; quippè noscet unaquæque pars illud quod repræsenteret. Porrò tres idæ, subjecti, attributi et medii termini, quæ in omni ratiocinio necessariò reperiuntur, non possunt aliter in subjecto composito recipi quàm mundi partes in globo geographico; aliòquin non integrum afficerent subjectum, sed tantum illius partem, et quidem simplicem; si enim composita sit pars in qua reperiuntur illæ idæ, necessarium est ut in variis illis partibus dispertiantur. Ergo, etc.

PROB. 5° ex facultate volendi. Mens habet faculta-

tem volendi; impossibile est autem ut idem velit simul et non velit; atqui tamen si voluntas cadat in principium compositum, fieri poterit ut anima idem velit et non velit; pars enim una illius compositi poterit aliquid velle, et alia pars illud idem, et quidem eodem instanti nolle. Nam præcipuum voluntatis attributum est libertas; ut deinceps probabimus. Unde si debeat afficere singulas spiritus illius extensi partes, evidens est posset unam partem aliquid velle, alteram idem nolle; atqui libertas singulas spiritus extensi partes debet afficere; sicuti illas singulas partes afficiunt, ex Materialistis, cætera spirituum attributa, cogitatio, activitas, etc.

PROB. 6° ex absurdis sententiæ Materialistarum. Materialistæ cum antiquis epicureis spirituum operationes repetunt à variis motibus quibus partes corporum subtiliores, quas vocant atomos, agitantur: atqui varii particularum subtiliorum motus mentis operationes generare non possunt, idque ratione multiplici pervinci potest.

1° Cogitationes spirituum unico instanti fiunt; si enim multiplices instanti fierent, tunc haberent partes, et possent dividi: quod repugnat. Contra omnis motus est successivus, siquidem est translatio corporis ab uno loco ad alium locum; ergo cogitationes mentis à motu non producantur.

2° Si cogitationes à motu atomorum producantur, cognitio istorum principiorum, *totum est majus sua parte, bis duo dant quatuor*, consistet in aliqua speciali atomorum dispositione et motu, atqui id repugnat.

Si enim veritas istorum axiomatum in aliqua atomorum dispositione et motu consistat; ergo opposita dispositio et motus alii dabunt veritates et cognitiones oppositas; diversæ enim causæ et motus oppositi diversos et oppositos effectus debent producere. Cùm itaque dispositio atomorum opposita et motus diversi sint valde possibiles, siquidem nullus est in atomis motus qui non possit in oppositum mutari, exindè sequeretur posse dari veritates et cognitiones veritatibus modò relatis oppositas; quod manifestè repugnat.

3° Spiritus aliquandò recogitant suas ideas, et ad suas operationes animum retorquent: atqui hæc animi meditatio à motu atomorum non potest produci; vel enim produceretur ab eodem motu qui est causa ideæ primitivæ in quam reflectit spiritus, vel à motu diverso: atqui neutrum dici potest. 4° Non ab eodem motu qui est causa primitivæ ideæ. Nam meditatio hæc non est ipsa prima idea, sed est reputatio et examen primitivæ illius ideæ, est attentio in illam ideam; ergo non potest oriri ab eodem motu; idem enim motus, seu eadem causa non daret nisi eandem ideam, et nihil aliud. 2° Non producitur à motu diverso. Nam adhuc habetur primitiva idea, siquidem spiritus illam considerat atque meditatur; ergo materia in illo instanti movetur eodem modo qui aptus est ad excitandam illam ideam primitivam; sed materia non potest eodem tempore motibus diversis satisfacere; ergo tempore meditationis non est in subjecto cogitante motus diversus à motu qui est causa primitivæ ideæ; ergo meditatio de qua agitur non oritur à motu diverso, etc.; ergo, etc.

4° Unusquisque suæ libertatis conscius est. Spiritus saltem persæpè sunt suorum actuum et cogitationum domini. Si velim, de magnete cogito. Possum liberè de sideribus, de aere et ipsius pondere meditari, vel longo vel brevi tempore, unâ horâ vel uno minuto, pro nutu meo : atqui si cogitationes à motu et impressionibus atomorum producerentur, hæc omnia liberè non possem agere, motus enim cæco impetu agit, mechanicas leges sequitur. Undè in illa hypothèsi non possem de magnete v. gr. cogitare, nisi esset quædam quantitas motûs determinata ; non possem pro nutu meo ab hac idea ad aliam volitare. Si illa tenuissima corpuscula motum accepissent aptum ad producendam magnetis ideam per totam horam, tunc per totum illud tempus non possem de alio cogitare ; ergo spiritus nunquam esset actuum et cogitationem dominus ; ergo cogitationes à motu atomorum non oriuntur.

3° Spiritus præteritorum recordantur, futura quandoque præsentiant, non existentia percipiunt, quæ non cadunt sub sensu attingunt ; ut sunt entia moralia, iustitia, bonitas, etc., ut sunt entia logica seu abstracta, genus, differentia ; ut sunt veritates metaphysicæ, v. gr. impossibile est idem simul esse et non esse, etc. Jam verò etsi quis forsitan putare posset ideas alicujus objecti sensibilis et corporei, v. gr. equi, arboris, à motu produci, quia vulgò habentur illæ ideæ ut tenuissimæ imagines objectorum quæ repræsentant, attamen fieri non potest ut ideæ rerum insensibilium, præteritarum, futurarum, entium moralium, etc., à motu producantur. Nam quæ corporeis partibus destituuntur, in

corpora agere nequeunt : atqui præterita, futura, veritates morales, logicæ, metaphysicæ, corporeis partibus destituuntur ; ergo in corpora agere nequeunt ; ergo spiritibus, si sint corporei, ut volunt Materialistæ, motum imprimere nequeunt ; at verò sine motu ulla exurgit idea, ex Materialistis, ergo in sententia Materialistarum spiritus non possent habere ideas futurorum, præteritorum, veritatum moralium, logicarum, etc., ergo, etc.

6° Materialistarum systema idiomatum institutioni et usui repugnat. Nam si idea produceretur à motu qui subtiliores cerebri partes exagitat, quoties igitur illæ partes cerebri subtiliores eodem moverentur, tunc eadem nascerentur ideæ : atqui hoc falsum est. Si enim coram arabe et latino proferatur ista vox, *Deus*, sanè partes cerebri subtiliores quæ mentem, juxta Materialistas, constituunt, easdem impressiones aeris recipiunt et eodem modo commoventur, tum in arabe tum in latino ; siquidem aer inter ipsos medius eodem modo agitur, et reverà ambo eundem sonum audiunt ; quod fieri non posset, nisi idem motus ipsis imprimeretur : atqui tamen in illa hypothèsi in qua idem est motus, in qua utriusque spiritus eodem modo commoveretur, non ideò eadem nascuntur ideæ ; arabs enim ad prolationem illius vocis, *Deus*, nullam ideam habet nisi ideam soni ; latinus verò habet tum ideam soni, tum ideam entis summè perfecti.

Prætercà, arabs ille linguam latinam ediscat, et rursum eadem vox, *Deus*, coram ipso pronuntietur ; sanè tunc idem erit motus, partes quæ constituunt ipsius

spiritum eodem modo agitabuntur : atqui tamen non solam, ut antea, habebit ideam soni, sed etiam Entis summè perfecti ; ergo, etc.

Demum, institutio idiomatum pendet ab hominibus. Homines potuerunt et possunt huic signo, huic voci, hanc vel illam affingere ideam, pro nutu et arbitrio : atqui tamen, si idea à materiæ impressionibus produceretur, homines pro arbitrio non possent hanc vel illam ideam tali signo seu voci affingere ; siquidem motus et impressiones materiæ necessarie sunt, et ab hominum institutione non pendent.

7.º Cùm, ex Materialistis, mentes ex partibus materiæ subtilioribus conflentur, debent illius partes singulis instantibus expirationis viâ, per varios corporis humani meatus elabi. Debet, in ipsorum sententia, perpetuus esse tenuissimarum illarum particularum seu animarum fluxus ac refluxus, aliæ mentes aliis debent succedere : quod absurdum est.

8.º Si principium cogitans nihil aliud sit nisi subtiliores materiæ partes variis motibus exagitatae, cur igitur istud principium cogitans non sentit hos motus ? Cur anima de illis motibus sibi conscia non est, dum tamen omnes suas alias operationes sentit, et de illis conscia est, saltem quoties vult ad illas animum revocare ?

9.º Si homo totus sit ex materia compositus, et in eo non sit principium à materia distinctum, nulla in ipso erit virtus, nullum vitium ; tunc enim omnes ejus operationes à variis motibus, velocitatibus et directionibus producerentur : jam verò varii motuum gradus,

variæ directiones, curvæ vel inflexæ, virtutibus et vitiis procreandis impares sunt, ut patet ; ergo Societati ac Religioni prorsus adversatur Materialistarum error.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. I. Non cognoscimus omnes materiæ dotes. Singulis diebus novæ deteguntur. Newtonius plures suis de lumine experimentis ignotas antea materiæ proprietates invenit : atqui inter ignotas materiæ proprietates forsân reperitur facultas cogitandi ; ergo, etc.

RESP. NEG. MIN. Nam quæcumque sint materiæ proprietates ignotæ, debent cum proprietatibus materiæ cognitæ convenire : atqui, ex probatis, facultas cogitandi non potest cum facultatibus materiæ cognitæ, v. gr. cum pluralitate partium convenire ; ergo non potest reperiri inter materiæ proprietates incognitas. Præterea quis admittet istud ratiocinium ? *Non cognoscimus omnes circuli proprietates ; ergo forsân quadratura reperiri potest inter proprietates circuli incognitas* : atqui huic ratiocinio simile est Materialistarum argumentum ; ergo, etc.

Quantum ad experimenta Newtonii de lumine, nihil detexit ille philosophus quod cum proprietatibus materiæ cognitæ conciliari non possit : quin imò novas proprietates non invenit. Equidem novas divisiones, novas formas in corporibus detexit, sed hæc omnia sunt vel figuræ, vel motus, vel divisiones, consequenter ad materiæ proprietates cognitæ semper revocantur.

INST. 1.º cum Lockio. Saltem Deus potest extenso cogitandi facultatem largiri. Nam potest Deus substantiam corpoream extensione spoliare. Atqui tunc illa substantia poterit cogitare. Ergo, etc.

R. N. MAJ. Deus enim impossibilia non potest. Ad probationem, 1.º negari potest major in qua affirmatur Deum posse materiam extensione privare. Nam si Deus materiam extensione spoliaret, illud efficeret vel separando à se invicem partes simplices seu monades ex quibus, juxta plures philosophos, materia componitur, vel penitus delendo partes ex quibus materia conflatur.

Primum rejiciunt omnes qui materiam in infinitum divisibilem asserunt. II verò philosophi qui contendunt elementa materiæ esse simplicia, equidem hypothesim admittent, sed exindè non potest concludi materiam et corpus posse cogitare. Nam illa elementa materiæ simplicia, juxta eos necessariò et ex natura sua sunt inertia et otiosa; nunquam ea spoliari possunt inertia quæ materiæ essentialis est; nunquam igitur poterunt cogitare; siquidem ad cogitationem requiritur activitas; ergo corpus ex his elementis otiosis et inertibus coalescens non cogitabit, etiam in sententia eorum qui puncta simplicia defendunt.

Si secundum admittatur, id est, si omnes partes corporis penitus deleantur, tunc quidem nulla erit extensio, sed nulla insuper extabit substantia in qua cogitatio recipi possit.

Quidquid igitur dicant Materialistæ, inferri non potest materiam posse cogitare.

INST. 2.º Motus et quies, licet inter se opponantur,

possunt idem objectum afficere; ergo saltem successivè cogitatio et extensio possunt idem subjectum afficere.

R. N. CONSEQ. ET PAR. Discrimen est quia motus et quies equidem inter se opponuntur; hinc non possunt simul existere in eodem subjecto. Verùm subjecto extenso non opponuntur, hinc in eo possunt successivè reperiri. At verò cogitatio extensioni et pluralitati partium repugnat; quoties igitur stabit extensio seu pluralitas partium in aliquo subjecto toties ab illo subjecto excludetur cogitatio. At verò extensio à subjecto extenso non potest adimi, nisi deleatur illud subjectum; sola enim partium separatio non tollit extensionem, sed tantum viciniam et continuitatem; quandiu enim supererunt elementa materiæ, toties aliquam extensionem conflabunt; siquidem tunc aderit positio partium extrà partes. Igitur extensio non potest adimi, nisi subjectum omninò deleatur; ergo nullum remanebit subjectum in quo recipiatur cogitatio.

INST. 3.º Saltem in sententia eorum qui materiam ex monadibus seu ex punctis simplicibus coalescere asserunt, materia potest cogitare. Nam cum unumquodque punctum materiæ sit simplex, potest consequenter cogitare. Jam verò adunentur plurima puncta cogitatione instructa, tunc acervus ille erit extensus: atqui tamen cogitabit; ergo extensum potest cogitare: uti opinatur Lockius.

RESP. 1.º Opinionem qualemcumque ex qua sequeretur materiam posse cogitare, eo ipso abjiciendam esse ut absurdam. Si igitur hoc consequatur ex sententia

eorum qui puncta simplicia defendunt, concludendum est repugnare istam sententiam, et procul arceri debere.

2.º Ut jam diximus, elementa materiae, in hac opinione, equidem sunt simplicia, sed sunt insuper inertia; consequenter fieri non potest ut cogitent. Materia, juxta istius sententiae patronos, est pluralitas partium simplicium, sed naturam suam inertium, otiosarum; partes vero de quibus mentio est in objectione, activae sunt, siquidem sunt cogitantes; ergo materiam non constituunt; ergo materia non cogitat, etiam in sententia philosophorum qui monadum sunt defensores.

Præterea, ex hac argumentatione ad summum inferre possent Materialistae partes simplices cogitare, et quidem totuplici cogitatione quot sunt illae partes. Jam vero exinde non sequitur animam seu subjectum cogitans perire dissolutione partium, ut isti volunt; cum enim sit pars simplex, igitur ipsius partes non possunt dissolvi et separari. Ergo scopum non attingunt Materialistae.

Obj. II. Existentia, velocitas, motus sunt aliquid simplex, et tamen in corporibus recipiuntur; ergo, paritate, cogitatio, licet simplex, in subjecto extenso recipi potest.

Resp. 1.º cum defensoribus punctorum simplicium, existentiam, velocitatem et motum recipi in corporibus toties quoties est pars elementaris; unde tota existentia, tota velocitas recipiuntur in singulis partibus simplicibus; igitur non potest concludi aliquid simplicis in subjecto extenso recipi; ergo nulla difficultas.

Resp. 2.º cum aliis. Si materia sit in infinitum divisibilis, oportet ut dicatur illius existentiam pariter in infinitum esse divisibilem, cum evidens sit existentiam alicujus rei esse ipsam rem existentem. Proinde existentia, in illa sententia, non est simplex, ut fert argumentum. Quantum ad velocitatem, juxta saniores philosophos, nihil arguit in corpore moto præter corpus et Dei voluntatem corpus illud à loco ad locum transferentem, non vero *qualitatem* motricem nescio quam corpori adhaerentem. Quo posito, nulla difficultas. Idem de motu dici potest. Insuper, falsò assertitur motum esse simplicem. Nam datur motus curvilineus, rectilineus; ergo non est simplex. Aliundè, ut jam diximus, omnis motus est successivus, cum sit translatio corporis ab uno loco ad alium; ergo omnis motus est compositus.

Resp. 3.º Animam esse incorpoream probavimus, non solum quia cogitatio utpotè simplex non potest recipi in subjecto composito, sed insuper quia mens humana judicat, ratiocinatur, vult, et quia illae tres operationes non possunt existere in subjecto extenso. Jam vero et si motus, existentia, possent in subjecto corporeo stare, minimè sequeretur tres prædictas operationes in eodem subjecto corporeo posse recipi. Nulla est inter utrumque analogia, nulla similitudo et paritas. Non ex eo ipso quòd illae operationes sunt simplices, intulimus illas subjecto extenso non posse inherere, siquidem illae operationes quodammodo sunt compositae, ex pluribus ideis vel judiciis coalescentes; sed illud ex natura illarum operationum probavimus. Ergo nulla paritas.

OBJ. III. Quotidiè experimur simul sensationes caloris et frigoris : atqui si anima non haberet plures partes, non possent illæ sensationes utpotè secum pugnantes simul in anima recipi, ergo, etc.

RESP. 1.º Negari potest et à pluribus negatur major. Nam etsi manus, v. gr. eodem tempore ad ignem et ad aquam congelatam admoveatur, dici potest duas sensationes exindè natas ita velociter sibi succedere, ut ratione temporis confundantur, vel eum aliis dici potest ex illis duabus sensationibus unicam exoriri mixtam.

RESP. 2.º N. MIN. Et dico illas sensationes secum non pugnare, sed tantum illas esse diversas, indeque argumenta nostra confirmari, nedùm infirmantur. Nam si mens esset composita, si, ut fert objectio, una sensatio foret in una parte, altera verò in alia parte, tunc mens illas non posset comparare, nec pronuntiare unam esse alià jucundiorē, vel molestiorē : atqui tamen id apè pronuntiat ; ergo non est composita.

RESP. 3.º Vel illæ sensationes non sunt *contradictoriæ*, id est, sese non excludunt, vel sunt *contradictoriæ*, ut loquuntur. Si non sint *contradictoriæ*, si sese non excludant (quod quidem libentiùs crediderim), ergo possunt simul in anima recipi ; nulla proindè difficultas. Si sint *contradictoriæ*, tunc vel sibi rapidò succedunt, vel ex illis unica exurgit sensatio mixta. Quidquid sit, nihil exindè concludi potest contra animæ spiritualitatem, tot et tam invictis confirmatam argumentis.

INST. Dantur spiritus aliù aliis perfectiores, alii plus

cogitant quàm cæteri : atqui solum compositum habet plus et minùs ; ergo mens habet partes.

RESP. DIST. Alii plus cogitant quàm cæteri, id est, plura cogitant quàm alii, concedo : id est, cogitationes majores vel minores habent, nego. Una cogitatio non habet tertiam vel quartam partem, nec ratione *entitatis* aliam superare potest. Unus igitur spiritus non potest dici ratione cognitionum alio perfectior et excellentior, nisi quatenùs plures habet cogitationes ; jam verò pluralitas cogitationum non probat spiritum esse physicè compositum ; cùm è contrario à nobis demonstratum sit plures ideas necessariò recipi in subjecto simplici, aliòquin nullum judicium, nullumque ratiocinium possent confici ; ergo major vel minor spirituum perfectio non probat mentes esse physicè compositas. Spiritus ad summum metaphysicè sunt compositi, quatenùs varios perfectionum gradus possident.

OBJ. IV. Spiritus eliciunt cogitationes suas per instans compositum ; necessum est igitur ut media pars cogitationis, v. gr. per medietatem instantis, A, altera pars verò per medietatem ejusdem instantis, A, eliciatur ; si enim tota cogitatio per primam instantis medietatem produceretur, nihil igitur eliciendum superesset per alteram instantis, A, medietatem : quod pugnat cum hypothesi.

Præterea spiritus à Deo creatus est per aliquod instans ; ergo cùm omne instans sit compositum, necesse est ut successivè creatus fuerit ; consequenter habet partes.

RESP. Admitti etiam à defensoribus continui in infi-

nitum divisibilis, et reverà admittenda esse, in tempore instantia simplicia. Nam si omnia instantia essent composita, omnes eorum partes forent successivæ; ergo nullum esset tempus verè præsens; præsens enim necessariò est instans unicum et indivisibile, ut evidens est; ergo dantur instantia simplicia. Quæ cum ita sint, evanescit difficultas modò proposita. Nam dici potest animas instanti simplici à Deo fuisse creatas, easque per instantia simplicia suas elicere operationes.

OBJ. V. Mentis sunt in loco extenso, coexistunt, variisque extensi partibus respondent; ergo habent partes.

RESP. 4° cum defensoribus elementorum materiæ simplicium, mentes existere in loco simplici, coexistere et respondere partibus extensi simplicibus, non verò partibus compositis. In illa sententia in fumos abit difficultas.

RESP. 2° cum aliis, spiritus vel non existere in loco, ut contendit Cartesius; vel si existant in loco, ipsos non esse in loco existentes instar corporum. Reverà cum inter nos consuetum sit de omnibus ope sensuum judicare, hunc existendi modum non cognoscimus. Nihilominus certissimum est hunc esse in spiritus admittendum. Cum enim demonstratur spiritus esse simplices, claret ipsos in loco extenso, saltem instar corporum, non existere; aliòquin non forent simplices. Insuper, ut ait D. *Lefrançois*, cogitatio est aliquid, verè existit, licet evidens sit illam nullum locum occupare, saltem more corporum, illamque non esse

compositam: quis enim dixerit esse cogitationis, affirmationis vel negationis tertiam vel quartam partem? Ergo, pari jure, spiritus potest existere, licet sit simplex et locum extensum non occupet, saltem instar corporum. Præterea nos fugit quomodò spiritus in spatio existant, si tamen in spatio existunt. Ipsi Materialistæ quid sit spatium exponere non valent. Philosophi nondum noverunt nec temporis nec spatii naturam. Ut quid igitur de ignotis ratiocinantur?

OBJ. VI. Belluæ habent animam sensitivam, et tamen materialem; ergo materia potest sentire. Si autem possit sentire, potest pariter cogitare.

RESP. duplicem esse sententiam philosophorum. Alii cum Cartesio asserunt belluas mera esse automata, merasque machinas; sed negant illas sentire et cogitare. Alii contendunt sentiendi et cogitandi capaces esse belluarum animas; sed affirmant illas esse incorporeas et simplices; asserunt illas animas esse ordinis inferioris, extinctisque belluarum corporibus, statim ad nihilum recidere. Neutra opinio, de qua nihil in præsentem statuimus, nobis officit. Neutra probat materiam cogitare vel sentire. Nam in priori quidem belluæ sunt materia, sed non cogitant; in posteriori cogitant, et quasdam experiuntur sensationes, sed illarum animæ sunt simplices, et à materia distinctæ.

OBJ. VII. Corpus agit in animam et vicissim; atqui solum corpus potest in alterum corpus agere; ergo anima est corpus.

RESP. DIST. Corpus agit in animam instar occasionis,

conc. Physicè et per contactum, neg. Certè solum corpus potest in aliud corpus physicè et per contactum agere. Verùm corpus potest in animam agere instar occasionis, id est, Deus, occasione quorundam corporis motuum, potest in anima varias producere affectiones, uti perspicuum est. Quid indè concludent aduersarii?

OBJ. VIII. Spiritus sibi corpora repræsentant; ergo corporei sunt. Præterea spiritus similis est speculo et tabellæ varia objecta repræsentantibus. Itaque sicut speculum et tabella, objecta corporea repræsentant, quia sunt extensa, et hæc non repræsentarent, nisi essent extensa, ita pariter mens humana non posset objectum extensum repræsentare, nisi esset extensa.

RESP. Nèdum concludi possit spiritum esse extensum, quia extensa repræsentat, ex hoc potius concludendum mentem esse simplicem et extensionis expertem. Nam si in mente extensa objectum corporeum repræsentaretur, variæ igitur objecti corporei, v. g. arboris, partes variis humanæ mentis partibus responderent, et in illis repræsentarentur; nulla foret igitur animæ pars quæ omnes objecti partes cognosceret; igitur unico intuitu totum objectum perspicere non posset, ac proindè de illo objecto et de variis illius objecti partibus iudicium ferri posset. Quomodò enim iudicium de partibus ab sensibus et incognitis ferri posset? Quænam pars illud iudicium ferret, cum nulla sit quæ illas omnes apprehendat? Atqui tamen varias objecti partes unico intuitu attingimus, de variis illis partibus iudicamus, illas inter se comparamus; ergo modus quo mens sibi ob-

jecta repræsentat, probat illam esse simplicem et compositionis expertem.

Ad comparationes quas multum jactitant Materialistæ, respondeo illas ex omni parte claudicare. Nam 4º in speculo objectum non repræsentatur, sed speculum, reflectendo radios, est solummodò causa occasionalis cur objectum repræsentetur in mente. Aliundè, etsi speculum objecta repræsentaret, magnum superesset discrimen. Nam illa objecta non repræsentaret nisi per varias sui partes, ita ut singulæ speculi partes aliquam partem totius exhiberent; nulla verò esset pars quæ totum objectum repræsentaret. È contrario, ut sæpè diximus, oportet ut in nobis sit aliquid simplex et unum, quod totum repræsentet objectum; aliòquin nullum iudicium de isto objecto ferri posset: ergo magna est dissimilitudo. 2º Quoad tabellam, dissimilitudo in eo est, quòd figura seu repræsentatio quæ corporæa est, tabellæ inhæreat et super illam diffundatur; undè necessum est ut illa tabella sit extensa, aliòquin partes extensas in se non posset suscipere. At verò anima non recipit in seipsa extensionem, extensio non expanditur super animam sicut suprà tabellam; aliòquin easdem dimensiones et eandem extensionem habere deberet ac objecta quæ repræsentat, ut fit in tabella, quæ non potest perfectè et eodem modo quo existit objectum repræsentare, nisi illud adæquet: quod de anima nemo dixerit. Ergo mens non recipit in seipsa extensionem; seu extensio super illam non diffunditur sicut suprà tabellam; ergo manca est comparatio.

Ubi autem sint objecta extensa quæ à mente perci-

piuntur, et quomodo ab illa possint percipi, si super illam non diffundantur, vel non depingantur quasi super tabellam, hic non expendimus. Monebimus tamen Deum posse, occasione motus organi visus, et occasione reflexionis et impulsions radiorum corporeorum, talem vel talem ideam et representationem in anima producere, licet extensio non sit in anima. Illud sanè possibile est, nec usquam demonstrabunt Materialistæ talem legem à Deo institui non potuisse.

SECUNDA QUÆSTIO PRÆVIA.

De libertate Mentis humanæ.

Quæritur utrum illa pars hominis quæ mens appellatur, et quæ ex dictis in questione præcedenti, necessariò distinguitur à corpore, sit libera et ab omni necessitate immunis; utrum veram et propriè dictam agendi vel non agendi potestatem habeat?

1º Certum est, idque fatentur humanæ libertatis hostes, voluntatem non posse in suis actibus cogi. Nam voluntas quæ cogeretur, ea esset quæ vellet invita et nolens. Id porrò pugnat in terminis. At quæritur utrum ita semper velit, ut non possit aliter velle?

2º Certum est, mentem nec esse liberam in sensationibus suis, saltem plurimis, cum sæpè injucundas experiamur inviti; nec etiam in ideis plurimis, licet plures possimus advocare.

3º Certum est neminem posse liberè veritati cognitæ dissentire, vel malum ut malum diligere. Certum est

pariter bonum in genere, id est, spectatum ut bonum necessariò diligi.

Itaque de his omnibus non agitur; sed quæstionis status est utrum inter objecta privata quæ ab intellectu menti proponuntur, voluntas eligendi facultate perfruatur, an non; utrum illis objectis consensum necessariò præbeat, utrum verò possit ab illo consensu abstinere. Libertatem impugnârunt olim Stoici inter Paganos, Essenæi inter Judæos, Manichæi inter Hæreticos, nostris verò temporibus increduli plures, Hobbesius, Spinosus, Collinsius, quibus favet et arma, suppeditat Baylius.

Notandum est fatum seu ineluctabilem necessitatem, quæ hominem constringi asserunt, non ex eadem causa, juxtà hos omnes, ortum ducere. Alii enim hujus necessitatis causam dixerunt mechanicam mundi constitutionem, alii siderum influxum, alii principium malum, alii decreta divina, alii intimam animæ indolem, intrinsicamque mentis nostræ constitutionem. Contrà hos omnes sit.

PROPOSITIO.

Mens humana verà libertate perfruatur.

PROB. 1º ex sensu intimo. Nulla est certitudo quæ certitudinem ex sensu intimo nascentem superet vel adæquet; res enim non potest sentiri, quin sit. Sensus intimus alicujus actionis est ipsa actio innotescens, et sui sensum faciens; priùs est autem actionem esse

piuntur, et quomodo ab illa possint percipi, si super illam non diffundantur, vel non depingantur quasi super tabellam, hic non expendimus. Monebimus tamen Deum posse, occasione motus organi visus, et occasione reflexionis et impulsions radiorum corporeorum, talem vel talem ideam et representationem in anima producere, licet extensio non sit in anima. Illud sanè possibile est, nec usquam demonstrabunt Materialistæ talem legem à Deo institui non potuisse.

SECUNDA QUÆSTIO PRÆVIA.

De libertate Mentis humanæ.

Quæritur utrum illa pars hominis quæ mens appellatur, et quæ ex dictis in questione præcedenti, necessariò distinguitur à corpore, sit libera et ab omni necessitate immunis; utrum veram et propriè dictam agendi vel non agendi potestatem habeat?

1º Certum est, idque fatentur humanæ libertatis hostes, voluntatem non posse in suis actibus cogi. Nam voluntas quæ cogeretur, ea esset quæ vellet invita et nolens. Id porrò pugnat in terminis. At quæritur utrum ita semper velit, ut non possit aliter velle?

2º Certum est, mentem nec esse liberam in sensationibus suis, saltem plurimis, cum sæpè injucundas experiamur inviti; nec etiam in ideis plurimis, licet plures possimus advocare.

3º Certum est neminem posse liberè veritati cognitæ dissentire, vel malum ut malum diligere. Certum est

pariter bonum in genere, id est, spectatum ut bonum necessariò diligi.

Itaque de his omnibus non agitur; sed quæstionis status est utrum inter objecta privata quæ ab intellectu menti proponuntur, voluntas eligendi facultate perfruatur, an non; utrum illis objectis consensum necessariò præbeat, utrum verò possit ab illo consensu abstinere. Libertatem impugnârunt olim Stoici inter Paganos, Essenæi inter Judæos, Manichæi inter Hæreticos, nostris verò temporibus increduli plures, Hobbesius, Spinosus, Collinsius, quibus favet et arma, suppeditat Baylius.

Notandum est fatum seu ineluctabilem necessitatem, quæ hominem constringi asserunt, non ex eadem causa, juxtà hos omnes, ortum ducere. Alii enim hujus necessitatis causam dixerunt mechanicam mundi constitutionem, alii siderum influxum, alii principium malum, alii decreta divina, alii intimam animæ indolem, intrinsicamque mentis nostræ constitutionem. Contrà hos omnes sit.

PROPOSITIO.

Mens humana verà libertate perfruatur.

PROB. 1º ex sensu intimo. Nulla est certitudo quæ certitudinem ex sensu intimo nascentem superet vel adæquet; res enim non potest sentiri, quin sit. Sensus intimus alicujus actionis est ipsa actio innotescens, et sui sensum faciens; priùs est autem actionem esse

quàm sensum sui facere, et menti sese ostendere. Hinc non possumus errare circa ea quæ sentimus, nec possumus de his dubitare. Hinc v. gr. cum sentiam me existere, me cogitare, in mea non est potestate de his et similibus dubitare. Igitur sensus intimus infallibile est veritatis argumentum: ita existimant omnes philosophi. Ergo si sensus intimus testetur me esse liberum, de libertate humana dubitare non licet: atqui reverà sensus intimus libertatem humanam testatur. Intimè sentio me posse de magnete, de sideribus, vel de aliis objectis cogitare, me posse velle sedere, vel ambulare, agere vel non agere. Intimè sentio me liberè et proprio nutu ad hoc vel illud determinari, de hoc vel illo, etc.: ergo verè liber sum, nec possum magis de eo quàm de mea existentiâ dubitare.

PROB. 2° Ex ratione et evidentia. Sanè illud tenendum est quod ab evidentia dicitur: atqui evidentia docet nos esse liberos. Nam quid est evidentia, nisi idea clara alicujus rei? Res evidens quid est, nisi prima veritas quæ primo intuitu apprehenditur, quæ clarè percipitur, quæ necessariò consensum rapit, et cui assensus denegari minimè potest? Cur v. gr. istæ propositiones, *circulus non est quadratus, totum est majus sua parte*, ab omnibus habentur ut evidentes, nisi quia primo intuitu, et clarè percipiuntur, nisi quia sunt primariæ veritates quæ necessariò omnium consensum rapiunt, nec possibile est ferre judicium illis propositionibus oppositum: atqui libertas humana est prima veritas quæ primo intuitu apprehenditur, clarè percipitur, et quæ omnium consensum rapit. Reipsâ quidem

superbiæ causâ de hac veritate quidam disputare possunt, sicut Pyrrhonianis de sua propria existentiâ disputant; sed de ipsis dici potest id quod de pyrrhonianis dictum est: *Secta est non philosophorum, sed mendacium*. Enim verò liberum arbitrium quod suis scriptis et verbis impugnant, in praxi et sua agendi ratione probant. Nam si lædantur, vel injuriis afficiantur, sive ab amicis sive ab aliis, statim de iis conqueruntur, eos veluti criminis reos vituperant et insequuntur; ergo eos agnoscunt liberos. Jam verò eos non agnoscunt liberos, nisi quia ipsis persuasissimum est, nisi quia intimè convincuntur, clarè et evidenter suis ideis percipiunt se esse liberos. Ergo liberum arbitrium est una è primis veritatibus adèd perspicua et evidens ut non possit ab hominibus non agnosci; adèdque lucida ut ab illis ipsis admittatur, qui in speciem illam impugnant.

PROB. 5° ex veracitate Dei. Ita intimè sentimus et convincimur nos esse liberos, ut aliter judicare non valeamus. Non possumus de eo dubitare. Judicium hoc, quidquid hactenùs garriant pauci ex adverso, in nobis est necessarium, prout intimè experimur, et ut modò notavimus; ergo à natura ipsa, seu potius ab Auctore naturæ ortum ducit et ab ipso impressum est: Deus igitur esset auctor erroris, si istud judicium nos in errorem induceret; ergo sumus liberi.

PROB. 4° ex consensu omnium hominum. Temeritatis est non ferendæ insurgere adversus sententiam omnium hominum, præsertim si agatur de re maximi momenti, quæ examini sæpè subjecta fuerit, si insuper

sententia de qua agitur ex prejudiciis et cupiditatibus non oriatur : atqui libertatis humanæ hostes, si qui sint, (arbitramur enim eos tantum superbiæ causâ et ad nomen sibi pariendum de libero arbitrio disputare) insurgunt adversus sententiam omnium hominum, seu saltem ferè omnium, et quidem in re maximi momenti quæ sæpè examini subjecta fuit, et sententia hæc quam rejiciunt, à prejudiciis et cupiditatibus non oritur.

1° Quidem insurgunt in sententiam omnium hominum; ut enim post S. Augustinum ait *Fenelonius*, liberum arbitrium cantant in montibus pastores, in theatris poëtæ, indocti in circulis, docti in bibliothecis et scholis, antistites in sacris, in orbe universo omne genus humanum. 2° Quæstio liberi arbitrii est maximi momenti, et sæpè fuit examini subjecta, uti evidens est.

3° Hæc sententia non potuit ex prejudiciis et cupiditatibus nasci. Enim verò si homines non essent liberi, tunc nusquam essent vituperandi vel puniendi, possent consequenter cupiditatibus indulgere; ergo prejudiciis et cupiditatibus favet error Fatalistarum, his verò obstitit sententia eorum qui libertatem tuentur; igitur universi homines hanc sententiam non admiserunt cupiditatibus illecti, sed rei evidentia coacti. Ergo temerarii sunt humanæ libertatis hostes, si tamen sint qui illam sincerè impugnent, quique hanc totius generis humani sententiam ex animo impetant.

PROB. 5° ex absurdis. Prima insulsitas. Sine libertate homines essent veluti machinæ et automata quæ opificis motibus obsequuntur; quod absurdum est.

2° Si homo non sit liber, tunc ideæ laudis et vitu-

perii, virtutis et vitii, quæ nobis sunt naturales et congenitæ, nihil significant: qualem enim laudem, vel quale vituperium meretur qui aliter agere non potest? Ex hoc sequeretur virum æquitate et probitate eximium, qualis fuit, v. gr. *D. d'Aguesseau*, non esse magis laudandum quàm scelestissimum virum qualis fuit *Cartusius*; siquidem uterque necessariò egisset, nec aliter potuisset se gerere. Atqui tamen nemo id dixerit, nisi amens sit et mente captus; ergo, etc.

5° Nullæ grates iis qui nos beneficiis ornavère deberentur, cum vir beneficus aliter efficere non potuerit. Non magis, si homo non sit liber, gratiarum actiones meretur vir benefaciens, quàm ignis qui nos calefacit.

4° Si homines non sunt liberi, immeritò tanquam rei et culpabiles puniuntur qui in rempublicam peccant; immeritò remunerantur tanquam præmio digni qui de illa benè merentur, cum ab illis actibus abstinere non possint; sicuti immeritò puniretur horologium eò quòd horas malè indicaret.

5° Si omnia fato fiant, ergo vana omnia consilia, omnesque prudentiæ regulæ sunt inutiles: quid enim prodest humana prudentia, quid prosunt humana consilia, si res necessariò sit, nec aliter fieri possit?

6° Si omnia ineluctabili fato eveniant, non minùs insanum est malos ad virtutem, seditiosos ad pacem hortari, quàm in littore maris ad fluctus iracundos orationem dicere.

7° Si homo non est liber, ut quid igitur sentit tot conscientie morsus? ut quid illos dimittere non valet?

Ita tam diri conscientiae stimuli nonne libertatem humanam demonstrant?

8^a In decursu hujus Tractatus demonstrabimus admittendam esse Religionem, variaque officia, sive erga Deum sive erga proximum, ab hominibus esse adimplenda; demonstrabimus esse actiones quasdam bonas, alias verò malas: atqui tamen, si nulla sit in homine libertas, jam de Religione actum est, homines nullis constringi possunt legibus; nullum potest esse crimen seu peccatum, aut saltem Deus foret auctor illius peccati; cum enim homo hos actus vitare non possit, manifestum est illos actus homini in crimen verti non posse, omniaque delicta in solum Deum redundare: quod impium est non minus quam absurdum. Ex his sequitur doctrinam Fatalistarum omnem virtutem, omnem pudorem extinguere, cunctis vitiis, cunctis cupiditatibus, infamiis, sceleribus, rebellionibus viam aperire. Hinc de illa dici potest quod de doctrina Epicureorum à Tullio dictum est, nempe hanc potius à magistratibus esse puniendam quam à doctoribus relendam.

Nihil doctrina Fatalistarum esse exitiosum magis experimento constat. Epicureismo Romæ admissio, extinctæ sunt omnes virtutes, corrupti sunt Romani, res publica conceidit.

Hinc colligere est quam insana sit doctrina libri cæteròquin in omnibus ferè horrendi, cui tit. *Dictionnaire philosophique*, in quo art. *Liberté* asseritur nos non magis quam canes esse liberos.

Præterea, cum deinceps religionis christianæ divini-

tatem simus demonstraturi, Fatalistæ rursus confutantur omnibus Scripturæ sacre testimoniis, in quibus liberum arbitrium asseritur.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. I. ex Baylio desumpta. Falsum est vel saltem incertum an sensus intimus sit testis libertatis humanæ. Nam 1° sensus intimus referre videtur nos esse in sensationibus et ideis activos. 2° Nos dolore in partibus pedis vel manûs abscissis. 3° Colores esse in objectis externis. 4° Motus corporis à nobis ipsis produci. Atqui tamen, hæc omnia et similia falsa sunt, nec proinde à sensu intimo referuntur; ergo, pari ratione, sensus intimus videtur libertatis esse testis, licet id procul sit à vero.

RESP. Ad primum. 1° Quantum ad sensationes, juxta omnes philosophos, anima illas non producit, sed recipit; in illis passiva est, non activa. Id constat ex ipso sensu intimo qui testis est nos injucundas sensationes invitâ voluntate, experiri, consequenter nos pati illas sensationes, non verò producere; ergo falso asseritur sensum intimum referre videri nos esse in sensationibus activos. 2° Quantum ad ideas, plures philosophi idem de illis ac de sensationibus affirmant. Perceptiones, juxta ipsos, recipimus, sicut sensationes, quæ nihil sunt, nisi ideæ vividiores. Sumus itaque passivi in nostris perceptionibus, sensusque intimus minimè testatur nos esse in illis producendis activos. Quibus positis, evanescit difficultas, uti evidens est. Juxta alios phi-

losophos, ideas partim recipimus, partim producimus. Ideas autem quas recipimus à nobis esse productas, testari non potest sensus intimus, ut patet. Quantum verò ad ideas quæ à nobis producuntur, etsi testaretur sensus intimus nos esse in illis perceptionibus activos, nihil posset inde contra nos concludi, quia nihil nisi verum testaretur.

RESP. Ad secundum. Sensus intimus non refert nisi præsentem animæ statum; igitur unicè refert animam dolore. Nullatenus attendenti referre potest partibus membri abscissis inesse dolorem. Qui dolorem ad pedem abscissum referunt, non intelligunt, si excitent animos ut attendant, dolorem propriè esse in pede abscisso, sed tantum doloris causam et occasionem ibi adesse uti facillè ab ipsis audiet quicumque illos interrogaverit.

RESP. Ad tertium. Falsum est sensum intimum videri etiam viro rustico referre colores esse in objectis externis; quia, ut modò dixi, sensus intimus non refert, nec tantisper attendenti potest videri aliud referre præter præsentem animæ statum. Quæ extrà animam sunt, non attingit. De objectis externis varia judicia, modò vera, modò falsa, pronuntiantur à mente; sed de iis nihil testatur sensus intimus, uti claret. Igitur attendenti unicè refert sensus intimus colores esse, seu potiùs depingi in mente. Ipsi rustici rem aliter non intelligunt, etsi aliter loqui videantur. Si enim quis ab ipsis sciscitetur, an ignis sentiat, an doleat, audiet illos longè aliter opinari.

RESP. Ad quartum. Sensus intimus testatur tantum-

modò mentis volitionem et conatum admotum. Si quis iudicet motum corporis à voluntate physicè produci, ultra sensus intimi testimonium excurrit, uti facillè deprehendet quicumque attento animo seipsum consuluerit.

INST. Etiam si Deus omnium nostrarum idearum et volitionum seriem produceret, idem esset in nobis sensus intimus, et tamen non essemus liberi; ergo sensus intimus libertatem non probat.

Et verò, inquit Baylius, sit lamina versatilis, omnem ad auram mobilis, cui imprimatur desiderium respiciendi meridiem vel occidentem: si à vento moveatur, et ignoret tamen ventum adesse à quo moveatur, à seipsa moveri existimabit; ergo pari ratione, etc.

Spinosa alio utitur exemplo. Globus, inquit, si in statu motus se esse cognosceret, liberum sese existimaret, quia, dum motus impressio perseveraret, crederet se sine ulla vi externa moveri. Undè, juxtà ipsum, libertas sita est in eo quòd non sentiatur coactio, nec vis externa.

RESP. Si Deus omnes volitiones nostras produceret, tunc anima quidem sentiret intimè volitiones esse in se, non verò à se, sicut sentit sensationem non à se, sed in se tantum esse. Ad exempla allata, negamus laminam versatilem Bayli, vel globum Spinosæ, in hypothesi quam fingunt, et quæ est impossibilis, sentire se libertate donari, vel à seipsis moveri.

OBJ. II. Dormientes sæpè existimant, imò intimè sentiunt, se esse liberos. Libertatem inter somnium testatur sensus intimus. Somniantes experiuntur con-

scientiæ stimulos; atqui tamen tunc nulla est libertas; ergo nec sensus intimus, nec conscientiæ stimuli libertatem demonstrant.

RESP. Quicumque sint illi sensus quos dormientes experimur, evanescent statim atque somno solvimur. Illos tantum experimur, cum organa sunt malè ordinata vel consopita, et cum agendi vi motuque privantur. Itaque somnia hæc non sunt effectus legum generalium, sed tantum defectus naturæ; consequenter minimè vult Auctor naturæ ut iis fidem adhibeamus. Monemur ab illo Auctore naturæ, cum sumus expergefati, illos sensus esse fallaces; igitur error tunc vitari debet, nec in Deum refundi potest qui monet iis sensationibus non esse fidendum. È contrariò sensus quos experimur, dum organa sunt benè constituta nec consopita, cum sint constantes, generales, non possunt esse nisi à Deo; consequenter nunquam in errorem nos inducere possunt.

Pari ratione, conscientiæ stimuli quos per somnium experimur, si tamen quosdam experiamur, non probant nos malè egisse et nos esse liberos tempore somnii, quia brevi evanescent, qui facilè, et statim atque experrecti sumus, excutiuntur, ac consequenter à Deo esse minimè probantur. Verùm stimuli conscientiæ, quos per vitam experimur, sunt constantes, et vinci non possunt. Itaque profluunt ex generalibus naturæ legibus; sunt igitur ab Auctore naturæ seu à Deo ipso in animis insculpti, proindè fallaces esse non possunt.

Objectiones quæ ab actione Dei in creaturas, ex

præscientia divina, et libertatis abusu depromuntur, in Tractatu de Deo et divinis ejus attributis solvuntur.

OBJ. III. Si sensus intimus testaretur libertatem, vel instanti in quo agitur, vel instanti actionem præcedenti: atqui neutrum dici potest. 1º Non instanti quo agitur: tunc enim actus non potest non esse, et consequenter tunc non est libertas. 2º Nec etiam instanti præcedenti, quia sensus intimus tantum refert præsentem animæ statum, non verò statum instantis sequentis. Ita ferè auctor libri nefandi cui titulus: *le Système de la nature*.

RESP. Sensum intimum referre libertatem, tum instanti quo agitur, tum instanti præcedenti. 1º Quidem instanti quo agitur. Nam homo instanti quo agit sentit sic se agere ut potuisset non agere, sentit se cum actu conjungere potestatem non agendi, sentit se pro nutu et ex seipso tale opus efficere. Reverà, instanti quo ponitur actus non potest actus non esse; sed hæc necessitas non est nisi necessitas consequentiæ et suppositio- nis; nihilominus homo sentit libertatem, sentit hunc actum non poni, nisi consequenter ad suam volitionem liberam. 2º Libertatem sentit instanti actum præcedenti. Non sentit quidem actum, quia ex hypothesi nondum existit, sed sentit potestatem se habere actum ponendi momento subsequenti, vel non ponendi, si res in eodem statu permaneat. In eo casu sensus intimus unice refert præsentem animæ statum. Nam eo instanti anima vim et potestatem habet actum ponendi vel non ponendi pro instanti subsequenti, si res non

mutentur; jam verò sensus intimus illo instanti unicè testatur animam tali potestate esse donatam; ergo, etc.

INST. Dùm ago, non exerceo potestatem non agendi; ergo tunc non possum scire an illam potestatem habeam, seu saltem non possum illam sentire: quomodò enim potestas quæ non exercetur, posset sentiri?

R. N. ANT. Dùm ago liberè, ago vi domini mei; ergo exerceo potentiam actûs sui dominam; ergo exerceo potentiam quæ ita ponit actum, ut posset non ponere; ergo exerceo potestatem non agendi. Sedulò itaque notandum est potentiam agendi et non agendi in homine, non esse duas potestates, sed unam et eandem simplicissimam potentiam quæ duabus æquivalet.

OBJ. IV. Etiamsi homo non esset liber, non ideò vituperia, laudes, præmia essent inter homines inutilia, uti immeritò in probationibus dictum est: hæc enim incitamenta in homines non liberos vividè possunt agere, illosque vi ineluctabili ad bonum impellere. Sic pecudibus, quæ certè libertate carent, grata rependuntur et pœnæ infliguntur, quia his omnibus necessariò moventur ad præstandum homini obsequium. Sic in Germania suspenduntur in viis et sylvis lupi, et quidem non sine fructu, ut alii lupi ipsos insipientes à nocendo hominibus deterreantur: ita auctor libri cui tit. *le Système de la Nature*.

RESP. 1º Ex eo argumento sequeretur plectendos esse insanos, febricitantes, phrenesi laborantes, si malè agant, et quidem æquè ac si essent sani; nam suppliciiis perterriti, à criminibus possunt amoveri. At-

qui tamen, ejusmodi homines æquè severè ac viros sanos plectendos esse dictu absurdum est; ergo, etc.

RESP. 2º Millies affirmârunt Deistæ Deum justum actus necessarios plectere non posse. Igitur societas æquitatis amans scelestorum criminibus, si necessariò fiant, pœnas dare non potest.

RESP. 3º In probatione non tantùm argumentati sumus ex eo quòd, sublatâ libertate, nihil prodessent laudes, vituperia, mercedes, supplicia, sed ex eo quòd laudis et vituperii quæ nobis congenitæ sunt evanescerent ideæ. Jam verò in hypothesisi in qua homo fato conducere, prosint vel non prosint vituperia et laudes, nihilominus certò constat reipsâ tunc nihil esse laude aut vituperio dignum; consequenter viros probos non magis quàm scelestos et homicidas esse laudandos: atqui tamen illud absurdum est; ergo, etc.

RESP. 4º Etsi mercedes et supplicia, admissâ ineluctabili necessitate, cujusdam forent utilitatis ad sensum argumenti (quod non expendimus); tamen præmia non possent rependi viris probis tanquàm mercede dignis et merentibus, nec supplicia scelestis infligi tanquàm reis et peccantibus: atqui tamen, ab omnibus societatibus quæ sunt in orbe terrarum, viris probis rependuntur præmia tanquàm mercede dignis et merentibus, scelestisque infliguntur pœnæ tanquàm reis et peccantibus; non verò tantùm ut homines physicis mechanicisque legibus ad bonum impellantur. Porrò dici nequit, omnibus ætatibus, dum sic sese gessit, allucinatum fuisse et etiam nunc allucinari universum genus humanum. Ergo, etc.

Quantum ad pecudes de quibus in argumento mentio facta est, sanè ipsi pœnæ non infliguntur tanquam meriti capaces : ergo comparatio nulla est.

INST. Meritò laudatur Deus propter perfectiones in eo necessarias ; ergo et si homines quâdam necessitate compellerentur, tamen laude possent esse digni.

RESP. DIST. Meritò laudatur Deus propter perfectiones necessarias, sed diverso laudis genere, concedo antecedens ; eodem laudis genere quo laudantur homines rectè agentes, nego. Deus laudatur, ipsius perfectiones ut infinitæ celebrantur, admirationi sunt omnibus, adorantur. Eo sensu Deus ob suas perfectiones à creaturis laudatur. Præterea in Deo infiniti sunt actus liberi quibus non laudem modò, sed amorem et grates promeretur. Homines verò rectè agentes unicè laudantur propter rectum libertatis usum : atqui in hypothese necessitatis talis laus evanesceret. Ergo, etc.

OBJ. V. ejusdem Baylii. Juxta Mallebranchium et plures philosophos, anima nullam producit modificationem : atqui substantia quæ nullam producit modificationem, non est libera ; ergo, etc.

RESP. 1° Mallebranchium cum omnibus philosophis hæc duo concedere. 1° Amorem alicujus objecti esse motum voluntati intrinsecum. 2° Pendere à voluntate quòd in objecto aliquo privato conquiescat, amorem suum ulterius non dirigendo ; vel tendat ad aliud objectum. Hæc duo testatur sensus intimus, hæc duo admittunt ipse Mallebranchius et omnes philosophi ; hæc ad animæ activitatem et libertatem sufficiunt. Disputant quidem philosophi de illa animæ quiete in ali-

quo objecto. Ferè omnes contendunt hanc animæ quietem in objecto, seu hunc objecti amorem, esse veram, novam et intrinsecam modificationem ab anima productam. Contendit verò Mallebranchius voluntatem posse ad objectum tendere, illud amare, seu prout rem intelligit, in eo conquiescere, sine productione novæ modificationis. Quidquid sit, cum sensus intimus referat, fateanturque omnes philosophi, animam habere veram potestatem conquiescendi in aliquo objecto, vel non conquiescendi ; parvi refert an illa quies sit *entitas* animæ superaddita et modificatio propriè dicta, an non sit.

RESP. 2° Vel ex sententia Mallebranchii inferri potest hominem non esse liberum, vel non. Si illud inferri possit, ex eo ipso sequitur repugnare ipsius opinionem, et consequenter rejiciendam esse, cum demonstratum sit hominem esse liberum. Si non, igitur nulla difficultas. Undè neganda est major in hypothese minoris, et minor in hypothese majoris. Si enim animæ libertas et activitas postulent ut ab anima producantur modificationes, certum est illas produci, erratque Mallebranchius : si autem certum sit nullam ab anima produci modificationem, tunc certum est hanc productionem ad animæ activitatem et libertatem non esse requisitam.

Hic notandum est magnum esse discrimen inter sententiam Mallebranchii et sententiam auctoris libri cui titulus est *De l'action de Dieu sur les Créatures*. Nam Mallebranchius quidem dicit animam non producere modificationes, quia voluntatis actus non sunt

modificationes; verum non negat actus voluntatis procedere à voluntate et esse à mente; in eoque, juxta ipsum, posita est mentis activitas. At verò prædictus scriptor non tantum eum Mallebranchio asserit modificationes animæ à mente non produci, sed (quod nusquam à Mallebranchio dictum est) affirmat illas modificationes et omnes voluntatis actus esse totidem entia quæ ab ente extrinseco, scilicet à Deo, creantur. Unde manifestum est in ipsius systemate humanæ voluntatis actus non esse ab anima, sed ab ente externo. Unde actum est in illo systemate de libertate humana.

INSTR. Vis illa agendi seu producendi modificationes non differt à potestate creandi, quæ soli Deo competit; ergo anima humana illa non donatur.

RESP. Illam multum differre à potestate creandi quæ soli Deo convenit. Nam vis creandi est potestas creandi substantias, est vis educendi aliquid è nihilo tum sui, tum subjecti, ut loquuntur philosophi; sed vis agendi quam hic animæ tribuimus, est dumtaxat vis sese jam existentem modificandi, seu vis producendi modum, vis producendi aliquid ex nihilo sui præcisè, non verò subjecti.

OBJ. VI. Cogitatio et voluntatis actus sunt materie modificationes; ergo illi actus non sunt liberi.

R. N. ANT. Ex dictis enim sunt modificationes principii simplicis et à materia valdè distincti.

OBJ. VII. In rerum natura omnis actio ex altera actione dimanat, omnes effectus ex aliis effectibus nascuntur, et inter se necessariò connectuntur; sic corpus non movetur nisi quia ab alio impellitur, et sic in in-

finitum; ergo voluntatis actus à concatenatione causarum inter se, rerumque nexu oriuntur; ergo non sunt liberi.

RESP. 1° In ipsis materie motibus esse agnoscendam aliquam causam primam, aliquod actionis principium quod absque ulla alia causa extrinseca motum corporibus impresserit; aliòquin progressus foret infinitus, dicendumque foret motum corporibus esse essentialem: quod tamen multum distat à vero, cum sint de se inertia, otiosa, et sæpè quiescant.

2° Elsi perpetua et necessaria esset motuum corporum concatenatio, non ita esset de actibus voluntatis quos liberos esse testatur sensus intimus. Unde actuum liberorum non alia quaerenda est causa quam mens suum liberum arbitrium exercens, et quæ sibi placita sunt eligens.

OBJ. VIII. Cum Baylio et Spinoza. Vel anima in omnibus suis actibus à principio materiali cui consociatur, ab organis corporis, et à cerebri motibus pendet, tuncque omnes actus animæ erunt necessarii, sicut cerebri motus; vel in omnibus suis actibus, ab hujus principii imperio libera est, et tunc omnes voluntatis actus erunt liberi, tuncque infantes, stulti, dormientes sui juris sunt, suæque spontis; quod experientia repugnat; vel demùm corporis imperio modò subjicitur, modò non, tuncque in rerum natura et ordine à Deo instituto contentus nullus nec aequalitas.

RESP. Animam aliquando corpus regere et gubernare, imperiumque tenere, modò corporis imperio subjici. Si corpus sit sanum et benè dispositum, si spi-

ritus cerebri sint placidi, si non deficient, et nimum non affluent, si moderatè agant, anima tenet habenas, imperat corpori, et in actibus suis libera est. Si corpus non sit sanum, si malè sit dispositum, si spiritus sint tenuiores, nervi laxiores, si facilius effluant, ut in infantibus et dormientibus evenit; vel si spiritus animales sint vividiores, nimum affluentes, ut in stultis et febricitantibus, tunc corpus non potest ab anima regi, tunc nulla libertas. Itaque licet anima sit libera, corpusque benè dispositum regere possit, tamen plures sunt circumstantiæ in quibus illud non valet, cum nempe machinæ corporeæ occulta organa deturbantur. Sic nauta contractam navim vel malè constructam non potest dirigere. Sic fidicem non potest sonos jucundos è cithara educere si deturbata sit, et chordæ sint laxiores.

Porro in hoc rerum ordine à Deo instituto omnia sibi sunt consentanea, sibi que consentiunt naturæ leges; quoties enim corpus est benè dispositum, toties ab anima liberè regitur. Eæ leges constantes sunt, sibi que perpetuò consonant.

OBJ. IX. Homo inter duo objecta constitutus nec ssa-riò eligit quod sibi melius videtur; ergo non est liber.

Præterea nihil datur sine ratione sufficienti; anima igitur nihil potest eligere sine ratione quæ ipsam moveat, et quæ sit à voluntate distincta. Insuper impossibile est ut creatura intelligens, sapiens, summum bonum cupiens, agat sine ratione et incitamento quodam externo. Itaque certò constat animam numquam agere sine incitamento à voluntate distincto. Jam verò, inquirunt, cum anima consultat quid agendum sit, vel

nullam habet rationem unum eligendi præ alio, tuncque iners torpescit, et in actum non erumpit; vel unicà ratione movetur, et tunc agit necessariò; vel demùm pluribus incitamentis impellitur, multis rationibus movetur. In illa ultima hypothesi; vel illæ rationes ex composito agunt in mentem ac conspirant, tuncque actus erit necessarius; vel secum pugnant, tuncque fortior necessariò vincet. Quidquid sit igitur, nulla libertas. Tota hæc objectio sic contrahi potest. Objecta quæ offerentur menti, vel ipsi videntur æqualia, vel inæqualia. Si videantur æqualia, non est ratio cur unum potius quàm aliud eligat; ergo nullum eliget. Si inæqualia, majus bonum necessariò eligere debet, si quidem necessario amat bonum, necessariòque suam beatitudinem concupiscit.

RESP. 4.º nonnulli. Si objecta de quibus agitur videantur menti æqualia, nulla est difficultas; tunc enim nascentur in mente æquilibrium et suspensio, ex quibus educetur anima per activitatem sibi propriam, et quia ita vult. Tunc mens nullo incitamento extrinseco indiget, sufficit beneplacitum, uno verbo, stat pro ratione voluntas. Si objecta videantur inæqualia, potest electio intermitteri et fieri disquisitio momentorum quæ pro minore bono pugnant. Neque deest homini ratio sufficiens ulterius examinandi, cum unusquisque experientiã didicerit id quod primo intuitu melius videbatur, reipsã tale non fuisse post maturius examen. Jam verò mens humana finita est, non potest omnes bonitatis gradus et omnes defectus alicujus objecti considerare, potest vividius attendere ad objectum

quod ipsi antea minus bonum videbatur, potest in illo objecto amabilitatis gradus advertere quos antea non consideraverat, ac tandem duo objecta sibi animo effingere ut æqualia, aut saltem quasi ferè æqualia. Ex æquilibrio autem in quo constituitur, vi activitatis suæ educetur.

Sic respondent plures qui contendunt mentem nullo pondere voluntatis extrinseco ad agendum indigere, sed sufficere voluntatis beneplacitum et activitatem. Quin imò plures existimant voluntatem versùs solum bonum in genere, et solum bonum intuitivè visum necessariò propelli, et ceteròquin omnia bona privata, etiamsi majora ipsi videantur, posse ab illa liberè rejici. Ut voluntas possit objectum eligere, sufficit, juxta ipsos, ut objectum illud habeat speciem boni, sive melius videatur, sive non. Sententia hæc, quæ nihil præ se fert absurdi, quæque à Fatalistis nusquam refellitur, difficultatem explanat et nodum expedit.

RESP. 2.º Cum illis qui asserunt voluntatem nunquam agere sine pondere à voluntate distincto. Si pondera sint æqualia, voluntas potest unum eligere præ aliò. Ratio autem quæ tunc illam ad agendum movet, vel est quia non vult insulsè manere suspensa, vel quia ipsi gratum est exercere libertatem, vel quia finis quem intendit, forsan postulat ut unum eligat, vel quia fortè necessum est ut ad alterutrum ex duobus objectis sese inclinet. Si objecta sunt inæqualia, homo eliget necessariò majus bonum, nisi. et pendet ab homine ut hoc vel illud bonum ipsi majus videatur, concedo; et unum ips inecessariò videtur majus bonum, nego. Itaque cum

voluntas agit, necessariò sese fert versùs objectum quod ipsi tunc melius videtur, et amabilius judicatur. Verùm antequàm mens ad judicium definitivum perveniat, potest electionem suspendere per ulterius examen. Nam, uti jam dictum est, potest attentiori animo perpendere rationes amabilitatis quæ sunt in minori bono, quàm bonitatem majoris boni; potest vividius expendere defectus objecti quod primò melius ipsi videbatur, quàm defectus minoris boni. Hinc potest reddere melius respectu sui quod antea in se minus bonum erat, vel ipsi minus bonum videbatur, sicque in gratiam minoris boni ferè judicium definitivum quod, propriè loquendo, liberum est. Insuper, per examen prædictum potest objecta quæ priùs ipsi videbantur inæqualia, reddere respectu sui æqualia, aut ferè æqualia; tuncque alterutrum eliget, ne in perpetuum fluctuet et hæreat, vel propter alias rationes modò expositas.

TERTIA QUÆSTIO PRÆVIA.

De Immortalitate mentis humanæ.

Quæstio non est utrùm anima sit ex natura sua et propria virtute immortalis; fatentur enim omnes illud immortalitatis genus soli Deo convenire. Evidens est Deum, si voluisset, potuisse animam è rerum natura evellere, sicuti illam è nihilo eduxit. Quæstio est igitur utrùm de facto Deus illam deleturus sit.

Impii homines alteram vitam metuentes, in qua Deus

quod ipsi antea minus bonum videbatur, potest in illo objecto amabilitatis gradus advertere quos antea non consideraverat, ac tandem duo objecta sibi animo effingere ut æqualia, aut saltem quasi ferè æqualia. Ex æquilibrio autem in quo constituitur, vi activitatis suæ educetur.

Sic respondent plures qui contendunt mentem nullo pondere voluntatis extrinseco ad agendum indigere, sed sufficere voluntatis beneplacitum et activitatem. Quin imò plures existimant voluntatem versùs solum bonum in genere, et solum bonum intuitivè visum necessariò propelli, et ceteròquin omnia bona privata, etiamsi majora ipsi videantur, posse ab illa liberè rejici. Ut voluntas possit objectum eligere, sufficit, juxta ipsos, ut objectum illud habeat speciem boni, sive melius videatur, sive non. Sententia hæc, quæ nihil præ se fert absurdi, quæque à Fatalistis nusquam refellitur, difficultatem explanat et nodum expedit.

RESP. 2.º Cum illis qui asserunt voluntatem nunquam agere sine pondere à voluntate distincto. Si pondera sint æqualia, voluntas potest unum eligere præ aliò. Ratio autem quæ tunc illam ad agendum movet, vel est quia non vult insulsè manere suspensa, vel quia ipsi gratum est exercere libertatem, vel quia finis quem intendit, forsan postulat ut unum eligat, vel quia fortè necessum est ut ad alterutrum ex duobus objectis sese inclinet. Si objecta sunt inæqualia, homo eliget necessariò majus bonum, nisi. et pendet ab homine ut hoc vel illud bonum ipsi majus videatur, concedo; et unum ips inecessariò videtur majus bonum, nego. Itaque cum

voluntas agit, necessariò sese fert versùs objectum quod ipsi tunc melius videtur, et amabilius judicatur. Verùm antequàm mens ad judicium definitivum perveniat, potest electionem suspendere per ulterius examen. Nam, uti jam dictum est, potest attentiori animo perpendere rationes amabilitatis quæ sunt in minori bono, quàm bonitatem majoris boni; potest vividius expendere defectus objecti quod primò melius ipsi videbatur, quàm defectus minoris boni. Hinc potest reddere melius respectu sui quod antea in se minus bonum erat, vel ipsi minus bonum videbatur, sicque in gratiam minoris boni ferè judicium definitivum quod, propriè loquendo, liberum est. Insuper, per examen prædictum potest objecta quæ priùs ipsi videbantur inæqualia, reddere respectu sui æqualia, aut ferè æqualia; tuncque alterutrum eliget, ne in perpetuum fluctuet et hæreat, vel propter alias rationes modò expositas.

TERTIA QUÆSTIO PRÆVIA.

De Immortalitate mentis humanæ.

Quæstio non est utrùm anima sit ex natura sua et propria virtute immortalis; fatentur enim omnes illud immortalitatis genus soli Deo convenire. Evidens est Deum, si voluisset, potuisse animam è rerum natura evellere, sicuti illam è nihilo eduxit. Quæstio est igitur utrùm de facto Deus illam deleturus sit.

Impii homines alteram vitam metuentes, in qua Deus

scelerum vindex debitas ipsis pœnas pro congestis facinoribus repetat, adversus animæ immortalitatem totis viribus insurgunt. Inter ipsos alii contendunt mentem humanam à corpore non esse distinctam, adeòque illam esse ab intrinseco et ex natura sua mortalem, in partes dissolubilem, et sic perire cum corpore humano. II alteram vitam non admittunt. Alii quidem alteram vitam esse fatentur, sed æternitatem alterius vitæ, quam admittunt christiani, rationi repugnare affirmant, ideòque animam post quoddam temporis spatium delendam esse existimant, sicque illam esse mortalem, saltem ab extrinseco, asserunt. Alii fatentur animam numquam esse delendam, sicque animæ immortalitatem agnoscunt; at verò negant æternitatem pœnarum, tamquam rationi repugnantem, et affirmant animam in altera vita non puniri, nisi ad tempus. II omnes propositionibus sequentibus confutabuntur in quibus ostendemus, 1.º animam esse indissolubilem et ab intrinseco immortalem. 2.º Incredulos sine fundamento asserere animam deleri vel perire cum corpore. 3.º Illam esse corpori superstitem, adeòque admittendam esse alteram vitam. 4.º Alterius vitæ æternitatem rationi non repugnare. 5.º Æternitatis hujus existentiam à ratione suaderi quantum ad præmia; revelatione demonstrari, quantum ad supplicia.

PROPOSITIO PRIMA.

Anima humana est indissolubilis seu immortalis ab intrinseco.

PROB. Quod non habet partes, dividi non potest, nec consequenter dissolvi in partes, nec perire dissolutione partium: atqui, ex probatis, mens non habet partes; ergo non potest dividi, nec dissolvi in partes, nec perire dissolutione partium; ergo mens in se et in natura sua nullum habet dissolutionis et mortalitatis principium; ergo est immortalis ab intrinseco.

PROPOSITIO SECUNDA.

Impossibile est ut impii probent animam corpore perire, idque gratuito ab iis asseritur.

PROB. 1.º Ideò impii asserunt animam perire cum corpore, quia non est nisi ipsum corpus, seu subtiliores ipsius partes: atqui, ex dictis, anima est simplex, nullas habet partes, à corpore distinguitur; ergo, etc.

2.º Anima non solum distinguitur à corpore, sed etiam est diversæ naturæ. Anima igitur et corpus suam distinctam habent existentiam; unum potest deficere, non deficiente altero; unum potest destrui et à Deo deleri, superstate alio. Effingamus animo duo corpora inter se conjuncta. Nonne possunt separari et tamen non destrui? Nonne unum posset deleri, altero non destructo? Nonne posset unum existere, alio non exis-

tente? A fortiori igitur cum anima, alterius naturæ sit quàm corpus, potest absque illo existere. Ratio est quia habet existentiam propriam, alteriusque destructio non postulat alterius destructionem. Potest ergo anima post corporis dissolutionem vivere et ei superstes esse. Gratis ergo animam cum corpore interire affirmant increduli.

5.º Etiam si anima esset corporea, ut volunt adversarii, non ideo possent concludere illam perire cum corpore. Etsi enim esset atomus, etsi esset materia subtilior, nonne à Deo potest conservari post corporis dissolutionem? Nusquam ratione pervincunt increduli Deum velle illam è rerum natura evellere, cum ratio doceat Deum tam posse illam servare, quàm destruere. Solà revelatione, solà Dei declaratione posset illud innotescere. Jam verò numquam adversarii ostendent declarasse Deum se post dissolutionem corporis animam deleturum esse, tum quia adversarii nullam revelationem admittunt, tum quia revelatio è contrario docet mentem esse immortalem.

4.º Gratuitò affirmant animam perire cum corpore, eo quòd unicè ad corpus informandum et ad societatem cum eò ineundam condita fuerit. Nam sine probatione, sine ratione ulla asserunt animam unicè ad societatem cum corpore ineundam creatam fuisse, ipsiusque durationem ad tempus quo unitur cum corpore esse præstitutam. Etenim spiritus in se à materia distinguitur, sine illa existere et cogitare potest; sicut corpus potest sine anima existere et moveri. Deus quidem unionem mirabilem inter utrumque stabilivit; sed quo

jure affirmaretur utrumque deficere cum deficit unio? Cogitemus duos homines arctissimà amicitia junctos; quis concludet eos, dissolutà amicitia, jamjam non existere, vel, uno mortuo, alterum ei non esse superstitem? Pari jure desinente unione mentis et corporis, fieri potest ut mens seorsim existat et cogitet. Ex illa unione animam et corpus simul interire minimè consequitur.

5.º Frustrà dicerent animam suas cogitationes ex sensibus et organis haurire et mutuari: consequenter illam, si post dissolutionem corporis non deleatur, saltem non percipere, non esse cogitantem, sed esse in somno perpetuo et inertia quadam æternà extinctioni æquivalentibus. Enim verò, 4.º non probant adversarii animam in hac vita omnes suas ideas haurire à sensibus. Non diffitentur complures ideas in præsentì statu hauriri à sensibus, sed nusquam demonstrabitur animam non posse absolutè habere ideas, etiam in præsentì statu, nisi per sensus et organa. 2.º Multò minùs probabitur ab incredulis animam in altero statu et à corpore disjunctam non posse habere ideas, seu non posse cogitare. 5.º Commentitius est ille somnus æternus, seu illa inertia perpetua quam sine probatione fingunt Deistæ. Nedum res ita sit, quin imò spiritus est necessariò activus, pollet necessariò facultate cogitandi quam absque corporis adminiculo exercere potest. 4.º Ipsi Materialistæ omnes affirmant mentem humanam nihil esse, præter cogitationem. Mens, juxta ipsos, est materia quatenus cogitans. Sine cogitatione igitur mens nulla. Commentitius ergo somnus ille perpetuus et animæ sopor de quo locuntur increduli.

6.º Demùm frustra dicerent animam sequi varias corporis conditiones, esse cum corpore languido languescentem, cum infirmo infirmam, et consequenter illam interire cum corpore. Enim verò anima virtute unionis hypostaticæ equidem corpus regere potest, sed benè ordinatum et non impeditum. Ex eo quòd autem non possit illud regere, si malè sit dispositum, si sint impedimenta, non indè consequitur illam perire cum corpore. Sic, v. g. navis gubernator, navim benè constructam regere potest et movere; verùm si navis sit malè constructa, si sint impedimenta, vix gubernari poterit, minuetur motus navis. Si partes navis deturbentur, si navis ipsa penitus dissolvatur, si aquis impleatur, si partes omnes ipsius separentur, tunc gubernator navim dirigere non poterit. Quis tamen indè concludet cum navi periisse navigii gubernatorem? Quis concludet ipsum esse non posse huic navi superstitem? Idem de anima dicendum est.

Ergo absque argumento ullo satis firmo asserunt increduli animam interire cum corpore.

COROLLARIUM.

Igitur impii qui cupiditatibus serviunt atque voluptatibus indulgent, existimantes animam perire cum corpore, nec esse expectandam alteram vitam, stultissimè agunt, cum id sine ulla probatione credant. Continuo igitur perturbari et anxii esse debent. In re tanti momenti, si sapientes essent, si rationi consule-

rent, sanè partem tutiorem amplecterentur, virtutemque colerent.

PROPOSITIO TERTIA.

Mens humana post hanc vitam et dissolutionem corporis superstes erit, et à Deo conservabitur; proindèque admittenda est altera vita in qua vitio pœnæ, virtutisque rependuntur præmia.

PROB. 1º Si mens humana periret cum corpore et ei superstes non esset, illud oriretur, vel eo quòd in se haberet destructionis principium, vel eo quòd à Deo penitus deleteretur. Non potest esse alia interitus animæ causa; neque aliam assignant adversarii. Atqui hæc duo dici nequeunt. 4º Quidem anima non perit cum corpore ex eo quòd habeat in se destructionis principium, si quidem, ex modò dictis, est immortalis ab intrinseco, in partes dissolvi nequit, nullum in sua natura habet mortalitatis principium. 2º Post dissolutionem corporis à Deo non delebitur. Nam corpus, cum cessat informari ab anima, dissolvitur quidem, ipsius partes separantur, organa deturbantur, sed non deletur, fatenturque philosophi ne unam quidem atomum perire. Jam verò si, deficiente unione mentis cum corpore, non pereat corpus, cur periret anima? Si corpora non intereant, si à Deo conserventur, quanto magis à Deo conservabitur anima, quæ ipsis est excellentior atque nobilior.

PROB. 2º Ex appetitu immortalitatis nobis innato.

Nemo est inter homines qui statum futurum non prospiciat, qui destructionem sui, quasi instinctu naturali, non horreat. Nemo est, inter eos ipsos qui animam post dissolutionem corporis interire asserunt, qui, dum in extremis est, adhuc per unum saeculum et ultra vivere non concupiscat. Uno verbo, omnes immortalitatem ardenti animo desiderant et sperant. Hanc spem nobis esse innatam sentimus. Hoc desiderium universale est, nobiscum nascitur, est in nobis sine nobis, à natura ipsa seu potius à Deo ipso Auctore naturæ impressum est. Jam verò Deus fallax desiderium, vanam spem nostris animis injicere non potuit. Dicitur absurdum est et impium creaturas à Deo vanâ spe ludi et in errorem induci; ergo anima corpori superstes erit.

PROB. 3°. Ex desiderio felicitatis. Mens nostra beatitudinem necessariò desiderat, perpetuam et plenam exardescit felicitatem, qualis in hac vita non degustatur, hoc beatitudinis desiderio necessariò urgetur et continuo exæstuat. Illud perpetuæ et plenioris felicitatis desiderium à Deo solo oritur, siquidem universale est; incrementa suscipit prout ratio evolvitur; et cordibus nostris penitus eradici non potest, prout unusquisque intimè sentit. Jam verò desiderium istud in terris non expletur; ergo est altera vita in qua satiabitur, aliòquin Deus nobis illusisset: quod repugnat.

Et verò mens nostrâ immensa gaudet infinitum cognoscendi et amandi capacitate. Sentimus in cordis infimo omnia vana esse, præter Deum; nullamque extrâ ipsum veram esse felicitatem. Sentimus nos esse natos ad ipsum clariùs cognoscendum et summè amandum.

Jam verò hæc immensa capacitas objectum infinitum cognoscendi et amandi sanè à Deo solo oriri potest, cum evidens sit hominem non posse talem facultatem sibi largiri. Ergo cum hæc infinitum cognoscendi et amandi immensa capacitas in hac vita non expleatur, necessariò admittenda est altera vita in qua Deus clariùs cognosci poterit, et ardentiùs amabitur.

PROB. 4° Ex conscientie stimulis. Qui bene agunt, intimo conscientie testimonio et mercedis future intuitu recreantur et excitantur. Qui verò perversè agunt, etiam ii qui nihil sibi ab hominibus reformidant, intimis conscientie stimulis et futurorum suppliciorum timore continuo excruciantur. Hunc conscientie clamorem inviti audiunt omnes. Hunc præfocare non possumus. Igitur à Deo solo proficiscitur. Ii conscientie clamores, stimuli, formidines, sunt judicium quo homines perversi seipsos accusant, condemnant, atque pronuntiant futurum esse in altera vita scelerum vindicem. Porrò judicium hoc, utpotè nobis ingenitum et ab Auctore naturæ impressum, fallax esse non potest. Ergo erit altera vita in qua merces virtuti et pœnæ vitio rependentur; ergo mens erit corpori superstes.

Neque dicant illos conscientie stimulos ex præjudiciis et educatione ortum ducere. Nam educatio varia est pro diversis locis et temporibus; conscientie verò stimuli iidem sunt apud omnes.

PROB. 5° Ex justitia Dei. Ens summè justum debet unicuique rependere pro operibus suis, non debet injustos cumulare bonis et justos obruere malis: atqui tamen, nisi sit altera vita, nisi anima post corpus super-

sit, Deus qui est summè justus, injustos cumularet honis, justos verò sæpè malis obrueret : nam in hac vita vitium sæpè coronatur. Ducunt in bonis dies suos impii ac scelesti homines. Qui verò virtutem per totam vitam coluerunt, sæpè laboribus et ærumnis obruntur, à superbis opprimuntur, et miseros ducunt dies. Ergo admittenda est altera vita in qua Deus unicuique juxtà opera rependat. Nisi res ita se haberet, Deus è summa sua justitia excideret.

PROB. 6° Ex sanctitate Dei. Deus, utpotè summè sanctus, necessariò odit peccatum et virtutem diligit; non potest igitur dare improbis signa approbationis, et viris probis signa improbationis: atqui tamen, si non esset altera vita, Deus improbis signa approbationis daret, siquidem sæpè in hac vita ipsis omnia ridet; contra verò signa improbationis daret virtutem colentibus, siquidem sæpè nihil nisi infausta experiuntur; ergo erit altera vita.

PROB. 7° Eo quòd Deus sit sapiens simul et legislator. Deus, utpotè summè sanctus et sapiens legislator, debuit adhibere media apta vel congrua quibus homines impellantur ad virtutem et à vitio deterreantur. Jam verò Deus non potest adhibere media hominibus ad virtutem incitandis et à vitio abducendis apta ac idonea, nisi virtutem præmiis remuneret, et vitium debitis plectat suppliciis: ita enim à natura comparati sunt homines, ut his incitamentis ferè solis moveantur; vixque ullus reperitur qui virtutem amore puro et propter virtutem ipsam prosequatur. Atqui in hac vita Deus præmiis non remunerat virtutem, nec vitium

plectit, saltem cum æqualitate debita. Ergo erit altera vita in qua illud præstabit.

PROB. 8° Ex consensu omnium populorum. Philosophi, poëtæ, oratores et populi omnes alteram vitam admiserunt, in qua virtuti præmia et vitio poenæ rependantur. Socrates, Plato, Aristoteles, Zenon, Xenocrates, Anaxagoras, eorumque discipuli, Pythagoras, Empedocles, Homerus, Virgilius, Ovidius, Ennius, Lucretius, Cicero, Seneca, Magi apud persas, Gymnosophistæ et Braehmanæ apud indos, Druidæ apud gallos, Ægyptus, Scythia, Thracia, Africa, etc. hanc doctrinam tenuerunt. Ex iis qui olim inter græcos et romanos floruerunt, vix unum alterumve ab hac sententia discrepantem videas. Eam quoque apud gentes omnes propagatam reperias. Porro iste consensus à præjudiciis et cupiditatibus oriri non potest, uti evidens est, siquidem cupiditates refrænât. Ergo oritur à recta ratione; ergo, etc. Vide librum cui titulus: *la Religion révélée, par le Père Le Baleur*, tom. 1. cap. 29. in quo multa testimonia referuntur.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. I. Plurima ex iis quæ modò attulimus argumenta, v. g. sextum et septimum, ponunt pro certo existere vitia et virtutes, atque inter hæc duo essentielle esse discrimen. Atqui illud falsum est; ergo nihil probant hæc argumenta.

R. N. MIN. Evidentissimum est enim in se melius esse Deum laudare, quàm in ipsum ora solvere, paren-

tibus auxilium ferre, quàm ipsos opprimere. Ratio nobis à Deo concessa non dilucidè minùs docet esse inter utrumque illud opus discrimen, quàm docet bis duo dare quatuor; non potest igitur Deus quin unum ex istis operibus approbet, alterum improbet. Ergo, etc.

Præterea execrandum hunc Hobbesii errorem quem paucissimi impii admittere ausi sunt, quique non minùs societati quàm Religioni nocet, in decursu Tractatus eà quà par est diligentia confutabimus.

OBJ. II. Pax conscientiaè quà justus fruitor in hac vita, est præmium virtuti sufficiens. Conscientiaè verò stimulis quibus peccatores exagitantur, satis plectitur vitium. Ergo altera vita non probatur, etc.

R. N. ANT. Quoad utramque partem. 1° Quantùm ad conscientiaè pacem. Nam 1° eà sæpè justis privantur, dum timent ne peccaverint, et præsertim ne postea decidant. 2° Illa pax oritur ex idea entis summè justis et remuneratoris, ex spe mercedis futurae et alterius vite. Hæc spes sola justos erigit atque solatur. Sine hoc solamine justis penitus animo conciderent. Ergo erit altera vita, aliòquin Deus suis creaturis, suis amicis, se ipsumque diligentibus perpetuò illuderet. Ergo pax quà fruitor justus, aliam vitam demonstrat, nedum argumenta quibus comprobatur vel tantillum debilitet.

2° Quoad conscientiaè stimulos. 1° Nisi ideae existentiaè Dei in altera vita scelerum vindicis illi fundentur, ut chimerae ac præjudicia repellentur. Oportet igitur ut alia sint pœnae criminibus. 2° Eò minùs conscientiaè stimulis urgetur peccator, quò magis impius est et ob-

duratus. Atqui tamen, si à Deo pœnis aliis non afficerentur improbi, sævioribus animi stimulis peccatores insignes excruciarì deberent, ut patet. 3° Conscientiaè stimuli oriuntur ex idea Dei in altera vita vindicis. Hæc idea in nobis est necessaria, et à solo naturæ Auctore qui nobis illudere non potest, mentibus nostris impressa est. Ergo nedum stimuli conscientiaè quibus exagitantur impii, nostra argumenta infirmant, quin potius mirè confirmant. 4° Si stimuli conscientiaè essent sola pœna quà muletandi sunt peccatores, igitur sapienter ageret vir improbus qui omnia ageret, omnia scelera patraret ad extinguendos conscientiaè angores et stimulos; si enim agendo, omnes omninò pœnas declinaret. 5° Sanè isti conscientiaè remordentis stimuli frænum essent levius, quàm ut homines à vitiiis deterrentur. Undè si unica hæc foret vitii pœna, Deus non salis suarum legum observationi providisset.

OBJ. III. Internâ virtutis pulchritudine satis remuneratur vir probus, et vitii deformitate improbus satis plectitur; ergo non est admittenda altera vita.

RESP. N. ANT. Pari ratione quoad utramque partem. 1° Vir justus præmium expectat à pulchritudine virtutis interna distinctum. Mercedis futurae desiderium mentibus nostris à natura impressum, mendax esse non potest, ut probavimus; ergo virtutis pulchritudo non est sola merces justis rependenda. 2° Virtus non videtur pulchra et formosa, nisi quia videtur æternæ rationi consentanea, Deo grata, divinisque præmiis digna. Tota virtutis pulchritudo rectique decor his principiis, his ideis nobis congenitis innituntur; ergo

virtus reverà Deo placet et ab ipso remunerabitur; aliòquin nobis illusisset Deus.

Vitii deformitas non est sola pœna quâ plectuntur iniqui. 1° Quia præter illam vitii fœditatem, peccator insuper necessariò experitur alterius vitæ timorem, qui fallax esse non potest. 2° Quia ii qui gravius et frequentius peccant, peccatis assuescunt, vitiumque ipsis minùs deforme et fœdum videtur. Minùs igitur punirentur quàm qui leviter peccant: quod, Deo justo et sapiente mundum gubernante, repugnat. 3° Ex hoc praviissimo principio sequeretur virum improbum novis semper vitiis debere servire, et in omne scelus præcipientem ruere. Nam scelerum continuitate vitium minùs deforme ipsi videbitur, et consequenter declinabit solam, quæ sit vitio pœnam, vel saltem temperabit. 4° Ut modò quoque dictum est, vitii deformitas levius est frænium, quàm ut homines à sceleribus exindè deterreantur; undè si alia reformidanda non essent supplicia, Deus observationi legum satis providè non consulisset.

OBJ. IV. Homo seipsum et omnia opera sua Deo debet; ergo ad virtutis mercedem non requiritur altera vita.

R. DIST. CONSEQ. Altera vita non requiritur eò quòd homo strictè illam mereatur, concedo: propter Dei justitiam, sanctitatem, sapientiam, etc. nego. Itaque quidquid sit de merito hominis de quo hic non disputamus, ex probatis constat Dei justitiam, sapientiam, sanctitatem, etc. necessariò expostulare ut sit altera vita, in qua sit sua virtuti merces, et vitio pœna. Consuli pos-

sunt nostra argumenta, tuncque compertum ac exploratum erit divina attributa non sinere, nec pati ut impii sint probis feliciores. Ordo ille si obtineret, homines ad vitia incitaret. Consequenter Deus, qui est legislator sapiens, et qui vult legum observationem, non potuit hunc ordinem seligere.

OBJ. V. Deus potest unicuique condonare, fatentibus omnibus; ergo non requiritur altera vita ut improbi debitas persolvant pœnas.

R. 1° Id quod nunc objicitur non impugnare, nec affirmare argumenta quibus alteram vitam ex premiis virtuti repetendis comprobabimus; ergo, etc.

2° DIST. Deus potest quæcumque peccata dimittere, fatentibus omnibus, si hominem pœniteat, concedo: secùs nego. Itaque cùm theologi, in Tractatu de Incarnatione, asserunt Deum posse gratuitò peccata condonare, loquuntur de peccatis quorum hominem pœnitet, non verò de peccatis omnibus lege generali condonandis, etiamsi hominem non pœniteat.

3° Quidquid possit Deus, certissimum est ipsum, saltem positis rebus ut sunt, positis nempè conscientiae stimulis et alterius vitæ timore à seipso impressis, unâ voce, posito ordine præsentis in quo mali sæpè probis multò sunt feliciores, peccatoribus non pœnitentibus minimè posse condonare, aliòquin nec esset summè verax, nec sapiens legislator, nec justus, nec sanctus.

OBJ. VI. Deus non tenetur mercedem in altera vita rependere. Nam nemo est inter ipsos virtutis cultores, qui lethale peccatum, vel saltem levius delictum, non admisit: atqui Deus peccati lethiferi seu etiam levio-

ris causâ hominem quolibet præmio privare potest. 1° Quidem id potest peccati gravioris causâ, ut fatentur omnes theologi, et ut per se evidens est; siquidem qui delictum gravius commisit, perpetuo supplicio dignus est. Undè nedùm Deus teneatur huic in altera vita præmium concedere, quin potius beneficium se ergâ illum ostendere, si ipsum ad nihilum redigeret. 2° Idem ob peccatum levius, Deus potest. Nam peccatum, levius sit vel non, majestatem Dei infinitam impugnat, plusque meretur in ratione pœnæ quam actus quilibet hominis in ratione mercedis.

R. 1° Etsi probarent impii Deum non teneri in altera vita ullam largiri mercedem, nihilominus tamen valent firmaque essent argumenta quibus demonstramus futuram esse alteram vitam, in qua variis improbi suppliciis cruciandi sint. Itaque causam non obtinent impii. Debent enim virtutem colere ut has penas devitent.

R. 2° *Disr.* Deus nemini tenetur in altera vita mercedem rependere, si hominem peccasse non pœniteat, non tenetur in alio ordine, concedo: non tenetur, si hominem pœniteat, et in præsentis ordine, nego. Ad probationem pari jure.

Disr. Potest Deus quâlibet mercede hominem privare peccati lethiferi aut etiam levioris causâ, illud, inquam, potest in alio ordine, illud potest si hominem non pœniteat, concedo: si hominem pœniteat, et in præsentis ordine, nego. Itaque 1° fatemur Deum posse hominem mortiferè peccantem mercede privare, si ipsum non pœniteat, quia homo per peccatum mortiferum quâlibet mercede evasit indignus. 2° Concedimus Deum

potuisse in alio ordine virum qui se vitio contaminaverit, privare quolibet præmio. Verùm firmissimè asseveramus in præsentis ordine quem selegit Deus, positaque hominis pœnitentiâ, Deum non posse præmiis privare peccatorem. Nam in præsentis ordine Deus multa bona hominibus largitur. Necesse est igitur ut conditionem viri pœnitentis meliorem reddat, quàm peccatoris pertinacis. Si enim sortem peccatoris pertinacis redderet meliorem quàm peccatoris pœnitentis, tunc eo ipso homo ad peccatum incitaretur, omnibusque sceleribus sese coinquinaret, ut suam sortem feliciorem efficeret; consequenter Deus censeretur vitio dare signum approbationis, et ad illud incitare: quod dictu nefas est. Itaque cùm in hac vita sors peccatoris pertinacis sæpè sit melior sorte pœnitentis, cùm sæpè feliciores sint qui singulis diebus in omni vitiorum cœno sese volunt, iis qui semel aut iterùm dumtaxat peccaverint, et quos postea pœnituit, necesse est ut sit altera vita sors viri pœnitentis melior fiat sorte peccatoris pertinacis.

Et verò Deus summè sanctus, summè justus et providus, nonne debet majori odio prosequi virum sceleribus assuefactum, virum pravi tenacem, quàm hominem qui multa opera bona et Deo grata perpetravit, qui quidem semel aut iterùm peccavit, sed doluit delicto, et in rectam viam reversus est; ergo priori debet multò plura odii, et improbationis signa dare, quàm posteriori: atqui illud non fit in hac vita; ergo id confiet in altera vita.

Quoad peccatum levius, faciliùs dissolvitur argu-

mentum. Præter rationes mox allatas notandum est illud peccatum amicitiam Deum inter et hominem non dissolvere. Quomodò igitur fieri posset ut Deus summè bonus in altera vita mercede nullà donaret suos amicos, qui sæpè cruenta per totam hanc vitam perpessi sunt, dum ex adverso scelesti homines confertam gaudiis et omnium voluptatum varietate vitam traduxerunt? Fieri non potest ut Dei hostes et inimici, ut viri continuò in ipsum rebelles, feliciores sint Dei amicis, atque viris qui rarò, vel leviter tantùm, et quasi non spontè in ipsum delinquerunt. Ergo, etc.

Ad ultimam probationem, Deus beneficium sese ostenderet, hominem delendo. *DIST.* In alio ordine, si hominem non pœniteret, concedo. in præsentì ordine, positâque hominis pœnitentiâ, nego. In præsentì enim ordinatione, positâ hominis pœnitentiâ, postulant Dei attributa ut melior sit conditio viri pœnitentis, quàm peccatoris pertinacis; ergo necesse est ut sit altera vita.

OBJ. VII. Si Deus plecteret creaturas in altera vita, igitur delectaretur in malis et suppliciis creaturæ; delectatur enim in iis omnibus quæ agit, in omnibus suis operibus: atqui tamen Deus, utpotè summè bonus, non potest delectari in malis creaturæ; ergo non potest illas plectere.

R. DIST. Deus delectaretur in malis creaturæ, quatenùs hæc mala seu pœnæ sunt effectus justitiæ divinæ, concedo: quatenùs cruciant creaturas, nego. Sit iudex æquitatis amans vult scelestis hominibus pœnas irrogari, licèt cruciatibus hominis non delectetur.

INST. Deus tam potest parcere quàm plectere; in eo

quod enim ad ipsum attinet, par est et æquè perfectum parcere vel plectere: atqui Deus, utpotè summè bonus et misericors, è duobus æquè perfectis sanè eligit id quod bono creaturæ magis favet; ergo parcat, hominumque peccatis indulgebit.

R. N. MAJ. Nam si Deus parceret in altera vita omnibus scelestis hominibus, cum aliunde in terris sæpè bonis perfruantur, igitur sæpissimè eorum conditio esset melior virorum proborum conditione; tunc consequenter læderentur Dei attributa, providentia, sanctitas, sapientia, legesque nec observarentur, nec observari deberent; ergo in eo quod ad Deum attinet, parcere vel plectere æquè perfectum non est.

PROPOSITIO QUARTA.

Rationi non repugnat alterius vitæ æternitas. Hanc æternitatem repugnare increduli non probant.

PROB. Si repugnaret alterius vitæ æternitas, vel quia virtus æternis præmiis remunerari non posset, vel quia vitium æternis suppliciis plecti repugnaret; atqui neutrum dici potest.

Non primum, uti evidens est, atque ex omnium suffragio constat.

Non secundum: nam crescit contumeliæ gravitas ratione dignitatis personæ læsæ (modò tamen illa dignitas cognoscatur vel cognosci debeat). Sic contumelia in regem major est contumeliâ in virum plebeium. Imò necesse est ut crescat in proportionem ejusdem dignita-

mentum. Præter rationes mox allatas notandum est illud peccatum amicitiam Deum inter et hominem non dissolvere. Quomodò igitur fieri posset ut Deus summè bonus in altera vita mercede nullà donaret suos amicos, qui sæpè cruenta per totam hanc vitam perpessi sunt, dum ex adverso scelesti homines confertam gaudiis et omnium voluptatum varietate vitam traduxerunt? Fieri non potest ut Dei hostes et inimici, ut viri continuò in ipsum rebelles, feliciores sint Dei amicis, atque viris qui rarò, vel leviter tantùm, et quasi non spontè in ipsum delinquerunt. Ergo, etc.

Ad ultimam probationem, Deus beneficium sese ostenderet, hominem delendo. *DIST.* In alio ordine, si hominem non pœniteret, concedo. in præsentì ordine, positâque hominis pœnitentiâ, nego. In præsentì enim ordinatione, positâ hominis pœnitentiâ, postulant Dei attributa ut melior sit conditio viri pœnitentis, quàm peccatoris pertinacis; ergo necesse est ut sit altera vita.

OBJ. VII. Si Deus plecteret creaturas in altera vita, igitur delectaretur in malis et suppliciis creaturæ; delectatur enim in iis omnibus quæ agit, in omnibus suis operibus: atqui tamen Deus, utpotè summè bonus, non potest delectari in malis creaturæ; ergo non potest illas plectere.

R. DIST. Deus delectaretur in malis creaturæ, quatenùs hæc mala seu pœnæ sunt effectus justitiæ divinæ, concedo: quatenùs cruciant creaturas, nego. Sit iudex æquitatis amans vult scelestis hominibus pœnas irrogari, licèt cruciatibus hominis non delectetur.

INST. Deus tam potest parcere quàm plectere; in eo

quod enim ad ipsum attinet, par est et æquè perfectum parcere vel plectere: atqui Deus, utpotè summè bonus et misericors, è duobus æquè perfectis sanè eligit id quod bono creaturæ magis favet; ergo parcat, hominumque peccatis indulgebil.

R. N. MAJ. Nam si Deus parceret in altera vita omnibus scelestis hominibus, cum aliunde in terris sæpè bonis perfruantur, igitur sæpissimè eorum conditio esset melior virorum proborum conditione; tunc consequenter læderentur Dei attributa, providentia, sanctitas, sapientia, legesque nec observarentur, nec observari deberent; ergo in eo quod ad Deum attinet, parcere vel plectere æquè perfectum non est.

PROPOSITIO QUARTA.

Rationi non repugnat alterius vitæ æternitas. Hanc æternitatem repugnare increduli non probant.

PROB. Si repugnaret alterius vitæ æternitas, vel quia virtus æternis præmiis remunerari non posset, vel quia vitium æternis suppliciis plecti repugnaret; atqui neutrum dici potest.

Non primum, uti evidens est, atque ex omnium suffragio constat.

Non secundum: nam crescit contumeliæ gravitas ratione dignitatis personæ læsæ (modò tamen illa dignitas cognoscatur vel cognosci debeat). Sic contumelia in regem major est contumeliâ in virum plebeium. Imò necesse est ut crescat in proportionem ejusdem dignita-

tis; nulla quippè est ratio cur unus dignitatis gradus augeat contumeliam, alius verò non; singuli igitur dignitatis gradus conferunt ad augendam offensæ gravitatem; ergo si dignitas sit infinita, necesse est ut offensæ sit infinita: atqui homo, dùm peccat, impugnat Majestatem infinitam; ergo peccatum est in genere offensæ infinitum: atqui peccatum in genere offensæ infinitum potest puniri pœnâ infinitâ, idque rationi non repugnat; pœna enim, ex æquitatis legibus, potest peccatum adæquare; ergo peccatum puniri potest pœnâ infinitâ. Sed pœna infinita irrogari non potest creaturæ, nisi ratione durationis; cùm creatura quælibet sit finita et pœnæ actu infinitæ perferendæ impar. Ergo peccatum plecti potest pœnâ temporis spatio infinitâ, seu æternâ.

Et certè sive peccatum sit in ratione offensæ, et quantum ad malitiam infinitum, ut contendunt multi theologi, atque ut ex argumento præcedenti consequitur, sive non, ut aliis arridet, saltem certò constat et fatentur omnes peccatum esse infinitum ratione objecti quod lædit, seu peccatorem impugnare Majestatem infinitam: atqui numquàm probabitur delictum et contumeliam in Majestatem infinitam, plecti non posse pœnâ ratione durationis infinitâ. Ergo, etc.

Insuper, si Deus malos pœnis æternis afficiat, probos præmiis æternis cumulabit; omnia igitur compensantur, Densque leges æquitatis summo jure servat.

Dixi autem in probatione, peccati gravitatem crescere prout crescit dignitas personæ læsæ, modò tamen illa dignitas cognoscatur, vel cognosci debeat; si enim per-

sonæ majestas nec cognosceretur nec cognosci deberet, peccati gravitas pro ratione dignitatis læsæ non cresceret, ut clarescit.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Inter probationes asseritur peccatum esse infinitum in genere offensæ, et ratione gravitatis: atqui illud repugnat, tum quia homo nihil agere potest nisi finitum, tum quia omnia peccata essent æqualia.

R. 1° Etsi peccatum ratione gravitatis seu malitiæ non foret infinitum, saltem negari non potest personam per peccatum læsam esse infinitam, uti inter probationes observabimus. Porrò pœnam personæ læsæ adæquare quid absurdum? Id repugnare quibus argumentis demonstrabunt impii? Ergo repugnare pœnarum æternitatem minimè pervincunt.

R. 2° N. MIN. Ad primam probationem: theologi qui asserunt peccatum in ratione offensæ esse infinitum, fatentur illud esse finitum, tum ratione *entitatis* physiciæ, tum ratione *intensitatis*, ut eorum verbis utar; consequenter ex illa sententia non sequitur hominem posse aliquid agere ratione *entitatis* et *intensitatis* infinitum (quod reverà absurdum foret); sed tantum sequitur actum hominis ratione *entitatis* physiciæ finitum, fieri infinitum in ratione offensæ moralis et malitiæ: quod, nedum repugnet, verissimum est; siquidem ratio offensæ crescit, prout crescit persona læsa.

Ad secundam probationem: ex illa sententia sequitur omnia peccata esse æqualia sub eo respectu quo sunt

infinita, concedo: sub omni respectu, nego. Itaque sub eo respectu quo impugnant Majestatem infinitam, omnia peccata sunt infinita, ac consequenter æqualia. Sed modus quo divini Numinis majestas impugnatur, æqualis non est. In peccato iidem semper non sunt *intensitatis* gradus. Duo per mentem homines fingantur, quorum alius principem salutare ex malitia negligit, et alter ei alapam impingit. Utriusque contumelia aliquid commune habet, v. g. decem gravitatis gradus, si princeps decem habeat dignitatis gradus. Verumtamen sub alio respectu, ratione *entitatis*, ut ita loquar, qui principem alapâ percussit, gravius peccavit. Sic si duæ superficies in infinitum protendantur, ambæ ratione longitudinis erunt æquales, licet tamen ratione latitudinis possint esse valde inæquales.

Et certè peccati gravitas æstimari debet ex entitate peccati multiplicata per dignitatem læsam quæ infinita est. Itaque si peccatum habeat, v. g. duos entitatis gradus, ipsius gravitas erit infinitum per duo multiplicatum; si habeat quatuor, erit idem infinitum multiplicatum per quatuor. Itaque peccata, licet ratione personæ læsæ quæ infinita est, sint æqualia, tamen ex alia parte et ratione entitatis sunt valde diversa. Omnia peccata sunt ratione offensæ infinita; sed illa infinita diversi sunt ordinis.

INST. Peccatum levius lædit dignitatem infinitam, sicut mortiferum: atqui tamen non meretur pœnam infinitam, nec in æternum plecti debet; ergo ex eo quòd peccatum mortale lædat dignitatem infinitam, non consequitur illud pœnâ infinitâ esse dignum.

RESP. Peccatum mortiferum pœnam infinitam seu æternam mereri, sive quia personam infinitam offendit, sive quia illam offendit graviter, et in essentialibus, dissolvitque amicitiam quæ est inter illam personam infinitam et hominem. Hæc duo simul requiruntur ut pœna infinita, seu æterna irrogari possit. Peccatum autem levius seu veniale non potest mereri pœnam infinitam, seu æternam, quia licet personam infinitam offendant, hanc tamen offendit levissimè, et non dissolvit amicitiam quæ est Deum inter et hominem; porro repugnat culpam levissimam pœnâ infinitâ et æternâ dignam esse. Nam sanè illa pœna, quantumvis intensitate levis, tamen in se est gravissima, si sit æterna, ob nempe suam perpetuam durationem: jam verò repugnat Deum summè bonum gravissima pœna, qualis esset pœna æternâ et infinita, plectere culpam levissimam; tunc enim pœna culpam superaret; quod absurdum est. Præterea peccatum levius non tollit amicitiam Dei, uti constat ex ipsius definitione et natura. Porro Deus non potest eodem modo se gerere ergâ amicum, non potest iisdem suppliciis utrumque plectere, non potest consequenter amicum, seu eum qui peccavit leviter tantum, perpetuò infelicem reddere. Ergo peccatum leve, seu veniale, pœnâ æternâ plecti non potest, nec meretur pœnam æternam. Qui verò grande scelus perpetravit, talem pœnam meretur, quia non tantum offendit personam infinitam, sed illam offendit graviter, quia Dei factus est inimicus, nec consequenter adest causa cur felix reddatur. Qui verò culpam dumtaxat leviozem in se admisit, cum Dei odium non subierit, cum Dei ami-

cus esse non desierit, in æternum plecti non potest.

Cæterum mirum est incredulos hæc objicere, cum nec revelationem è qua hæc depromuntur, nec distinctionem inter peccata leviora et mortifera admittant.

OBJ. II. Nulla est inter unius momenti delictum et poenam æternam æqualitas; ergo iniquum est poenam æternam peccatorem mulctari.

R. DIST. Nulla est æqualitas durationis, concedo: justitiæ, nego. Est æqualitas justitiæ, quia peccatum adæquat poenam; sola autem justitiæ, non verò durationis, æqualitas requiritur; alioquin fures qui instantis unius delictum perpetrarunt, diuturno carcere immeritò includerentur.

OBJ. III. Pater bonus non nisi ad emendationem, nec proindè in perpetuum, suos filios plectit; sed nemo tam pater quàm Deus; ergo, etc.

R. DIST. Pater non nisi ad emendationem plectit, si non sit legislator et judex, concedo: si sit legislator et judex, nego. Itaque Deus non tantum est pater optimus, sed judex justus et legislator sapientissimus; proindè legum observationi prospicere debuit; potest igitur vitium poenam ipsi æquali et consequenter æternam plectere; sic enim justè agit, legum executioni consulit, se suamque auctoritatem contemptui non tradit. Sic princeps bonus, cum teneatur patriæ securitati invigilare, potest poenas irrogare, non tantum ad emendationem noxiorum; sed ipsam mortis poenam, ut homines à scelcribus avertantur.

PROPOSITIO QUINTA.

Ratio suadet alterius vitæ æternitatem, saltem quantum ad præmia.

PROB. 1° Hic vim habet argumentum ex immato immortalitatis desiderio petitur, quo jamjam usi sumus ad probandam alterius vitæ existentiam. Nam sensus à natura ipsa, seu potius à Deo ipso Auctore naturæ insitus, fallax esse non potest: atqui sensus, desiderium, appetitus, et quædam præsentia immortalitatis, ab ipsa natura hominum animis insita sunt. Hic enim sensus est ab ipsa natura insitus qui est universalis, qui naturaliter hæret in animis, quique nec deleri nec à mentibus avelli potest. Porro qui nobis hæret immortalitatis appetitus, 1° est universalis; omnes enim populi, videlicet hebræi, ægyptii, chaldæi, indi, persæ, romani, exceptis tantum quibusdam philosophis qui hunc sensum præfocaverunt, vel forsitan qui repugnante conscientia, locuti sunt, et ideò non sunt audiendi; mahometani, ipsi mexicani, peruviani, sinenses, Confucius, Zoroaster, Socrates, etc., in eo consentientes sunt, ut constat ex variis historicis. 2° Illud desiderium naturaliter inhæret animis, ut asserit Tullius, qui dicit *maximum argumentum esse ipsam naturam de immortalitate animarum tacitè judicare*. Et reverà iste immortalitatis appetitus, nec oritur à sensibus, qui res futuras et sensibus minimè objectas non apprehendunt; nec ab imaginandi vi, quæ res spirituales non

attingit; nec ab educatione, quæ varia est apud varias gentes; nec à cupiditatibus, quas coercet illa immortalitatis sententia; ergo ab ipsa ratione et natura oritur. 5° in mentibus avellit et extrahi non potest, ut experiuntur omnes, et fatebuntur lubenter quicumque sunt veritatis amantes; ergo ille sensus est ipsius naturæ, ipsius Dei vox; ergo fallax esse non potest; ergo anima est immortalis, proindèque æterna erit altera vita.

PROB. 2° Saltem pro viris justis et probis. Cur enim Deus vellet omnino extinguere animam sibi gratam, ad imaginem sui factam, quæ ipsius attributa mirificè exprimit, et quæ perpetuis laudibus ipsum celebravit? Cur et quâ ratione ductus amicos sibi caros, dilectosque deleret prorsus, et ad nihilum reduceret?

OBJ. Virtus non meretur mercedem infinitam, sed ad summum finitam et temporalem. Potest igitur Deus animam delere, postquam ei contulerit mercedem temporalem et operibus æqualem. Aliundè potuit Deus animam è nihilo educere; ergo potest illam ad nihilum revocare.

REST. Deum quidem potuisse animam delere post concessam mercedem ipsius virtuti æqualem, si aliud non promisisset; sed ille appetitus immortalitatis à Deo insitus est quædam naturalis Dei promissio cui deesse non potest. Perpetuò igitur in rerum natura constabit viri probi et moribus sancti anima, non quòd Deus alium ordinem eligere non potuerit in quo sempiterno ævo frui non fuisset, sed quia in præsentì ordine statuit et pollicitus est animam se non deleturum.

SCHOLIUM.

Utrum æternæ reverà futuræ sint pœnæ malis repositæ, ex sola ratione non definimus. Nam ratio quidem demonstrat esse alteram vitam in qua improbi plectentur, ratio docet non repugnare pœnarum æternitatem, Deumque, illibatis suis attributis, posse iniquos æternis premere suppliciis. Hæc comprobavimus. Verùm ratio firmis argumentis non probat Deum non potuisse de suo jure cedere, improbis post temporales pœnas condonare, vel illos ad pœnitentiam revocare. Ratio apertum non facit quid à Deo factum sit. Quæ in propositione præcedenti protulimus argumenta, præmiorum, non suppliciorum perpetuitatem spectant. Ultimum quidem, ut per se, patet. Primum pariter; siquidem petitur ex desiderio immortalitatis nobis insito. Porrò illud desiderium circè immortalitatem beatam alteriusque vitæ felicitatem versatur, non verò circè immortalitatem miseram, quam minimè exoptamus.

Quamquàm autem alterius vitæ pœnas reipsà æternas esse, solius rationis adminiculo, ostendere non aggrediamur, non pronunciamus tamen istud lumine naturali non posse demonstrari. Id præsentent sagaciores. Sufficiunt nobis in hac parte argumenta ex revelatione petita, quibus Deiste, ut infra notabitur, cumulatissimè refellentur.

COROLLARIUM GENERALE.

Igitur anima 1.º est simplex et spiritalis. 2.º Libera. 3.º Immortalis ab intrinseco, seu nullum habet in se destructionis principium. 4.º Impii sine probatione asserunt illam perire cum corpore. 5.º Ratio demonstrat futuram esse alteram vitam in qua virtuti præmium et vitio pœna rependuntur. 6.º Nec rationi, nec æquitatis legibus repugnat sive præmiorum sive pœnarum æternitas. 7.º Ratio suadet alterius vitæ æternitatem, saltem quantum ad præmia. Hæc omnia negantur à Deistis et impiis. Hæc omnia constant ex iis quæ lucusquæ dicta sunt. Igitur ipsâ ad quam tam frequenter appellant, tamque procaciter nos provocant impii, ratione revincuntur.

Insuper, illæ veritates variæ, necnon pœnarum alterius vitæ perpetuitas in codicibus sacris reserantur, et enucleatè traduntur, ut ipsi impii diffitere non possunt. Cùm itaque in tractatûs decursu codicum istorum divinitatem simus demonstraturi, rursus confutabuntur ii exiliosi homines, qui in Societatis et Religionis perniciem quæcumque sanctiora sunt et certiora in dubium vocare audent.

Absolutis iis variis quæstionibus præviis, nunc de prima parte tractatûs, seu de Religione naturali disserendum occurrit.

PRIMA PARS

TRACTATUS.

-o-o-

De Religione naturali.

Religio sic appellatur quia homines Deo ligat et conjungit. Religio, generatim sumpta, est actus quo mundi Conditor divinis honoribus colitur. Religio naturalis est ea quæ lumine naturali innotescit, quæque ipsâ naturâ fundatur. Religio supernaturalis est ea quæ lumine supernaturali, verbo Dei, seu revelatione nititur. Ut ordine progrediamur, ostendemus, 1.º in capite sequenti admittendam esse aliquam religionem, seu Deum esse colendum tum internè, tum externè, tum publicè. 2.º In capitibus subsequentibus ostendemus omnes creaturarum actus Deo non esse acceptos, nec gratos, cùm alii sint naturâ suâ boni, alii pravi. Postea Religionis naturalis officia exponemus; hanc non sufficere, ideòque necessariam esse revelationem probabimus, sicque naturali gressu ad Religionem revelatam conducemur.

COROLLARIUM GENERALE.

Igitur anima 1.º est simplex et spiritalis. 2.º Libera. 3.º Immortalis ab intrinseco, seu nullum habet in se destructionis principium. 4.º Impii sine probatione asserunt illam perire cum corpore. 5.º Ratio demonstrat futuram esse alteram vitam in qua virtuti præmium et vitio pœna rependentur. 6.º Nec rationi, nec æquitatis legibus repugnat sive præmiorum sive pœnarum æternitas. 7.º Ratio suadet alterius vitæ æternitatem, saltem quantum ad præmia. Hæc omnia negantur à Deistis et impiis. Hæc omnia constant ex iis quæ lucusquæ dicta sunt. Igitur ipsâ ad quam tam frequenter appellant, tamque procaciter nos provocant impii, ratione revincuntur.

Insuper, illæ veritates variæ, necnon pœnarum alterius vitæ perpetuitas in codicibus sacris reserantur, et enucleatè traduntur, ut ipsi impii diffitere non possunt. Cùm itaque in tractatûs decursu codicum istorum divinitatem simus demonstraturi, rursus confutabuntur ii exiliosi homines, qui in Societatis et Religionis perniciem quæcumque sanctiora sunt et certiora in dubium vocare audent.

Absolutis iis variis quæstionibus præviis, nunc de prima parte tractatûs, seu de Religione naturali disserendum occurrit.

PRIMA PARS

TRACTATUS.

-o-o-

De Religione naturali.

Religio sic appellatur quia homines Deo ligat et conjungit. Religio, generatim sumpta, est actus quo mundi Conditor divinis honoribus colitur. Religio naturalis est ea quæ lumine naturali innotescit, quæque ipsâ naturâ fundatur. Religio supernaturalis est ea quæ lumine supernaturali, verbo Dei, seu revelatione nititur. Ut ordine progrediamur, ostendemus, 1.º in capite sequenti admittendam esse aliquam religionem, seu Deum esse colendum tum internè, tum externè, tum publicè. 2.º In capitibus subsequentibus ostendemus omnes creaturarum actus Deo non esse acceptos, nec gratos, cùm alii sint naturâ suâ boni, alii pravi. Postea Religionis naturalis officia exponemus; hanc non sufficere, ideòque necessariam esse revelationem probabimus, sicque naturali gressu ad Religionem revelatam conducemur.

CAPUT PRIMUM.

An religio aliqua sit admittenda?

Quidam Deistæ, licet numero pauci, omnem religionem etiam internam demoliuntur, asserentes Deum de illa nihil curare, religiosisque actibus nec tangi, nec moveri. Alii cultûs interni necessitatem agnoscentes, cultûs externi, qui consistit in quibusdam corporis motibus, v. g. in oratione externâ, sacrificiis, hymnis, exemplis, etc. necessitatem impugnant. Alii cultum explodunt publicum, qui consistit in ritu solemnî quo homines in unum congregati Deum colunt. Contrâ illos omnes, sit.

PROPOSITIO PRIMA.

Deus est colendus, consequenter admittenda est aliqua religio.

De cultu interno hic agitur.

PROB. 1.º Cultus Dei positus est præsertim in adoratione, amore, gratiarum actione, oratione et obsequio: atqui hæc nobis ergâ supremum Numen præstanda sunt. 1.º Deus est adorandus. Nam adoratio est supremi Numinis in nos et omnes creaturas dominii confessio: atqui agnoscendum est supremum Dei in nos et in omnes creaturas dominium, siquidem est reverâ totius orbis, quem è nihilo eduxit Dominus. 2.º Diligendus est. Etenim recta ratio dicitur id aman-

dum esse quod bonum est et amabile: atqui Deus est summè bonus et omni amore dignus, cum contineat omnes perfectiones. 3.º Gratia ei agenda sunt, quia beneficus est. 4.º Orandus; cum enim plura nobis beneficia contulerit, et possit in dies nova largiri, æquum est ut ipsum supplices exoremus ac deprecemur. 5.º Ipsi debemus obsequium; est enim summè potens simul et summè justus, consequenter nihil potest nobis impetrare, quod æquitati non consonet.

PROB. 2.º Certum est homines ad societatem esse natos. Constat homines tum ergâ se invicem, tum ergâ alios multis constringi legibus, eosque debere sibi invicem adjumento esse, operasque tradere mutuas. Quatuor autem sunt potissimum vincula quæ, ex omnium consensu, homines inter se conjungunt atque colligant. 1.º Quidem amor et voluntatis inclinatio naturaliter insita, quâ homo in alios homines propenditur in quibus perfectiones deprehendit. 2.º Propria utilitas quam ex societatis commercio singuli percipiunt. 3.º Grates persolvendæ iis à quibus beneficia accepta sunt. 4.º Timor; quisque enim pertimescere debet ne homines inter se non conjuncti sibi mala inferant. Jam verò hæc vincula quæ, ex omnium consensu, homines inter se ligant et ligare debent, fortius et arctius homines cum Deo ligare et conjungere debent. 1.º Enim cum sit fons omnis perfectionis et amabilitatis, sanè in eum quasi toto pondere ferri debet humana voluntas, ardentiorique animo diligendus est. 2.º Utilius est adherere Deo quàm hominibus. 3.º Deus est suis donis munificentissimus; consequenter perpetuæ grates ei

persolvendæ sunt, nihilque est quod propter ipsum agere non debeamus. 4.º Deus iratus longè graviora mala nobis inferre potest quàm homines; debemus igitur ipsum pertimescere. Itaque vincula quæ homines inter se conjungunt, debent multò magis homines cum Deo conjungere et colligare. Ergo admittenda est religio, seu Deus est colendus.

PROB. 3.º Deus, creando orbem universum, sese manifestavit hominibus. Ejus attributa, sapientia, bonitas, intelligentia, potentia undequaque lucent in hoc mundo. Aliudè largitus est hominibus mentem ad ipsum in mundi operibus agnoscendum aptam; ipsis concessit intelligentiam quæ hæc attributa non potest non advertere. Jam verò quo consilio Deus sese manifestasset hominibus, quo consilio ipsis facultates concessisset quibus sine conatu ullo ipsum agnoscere valent, nisi vellet ut homines ipsum colerent, ipsumque collaudarent? Ergo homines tenentur Deum agnoscere in operibus mundi, tenentur ipsi gloriam et honorem tribuere, ipsius potentiam mirari, et sese ejus imperio subjectos fateri; debent erga ipsum memorem animum servare, vitam ipsi gratam agentes. Ergo Deus est colendus; ergo admittenda est aliqua religio.

PROB. 4.º Ex consensu populorum unanimi. Nullus unquam fuit populus, nec increduli ullum appellare possunt, qui aliquam religionem non admiserit. Nulla gens tam fera quæ aliquod Numen non coluerit. Vide Plutarchum in Tractatu contra Colonem. Jam verò ille consensus à sola natura et recta ratione ortum ducere potest. Nam vel à recta ratione et à natura oritur, vel

à cupiditatibus et à præjudiciis: atqui nec oritur à cupiditatibus, nec à præjudiciis. Non à cupiditatibus, siquidem illis adversatur, ipsisque frænum injicit: nec à præjudiciis; etenim, ut modò annotavimus, ille cultus coerces cupiditates: jam verò quidquid adversatur cupiditatibus et illas coerces, non potest ortum sumere à præjudiciis: nam præjudicia cupiditatibus debiliora sunt, æstuosis libidinibus cedunt. Præjudicia possunt inter homines varias parturire opiniones, sed non eas quæ cupiditates colibent. Homo cum sit pronus ad malum, ad cupiditates proclivis, nihil unquam admittit quod ipsas coerces, nisi lumine naturali et ratione ad id adigatur. Præterea iste cultus est universalis, præjudicia autem non sunt universalia; ergo cultus ille non est præjudiciorum fœtus. Insuper, in re tanti momenti, quæ sæpè examini subjecta fuit, quis dixerit omnes gentes, omnes populos, omnes philosophos, fuisse præjudiciis abreptos? Ergo hic consensus populorum unanimis à recta ratione oritur. Ergo, etc.

Religionem à politica principum originem non ducere infra probabitur.

Nota. Cum hæc omnia religionis officia, de quibus modò locuti sumus, rectæ rationi consonent, evidens est Deum, rationis auctorem, eos approbare qui hæc officia adimplent, et eos improbare à quibus negliguntur.

PROB. 5.º Increduli hodierni, dum contra religionem tot tela jaciunt, omniaque ut eam evertant machinantur, sese generis humani hostes demonstrant. Quot enim gentium agrestium ferociam et barbariem emolli-

vit religio? Nonne legislatores omnes, Pythagoras, Plato, Zaleucus, Solon, Lycurgus, sinenses, indi, ægyptii etc. Religione usi sunt ut suis legibus auctoritatem assererent? Si omnes pœnas civiles solas, coerendis populis, societatibusque tutandis impares opinati sunt. Sine religione in moribus integritas nulla; at verò, ut canit Horatius, cui succinere omnes sapientes: *vanae quid sine moribus leges proficiunt?* Sine religione subvertitur societatum ordo, quo tamen nihil pulchrius. Sine religione nulla in regnis tranquillitas, nulla in imperiis securitas. Religione stant imperia. Quoties mota est sacra religionis anchora, toties fluctuavit reipublicæ navis. Hostes igitur sunt patriæ, qui religionis ædificium diruere moliantur.

Humanæ leges eventibus omnibus atque circumstantiis accommodari non possunt. Legislatores in avaros, corde duros, etc. pœnas nullas sanxerunt. Nulla instituerunt præmia iis rependenda, qui amicitia, beneficentiæ in pauperes, pietatis in parentes fungerentur officiis. Igitur sine religione, quot negligerentur officia quæ ad societatis felicitatem multum conferunt! Ergo admittenda est aliqua religio.

Præterea, licet humanæ leges reprimendis privatis pares essent, saltem principes et reges, à quibus suam vim accipiunt, earum auctoritate coerceri non possent. Quot igitur mala societatibus inferrent principes, nisi Religione impedirentur!

Exitiosi igitur et pestiferi homines qui religionis vinculum mortalibus tam salutiferum dirumpere agrediuntur.

Ita iudicavere, omnibus ætatibus, sapientiores et perspicaciores philosophi. *Sublatis sanctitate et religione*, inquit Tullius lib. 1. de Natura Deorum n. 2. *perturbatio vitæ sequitur et magna confusio*. Lib. 2. de Legibus n. 7. Religionem societatibus salutiferam esse, impietatem verò exitiosam, ostendit. Philosophi è recentioribus insigniores, idem docent. Lege opera quæ inscribuntur: *L'Ami des hommes*, 2. p. cap. 4, p. 448. *L'Esprit des Lois*, lib. 24 cap. 2. etc.

PROPOSITIO SECUNDA.

Homo tenetur ad Deum extrinsecus colendum.

PROB. 1º Ex consensu populorum unanimi. Ubicumque enim obtinuit aliqua religio, ibi obtinuit cultus Dei externus.

PROB. 2º Homo tenetur ad cultum internum, ex modò dictis: atqui externus cultus ex interno nascitur. Ita enim à naturâ comparati sumus, ut sensus et affectiones animæ exterius manifestare gestiamus. Itaque si Deum externis honoribus non coleremus, affectioni ab ipsa natura et ipsius Auctore inditæ obsisteremus, naturæ ipsi et rationi obniteremur, atque in ipsam Dei voluntatem rebellaremus: quod manifestè est illicitum.

PROB. 3º Homo tenetur ad cultum Dei internum; ergo tenetur ad ea perficienda quæ ad cultum internum utilia sunt et necessaria. Atqui cultus externus necessarius est et utilis ad promovendum cultum internum, cum homo objecta plenè spiritualia diutius

prosequi non possit, nisi rebus sensibilibus excitetur; ergo etc.

Res exemplo illustratur. Homo debet, ex dictis, Deum super omnia diligere; non potest autem Deum super omnia diligere, nisi alios ad amorem Dei moveat; non potest alios ad amorem Dei movere, nisi ipsius laudes perfectionesque coram ipsis celebret, nisi exemplis atque sermonibus eos ad virtutem excitet, et à vitiis deterreat, consequenter nisi Deum externis signis colat. Eadem igitur lex quæ cultum internum jubet, externum quoque præscribit.

Et verò filius benè affectus non tantum patrem diligit, sed fratres suos ad illum amandum extrinsecus excitat et hortatur; ergo pari jure etc.

PROB. 4° Homo constat animâ et corpore. Hæc duo à Deo accepit. Ergo hæc duo debet ad Deum colendum conferre. Arabo hæc unione mirificâ à Deo conjuncta sunt; ergo debent ad cultum ei exhibendum consociari; ergo, etc.

PROB. 5° Sæpè Majestatem divinam in conspectu hominum offendimus. Debemus igitur divinæ dignitati palam læsæ satisfacere. Non possumus autem congruenter Deo satisfacere, nisi quòd divinam Majestatem læserimus, merentes nos ac dolentes apertè prodamus, et palam nos Deum adorare testemur; atqui hoc, agere, est Deum cultu externo colere; ergo tenemur, etc.

PROB. 6° Homo creatus est ad societatem, ad aliorum utilitatem natus est. Deus ipsi non concessit tot dotes, nisi ut aliis utilis esset. Variis illum cogitationibus adornavit, facultatemque cogitationes manifestandi lar-

gitus, est, ut aliis hominibus illas communicaret. Uno verbo, debet aliis inservire, iis utilitati esse, atque eorum saluti consulere, quantum potest. Monstrum horrendum esset, non homo, qui hæc negaret. Jam verò si in hujus vitæ negotiis debeat illis inservire, quanto magis illos debet ad cultum Dei signis externis excitare, excitosque fovere!

PROB. 7° Orbis universus entis supremi majestatem annuntiat; terra cœlique suo modo narrant gloriam Dei; igitur homo ratione præditus, quantum in se est, sui auctoris laudes celebrare debet. Numquid homo tot beneficiis à Deo exornatus, solus in rerum natura debitam ei reverentiam præstare ac supremum ejus dominium externè profiteri abnueret?

PROPOSITIO TERTIA.

Cultus Dei debet esse publicus, seu tenentur homines in unum congregati ad Deum ritu solemniter colendum.

PROB. 1° Ex consensu populorum unanimi. Ubique enim terrarum fuerunt templa, altaria et sacrificia; ergo ubique obtinuit cultus publicus et sollemnis.

2° Tenentur homines ad ea quæ divinum cultum mirè promovent, et sine quibus brevi deficit. Atqui sine conventibus atque cæremoniis divinus cultus brevi deficeret. Nam homines aliorum exemplo et consortio plurimum excitantur. Deindè verò, nisi statutis diebus, Religionis causâ convenirent, divinus cultus citò negli-

grretur, experiētiā teste. Rudes præsertim et ignari, qui solis ferè sensibilibus moveri possunt, mox cultum Deo debitum obliviscerentur, nisi cæremoniis et cultu publico incitarentur; ergo etc.

3° Equum est ut gratus animus colligat eos qui in divinis beneficiis mirè collecti sunt. Equum est ut homines qui, prout sunt societatis membra, prout sunt ipsa societas, multa beneficia à Deo acceperunt, v. g. pacem, regni tranquillitatem, simul adunati et in societatem coalescentes, Deo grates ac laudes persolvant.

4° Homines rerum civilium causâ, in societatem coalescunt et congregantur. Leges sanciant, magistratus diligunt qui rebus civilibus invigilent. Ergo meliori jure, religionis gratiâ, debent sic sese gerere, cultumque publicum instituere.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. I. Si Deus cultum aliquem ab hominibus exigeret, vel propter suam gloriam essentialē, seu internam, vel propter gloriam accidentalem, seu externam: atqui neutrum dici potest.

Non primum. Gloria enim Dei essentialis nec minui potest, nec augeri per cultum creaturarum, nulloque modo ab eo cultu pendet.

Non secundum. Gloria enim Dei externa, quæ consistit in significatione divinatorum attributorum, necessaria non est. Atqui tamen, si valent doctrina modò exposita, necessariò Deus vult cultum creaturarum; ergo illum non vult propter gloriam externam.

RESP. 1° Deum cultum postulare propter gloriam internam. Illud exigit propter rectam rationem, quæ tantam cum ipsius Dei essentia, seu gloria interna affinitatem habet, ut non possit ab ea sejungi. Si quis dicat Deum sibi plenè sufficere, neque indigere cultu creaturarum, referemus illum non sibi plenè sufficeret, nisi quia cultum exigit. Ni etenim hæc ita essent, rationi non consuleret, nec proindè sibi sufficeret. Equidem gloria Dei essentialis ab exercitio illius cultûs non pendet, neque per illum cultum augeri potest, vel minui; at verò non potest Deus illum cultum non exigere; ipsius gloria essentialis necessariò postulat ut hunc cultum approbet, exigit; minueretur ista gloria essentialis, si ille cultus à Deo non exigeretur, quia Deus suis attributis et perfectionibus; ac consequenter gloriæ essentiali deesset. Cultus ille à creaturis Deo exhibeatur vel non, nihil detrimenti exindè patitur gloria Dei essentialis; at non ita esset, si cultus ille à Deo non exigeretur.

R. 2° DIST. Deus non postulat cultum propter gloriam suam internam, eo sensu quòd finis Dei sit per hunc cultum gloriam internam assequi, concedo: eo sensu quòd gloria interna sit ratio et causa propter quam illum cultum exigit, nego. Verùm est Deum non sibi proponere, ut finem, gloriam internam per cultum creaturarum assequi, si quidem illâ gloriâ internâ nunquam carere potest, illamque in summo gradu quovis tempore possidet, sive à creaturis colatur, sive non; eo igitur sensu non agit propter gloriam internam. Verùm Deus agit propter gloriam internam, eo sensu quòd

illa gloria interna sit ratio et causa cur illum cultum velit et exigat. Recta enim ratio et consequenter gloria Dei interna hunc cultum postulant, necessariòque Deum ad illum cultum exigendum movent et incitant.

OBJ. II. Si Deus ab hominibus laudes, cultum honoresque divinos exposceret, non sineret suam tam frequenter obrectari majestatem: si enim divinos postularet honores, non prætermitteret media ad eos assequendos efficacia; qui enim vult aliquid, vult etiam media ad id præstandum requisita; ergo, etc.

R. N. ANT. Quamquam enim Deus velit ab hominibus coli, tamen potest peccatum permittere. Satis est, dummodò præbeat hominibus libertatem et media quibus rectè agere valeant. Porro nullus est homo cui concessa non sit eligendi facultas, qui Deum colere non possit, et rectè agere non valeat, quique non sit mediis ad hoc necessariis adjunctus. Seipsum igitur solum accuset peccator, non Deum. Deus quidem non confert media certò cum actibus bonis connexa, sed ad id non tenetur. Nec quisquam divina consilia scrutari audeat: mortalibus impervia sunt. Nulla acies humani ingenii penetrare in cælum potest. Aliud ex permissione peccati multa exoriuntur bona, v. g. Incarnatio; exindè elucescunt Dei attributa, nempe justitia, misericordia; ergo Deus potuit permittere peccatum.

Cæterùm de permissione mali fusiùs disserunt theologo in tractatu de Deo, divinisque ejus attributis. Quisque eos consulere potest.

OBJ. III. Cultus à creaturis Deo exhibitus est finitus, et consequenter Deo indignus.

R. N. CONSEQ. Cùm enim homo non sit capax cultus infiniti, ille cultus, licèt finitus, Deo dignus est, ipsique perplacet, quia ordini et rectæ rationi consentaneus est.

OBJ. IV. Deus non curat de humanis; ergo etc.

RESP. Deum homines creavisse, ipsos conservare, ipsis in temporalibus invigilare. Quantò magis igitur de spiritalibus curare debet! Præterea Deus, utpotè summè perfectus, potestne cultum optimum, à recta ratione præscriptum, non approbare et non habere gratum? Ergo, etc.

OBJ. V. Religio est commercium Deum inter et homines: atqui tale commercium repugnat, cùm infinita sit distantia inter Deum et hominem; ergo, etc.

R. N. MIN. ad ejus probationem DIST. Deum inter et hominem infinita est distantia, et idèò Deus non potest coli et cognosci adæquatè et infinito modo, concedo: imperfectè et finito modo, nego. Quin potiùs quò perfectior, eò amabilior, eò consequenter laude et amore dignior. Ergo, etc.

OBJ. VI. Si Deus cultum externum exigeret, tunc eosdem ritus totum genus humanum edoceret, impediretque ne cultuum diversitas discordiam inter homines pareret; atqui etc. ergo, etc.

R. N. MAJ. Illa enim rituum diversitas Deo non displicet; quin imò rectissima est et sæpe locis ac temporibus congrua. Nam aliæ aliis gentibus accommodatiorres sunt cæremoniæ, si modò à scopo, id est, à cultus interioris perfectione non aberrent. Undè sequitur

nullam esse propter rituum diversitatem disruptendæ unitatis causam.

Notandum est hic mentionem esse de iis ritibus quos Deus nec revelavit nec præscripsit, quales sunt nulli ritus ab Ecclesia sapienter instituti. Si autem de iis agatur quæ à Deo præscribuntur, si Deus aliquem ritum seu cultum externum revelaverit et præscripserit, tunc indubitanter Deo obtemperandum est, culpandi sunt quicumque hunc cultum non venerantur.

Obj. VII. Per actus merè spirituales potest homo se suumque corpus Deo offerre; ergo non requiritur cultus externus.

R. n. ant. Nam homo in societate positus est; consequenter Deo cultum externum debet. Non potest Deum sincerè amare, quin illud in omnium oculis testificetur, quin Dei laudes celebret, quin alios homines ad eundem cultum incitet, uti in probatione dictum est. Aliudè etsi nihil homo suis fratribus deberet, tamen, si sincerè et in animo Deum colat, occulti animi motus signis externis brevi manifestabuntur.

Notandum est cultum externum non ideò requisitum esse, ut cultus internus Deo innotescat, siquidem Deus intima cordis novit; verùm patet hunc necessarium esse ut homines ad virtutem et ad Religionem perducantur.

Notandum est insuper, Deum quidem in iis quæ ad religionem attinent, hominibus opitulari; sed non indè concludere est homines aliorum hominum adjumento non indigere. Nam reverà Deus juvat homines, sed tum per se et suis internis gratiis, tum per alios

homines. Vult ut seipsos mutuò edoceant, adhortentur, exemplis excitent.

CAPUT SECUNDUM.

De lege naturali, seu discrimine bonum inter et malum.

In capite præcedenti probavimus admittendam esse aliquam religionem, seu Deum esse colendum. In præsentem capite agitur utrùm Deus omnibus humanis actibus æquè colatur; utrùm ii actus sint in se æquales nullà ratione discrepantes; utrùm Deo æquè placeant; utrùm verò religio quosdam tantùm approbet, alios verò reprobet, seu, quod idem est, utrùm sit quoddam discrimen inter bonum et malum, utrùm verò nullum; utrùm sit admittenda religio naturalis et quæ antecedit omnes leges positivas, an non. Circa præsentem quæstionem philosophi veteres et increduli hodierni monstrosè erraverunt. Ut planè intelligatur quæstio, exponendi sunt ipsorum errores.

1° Itaque inter veteres philosophos, Calicles, ut legitur apud Platonem, negabat quidquam ex natura sua esse justum vel injustum, turpe vel honestum; sed distinctionem virtutum et vitiorum totam ex mera opinione hominum gratis conficta repetebat. Cum ipso sentiunt quidam Deiste recentiores.

2° Carneades nullam justitiam, nullam virtutem essentialis rerum fundatam existimabat, sed distinctionem omnem virtutes inter et vitia ab hominibus, ad normam utilitatis propriæ fuisse institutam asserebat.

nullam esse propter rituum diversitatem disruptendæ unitatis causam.

Notandum est hic mentionem esse de iis ritibus quos Deus nec revelavit nec præscripsit, quales sunt nulli ritus ab Ecclesia sapienter instituti. Si autem de iis agatur quæ à Deo præscribuntur, si Deus aliquem ritum seu cultum externum revelaverit et præscripserit, tunc indubitanter Deo obtemperandum est, culpandi sunt quicumque hunc cultum non venerantur.

Obj. VII. Per actus merè spirituales potest homo se suumque corpus Deo offerre; ergo non requiritur cultus externus.

R. n. ant. Nam homo in societate positus est; consequenter Deo cultum externum debet. Non potest Deum sincerè amare, quin illud in omnium oculis testificetur, quin Dei laudes celebret, quin alios homines ad eundem cultum incitet, uti in probatione dictum est. Aliudè etsi nihil homo suis fratribus deberet, tamen, si sincerè et in animo Deum colat, occulti animi motus signis externis brevi manifestabuntur.

Notandum est cultum externum non ideò requisitum esse, ut cultus internus Deo innotescat, siquidem Deus intima cordis novit; verùm patet hunc necessarium esse ut homines ad virtutem et ad Religionem perducantur.

Notandum est insuper, Deum quidem in iis quæ ad religionem attinent, hominibus opitulari; sed non indè concludere est homines aliorum hominum adjumento non indigere. Nam reverà Deus juvat homines, sed tum per se et suis internis gratiis, tum per alios

homines. Vult ut seipsos mutuò edoceant, adhortentur, exemplis excitent.

CAPUT SECUNDUM.

De lege naturali, seu discrimine bonum inter et malum.

In capite præcedenti probavimus admittendam esse aliquam religionem, seu Deum esse colendum. In præsentem capite agitur utrùm Deus omnibus humanis actibus æquè colatur; utrùm ii actus sint in se æquales nullà ratione discrepantes; utrùm Deo æquè placeant; utrùm verò religio quosdam tantùm approbet, alios verò reprobet, seu, quod idem est, utrùm sit quoddam discrimen inter bonum et malum, utrùm verò nullum; utrùm sit admittenda religio naturalis et quæ antecedit omnes leges positivas, an non. Circa præsentem quæstionem philosophi veteres et increduli hodierni monstrosè erraverunt. Ut planè intelligatur quæstio, exponendi sunt ipsorum errores.

1° Itaque inter veteres philosophos, Callicles, ut legitur apud Platonem, negabat quidquam ex natura sua esse justum vel injustum, turpe vel honestum; sed distinctionem virtutum et vitiorum totam ex mera opinione hominum gratis conficta repetebat. Cum ipso sentiunt quidam Deiste recentiores.

2° Carneades nullam justitiam, nullam virtutem essentialis rerum fundatam existimabat, sed distinctionem omnem virtutes inter et vitia ab hominibus, ad normam utilitatis propriæ fuisse institutam asserebat.

Archelaüs, Aristippus, Epicurus idem opinati sunt. Origo itaque boni et mali, ut ipsi opinati sunt, est utilitas propria et privata. Quidquid nobis utile est, si fides ipsis, sit licitum. Civis Genevensis in libro cui titulus *l'Emile*, hanc doctrinam in rei substantia docere, videtur cum asserit totius juris naturalis fundamentum esse amorem proximi ex amore nostri derivatum, jusque illud nullum esse sine amore nostri.

Huc etiam propè accedit auctor libri cui titulus *de l'Esprit*, qui, tom. 1. cap. 15. pag. 419. nullam virtutem veram, nullam justitiam, nullum reipsâ bonum agnoscit nisi quod prodest bono non tantum privatorum hominum et societatum diversarum, sed bono publico et communi generis humani; quique nullum aliud malum admittit, nisi quod bono omnium hominum nocet. Hoc est principium quo totum ferè nititur exitiosum illud opus, quod ab omnibus christianis uno ore damnatum est, et ab auctore pluries revocatum.

5° Hobbesius in libro *de Cive*, et in libro altero cui titulus *Leviatham*, pessimum atque omni periculo plenum systema edidit. Docet hominî in statu naturæ, ut loquitur, seu ante quamlibet legem positivam omnia fuisse licita; furtum, adulterium, homicidium in hoc statu non fuisse crimina, sed tantum propter leges civiles talia evasisse. Sic autem suum systema evolvit. 4° Homo non accepit à natura seu à Deo facultates inutilis; jus igitur naturale habet ea omnia agendi que potest, et utendi omnibus suis facultatibus atque potentiis, ut sibi præstet quæ sunt utilia. Hinc, 2° cum à natura inclinetur ad conservandam vitam et ad illam

jucundè beatèque traducendam, idè jus habet omnes suas facultates et potentias adhibendi, sive ad alios homines occidendos, sive ad diripiendas ipsorum opes. In his omnibus nihil est injusti, nihil criminis, nihil sceleris; siquidem homo naturæ obsequitur. 5° Cum tamen, si res ita permanerent, indè omnia subvertentur, nec quisquam in tuto vivere posset, cum insuper homines naturaliter ad servandam vitam sint propensi, indè rationi consonum fuit ut pacta inirent quibus ad alia peragenda, alia vitanda adstringerentur. 4° Hinc leges politicas et civiles instituerunt, quæ solæ sunt agendorum et fugiendorum regulæ. 5° Cum auctoritas in quolibet privato stare non possit, hinc judices vel principes elegerunt, qui societati præessent, quique ex solis fœderibus initis suam auctoritatem mutuarent. Quæcumque ab istis principibus præcipiuntur sunt bona, quæcumque prohibentur sunt mala, adè ut, si adulteria, parentum homicidia, etiam sine causa juberent, hæc tunc licita forent, imò laudanda. 6° Hobbesius tamen non ausus est asserere Deum non esse colendum; neque enim, inquit, an Deus sit amandus, timendus, colendus dubitari potest; sed ad hæc officia erga Deum solummodo tenemur, ait, quia potentior est omnibus entibus, et ipsi resisti non potest. Nullo autem alio jure cultum meretur. Deus igitur, ut opinatur Hobbesius, jus habet regnandi in homines et illis imperandi, sed solâ omnipotentiâ fundatum. Ex his liquet Hobbesium verè non discrepare à Carneade, qui virtutis et vitii originem et distinctionem ex hominum utilitate repetebat.

4° Spinoza in Tractatu theologico-politico, Hobbesium adhuc insaniam vincit. Ex ipso quidquid appetit homo et quidquid potest, ipsi licitum est; consequentur jus naturale, justum et injustum, non ex recta ratione, sed ex potentia et appetitu definiuntur; hinc nullum est discrimen, sive inter homines ratione utentes, sive inter amentes, sive inter ipsamet animalia; *quod enim*, inquit, *unaguaque res ex naturæ suæ legibus agit, id summo jure agit, nimirum, quia agit, prout determinata est, nec aliud potest.* Nullam enim libertatem in natura Spinoza admittit. Omnes actiones humanæ, in ipsius placitis, sunt substantiæ unice quam admittit necessariæ modificationes. Omnia per quamdam vim naturæ eveniunt. *Quamdiu homines sub imperio solius naturæ vivere considerantur, tam ille qui rationem nondum novit... ex solis legibus appetitus summo jure vivit, quam ille qui ex legibus rationis vitam suam dirigit.* Bonum et malum, ut alibi scribit, nihil positivum in rebus indicant; sed homines illas boni et mali notiones sibi effinxerunt... illa omnia præstantissima astimare debuerunt, à quibus optimè afficiebantur.

5° Auctor libri cui titulus *La Fable des Abeilles*, bonum et malum ex suasionem principum originem ducere contendit. Probare conatur, 4° virtutem nullo modo homini esse naturalem et ingentam. Homines, ut putat, nec erant apti, nec nati ad societatem, naturam suam erant disjuncti, virtutem non cognoscebant: politici autem imperare ambientes ipsis suaserunt melius esse in societate cum aliis vivere, sese mutuo defendere,

sibi mutuum auxilium ferre, præclarum esse appetitus suos coercere, proprias utilitates publicis commodis postponere, etc. Homines has fictas notiones admiserunt, alii adulatione decepti, alii illas ad pacem et ad tranquillitatem communem fovendam necessarias esse existimantes. Ità ferè olim religionis originem explicabat Sextus-Empiricus. Contendit, 2° prædictus auctor virtutem, saltem ex omni parte, non esse societati utilem, privatorumque vitia esse publica beneficia; v. g. inquit, intemperata perpotatio prodest vinitoribus qui vineam excolunt, rhedariis qui vinum advehunt, cauponibus qui vendunt, uno verbo, auget reipublice proventum, auget commercium, sicque fit societati utilis. Idem profert de luxu magnatum, etc.

6° Quidam boni et mali originem deducunt ex libera et positiva Dei voluntate. Undè ex ipsis, quæ bona sunt; talia sunt, quia Deus ea jubet, prava quia prohibet.

Contra istos incredulos christiani omnes, quin imò omnes alii philosophi, omnes gentes censent, ante omnem legem civilem et positivam, bonum inter et malum essentialem esse distinctionem, virtutem et vitium non esse mera nomina, existere legem seu religionem naturalem, id est, ipsam naturam, ipsis rerum essentiis, ipsam ratione fundatam, et ordini immutabili consentaneam, quæ est morum et agendorum norma, quæ ante pacta civilia actus alios præscribit, alios verò prohibet, quæque à Deo ipso non liberè sed necessariò approbatur. His positis, sit.

PROPOSITIO PRIMA.

Existit lex naturalis, id est, antè pactum quodlibet et legem positivam datur bonum inter et malum essentielle discrimen.

PROB. 1° ex consensu omnium populorum. Nullus est homo ratione præditus, qui ignoret creatorem esse creaturæ præponendum, alteri non faciendum, quod sibi fieri nollet, laudibus digniorem esse virum sincerum quàm fallacem, beneficium quàm maleficum. Nulla natio quæ benignitatem, gratum animum, beneficii memorem non diligat, quæ superbos, maleficos, crudeles, ingratos non aspernetur, et odio non prosequatur. Populi omnes has ideas ex cupiditatibus non hauserunt, siquidem cupiditatibus adversantur: ergo illas ab ipsa natura acceperunt. *Est non scripta*, inquit Tullius Orat. pro Mil. *sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus.* Porro si ista lex à natura seu ab Auctore naturæ nostris animis insculpta sit, ergo virtutem inter et vitium stat essentielle discrimen, cum naturæ Auctor nos in errorem inducere non possit.

PROB. 2° ex evidentia rei. Etenim æquè evidens est in ordine morali melius esse divinum. Numen laudare quàm contumeliis impetere, parentibus et aliis hominibus auxilium ferre, quàm ipsos horrendis sine causa torquere suppliciis, ac in ordine metaphysico his duo quatuor, totum majus esse suâ parte. Fulget hinc et

indè evidentia. Priores propositiones tam necessario nostrum consensum rapiunt quàm posteriores. Equidem propositiones morales modò laudatæ, primitivæ cum sint, aliis propositionibus evidentioribus probari non possunt; sed propositiones metaphysicæ mox appellatæ pariter probari non possunt; ratio est quia ipsa evidentia demonstrari non potest. Ergo, etc.

Præterea, utriusque ordinis propositionibus inviti assentimur; ergo non possumus decipi nisi Deus, qui tam claras ideas nobis indidit, sit auctor illius erroris: atqui Deus nullius erroris auctor esse potest; ergo, etc.

PROB. 3° ex rationis præscripto. Homo ratione à Deo exornatus est. At sanè illam ab Auctore naturæ non accepit, nisi eo fine ut illà uteretur: Ergo ante pactum quodlibet, debet in agendis rationis lumen consulere et sequi.

PROB. 4° ex conscientie testimonio. Nemo est qui postquam malè egerit, tacito conscientie stimulo non exagitetur; hinc Cainus primus fratricida continuo pavore et tremore cruciatur: hinc Orestes furiis agitatur; hinc Tiberius die nocteque terroribus torquetur. (Tacitus, lib 6. Hist. c. 6. et Suet. in vita Tib.) Nullus unquam fuit tam scelestus homo qui virtutem in aliis quandoque non dilaudaret, in aliis autem vitium non vituperaret et odio non prosequeretur. Ad istud invictum conscientie testimonium à Deo solo nostræ naturæ Auctore ortum ducere potuit; consequenter non est fallax. Ergo verè et naturà ipsà virtus et vitium distinguuntur.

PROB. 5° ex propositione præcedenti. Ratio docet

Deum esse colendum, amandum, adorandum, etc., sed ex probatione tertia mox adducta, homo debet uti suâ ratione. Ergo tenetur ante leges positivas suâ agendi ratione, suis actibus Deum colere, adorare, etc. Ergo, etc.

PROB. 6° argumento ad hominem, contra omnes legis naturalis hostes. Vel bonum et legibus civilibus obtemperare, pacta servare, et malum illa infringere, vel non. Si prius, ergo ante leges positivas aliquid ex natura sua bonum est; ergo existit lex naturalis, quâ tenemur legibus positivis obsequi et pacta servare; ergo causam obtinemus. Insuper, lex naturalis quâ tenemur pacta servare, fatente Hobbesio, quem præcipuè hic confutamus, non existit, et reverà non potest existere, nisi quia tenemur propriæ conservationi invigilare; ergo existit insuper alia lex naturalis, quâ tenemur assumere media ad servandam vitam idonea. Jam verò, si duplex illa lex existit, quidni aliæ quæ non sunt minùs evidentes? Si posterius dicatur, id est, si non sit bonum civilibus legibus obtemperare, ergo licitum est leges positivas et civiles infringere; ergo positis etiam legibus civilibus, pejus non erit parentes et alios cives trucidare, quàm ipsis opem ferre; adulteriis sese contaminare, bona aliena diripere, quàm ab iis sceleribus abstinere; consequenter brevi mundus erit horrenda carnificina, omniaque criminibus, latrociniiis, sanguine et confusa strage redundabunt.

PROB. 7° ex ipso adversariorum consensu quem non rarò manifestant. Enim verò, etsi disputando affirmant nihil in se ordini immutabili et rectæ rationi disconve-

nire; et si affirmant ante leges nullam esse virtutem, nullaque vitia, sæpè tamen proprio testimonio et agendi ratione sese revincunt, rationique eorum actus dissentiant: nullus est enim inter ipsos, qui suos actus à crimine eximere non studeat et specie recti illos induere; nullus est inter ipsos, qui, cum opprimitur ab aliis, statim sua sophismata non obliviscatur, quique violatas esse justitiæ leges non conclamet; nullus est inter ipsos, qui, licet proditio alterius ipsi fuerit utilis, proditorem tamen odio non habeat; nullus est inter ipsos, qui rem istam quam magno scelere acquisivit, sine facinore consequi non maluisset: uno verbo, nemo est inter ipsos, qui beneficus videri non velit, qui inter scelera et injurias bonitatis opinionem non affectet; nemo est inter ipsos, qui historiam perlegens, viros quosdam non approbet pro variis ipsorum gestis, et alios non vituperet; adeò verum est virtutis ideam insitam esse omnium animis.

PROB. Ultimò ex confutatione omnium opinionum quas exposuimus. Nam vel bonum et vitium ex natura sua distinguuntur; vel cum Callicie et quibusdam recentioribus dicendum est hanc distinctionem ex mera opinione ortum ducere; vel ex utilitate propria cum Carneade et aliis; vel ex utilitate publica, cum Helvetio, auctore libri cui tit. *de l'Esprit*; vel ex lege positiva et civili, cum Hobbesio; vel ex appetitu et potentia, cum Spinosa; vel ex suasionem politicorum, cum auctore libri qui inscribitur, *la Fable des Abeilles*; vel ex voluntate Dei libera et positiva, cum aliis. Nihil enim aliud hucusquè dictum est. Porrò ii omnes auctores cecantur

erroribus, absurda et pugnantiâ loquuntur, suisque principiis refelluntur.

1° Quidem Callicles et ipsius sequaces hodierni absurde virtutis et vitii originem ex opinione præjudicata et gratis conflictâ deducunt. Opiniones enim, si sint præjudiciorum fœtus, si rectâ ratione, essentiis rerum et naturâ non innitantur, nec possunt vigere in omnibus locis, nec apud omnes homines, nec in omnibus temporibus; opinionum enim commenta delet dies, inquit Cicero; atqui tamen, in omnibus locis et temporibus, apud omnes homines, bonum à malo distinctum est; ergo, etc.

Præterea opinio quæ cupiditates coercet, non potuit ab omnibus gentibus admitti, et quasi orbem universum invadere, nisi ipsâ naturâ, ipsis rerum essentiis posita sit: atqui talis est opinio eorum qui inter bonum et malum essentielle discrimen agnoscunt; ergo ipsâ naturâ, ipsâ ratione nititur. Insuper, si hæc opinio gentium à recta ratione non dimanet, dicant igitur adversarii quæ sit ipsius origo. Ergo, etc.

2° Carneades et ipsius sequaces, cum asserunt virtutem ex amore sui ipsius, vel ex utilitate propria originem ducere, evidenter aberrant. Nam, 1° justum et utile conceptibus diversis attinguntur, idea unius ab idea alterius valde distinguitur, ut quisque se ipsum consulendo deprehendit; ergo non sunt quid idem. 2° Ex illa sententia multa sequerentur absurda; sequeretur enim Deum non esse justum, cum ipsi nihil sit utile et nullâ re indigeat; sequeretur grates ac laudes Deo non esse debitas pro beneficiis acceptis, sed tantum

quia nobis potest esse utilis, novisque nos cumulare donis; sequeretur filios nihil patri debere qui nullum subinde illis bonum præstare, neque eorum utilitati servire potest; sequeretur immania scelera fieri licita, si sint utilia; sequeretur, uno verbo, mox totius humanæ societatis subversio. Unusquisque enim varias sibi effinget utilitates quas ut actuum suorum regulas sequeretur, sicque horrenda erit in societate confusio. 5° Nemo unquam in judicium vocatus est, nec vocabitur, nec habitus est ut vir injustus, quia propriam utilitatem non quæsivit; ergo justum et utile valde non differunt. Utile quandoquæ est justum, quandoquæ est injustum; ergo utilitas propria non est origo justitiae, ut opinatus est Carneades.

5° Utilitas publica est communis, quæ à propria valde differt et sæpè separatur, quæque, juxta Helvetium, unica est origo et fons boni et mali, equidem est secundum æquum et bonum. Quæcumque universæ hominum societati utilia sunt, æquitati consonant; siquidem utilitas, bonum et conservatio societatis ex observatione ordinis et legum æquitate positæ nascuntur. Verumtamen utilitas illa communis cum justo et æquo confundi non debet; siquidem multa sunt iuxta quæ ad utilitatem publicam, humanæque societatis bonum non spectant. Multæ sunt veritates morales essentiis rerum fundatæ quæ ad societatem universalem nihil attinent. Sic æquum est parentes etiam senes sublevare, iniquum illos trucidare, licet illi actus societati universali non sint utiles, licet isti parentes generi humano nihil prosint. Sic æquum est, ex dictis, Deum

colere, laudare, et quidem intrinsecus, licet illi actus interni societati universali nihil inserviant.

Præterea nullus est actus qui possit vergere in felicitatem vel calamitatem omnium populorum; ergo si actus tantum sint pravi vel boni, qui omnibus populis sunt utiles vel noxii, nulla in terris probitas, nulla virtus, nullum vitium. Imò si valeret ista Helvetii sententia, nullus mortalium justitiam sibi ut finem proponere posset, nec in suis actibus virtutem intendere; cum enim populi sint immensis intervallis à se disjuncti, nullus potest esse actus illis omnibus utilis. Commentitia igitur virtus, si valerent Helvetii principia; in praxi omnino impossibilis esset; ergo nemo sanæ mentis posset in suis actibus virtutem sibi ut finem proponere, nec æquitatem intendere. Hæc duo consecutaria adeò sunt evidentiæ, ut admittantur ab ipso Helvetio, tom. 1, cap. 25, pag. 240 et 241. Ergo systema Helvetii omnem extinguit virtutem, omnem æquitatem evertit. Ergo procul abjiciendum est.

Insuper hæc sententia Helvetii, ut ait Sacra Facultas Parisiensis in censura libri quem refellimus, est contraria clarissimis notionibus et generosissimis animi affectibus; boni et mali moralis discrimen immutabilibus rerum essentiis positum et revelatione divinâ comprobatum tollit; vim omnem sensûs moralis, rationis et Religionis obtundit. Omnibus cupiditatibus et sceleribus viam aperit quæ bono publico non nocent; consequenter ad omnem pravitatem occultam, ad omnia scelera clanculum perpetranda invitât; imò incitat ad omnia facinora vi aut dolo in privatos quosque et in ipsam

republicam apertè admittenda; siquidem id quod reipublicæ nocet, non ideò nocet omnibus populis, ut evidens est, utque fatetur ipse Helvetius; nec illud consequenter verè et reopse malum est. Sententia itaque Helvetii privatis hominibus et societatibus variis quæ sunt in orbe terrarum, exitialis est, juris omnis naturalis et divini destructiva, impia, nefaria, blasphemata.

4°. Hobbesius sæpè à se ipso discentit et pugnantia loquitur. 1°. Juxta Hobbesium, antè leges civiles, omnibus competeat jus in omnia: atqui illud principium sibi repugnat. Enim verò, si unusquisque jus habeat in omnia, ergo jus habet, v. g. vitam conservandi. Insuper, si unicuique competeat jus in omnia, ergo alter homo jus habebit eandem vitam eripiendi. Ergo existit jus eandem vitam conservandi et eripiendi: quod pugnat in terminis. 4°. Pro certo ponit Hobbesius homines ad bellum, sibi què mutuò nocendum, non verò ad societatem esse natos. Atqui illud principium gratis ab Hobbesio confictum naturæ et rationi repugnat, cum facultates nostræ omnes doceant nos esse ad societatem natos, ut alibi diximus, cum nativâ propensione in adimplenda societatis officia inclinemur, cum filii in parentes pietatem, parentes in filios amorem naturalem experiantur, et cum nemo sit forsitan qui, etiam cum infinita voluptatum abundantia, solus et extra societatem vivere velit. 5°. Hobbesius quedam principia naturalia admittere cogitur, v. g. pactis standum esse, Deum esse colendum: jam verò si hæc admittantur, cur alia non admitterentur, quæ rectè ra-

tioni non minùs sunt consona? 4°. Dicit obediendum esse civilibus legibus in iis omnibus quæ præscribunt, qualiacumque sint, ipsâque conscientia repugnante; igitur si multitudo quædam in societatem coalescens homicidia sine causa, honorum direptionem, adulteria præcipiat, obtemperandum est. Horresco referens. 5°. Si antè legem positivam omnia sint in se æqualia, quomodo igitur alia lex facta est melior alterâ? Quare res altera præ alia justa est? In hac hypothesis omnes leges forent arbitrarie, nullâ ratione niterentur, consequenter vim non haberent. Si respondeatur legislatores, inter actus varios, eos elegisse qui bonum publicum magis promoveant, ergo omnes actus non sunt æquales; quis enim non videt actus bono reipublice antè omnem legem utiles, esse antè legem bonos? Ergo, etc. 6°. Contendit Hobbesius Deum unice colendum esse ob suam omnipotentiam, et quia ipsi resisti non potest: atqui illud absurdum est, siquidem ob beneficia accepta, ob suas infinitas in omni genere perfectiones colendus est Deus, perpetuâque laude celebrandus. Præterea, si res ita se haberet, ens pessimum, crudele, iniquum et potissimum divinis honoribus colendum esset (si existeret) ipsique obediendum esset, cum sit summè potens. Imò tale ens, seu potiùs monstrum, æquum esset et justum, cum potentia, juxta Hobbesium, sit unica regula juris et justitiae. Credibile est homines qui se esse philosophos gloriantur, eò usque insaniisse et eò impietatis devenisse, nisi notum esset nihil tam absurdum dici posse, quod non dictum fuerit ab aliquo philosophorum?

Consuli possunt Clarkius, Cumberland et Burlamaqui, qui in Hobbesium omnia tela congerunt.

5°. Spinosæ systema insanie et stultitiæ cumulus est. Nam, 1°. statuit unicam in mundo existere substantiam: atqui illud absurdum est, ut in Tractatu de Deo divinisque attributis demonstratur. 2°. Statuit hominem non esse liberum, sed omnia fato et quâdam vi naturæ evenire: quod in præsentî Tractatu jamjam confutavimus. 3°. Spinosæ contendit hominem jus naturale habere in ea omnia quæ appetit et potest: atqui, uti contra Hobbesium jam probatum est, id absurdum est et horrendum. Si sententia hæc inter homines obtineret, eo ipso nulla ampliùs fides, nulla securitas; eo ipso laude dignus erit, qui aliis bona et vitam eripiet, modò illud valeat. Quisquis homicidia, adulteria, furta, aliaque facinora perpetrabit, justè aget, innoxius erit et à culpa castus, quia potestate utitur quam accepit à natura. Hic conquiescimus. Tot enim tamque nefariis consecrariis fusiùs evolvendis animus repugnat. Ea de re consuli possunt varii autores diversis idiomatibus conscripti. Vide D. *Le François*, tom. 4, pag. 542.

6°. Autor libri cui titulus, *la Fable des Abeilles*, non minùs absurda loquitur. Nam, 1°. asserit politicos suasisse populis virtutem à vitiis esse distinctam, licet reipsâ nullum sit inter utrumque discrimen: atqui, 1°. gratis hæc affirmat. 2°. Ex argumentis laudatis constat virtutem reverà esse à vitio discrepantem. Ergo si ea ratione usi sint politici ad colligendos populos in societatem, recto et æquo non deerrârunt. 3°. Scientia politica non eadem est apud omnes, mutatur pro variis

temporibus et gentibus : atqui tamen , principia legis naturalis immutabilia fuerunt apud omnes. 4°. Quis credet omnes gentes totque philosophos, tot viros ingenio præstantes eò usque fuisse delusos, ambitionemque politicorum odoratos non fuisse? 5°. Historici loquuntur de inventoribus artium, de autoribus Philosophiæ. Socrates, ut fertur à scriptoribus antiquis, est autor Ethicæ, Euclides Martheseos, Aristoteles Logicæ. Nullus verò est Historicus qui Principem commemoret à quo inventa confictaque sit distinctionis bonum inter et malum opinio.

4° Asserit prædictus autor vitia esse bona publica : atqui illud absurdum est atque inauditum. Nam, 1°. nihil magis in detrimentum societatis vergit quàm morum pravitas, ut optimè judicârunt omnes legislatores et historici, qui sanè imperiorum conversiones, variasque earum causas diligentius quàm autor quem hic refellimus, explorârunt. *Sævio armis*, inquit poëta, *luxuria incubuit, victumque ulciscitur Orbem*. Sallustius notat cœpisse res romanas in pejus ruere, cùm insuevissent exercitus romani amare, portare, vasa cœlata mirari, ea privatim et publicè rapere, etc. Vide librum cui titulus *des Causes de la Décadence des romains*, præsidis de Montesquieu. 2°. Neque ea omnia quæ bonis consumendis facilitatem afferunt et impensas augent, reipublicæ sunt utilia, ut vult prædictus autor; aliòquin dicendum foret incendiarum qui templum concremaret, reipublicæ bonum promovere, quia non nisi maximis impensis templum hoc instaurari poterit. Mercium bonorumque con-

sumptio utilis est reipublicæ, sed non ea quæ fit inutiliter; at verò ea quæ cives efficit meliores, eorumque numerum ac vires adauget. Id porrò non præstant vitia ex quibus elanguescunt membra, et cives pereunt. 3°. Demùm, ut exemplo autoris utar, intemperantia vitam reddit breviorè; si igitur ex una parte augeatur venditio vini, ex altera parte minuitur. Aliudè propter intemperantiam homo fit invalidus, reipublicæ inutilis, otiosus, filiis procreandis impar. Si autem prolem susceperit, cùm bona fortunasque dilapidaverit, relictasque à majoribus possessiones disperdiderit atque dissipaverit, filii omnium egeni fœdera legitima fugient, sacra jugalia abnuent, sicque imminuentur numerus civium, mercium consumptio, et reipublicæ vires. Idem dicendum est de quocumque luxu; qui tamen legitimas impensas, legitimosque sumptus non excludit, sed tantùm immodicos.

7° Ex libera et positiva Dei voluntate boni et mali distinctio non oritur. Nam, 1° ab æterno, antè quamlibet legem Dei positivam, quidam actus sunt rectæ rationi consentanei. Alii honesti in se, alii inhonesti, ex natura solùm discriminantur. Illa distinctio essentiis rerum posita est. Hæc constant ex argumentis allatis. Jam verò Deus nullam potestatem habet in essentias rerum, Deus non magis bonitatem vel malitiam illis actibus ex essentia bonis vel malis conferre potest, quàm veritatem aut falsitatem propositionibus evidenter veris vel falsis. 2° Absque divinæ revelationis auxilio, etiam à populis quibus non illuxit revelatio, cognita fuerunt prima de moribus principia; ergo non pendent à vo-

luntate Dei libera. 5° Si distinctio boni et mali unice penderet ex voluntate Dei libera, ergo antè leges Dei positivas quælibet actio fuisset in se indifferens, et potuisset à Deo præcipi; ergo Deus potuisset tam sui odium quàm amorem, tam sui nominis blasphemiam quàm reverentiam præcipere. Quid autem absurdum magis et impium?

COROLLARIUM.

Ex illa propositione sequitur nos officiis legibusque naturalibus teneri, verèque obligari, etiam non habità ratione positivæ Dei voluntatis et pœnarum quas Deus legum violatoribus irrogat. Undè errat Puffendorfius qui, libro cui titulus *du Droit naturel et des Gens*, discrimen essentialè inter bonum et malum admittens, vult tamen nullam esse obligationem legis naturalis adimplendæ, nisi ex voluntate Dei et institutione pœnarum dimanet. Nam, 1° quid est obligatio, nisi *motivum* agendi, ut loquuntur, nisi ratio quæ actionem suadet, ad illam movet, impellit? Jam verò recta ratio, et ordo rerum immutabilis, officia legis naturalis suadent, ut probavimus, ad illa nos impellunt. 2° Obligatio omnium aretissima certè ea est quam homo violare non potest, nisi sese condemnet: atqui homo non potest officia naturalia violare, nisi sese condemnet; potest igitur existere vera lex, vera obligatio quæ posita sit in natura et essentiis rerum, quæ superiorem ipsum obliget, et quæ teneantur omnes, etiam non habità ratione voluntatis superioris, nec pœnarum quæ le-

gis contemptoribus imminent, et à Deo summè justo sancitæ sunt. Scio equidem voluntatem Superioris pœnas minitantis frænum esse necessarium ad coercendas fragiles creaturas; verumtamen antè pœnas vera existit *obligatio* ipsà naturâ et ratione posita. *Obligatio* quæ ex pœnis nascitur, licet propter pervicaciam creaturarum efficacior sit, non est tamen nisi secundaria. 5° Fattente Puffendorfio, tenemur ad obediendum Deo volenti et pœnas minitanti. Jam verò ad id non tenemur, nisi quia ratio dicitat Deo volenti et pœnas minitanti parendum esse, ergo, ratione ipsâ, ante quamlibet legem positivam, obligamur, juxtâ ipsa Puffendorfii principia; ergo, etc.

PROPOSITIO SECUNDA.

Deus necessariò approbat legem naturalem vultque illam ab hominibus observari.

PROB. 1° Deus est infinite justus: atqui Ens infinite justum necessariò approbat, et observari vult id quod in se et ex natura justum est; at verò id quod in se et ex natura justum est, illud ipsum est quod lex naturalis appellatur, ergo Deus necessariò approbat legem naturalem, atque vult illam ab hominibus observari.

2° Deus est infinite sapiens: porrò Ens infinite sapiens necessariò ordinem vult et diligit; consequenter necessariò vult id omne quod ordini consentaneum est. Atqui lex naturalis est collectio eorum omnium quæ

ordini morali et immutabili consentanea sunt. Ergo Deus vult illius legis observacionem.

5° Deus est ex natura sua summè perfectus, summè sanctus, summè verax, summè justus, summè misericors, etc. in illis perfectionibus necessariò sibi complacet; approbat igitur necessariò et diligit illos qui has perfectiones, quantum patitur ipsorum natura, imitantur, et attributa divina in se exprimunt; vult igitur ut homines sint perfecti, sancti, veraces, justi, misericordes, quantum possunt, seu quod idem est, vult observari legem naturalem. Ipsi pagani philosophi sic sentiebant: *Vis Deos propitiare, bonus esto, satis illos coluit qui imitatus est*: Senecæ Epist. 48.

4° Deus hominibus rationem concessit; creaturas autem ratione non exornavit, nisi ut rationi obsequerentur; ergo Deus vult ut homines rationi obsequantur, et ea peragant quæ rationi sunt consona; ergo Deus vult ut homines legem naturalem observent.

3° Deus est Autor conscientiæ, vult igitur ut ipsius voci obtemperemus. Jam verò conscientia dicitur legem naturalem esse observandam; stimulos enim animum cruciantes: experimur, si hanc violaverimus, lætitiã verò, si observaverimus.

6° Deus planè sibi sufficit; mundum igitur ad sui felicitatem non creavit; ergo cum mundum condidit, sed orbis universi bonum et felicitatem intendit, ergo quidquid ad bonum et ad felicitatem orbis universi vergit, sanè Dei voluntati consentaneum est et ab illo intenditur: atqui observatio principiorum moralium justitiæ, rectitudinis et veritatis sanè vergit ad bonum

et felicitatem orbis universi. Hæc observatio multùm prodest tum societati generis humani, tum etiam hominibus privatis, uti evidens est, ipsique concedunt legis naturalis hostes, qui, dum ipsius originem ab arte politica et à legibus civilibus ducunt, eo ipso agnoscunt illam multùm ad bonum generis humani conferre, et frænnum esse ad pacem fovendam, generalemque subversionem impediendam pernecessarium.

COROLLARIUM.

Ex hac secunda propositione nascitur altera legis naturalis observandæ *obligatio*, nempe Dei voluntas, cui omnes tenentur sese obsequentissimos præstare.

PROPOSITIO TERTIA.

Deus in altera vita remunerabit legis naturalis observatores, infractores verò suppliciiis afficiet.

Propositio hæc quam hic tantùm, ut strictius connectantur nostræ propositiones, revocamus, alibi comprobata est.

COROLLARIUM.

Ex hac tertia propositione nascitur juris naturalis observandi *obligatio*: nempe legibus naturalibus obtemperandum est, ut præmiis perfruamur virtuti rependendis, pœnasque vitio debitas declinemus.

Triplex ergo est obligationis genus, seu triplex *motivum* legis naturalis observandæ. 4° Ipsa legis rec-

ordini morali et immutabili consentanea sunt. Ergo Deus vult illius legis observacionem.

5° Deus est ex natura sua summè perfectus, summè sanctus, summè verax, summè justus, summè misericors, etc. in illis perfectionibus necessariò sibi complacet; approbat igitur necessariò et diligit illos qui has perfectiones, quantum patitur ipsorum natura, imitantur, et attributa divina in se exprimunt; vult igitur ut homines sint perfecti, sancti, veraces, justii, misericordes, quantum possunt, seu quod idem est, vult observari legem naturalem. Ipsi pagani philosophi sic sentiebant: *Vis Deos propitiare, bonus esto, satis illos coluit qui imitatus est*: Senecæ Epist. 48.

4° Deus hominibus rationem concessit; creaturas autem ratione non exornavit, nisi ut rationi obsequerentur; ergo Deus vult ut homines rationi obsequantur, et ea peragant quæ rationi sunt consona; ergo Deus vult ut homines legem naturalem observent.

3° Deus est Autor conscientiæ, vult igitur ut ipsius voci obtemperemus. Jam verò conscientia dicitur legem naturalem esse observandam; stimulos enim animum cruciantes: experimur, si hanc violaverimus, lætitiã verò, si observaverimus.

6° Deus planè sibi sufficit; mundum igitur ad sui felicitatem non creavit; ergo cum mundum condidit, sed orbis universi bonum et felicitatem intendit, ergo quidquid ad bonum et ad felicitatem orbis universi vergit, sanè Dei voluntati consentaneum est et ab illo intenditur: atqui observatio principiorum moralium justitiæ, rectitudinis et veritatis sanè vergit ad bonum

et felicitatem orbis universi. Hæc observatio multùm prodest tum societati generis humani, tum etiam hominibus privatis, uti evidens est, ipsique concedunt legis naturalis hostes, qui, dum ipsius originem ab arte politica et à legibus civilibus ducunt, eo ipso agnoscunt illam multùm ad bonum generis humani conferre, et frænum esse ad pacem fovendam, generalemque subversionem impediendam pernecessarium.

COROLLARIUM.

Ex hac secunda propositione nascitur altera legis naturalis observandæ *obligatio*, nempe Dei voluntas, cui omnes tenentur sese obsequentissimos præstare.

PROPOSITIO TERTIA.

Deus in altera vita remunerabit legis naturalis observatores, infractores verò suppliciiis afficiet.

Propositio hæc quam hic tantùm, ut strictius connectantur nostræ propositiones, revocamus, alibi comprobata est.

COROLLARIUM.

Ex hac tertia propositione nascitur juris naturalis observandi *obligatio*: nempe legibus naturalibus obtemperandum est, ut præmiis perfruamur virtuti rependendis, pœnasque vitio debitas declinemus.

Triplex ergo est obligationis genus, seu triplex *motivum* legis naturalis observandæ. 4° Ipsa legis rec-

titudo. 2. Dei voluntas; cum enim Deus legis illius observationem velit, consequenter qui peccat, seu qui illam legem infringit, in Deum rebellis est; voluntati Dei à quo omnia accepit, et à quo pendent omnia, resistit; Omnipotenti obnititur, voluntatem suam voluntati ejus opponit; uno verbo, supremum Numen contemnit, et fit criminis læsæ majestatis divinæ nocens. 5° Præmia quæ unicuique pro dignitate tribuentur, et pœnæ quæ apud inferos impiis præparantur.

SCHOLIUM.

Jus naturale, lex, seu religio naturalis, ut jam diximus, est collectio omnium officiorum quæ lumine naturali cognoscuntur, et quæ ipsâ naturâ et essentiis rerum posita sunt. Triplicis generis distinguuntur hæc officia. Homo enim Deo, homini, et sibi obligatur. Animus non est hæc omnia evolvere, hic tantum primaria attingemus.

1° Itaque homines Deo debent adorationem, amorem, timorem, obedientiam, orationem, fiduciam, etc. Debent insuper intimas illas animi erga Deum affectiones signis externis manifestare. Hæc sunt, paucis, officia quibus homo tenetur erga Deum, ut antea probatum est.

2° Varia hominis officia erga proximum ex hac regula dimanant: *Fac alteri quod tibi fieri velles.* Hæc morum regula ab omnibus agnoscitur, in omnium animis imprimitur. Hinc fluunt leges æquitatis et justitiæ; hinc debemus unicuique reddere quod suum est. Ex

hac regula fluit lex amoris proximi; hinc tenemur, quantum valemus, illi auxilium ferre, et ab ipso damnum avertere. Hinc debet unusquisque, pro suis opibus, ad bonum et utilitatem patriæ ac societatis conferre.

Hic amor proximi et patriæ nobiscum natus est; ex propensione naturali et ab ipso Deo mentibus insculpta ducit originem.

3° Homo non tantum Deo cultum, proximo amorem et justitiam, verum etiam sibi multa debet. Constat mente et corpore. Debet igitur, 1° mentem suam quæ pars est, sui nobilior, excolere; veri et honesti principia, necnon officia sive erga Deum, sive erga proximum, sive erga seipsum addiscere, voluntatem moderari, ad bona et laudanda illam flectere, nunquam verò ad illicita. 2° Cum habeat corpus, debet ipsius conservationi vigilare, ideòque vitare quæ corporis sanitati nociva sunt. Hinc nascuntur sobrietas, temperantia, etc. Hinc nunquam licet sibi vitam eripere; hinc horrendum crimen est suicidium. Cum Deistæ quidam ausi fuerint tanti criminis defensionem suscipere, ideò momenta hic afferemus, quibus revincantur tanti sceleris patroni.

1° Suicida in Deum impius est et ipsius jura usurpat. Nam vitam à nobis non habemus, sed à Deo solo accepimus. Solus igitur Deus habet dominium in vitam. Quicumque vult vitam sibi eripere, jus divinum et dominium soli Deo proprium usurpat. Deus nobis vitam largitus est, ut per certum temporis curriculum stemus in mundo, nostrisque fungamur officiis. Solus Deus

Illius temporis mensuram novit. Nescimus utrùm munera ad quæ procreati sumus à nobis impleta sint. Non possumus igitur vitam nobis eripere, nisi consiliis Dei obsistendo. Sicuti miles locum suum deserere non debet, inquit Cicero, nisi jussu imperatoris, ita injussu Dei vitâ migrandum non est, ne munus humanum assignatum à Deo fugisse videamur.

Nec dicant Deum nobis inconsultis et non acceptantibus largitum fuisse vitam, dum ex adverso miles locum suum acceptavit. Nam Deus est omnium dominus, potest quidquid vult nobis inconsultis conferre, et illud à nobis reposcere. Vita est depositum quod nobis commisit, cujus non sumus compotes nec domini, quo consequenter non possumus pro nutu et arbitrio uti, sed tantùm juxta datoris placitum. Miles, etsi locum suum non acceptasset, non debet illum derelinquere, nisi jussu imperatoris.

2° Suicida in patriam est sceleratus. Vitam enim patriæ debemus; non possumus igitur privatâ auctoritate mortem nobis consciscere. Debemus aliis exempla patientiæ et fortitudinis; ergo non debemus, in rebus adversis, vitæ impatientes antè tempus lethum advocare.

3° Suicida in seipsum peccat; quantum potest, innatum suiipsius amorem delet; dimicat contrâ propensionem legitimam et inclinationem naturalem quâ omnes in conservationem nostrî ferimur; uno verbo, contrâ propriam suam naturam agit; omnibus insitum vitæ desiderium præfocat; consequenter monstrosè agit.

Nec dicatur suicidam animi magnitudinem osten-

dere. Nam potius sese ignavum demonstrat; non potest enim vitæ infortunia perferre. Major sanè est in sustinendis vitæ adversitatibus animi excelsitas et constantia, quàm in subeunda morte.

Rebus in adversis facile est contemnere vitam :
Fortiter ille facit qui miser esse potest. MARTIALIS.

Ex his refellitur autor libri bonis moribus non minus quàm religioni exitialis, cui titulus *Lettres persannes*, qui suicidio nefariè patrocinator.

Ex his insuper sequitur duellum religioni naturali esse adversum. Cùm enim homo nullum jus habeat, nec in vitam aliorum hominum, nec in suam, hinc non potest alteri suâ privatâ auctoritate vitam eripere, nec suam in discrimen adducere. Hinc omnia argumenta quibus suicidium impugnavimus, duellum illicitum esse pervincunt. Aliundè evidens est duellum societati valde esse exitiosum, cùm exindè tot cives occumbant.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Contrâ ea omnia quæ de religione naturali dicta sunt.

OBJ. 1° Consensus populorum distinctionem bonum inter et malum non probat, si à natura non ducat originem: atqui non oritur à natura; si enim oriretur à natura, sanè apud omnes gentes eadem forent boni et mali notiones: natura enim in omnibus hominibus

eadem est. Atqui tamen, apud omnes populos non sunt eadem boni et mali notiones, ut constat ex viatoribus et historicis. Lacedæmonii furtum industriâ factum mittebant. Massagetæ parentes senio confectos ex religione occidebant. Carthaginenses diis suis infantes mactabant. Scythæ, teste Herodoto, de advenis interficiendis legem tulerant. Ergo, etc.

R. 1° Non semper fidem habendam esse viatoribus qui vulgò non sunt ad credendum segnes, nec satis accuratè mores populorum explorârunt, quàm ut certò de iis judicare possint, quique inaudita narrare amant. Ipse Herodotus credulitatis nimie notam non effugit. Nonne ipsi christiani, quorum principia de moribus tam eximia sunt, tam perfecta, et qui tam sanctè olim vivebant, tamen ab historicis græcis et latinis quibusdam, ut viri sceleratè et sine moribus traducti sunt?

R. 2° DIST. SEC. MAJ. Si consensus populorum oriretur à natura, eadem essent apud omnes boni et mali notiones, si omnes vocem naturæ audiant, concedo: si quidam voci naturæ aures ocludant et illam præfocent, nego. Itaque fortè quidam homines prima de moribus principia non admittunt; verùm non ideò est concludendum legem non existere homini naturalem, sed tantum illos homines præjudiciis, cupiditatibus, et paradoxorum amore abreptos vocem naturæ non audire, et ad illam non attendere. Sic licèt naturale sit homini sanos oculos habenti objecta externa prospicere, nihil tamen prospiciet, si præcludat oculos, vel apponat obstacula quæ visum impediunt. Sic in philosophicis adsunt veritates essentielles et naturâ re-

rum positæ, licèt de omnibus quidem dubitaverint.

R. 3° ALITER DIST. Eadem essent apud omnes gentes boni et mali notiones, in iis quæ ad primitiva principia attinent, concedo: in iis quæ conclusiones remotas et accommodationem illorum principiorum cum variis circumstantiis spectant, nego. Itaque reverè censemus omnes gentes, omnesque homines ratione præditos cognoscere primitiva legis naturalis principia, v. g. supremum Numen esse colendum, parentes esse diligendos ac sublevandos, homicidium sine causa esse vetitum, etc. In his igitur primis principiis, non fuerunt discordes, sed tantùm in conclusionibus remotis, et in accommodatione principiorum cum circumstantiis variis.

Sic lacedæmonii furtum privatâ auctoritate et violentiâ factum nunquàm passi sunt. Substantiam ergo præcepti cum omnibus aliis populis agnoscebant; verùm in circumstantiis deerrabant, existimabantque furtum posse à republica permitti, si solerter fieret, quia ex illa solertia bonum in rempublicam redundabat, quia respublica bonorum privatorum erat domina, et consequenter, ad reipublicæ utilitatem, ea solertioribus dilargiri poterat. Sic massagetæ suos parentes colebant, amoris in procreatores præceptum mittebant; sed in conclusionibus allucinabantur, cum parentes miseros et senio confectos occiderent, ne diutius essent infelices. Scythæ alios homines diligebant; sed advenas trucidabant ut hostes et exploratores. Carthaginenses natos diligebant; sed existimabant diis suis placere hostias humanas; putabant Deos suos vitæ dominos jure perfrui cruenta hæc sacrificia expostulandi. Errâ-

runt itaque varii populi in conclusionibus tantum et in circumstantiis pluribus, sed non in ipsis primitivis principiis, nec exinde magis rejicienda sunt primitiva de moribus principia, quam primariae veritates speculative, eo quod de conclusionibus remotis persæpe consensio non sit.

Inst. Lex naturalis, saltem in iis quæ ad plurimas conclusiones remotas attinent, sæpè cognitu impossibilis est ipsis viris doctis qui acriter ea de re inter se disputant: atqui tamen si existeret lex naturalis in iis quæ ad conclusiones remotas attinent, omnibus esset cognitu possibilis; ergo nulla existit lex naturalis.

R. 1º Hanc ignorantiam ortum ducere ex hominum culpa et eò quod suum intellectum viliaverint.

R. 2º N. MIN. Nam Deus qui nobis prima de moribus principia et conclusiones proximas manifestavit, non tenetur ad omnes conclusiones, ex quibus plures sunt remotissimæ, manifestandas; Deus enim potest in moralibus, sicut in speculativis, mentes plus minusve illustrare. Potest alias cognitiones revelare, alias non communicare. Si ignorantiam insuperabili quasdam conclusiones remotas in genere morum ignoremus, tunc Deus non exigit ut illas observemus. In illis circumstantiis nobis dedit agendi regulam, nempe conscientie rectæ vocem cui tunc optemperandum est. Porrò conscientia quam Deus nobis regulam in agendis tradidit, docet in dubiis tutiorem partem esse eligendam.

Præterea, etsi non existeret lex naturalis quantum ad conclusiones remotas, nihilominus existeret quantum ad primaria principia et primitivas conclusiones.

Ergo existit aliqua lex naturalis, Ergo revincuntur adversarii.

Cæterum conclusiones remotæ plurimæ quas lumine naturali non cognoscimus, quas ratio non attingit, revelatione innotuerunt. Itaque quod obicitur probat potius revelationis necessitatem quam ipsi nos in decursu Tractatus stabiliemus, quam legis naturalis non existentiam.

INSTAB. Vel illa notio primitivorum principiorum innata est, vel acquisita. Non est innata, siquidem ideæ innatæ nunc exploduntur ab omnibus. Si sit acquisita, ergo non est naturalis, seu ab ipsa natura insita non est.

R. N. MIN. Quoad utramque partem. 1º Notio hæc potest esse innata, ut arridet pluribus. Reverà non semper fulget et sensum sui facit. Sed quid impedit quominus in mente sint ideæ et notiones ad quas mens continuò non attendat? Numquid ad ideas acquisitas perpetuò attendimus? Non ita sanè. Ergo, pari jure, possunt esse ideæ à Deo mentibus impressæ, ad quas non semper attenti simus. Plures quidem philosophi ideas innatas respuunt, sed plures alii defendunt, nonnihilque negotii est postremam hanc sententiam confutare; qui enim omnes ideas acquisitas et à sensibus ortas affirmant, ad summum probant illius systematis possibilitatem, ad summum ostendunt omnes ideas posse à sensibus oriri, sed minimè conficiunt rem ita esse, nullamque ideam fuisse ingenitam et à Creatore mentibus impressam. 2º Possunt illæ notiones dici acquisitæ simul et naturales. Naturales, quia Deus

nostræ naturæ miram impertit facilitatem illas adipiscendi, nosque sic constituit, ut non possumus discrimen bonum inter et malum non conspicere, adeo ut, si nostrâ ratione, nostrisque facultatibus utamur, non possimus quin illas notiones habeamus et acquiramus, sique dici possunt acquisite.

OBJ. 2°. Testimonium conscientie est educationis præjudicium, est opinio puerorum mentibus præmaturè impressa, ex timore Dei et gehennæ animis altius infixâ, quàm ut facillè eruatur. Ergo nihil probat.

R. N. AN. Nam, 1° conscientie stimulos experiuntur nonnulli qui pessimè instituti fuerunt, bonisque moribus minimè imbuti. Pueri in quibus ratio evolvi incipit, non rarè sese abscondunt, et publicè quosdam actus efficere erubescunt, quamvis nondum illis dictum fuerit hos actus esse vitiosos; ergo conscientie testimonium non est opinio puerorum animis præmaturè insita.

2° Lex naturalis cupiditates refrænât; ergo à præjudiciis non oritur. Homo enim aversatur quæ cupiditates coërcent, pronus ad malum fugit quæ appetitum cohibent, jugum à se repellit, ipsum vehementius movent cupiditates quàm præjudicia. Ergo lex naturalis non est opinio à præjudiciis nata, puerorumque animis ab institutoribus infixâ.

3° Varia est institutio apud varias gentes et varios homines. Atqui omnes gentes, omnes populi legem naturalem agnoscunt, omnes homines conscientie stimulis exagitantur, cum illam violaverint. Ergo testimonium conscientie quo legem naturalem existere

probavimus, non est præjudicium ab institutione ortum.

4° Lapsu temporis et ætate maturâ expelluntur præjudicia, saltem à pluribus, à philosophis, à viris perspicacioribus: atqui tamen, si perpauca admodum exceperis, quorum facta discrepant eum dictis, omnes distinctionem hanc constanter admiserunt. Ergo, etc. Timor Dei et suppliciorum quæ in altera vita improbis præparantur, non est præjudicium, sed actus rectus à ratione præscriptus, uti satis constat ex dictis. Ergo, etc.

OBJ. 5° Quod essentia malum est, nullam exceptionem patitur, et in nullis circumstantiis potest fieri bonum. Sic in speculativis propositio vera et evidens nunquam fieri potest falsa. Atqui tamen, principia moralia exceptionem patiuntur, in pluribus circumstantiis mutantur. Sic aliquoties homicidium fit licitum. Ergo, etc.

R. DIST. MAJ. Quod naturâ malum est, in nullis circumstantiis potest fieri bonum, si illæ circumstantiæ non mutantur, concedo: si mutantur, nego. Itaque principia moralia, si res in eodem statu permaneant, nunquam mutantur, nunquam exceptionem patiuntur. Mirum autem non est mutationem fieri, cum mutetur substantia rei; tunc enim non est idem actus. Nam actus est totum constans ex certis circumstantiis quæ tunc non existunt; consequenter actus antea illicitus non sit licitus, sed alter actus à priori omnino diversus. Sic in bello licitum est homicidium, sed non ideo mutatur lex quæ homicidium vetat; lex enim

quæ homicidium vetat, hæc est, *non licet occidere sine justa causa*. Cum itaque in bello justa sit causa occidendi, tunc lex reverà non mutatur, proprièque exceptionem non patitur. Et verò nonne in ipsis speculativis similes exceptiones reperiuntur, si tamen hæc et similia nomen exceptionis mereantur? Nonne vera est ista propositio: *corpus quiescens ab alio impulsu movetur*, licet illud non accidat, si sunt obstacula quæ superari non possint?

Obj. 4° Refellendo Hobbesium probavimus hominem esse natum ad societatem, variisque officiis et legibus erga alios homines teneri, eo quòd naturali propensione ad ipsos diligendos impellatur. Insuper, sæpè in nostris probationibus pro certo posuimus judicia de bono et malo, de recto et æquo necessaria, invictasque propensiones ad illa judicia pronuntianda non posse non decipere, quia ex Deo sunt. Porrò id longissimè abest à vero, siquidem à natura ad malum sæpè propensi sumus; ad divitias, ad iram et ad voluptates, quæ sanè sunt illicitæ, à natura tamen inclinamur; consequenter illæ propensiones naturales à Deo non sunt; nihil igitur probant; vel si quid probent, concludendum est iram et voluptates, ad quas tam naturaliter propellimur, actus esse licitos ac laudabiles.

R. DIST. Nihil potest concludi ex propensionibus vincibilibus, instabilibus, privatis, vel quibus aliæ propensiones fortiores et ipsa ratio opponuntur, concedo: ex propensionibus invictis, permanentibus, universalibus, et quas ipsa ratio confirmat, nego. Itaque ex primis propensionibus nihil concludi potest, quia si sicut

vincibiles, fugaces, privatae, tunc non sunt nostræ naturæ annexæ, consequenter probari nequit illas ex Autore naturæ dimanare. Simili ratione nihil probant, si ipsis opponantur aliæ propensiones fortiores et præsertim ipsa ratio; quia per propensiones oppositas, fortiores, et rationem Deus nos monet, suppeditatque medium cognoscendi objectum illarum primarum propensionum non esse licitum. Verùm si illæ propensiones sint invictæ, universales, permanentes, et ipsâ ratione confirmatæ, tunc manifestè sunt à Deo, et consequenter argumento sunt objectum ad quod inclinant nos, esse licitum. Jam verò tales sunt propensiones, talia sunt judicia quæ inter probationes attulimus. È contrario propensiones quæ nos ad divitias, ad iram, ad res delectabiles etiam illicitas impellunt, prioris sunt generis, id est, vel sunt vincibiles, vel privatae, vel parùm constantes, vel saltem opponuntur aliis propensionibus fortioribus, et præsertim rectæ rationi quæ est morum regula, quæ in agendis semper consulenda est, quæque hominem à malo et inhonesto revocare debet.

His adde illas propensiones in se præcisè, et quantum ad rem ipsam, non esse illicitas, sed tantum quantum ad gradum et excessum; sic non amor bonorum vel gloriæ præcisè vitiosus est, sed nimius ac immodicus gloriæ aut divitiarum amor, quem comprimere et emendare debet ratio.

Obj. 5°. Cùm Hobbesio. Si bonum et malum antè quemlibet legem positivam ex natura sua distinguantur, consequenter principibus qui legis naturalis violationem juberent non est obtemperandum. Debent

igitur privati expendere an quidquam legi naturali adversum imperent reges, et per hanc fictam causam unusquisque legem principis contemnet et infringet, sicque tranquillitas publica perpetuò turbabitur. Ergo opinio distinctionis essentialis bonum inter et malum paci publicæ noxia est.

R. 4.º Mirum esse Hobbesium hæc objicere, cum nostra sententia principibus et bono publico evidenter faveat, dum è contrario opinio Hobbesii evidenter societati et regibus nocet. Nam religio naturalis, cujus studiosi sumus defensores, docet rebellionem in principes semper et ex natura sua malam esse. At verò si, ut fert Hobbesii sententia, nulla est lex naturalis autè pacta et leges civiles, nutant profectò principum leges, nulloque fundamento satis firmo nituntur. Vide ea que superius eà de re à nobis dicta sunt. Insuper, juxta Hobbesium, boni publici causà tantum constituti sunt reges. Eà conditione solùm populi principibus sese subjecerunt, ut commodis publicis invigilarent isti principes. Unicuique expendere licitum est, ex eodem Hobbesio, an principis leges ad bonum reipublicæ vergant, an verò ad ipsius detrimentum. Quantum porrò perturbationem doctrina hæc civibus ac imperiis injicere possit nemo non videt.

R. 2.º Falsum esse privatos debere leges principum expendere. Nisi enim evidenter et sine examine pateat legem principis esse naturali adversam, qualis esset, si tyrannus præciperet ut quis patrem vel matrem necaret, legi semper obediendum est. Insuper, etiam cognitã legis perversitate, non turbabitur tran-

quillitas publica. Licet enim tali legi obtemperandum non sit, tamen rebellare nunquam licet. Ergo, etc.

OBJ. 6.º Cum Hobbesio. Deus non concessit homini facultates et potentias inutiles; ergo quidquid homo potest, illud jure et licitè potest: atqui homo bonas et malas actiones potest, cum sit liber; ergo, etc.

R. 4.º Retorqueo argumentum contra Hobbesium. Nam homo habet potestatem pacta infringendi; ergo illud jure potest. Id tamen non admittit Hobbesius.

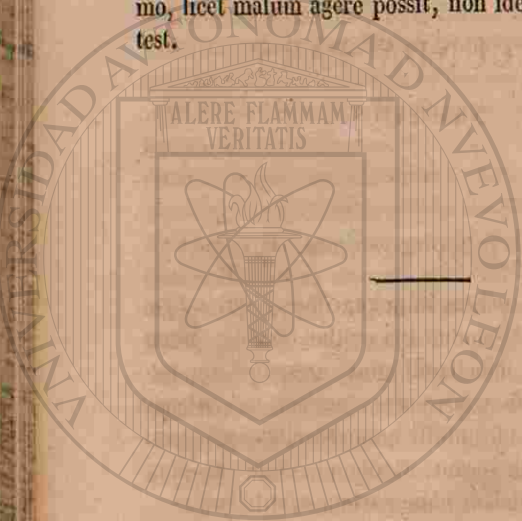
R. 2.º N. SEQUELAM MAJORIS. Licet enim homo non possit licitè agere quidquid potest, non sequitur ipsius potentias esse inutiles. Nam potestas malum agendi de qua hic agitur, non differt à potestate bonum agendi, seu est ipsa libertas. Jam verò quamvis licitum non sit uti libertate ad malum agendum, non ideò est inutilis. Prodest enim ad bonum liberè seligendum. Ope illius potestatis, homo sese liberè Deo submittit; consequenter Deo gloriam dat, et sibi meritum affert. Ergo illa potestas ipsi est quàm maximæ utilitatis.

Et verò si quidquid potest absolutè fieri, justè fieri possit, igitur qui posset occidere patrem, beneficii autorem, amicum, justè eos occideret: atqui illud absurdum est et horrendum dictu; ergo, etc.

INSTR. Tam latè patet jus Dei quàm ipsius potentia; quidquid enim potest Deus, ipsi licitum est; ergo, pari jure, quidquid homo potest, ipsi licet.

R. N. CONSEQ. Ratio discriminis est quia Deus non potest malum agere, cum sit infinitè sanctus et justus. Verùm homo, qui nec est essentiã justus, nec sanctus, quique libertate perfruitur, malum agere potest. Si

Deus, quod absit ut dicatur, esset liber ad malum agendum, tunc quidquid posset ipsi non liceret, tuncque jus Dei ipsius potentiam non adæquaret. Ergo homo, licet malum agere possit, non ideo illud licite potest.

SECUNDA PARS

TRACTATUS.

De religione revelata.

Hucusque eos Deistas impugnavimus, qui religionem naturalem et omnem Dei cultum è medio tollunt. Nunc alii nobis debellandi sunt, ii nempe qui religionem naturalem agnoscentes, nullam revelationem admittunt. Inter illos multi ipsam revelationis possibilitatem in dubium vocant. Ab illa quæstione, prout ordo postulat, secundam hanc partem exordiemur.

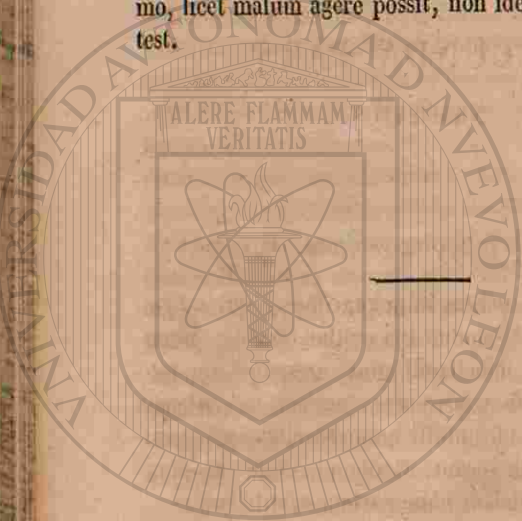
CAPUT PRIMUM.

De possibilitate revelationis.

In memoriam revocandum est religionem naturalem, uti ex dictis satis liquet, esse collectionem omnium officiorum quæ rectâ ratione et lumine naturali præscribuntur. ®

Revelatio autem est manifestatio alicujus veritatis, facta à Deo per alia media quàm per ea quæ natura instituit ad cognoscendum verum. His positus, expo-

Deus, quod absit ut dicatur, esset liber ad malum agendum, tunc quidquid posset ipsi non liceret, tuncque jus Dei ipsius potentiam non adæquaret. Ergo homo, licet malum agere possit, non ideo illud licite potest.

SECUNDA PARS

TRACTATUS.

De religione revelata.

Hucusque eos Deistas impugnavimus, qui religionem naturalem et omnem Dei cultum è medio tollunt. Nunc alii nobis debellandi sunt, ii nempe qui religionem naturalem agnoscentes, nullam revelationem admittunt. Inter illos multi ipsam revelationis possibilitatem in dubium vocant. Ab illa quæstione, prout ordo postulat, secundam hanc partem exordiemur.

CAPUT PRIMUM.

De possibilitate revelationis.

In memoriam revocandum est religionem naturalem, uti ex dictis satis liquet, esse collectionem omnium officiorum quæ rectâ ratione et lumine naturali præscribuntur. ®

Revelatio autem est manifestatio alicujus veritatis, facta à Deo per alia media quàm per ea quæ natura instituit ad cognoscendum verum. His positus, expo-

nendi sunt Deistarum de possibilitate revelationis errores.

1°. Affirmant quidam inter Deistas Deum nullomodo posse homines alloqui, nihilque ipsis revelare.

2°. Alii contendunt Deum non posse nos per alios homines religionem edocere.

3°. Ferè omnes Deistæ asserunt Deum (sive possit hominibus aliquid manifestare, sive non) saltem nihil posse illis revelare, nisi quod ratio et lumen naturale, consultis intimis et intrinsecis rerum principiis, verum demonstrant. Undè quidquid ratione non attingunt, omnia consequentur mysteria, explodunt, et à Deo minimè fuisse revelata asserunt. Homines itaque non tenentur, juxta illos, ad fidem mysteriis adhibendam, quia videlicet ratio sola non potest illa investigare, nec ipsorum veritatem ex intimis illorum naturis demonstrare. Ita præsertim Civis Genevensis in libro cui titulus, *l'Emile*, et in alio libro cui titulus, *Lettres écrites de la Montagne*, in quibus mille modis principium istud versat et in religionem convertit.

4°. Non pauci inter ipsos nullam pariter agendorum et credendorum regulam, nisi *rationem*, admittentes, contendunt Deum nihil nobis revelare posse, nisi quod in religione naturali continetur. Dicunt revelationem non posse esse nisi legis naturalis et conclusionum ex ea derivatarum expositionem; Deum consequenter legi naturæ non posse superaddere mandata positiva, v. g. ministerium publicum, cultum externum, qualis erat apud judæos. Ita docuit Tindalus Anglus in lib. cui titulus, *le Christianisme aussi ancien que le mon-*

de, ou l'Évangile, seconde publication de la Loi de Nature, contra quem multa conscripserunt Joannes Conybeare, Jacobus Foster, et Joannes Leland. Anno 1751, Baccalaureus de Prades visus est hoc systema renovare in thesibus à Sacra Facultate Parisiensi, et ab universo orbe christiano, clamore unanimi proscriptis. Inter decem propositiones quas extraxit Sacra Facultas, ut illas prosciberet, hæc erat tertia: *Vel ipsa religio revelata nec est, nec esse potest alia à lege naturali magis evoluta.*

Hos omnes errores quadruplici propositione confutabimus.

PROPOSITIO PRIMA.

Deus potest homines alloqui et quædam ipsis revelare.

PROB. 1°. Gratis omninò asserunt Deistæ Deum nihil posse hominibus revelare. Ideò usquè minimè demonstrarunt, nec unquam demonstrabunt.

2°. Omnes populi revelationis possibilitatem et existentiam agnovèrunt; ergo pauci Deistæ qui revelationis possibilitatem negant, contra sententiam omnium populorum, omnium doctorum et philosophorum qui hucusquè extiterunt, absque ratione ullâ militant; ergo non sunt audiendi.

3°. Non potest Deo denegari quod omnibus competit hominibus: atqui omnibus hominibus competit facultas suas cogitationes, suas voluntates et veritates plurimas aliis manifestandi; ergo Deus illud potest.

4°. Ille potest homines alloqui et aliquid ipsis revelare, qui potest illos impressione invictâ impellere ad credendum talem veritatem, talem ideam à se significari: atqui Deus potest homines impressione invictâ impellere ad credendum talem ideam à se significari. Deus enim potest nostris animis eas inculpere ideas quas vult, cùm nos creaverit, atque in nos supremum exerceat dominium. Ergo, etc.

5°. Certum est Deum multas in nobis procreare ideas, eas, v. g. quæ injucundæ sunt et quas inviti experimur. Imò, juxta plures philosophos, Deus producit in nobis omnes nostras ideas. Quidquid sit de illa ultima sententia, saltem certum est et fatentur omnes Deum in nobis producere, aut saltem producere posse multas ideas. Atqui si Deus potest in nobis multas ideas producere, potest igitur varias veritates nobis manifestare. Nam producere ideas in hominibus, aliquid illis manifestare, aliquas veritates in illis representare, sunt quid unum et idem, cùm idea sit alicujus objecti in mente representatio, alicujus veritatis manifestatio. Ergo, etc.

PROPOSITIO SECUNDA.

Deus potest religionem instituere in quâ homines ab aliis hominibus edoceantur: sic judæos olim per Moïsen edocuit.

PROB. 1°. Ex consensu omnium populorum qui revelationem admiserunt, et quibus non visum est absurdum homines res divinas ab aliis hominibus edoceri.

PROB. 2°. Deus potest hanc instituere religionem quæ tum ex parte Dei, tum ex parte hominis possibilis est, et aliundè ingenio ac indoli hominis valdè congrua: atqui religio in quâ Deus homines per alium hominem edoceret, possibilis est sive ex parte Dei, sive ex parte hominis, et aliunde valdè ingenio et indoli hominis congrua.

4°. Quidem possibilis est ex parte Dei. Si enim Deus non posset homines religionem edocere per alium hominem, vel quia Deus non posset alicui privato homini religionem revelare, vel quia ille privatus à Deo edoctus non posset revelationem quam ei Deus impertiit aliis hominibus manifestare, vel quia Deus teneretur singulis hominibus revelationem immediatam concedere. Atqui, 1°. Deus potest alicui homini privato religionem revelare, ut in præcedenti propositione probatum est. 2°. Ille homo privatus à Deo edoctus potest religionem quam à Deo didicit, aliis hominibus notam facere, uti evidens est. Homines enim suas cogitationes possunt sibi mutuò manifestare. 3°. Deus non tenetur singulis hominibus immediatam revelationem concedere; solummodò enim tenetur subministrare media et signa quibus homines certò cognoscant talem religionem esse divinam. Jam verò Deus, etiamsi immediatam revelationem singulis hominibus non concedat, etiamsi singulos homines non alloquatur, potest eis subministrare signa et media quibus religionem à tali homine annuntiatam, divinam esse certò cognoscant, quibusque constet hominem nomine Dei loquentem à Deo esse missum. Hæc media sunt præsertim miracula

et prophetiæ, ut infra ostendetur. Ergo, etc.

2º Revelatio in qua Deus homines per ministerium alterius hominis edoceret, possibilis est ex parte hominis, siquidem homo potest religionem à Deo accipere, illam aliis hominibus notam facere, atque per facultatem patranda miracula, quam Deus ipsi concedere potest, hanc esse divinam demonstrare. Hæc certa sunt ex modo dictis.

3º. Revelatio hæc ingenio et indoli hominum valdè congruit. Nam, 1º. homines amant ab aliis erudiri, et sic à natura comparati sunt; ut lubenter, præsertim imperiti, ad alios confugiant ut edoceantur. 2º. Si in rebus religionis unusquisque specialem à Deo revelationem acciperet et immediatè à Deo doceretur, timendum esset ne affectus mentis et animi deliria pro voce Dei audirentur, erroribusque multis via panderetur. Tunc unusquisque suas privatas revelationes et internas illustrationes jactaret, et forsitan tot essent religiones quot capita; vel saltem nulla esset in religione consensio. 5º. Homines Deo debent exhibere cultum publicum, debent in rebus religionis consociari: atqui religio in qua homines ab aliis hominibus edocentur, est medium aptissimum ad servandum cultum publicum, fovendamque in religione societatem. Ergo, etc.

Itaque duo jam constant: 1º. Deum posse arcanas veritates hominibus manifestare: 2º. illud posse aliorum hominum ministerio. Nunc itaque probandam superest Deum posse hominibus revelare veritates menti impervias, et legibus naturalibus mandata positiva superaddere.

PROPOSITIO TERTIA.

Deus revelare potest id quod ratio verum non demonstrat, quod intellectum nostrum superat; consequenter possibilis est mysteriorum revelatio.

PROB. 1º. Quia Deistæ gratis et sine momento ullo contrarium asserunt, Deique jura et potentiam tam aretis restringunt limitibus.

PROB. 2º. Deus nobis patefacere potest id quod ratio verum non demonstrat, modò plures cognoscat veritates quæ lumine naturali nobis non innotescunt, et illas veritates secùs ac per rationem quâ præditi sumus nobis manifestare possit: atqui hæc duo certa sunt. 1º. Quidem Deus, cum sit infinitus, plures cognoscit veritates quæ lumine naturali nobis non innotescunt, quæque intellectum creatum, hominumque sensus longè prætervolant; ratio igitur humana non potest ea omnia attingere quæ cognoscit Deus; plures igitur veritates, sive in iis quæ ad suam naturam et perfectiones infinitas, sive in iis quæ ad hominem et ipsius statum præsentem vel futurum spectant, cognoscit Deus nobis occultissimas et lumini naturali impervias. 2º. Deus nobis manifestare potest illas veritates secùs ac per lumen naturale et rationem quâ nunc præditi sumus; cum enim sit naturæ auctor et Dominus, potest per splendida miracula quæ ipsi soli tribui possint, comprobare doctrinam quæ ab ipso revelatus esse divinam. Et reverà subindè ostendemus miracula divinæ religionis

firmissimum esse argumentum. Insuper, cum Deus sit infinitus, variis aliis modis nobis incognitis res occultas nobis manifestare potest, et arcana aperire.

PROB. 5°. Fingamus animo cæcigenum. Insanus foret, si omnibus aliis hominibus non crederet in iis quæ de coloribus ipsi referuntur. Atqui tamen nullas colorum ideas habet. Varios existere colores ipsi nec ratio nec lumen naturale demonstrant. Quæcumque de iis audit, captum ipsius superant. Igitur credit esse colores varios, tantummodò quia alii homines ita testantur, multaque de coloribus enarrant. Jam verò si vir qui cæcus natus est, alterius hominis testimonio fidem adhibere debet in iis quæ non intelligit, quæ ipsius captum fugiunt, quæ nec ratio, nec lumen naturale vera ipsi demonstrant, quis dicere audeat fidem non adhibendam esse Deo res homini impervias revelanti? Si testimonio hominum credere oporteat, quæ igitur animi cæcitas, quæ insania divino testimonio, Deo ipsi abdita revelanti non credere? Nonne summum Numen in sua potestate habet media quibus certò demonstrat se fuisse locutum, doctrinæque revelatæ omnem fidem habendam esse.

PROB. 4°. Ideò, ex adversariis, ea duntaxat credere debemus quæ ratio vera demonstrat, quia ratio est sola credendorum regula: atqui falsò asseritur rationem esse solam credendarum regulam. Nam, 1° admittuntur ab omnibus multa facta historica, v. g. existentia Romæ, victoriae Cæsaris, Annibalis: atqui tamen, hæc non probantur per rationem, sed duntaxat per testimonium hominum. 2°. Licèt materiæ, extensionis;

motûs natura penitùs ignoretur, licèt circa ipsam motûs existentiam res inextricabiles à sophistis propositæ fuerint, ut videre est apud Baylium, art. *Zenon*, tamen materiæ, motûs existentia ab omnibus qui mente capti non sunt, admittitur, propter nempè relationem sensuum. Materiam, motum existere ratio non demonstrat, sed solum sensuum testimonium. Ergo ratio non est unica credendorum regula. Ergo, etc.

Et verò Deistæ quos hic refellimus, 1° Dei existentiam, immutabilitatem, et libertatem admittunt, licèt illa Dei attributa sint menti impervia, licèt intelligentiæ nostræ vim, et ingenii humani aciem prorsùs fugiant. 2° Pariter admittunt mentem esse cum corpore hypostaticè conjunctam; unio tamen hypostatica mentis cum corpore mirabilis quidem est, sed hueusquè res inextricabilis. Acutè quidem de natura illius unionis disserunt philosophi, sed nodum non reseçarunt. 3° In mathematicis multæ sunt veritates demonstratæ et ab omnibus admittæ, quæ tamen sub altera facie sunt obscuræ, nec possunt humana mente concipi. Ergo, pari ratione, mysteria credi possunt, vel potiùs credenda sunt, licèt captum nostrum superent. Quo jure, quæso, Deistæ fidem hanc procciter irrident, cum ipsi multa credant menti impervia, v. g. Dei attributa, materiæ motum, etc.? Dum mysteriis fidem damus, ipsos imitamur, qui innumeris naturæ mysteriis fidem concedunt.

Reponent se Dei existentiam attributa admittere, licèt mente humanâ comprehendi non possint, quia videlicèt ratio Dei existentiam et attributa demonstrat.

At verò, inquirunt, mysteriorum fidei veritas lumine naturali demonstrari non potest.

Verùm concedimus quidem mysteria nostræ fidei per ratiocinium, per evidentiam intrinsecam, et ex intimis rerum principiis non demonstrari, sicut existentia Dei et ipsius perfectiones demonstrantur. Sed illorum mysteriorum veritas ipso Dei testimonio et miraculis planè comprobatur. Hæc miracula innituntur argumentis certissimis, inconcussis, et quæ tantumdem valent quantum argumenta quibus Deistæ in aliis circumstantiis et in rebus humanis assensum libenti animo concedunt, ut constabit ex infrà dicendis. Addimus Deistas ipsos multa admittere, quæ relatione sensuum et testimonio hominum, non verò ratione demonstrantur: sic v. g. motum, urbis Romæ existentiam. Itaque eodem jure possumus mysteria admittere, quanquam sola ratione et ex intimis suis principiis non demonstrantur, modò firmissima aliunde argumenta suppeditemus, ut reverà in Tractatù decursu suppeditabimus, quibus constet hæc mysteria fuisse à Deo revelata.

PROB. 5°. Ab actu ad posse valet consecutio: atqui Deus revelavit mysteria, sive in religione judaïca, sive in religione christiana, quæ quidem utraque à Deo est, ut infrà apertè declarabitur, ergo, etc.

PROPOSITIO QUARTA.

Deus aliquid revelare potest à religione naturali distinctum, ideòque huic superaddere mandata positiva. Hinc religio revelata non est mera religionis naturalis expositio.

PROB. 4°. Deus est supremus creaturarum suarum dominus; potest igitur ipsis actus præcipere, qui, et si naturà rerum non sint positi, et lege naturali minimè præscripti, tamen illis occasionem afferent merita acquirendi, obedientiam et alias virtutes multas exercitandi, seseque submittendi imperio illius in ejus potestate sunt omnia. Creatura debet indubitanter hisce mandatis obtemperare, cum ipsi sint utilia, cum à supremo Domino qui jus habet ipsi imperandi lata fuerint, et cum ipsius vires non superent; Deus enim impossibilia nec jubere potest, nec unquam jussurus est.

PROB. 2°. Licet cultus externus et publicus sit necessarius, ex dixtis, licet sine ritibus et cæremoniis publicis religio perfecta esse nequeat, attamen talis cultus externus, talis ritus, tales cæremoniæ lege naturali non præscribuntur. Porro manifestum est Deum posse definire aliquam cultûs externi formam, aliquod ministerium extrinsecum, siquidem ille cultûs externi ordo est res valdè exoptanda, valdè hominibus utilis ad illos in religione consociandos, et maximum ipsis ad virtutem incitamentum, cum magnum ad virtutem incitamentum sit hominibus scire se Deum colere eo cultu qui ab eo præscribitur, et consequenter qui ipsi gra-

tissimus est; ergo Deus potest præscribere aliquem cultus externi ordinem, licet religione naturali non præscribatur; ergo, etc.

PROB. 5°. Multa sunt quæ, licet lege naturali minimè præscribantur, tamen homines de suis officiis monent, à tentationibus avocant, à vitiis amovent, virtutis difficultates frangunt: atqui hæc omnia Deus præscribere potest; ergo potest revelare aliquid distinctum à religione naturali, et illi mandata positiva superaddere.

PROB. 4°. Deus est summè potens et summè bonus, potest consequenter innumeris bonis suas creaturas cumulare, potest virtutis exercitio addicere innumera præmia quæ virtutis meritum superent; potest hæc præmia suis creaturis promittere et ipsis pronuntiare futurum ut aliquandò ipsis rependantur: atqui talis revelatio non est mera legis naturalis interpretatio, uti evidens est, siquidem ibi agitur de præmiis quæ virtutis meritum superant, quæque recta ratio sibi derelicta cognoscere non valet; ergo, etc.

PROB. 5°. Ab actu ad posse valet consecutio: atqui Deus aliquid hominibus revelavit à religione naturali distinctum, ipsisque dedit mandata positiva, sive in religione mosaica, sive in lege christiana, quæ quidem divina est, ut infra apertum fiet; ergo, etc.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. 1°. contra tertiam propositionem. Deus nobis concessit rationem et intellectum eo fine ut illis utere-

mur, et ipsorum ope de iis quæ agenda sunt et credenda judicemus; igitur ratio debet esse omnium actuum nostrorum et judiciorum regula; ergo nihil credere debemus, nisi ea quæ lumine naturali vera esse demonstrantur. Ita objicit autor libri cui titulus *l'Émile*.

R. DIST. CONSEQ. Nihil credere debemus, nisi quod ratio docet et verum demonstrat, vel per probationes ipsi rei intrinsecas, vel extrinsecas, concedo: nihil credere debemus, nisi quod ratio verum demonstrat per rationes intrinsecas, nego. Itaque aliquid verum probari potest vel per evidentiam intrinsecam, seu ex intimis ipsius rei principiis; sic probatur mentem humanam esse incorpoream: vel per argumenta extrinseca ex essentia rei non desumpta: sic relatione sensuum cognoscimus existere corpora; sic testimonio hominum cognoscimus Roman urbem fuisse florentissimam. His positis, fateor, 1°. nos nihil credere debere quod rationi repugnet; et reverà nihil in religione revelata admittimus quod rationi dissentaneum sit. 2°. Fateor nihil credendum esse, nisi quod ratio verum demonstrat, sive per evidentiam intrinsecam, sive per argumenta extrinseca; et reverà nos ipsi nihil admittimus quod non probetur, vel per evidentiam intrinsecam, vel per argumenta extrinseca. At verò negamus nihil admitti posse, nisi quod verum demonstratur per evidentiam intrinsecam. Enim verò ipsi Deistæ quos hic refellimus, nonne admittunt existentiam corporum, motus, extensionis, etc.? Atqui tamen, existentia corporum, motus, extensionis, non probatur per eviden-

tiam intrinsecam, sed tantum per relationem sensuum. Nonne admittunt facta historica, quæ tamen externo hominum testimonio unice confirmantur? Cur igitur veritates fidei, evidentiâ intrinsecâ non quidem demonstratas, sed tamen argumentis extrinsecis firmissimis confirmatas non admitteremus? Nonne ipsa ratio docet revelationem firmatam miraculis esse divinam? Nonne ipsa ratio clamat Deum non posse leges naturæ ad erroris confirmationem infringere? Nonne ipsa ratio demonstrat Deum infinitum multa cognoscere quæ nos latent, penes ipsum esse hæc nobis manifestare et exigere ut iis fidem habeamus, mentemque nostram submittamus, modo sese fuisse locutum demonstret; sicut reapse per miracula demonstravit, uti constabit ex dicendis?

Fides ergo et revelatio rationis usum non prohibent, sed tantum dirigunt et intrâ debitos limites concludunt.

INSTR. Medium quo judicandum est de religione omnibus communi, debet esse omnibus commune: atqui sola ratio est medium omnibus commune; ergo sola ratio est medium quo de religione judicare possimus.

R. DIST. Sola ratio generatim sumpta est medium omnibus commune, concedo: sola ratio sumpta pro evidentiâ intrinseca alicujus veritatis, nego. Ergo sola ratio generatim sumpta est medium quo de religione judicare debemus, concedo: sola ratio sumpta pro evidentiâ interna rerum, nego. Itaque fatemur homines nullum medium habere quo judicent de religione, præter rationem generatim sumptam, id est, præter certitudinem deductam, sive ex principiis intrinsecis,

sive ex principiis extrinsecis, v. g. relatione sensuum, hominum testimonio; sed negamus rationem privatim sumptam, id est, sumptam pro evidentiâ rei intrinseca, esse solum medium quo possimus de aliqua re judicare. Quotidiè enim plures veritates admittimus et admittunt ipsi Deistæ, quæ evidentiâ rei intrinsecâ non innotescunt, sed tantum evidentiâ extrinsecâ, v. g. relatione sensuum et hominum testimonio.

OBJ. 2°. Mystera homini videntur absurda atqui Deus non potest revelare quæ videntur absurda; enim verò quæ videntur absurda, respectu illius cui sic videntur, eadem sunt ac si essent absurda.

R. 4°. Negari potest cum multis mysteria nobis videri absurda; illa enim mente non attingimus, nec intelligimus; verum nequiquam absurda videntur.

R. DIST. MIX. Quæ videntur absurda, respectu illius cui ita videntur, eadem sunt ac si essent absurda, defectu attentionis, concedo: ex ipsa objecti conditione, nego. Nemo est qui ignorare possit penes esse Deum res menti impervias revelare, censequenter doctrinam quæ à Deo revelata profertur, rejiciendam non esse, eo prætextu quòd mente non concipiatur, et ideis consuetis specie repugnet. Doctrina hæc, si firmis argumentis extrinsecis innitatur, omnem fidem meretur. Repugnantia quæ in speciem est, à repugnantia vera toto cælo distat; ut vana et fictitia habenda est, nec virum attentum retardare debet, si ex adverso pugnent argumenta inconeussa, firmissima, qualia sunt ea quibus christianorum revelatio nititur.

Et verò numquid cæcus natus colores existere infi-

ciatur, eo quod mente non concipiat qui sint colores, illosque primo intuitu, forsitan in speciem, repugnare perspiciat? Non ita sanè. Ergo, pari jure, etc.

CAPUT SECUNDUM.

De necessitate revelationis.

Certum est revelationem esse omninò necessariam ad veritates supernaturales mente capiendas, et in hypothesi in qua Deus hominem ad ordinem supernaturalem elevarit, prout reverà elevavit, testibus Codicibus Sacris. Ratio est quia veritates supernaturales humanam facultatem superant, et rationi sunt abdita. At verò hic non est cum Deistis quos debellamus in præsentis Tractatu quæstionis status. Igitur in quo aberrant perpendamus, ut adversus ipsos tela directè, non aliò conjiciamus.

Itaque censent Deistæ religionem revelatam, sive quatenus esset legis naturalis expositio et exterior promulgatio, sive quatenus præcepta positiva legi naturali superadderet, esse hominibus penitus inutilem et fortè noxiam, quia, inquiunt, sufficit lex naturalis, quia recta ratio sola lucidè omnia hominis officia manifestat; quia omnis lex positiva, seu omnis revelatio legi naturali superaddita disputationes excitat, homines à lege naturali avocet, ipsisque nocet, nedum prosit. Ita præsertim Uriel Acosta in libro cui titulus, *Exemplar vitæ humanæ*. Ita Civis Genevensis, et autor libri cui titulus, *les Mœurs*, etc.

Non asserimus contra ipsos revelationem fuisse necessariam necessitate absolutâ et metaphysicâ, ut lo-

quantur quidam. Nam certum est absolutè Deum potuisse mortales in puro naturæ statu creare, ipsis solam rationem, solum lumen naturale dilargiri, solisque legibus naturalibus illos alligare. Imò, posito quòd homo ad statum supernaturalem creatus fuerit, et ab eo statu per suum peccatum fuerit prolapsus, uti reverà contigit, revelatio nova, qualis fuit post illud peccatum concessa, non fuit absolutè necessaria ex parte Dei; quia Deus poterat hominem in massa perditionis et in tenebris relinquere. Itaque non asserimus in quovis statu absolutè necessariam fuisse revelationem. Sed adversus Deistas contendimus revelationem, in statu quo sunt homines, fuisse illis non tantum perutilem et maximè exoptandam, sed necessariam, sive ut cognoscerent, sive ut impleverint officia legis naturalis gravissima, tum ad Deum, tum ad proximum spectantia. Contendimus mortales, nisi divino spiritu afflatis fuissent, officia maximi momenti, sive erga Deum, sive erga alios homines, nec fuisse cognitione assecuturos, nec adimpleturos. Asserimus rectam rationem et legem naturalem nimium per cupiditates obscuratas fuisse quàm ut homines, positis rebus ut sunt, solo illius rationis auxilio suum finem assequerentur, officiaque gravissima et maximi momenti cognoscerent. Affirmamus homines sine revelationis beneficio nusquam legitimum Deo cultum fuisse reddituros, nec gravissima legis naturalis officia servaturos. Asserimus, uno verbo, exceptis quibusdam tantum primariis principiis, qualis est, exempli gratiâ, existentia supremi Numinis quæ non potest ignorari modo minimè vincibili, homines

ciatur, eo quod mente non concipiat qui sint colores, illosque primo intuitu, forsitan in speciem, repugnare perspiciat? Non ita sanè. Ergo, pari jure, etc.

CAPUT SECUNDUM.

De necessitate revelationis.

Certum est revelationem esse omninò necessariam ad veritates supernaturales mente capiendas, et in hypothesi in qua Deus hominem ad ordinem supernaturalem elevarit, prout reverà elevavit, testibus Codicibus Sacris. Ratio est quia veritates supernaturales humanam facultatem superant, et rationi sunt abdita. At verò hic non est cum Deistis quos debellamus in præsentis Tractatu quæstionis status. Igitur in quo aberrant perpendamus, ut adversus ipsos tela directè, non aliò conjiciamus.

Itaque censent Deistæ religionem revelatam, sive quatenus esset legis naturalis expositio et exterior promulgatio, sive quatenus præcepta positiva legi naturali superadderet, esse hominibus penitus inutilem et fortè noxiam, quia, inquiunt, sufficit lex naturalis, quia recta ratio sola lucidè omnia hominis officia manifestat; quia omnis lex positiva, seu omnis revelatio legi naturali superaddita disputationes excitat, homines à lege naturali avocet, ipsisque nocet, nedum prosit. Ita præsertim Uriel Acosta in libro cui titulus, *Exemplar vitæ humanæ*. Ita Civis Genevensis, et autor libri cui titulus, *les Mœurs*, etc.

Non asserimus contra ipsos revelationem fuisse necessariam necessitate absolutâ et metaphysicâ, ut lo-

quantur quidam. Nam certum est absolutè Deum potuisse mortales in puro naturæ statu creare, ipsis solam rationem, solum lumen naturale dilargiri, solisque legibus naturalibus illos alligare. Imò, posito quòd homo ad statum supernaturalem creatus fuerit, et ab eo statu per suum peccatum fuerit prolapsus, uti reverà contigit, revelatio nova, qualis fuit post illud peccatum concessa, non fuit absolutè necessaria ex parte Dei; quia Deus poterat hominem in massa perditionis et in tenebris relinquere. Itaque non asserimus in quovis statu absolutè necessariam fuisse revelationem. Sed adversus Deistas contendimus revelationem, in statu quo sunt homines, fuisse illis non tantum perutilem et maximè exoptandam, sed necessariam, sive ut cognoscerent, sive ut impleverent officia legis naturalis gravissima, tum ad Deum, tum ad proximum spectantia. Contendimus mortales, nisi divino spiritu afflatis fuissent, officia maximi momenti, sive erga Deum, sive erga alios homines, nec fuisse cognitione assecuturos, nec adimpleturos. Asserimus rectam rationem et legem naturalem nimium per cupiditates obscuratas fuisse quàm ut homines, positis rebus ut sunt, solo illius rationis auxilio suum finem assequerentur, officiaque gravissima et maximi momenti cognoscerent. Affirmamus homines sine revelationis beneficio nusquam legitimum Deo cultum fuisse reddituros, nec gravissima legis naturalis officia servaturos. Asserimus, uno verbo, exceptis quibusdam tantum primariis principiis, qualis est, exempli gratiâ, existentia supremi Numinis quæ non potest ignorari modo minimè vincibili, homines

præcepta morum eximia, gravissima, et maximi momenti, præcepta præcipua quæ per revelationem didicimus, semper fuisse ignoraturos, adè ut fuisset illa præcepta cognoscendi et adimplendi impotentia tanta, quanta ab ipsis nusquam superata fuisset. Undè pro beneficio revelationis accepto mille grates, grates immortales Deo persolvendæ sunt.

Hæc est vera cum Deistis quæstio, hic est verus controversiæ status ad quem multi non satis attendunt. Ut clarius ea de re disseramus, duplicem propositionem stabiliemus. In prima ostendemus revelationem, prout est expositio legis naturalis et illius exterior promulgatio, fuisse hominibus pernecessariam. In secunda ostendemus revelationem, prout leges positivas legi naturali superaddit, esse valdè utilem et exoptandam, nedum sit exitiosa, ut delirant Increduli.

PROPOSITIO PRIMA.

Revelatio, prout est legis naturalis exterior promulgatio, fuit necessaria ad sensum mox expositum.

PROB. 4° Revelatio, prout est legis naturalis exterior promulgatio, hominibus, sensu exposito, fuit necessaria, si homines revelatione destituti, sibi solis derelicti, solâque ratione adjuti, legitimum Deo cultum nusquam fuissent exhibituri, nec ad gravissimorum legis naturalis officiorum notitiam perventuri, nec ea servaturi: atqui homines sibi solis relict, revelatione destituti, solius rationis auxilio adjuti, nusquam, etc.

Nam sanè homines sibi derelicti non fuissent Deo cultum reddituri, nec officia observaturi, quæ ipsi philosophi sagaciores, viri ingenio præstantiores omnes, unâ voce, universum genus humanum antè ipsos ignorabant ac depravabant: atqui universi homines, etiam sagaciores philosophi, revelatione destituti et sibi relict, legitimum Dei cultum, præcipua, gravissimaque legis naturalis officia et sanctiores Ethicæ regulas ignorabant, turpiter depravabant, et ferè quidquid naturæ bonis animis indidit, cupiditatibus prævocabant.

4° Universum genus humanum, antè Christum, in iis quæ ad divina attributa et cultum Dei legitimum attinent, turpissimè delirabat; exceptis enim judæis quibus Deus per revelationem cognitus erat, omnes gentes idolis serviebant. Alii sidera, alii dæmones et genios, alii heroës plerumquè sceleratos; alii plantas, alii animantia adorabant; sanitati, fortunæ, pavori, febrî, impudentiæ altaria consecrabant. Populi oculatiore et litteris magis perpoliti non minùs quàm rudiores insano cultui erant dediti. Chaldæi draconem colebant. Egyptus superstitionis mater, Apim, crocodilos, reptilia omnis generis adorabat. Tyrii, Alexandro Tyrum expugnante, statuam Herculis funibus vinxerunt, ne fugeret. Ipsi græci Jovem, Junonem, Bacchum, Venerem et alios deos omnium vitiorum cœno coinquinatos venerabantur. Romani, galli sub Druidarum ministerio, germani omni superstitionum generi fuerunt dediti. Non minùs insaniunt varii populi hodierni qui revelatione illustrati non sunt. Universum genus humanum, populi omnes non tantùm cultum divino

Numini debitum deturpaverunt, verum etiam sanctiones Ethicæ regulas, gravissimaque legis naturalis præcepta ignorârunt, cupiditatibusque præfocaverunt. Omnia vitia laudabant, Deorumque suorum exemplo ad hæc sese incitabant. Bacchum ebrietate, Venerem impudiciâ et prostitutionibus, Mercurium furtis colebant. Populi judæis contermini diis suis filios mactabant et flammis tradebant. Idem agebant phœnices, rati sic se Saturnum colere, qui prolem suam devoraverat. Non minus horrenda carthaginenses et innumeri alii populi peragebant. Perse proprias matres uxores ducebant. Athenienses; ægyptii, Jovis et Junonis exemplo, sorores in matrimonium accipiebant. Plures populi patres volucris dilaniandos projiciebant. Romani gladiatorum prælia instituerant. Scythæ carne humanâ vescantur. Lacedæmonii et alii plures populi aliquando pueros suos necabant, scelusque tam nefarium à legibus mittebatur. Hæc erat generis humani ignorantia, corruptio et universalis depravatio antè revelationem, nec gentes hodiernæ quæ revelationem non agnoscunt, rectius de Deo et officiis naturæ gravioribus sentiunt. Consulatur D. Goguet, lib. cui titulus, *Origine des lois*.

2º Non tantum vulgus, sed etiam philosophi sagaciores, viri ingenio præstantiores, cultus divini naturam et præcipua legis naturalis officia quasi ex compacto depravarunt. Pyrrhoni de omnibus dubitabant. Academici omne verum scriptis et dictis impugnabant, omnia demoliebantur, nihil ædificabant. Epicurei omnem religionem evertent, cuncta fato tribuentes,

Deos otiosos et de rebus humanis non curantes admittendo. Pythagoras sidera colebat. Aristoteles peripateticorum princeps mundum admittit æternum, Dei providentiam ad cœlestia restringit, circa immortalitatem animæ hæret dubius et anceps. Stoici inter quos eminebant Epictetus, Seneca et Marcus-Aurelius, de Deo et moralibus equidem sublimia dixerunt; sed quod paradoxa aliundè et quod absurda propugnârunt! Deum animam mundi vel ipsum mundum dicebant, à multis exhibitam sideribus reverentiam non damabant, ineluctabile fatum defendebant, sicque omnibus vitiis laxabant habenas. Plato, divinus ipse Plato, in pluribus cæcuit; astris, telluri, demonibus essentiam divinam concedit; ebrietatem in honorem Bacchi præcipit; matrimonia inter fratrem et sororem non improbat; mulierum communitatem permittit. Innumera alia referre possemus. Verum in eo sistimus, ne proliores simus. De his omnibus veterum deliriis consule Vernetum in suo de religione Tractatu, Bossuetum in opere cui tit. *Discours sur l'histoire universelle*; Lockium, de *intellectu humano*, lib. primo; Baylium, *Lettre sur la Comète*, etc., *Lettres édifiantes*, *Voyages*, etc. Ex quibus omnibus sequitur pueros christianos rerum divinarum peritiores esse philosophis nobilissimis et clarissimis, rectiusque de Deo, de attributis divinis, et de principiis moralibus sentire. Porrò si ita cæciti in cultu divino et in gravioribus legis naturalis officiis non tantum populi omnes revelatione destituti, sed etiam philosophi sagaciores, igitur homines sibi solis relictæ et quibus non illuxisset revelatio, in

impotentia fuissent Deo cultum reddendi et officia graviora legis naturalis cognoscendi.

PROB. 2°. Ex consensu philosophorum qui agnoverunt obscuratum esse lumen naturale et homines alio auxilio indigere. Democritus veritatem in puteo retrusam atque abditam dicebat. Socrates de se honorificentius non judicabat, nisi quia melius quam alii se nihil scire cognoscebat. Tullius Tusculan, libro tertio, sic loquitur: « Natura parvulos nobis dedit igniculos, « quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatis sic restinguimus, ut nusquam naturæ lumen « appareat. . . . Simul atque editi in lucem et suscepti « sumus, in omni continuo pravitate et in summa opinionum perversitate versamur, ut penè cum lacte « nutricis errorem suxisse videamur. Cum verò parentibus redditi, deinde magistris tradidi sumus, tunc « ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas et « opinioni confirmate natura ipsa cedat. . . . Cum verò accedit eodem quasi maximus quidem magister Populus atque omnis undique ad vilia consentiens multitudo, tunc planè incicimur opinionum pravitate, à « naturaque desciscimus. » Quæ verba naturæ corruptæ statum perfectè depingunt, et quæ non tantum Ciceronis sententiam aperiunt, sed etiam per se demonstrant quanta sit rationis humanæ imbecillitas, quantaque revelationis indigentia.

Plato in Epimionide ait neminem posse pietatem hominibus tam exoptandam edocere, nisi Deus ipsi illuceat, illumque dirigat. In dialogo cui titulus, *Secundus Alcibiades*, ardenti animo exoptat et orat, ut è

cœlo divinitas aliquem emittat quo dissipentur hominis caligines et tenebræ, et quo melior efficiatur. Ipse Porphyrius, etsi christianis hostis infensissimus, apud August. de Civitate Dei, lib. 4, cap. 52. Divinam Providentiam *sine purificatione universali* mundum relinquere non potuisse credebat.

Philosophi recentiores, v. g. *Montaigne, dans ses Essais*, lib. 2, cap. 42; *la Mothe-le-Vayer, de la vertu des Payens*, section 2, à l'article des Stoïques; *Mallebranche, Recherche de la vérité*, lib 4, cap. 2, et permulti alii ex philosophorum erroribus, et tenebris quibus involutum est genus humanum, revelationis necessitatem concludunt.

PROB. 5°. Ex consensu legislatorum. Nullus est inter legislatores qui religionem suam ut cœlestem non tradiderit. Minos à Jove, Lycurgus ab Apolline, Zaleucus à Minerva, Numa à Nympha Egeria, Socrates à Genio, Mahumes ab angelo Gabriele sese inspiratos jactabant; ergo his omnibus persuasum erat sine afflatu divino, aut ficto, aut vero, nullam religionem firmè stabiliri posse.

Prætereà cur homines ætatibus omnibus ad excipiendas revelationes veras aut fictas tam prompti, tam propensi fuere, nisi quia sibi intimè conscii erant imbecillitatis propriæ, ignorantie, et summæ in qua erant divinæ illustrationis indigentia?

PROB. 4°. Etsi quidam homines sagaciores et doctiores, solius rationis et philosophiæ humanæ adjumento, cultum Deo debitum et graviora legis naturalis officia possent cognoscere, saltem viri plebei, rustici,

et quicumque sunt ingenio tardi, id minimè valent. Hos omnes homines qui maximam humani generis partem constituunt, cultum divinum et præcipuas morum regulas non edocebit philosophia, quæ fortassis quædam sublimia delibavit, sed quæ simul tot peperit errores et monstra, ut vidimus quæque minimè debiliū, puerorum, plebeiorum mechanicis quidem et ruris operibus, non autem philosophorum meditationibus et ratiociniis assuetorum, captui accommodari potest. Si omnes alio magistro indigent, revelatione scilicet, quæ est medium brevius et facilius, quæque est filum quo exire possimus è labyrintho.

PROB. 5° Religio debet esse firma, stabilis, et consequenter inniti auctoritate ineluctabili et fundamento inconcusso, aliòquin consciencias non ligaret: atqui si à Deo non reveletur, si à solis hominibus, solisque philosophis emanet, tunc nec erit firma nec stabilis, sed auctoritate vacillante innixa nutabit et consciencias non ligabit; homo enim sibi derelictus errori subjacet, philosophi inter se non consentiunt; ille immortalitatem mentis admittit, iste negat; Deum rebus humanis providere alter propugnabit, inficiabitur alter. Nullà igitur auctoritate firma innitetur religio, nec consciencias ligabit, si à solis tradatur philosophis. Dicant nobis, quæso, Deistæ quâ viâ populus ratiociniorum metaphysicorum nescius, inter tot dissidia, tot disputationes, tot concertationes, poterit naturæ leges agnoscere! Dicant nobis quâ viâ imperitum vulgus naturæ officia, morum regulas omnibus philosophis usque ad Christum occultas prænoscere et quasi divinare

poterit! Uno verbo, manifestum est homines revelatione destitutos tam esse ignaros, animo vagos, rebus alienis distractos, cupiditatibus deditos, peccato depravatos, præjudiciis perversisque consuetudinibus vitiatos, ipsius naturæ obliviosos, ut vix fuerint inter ipsos, vel potiùs nulli fuerint qui officia graviora et cultum Deo debitum, solo lumine naturali adjuti, cognoverint. Ex quibus claret ipsos revelatione indiguisse, quâ redderentur attentis, de suis officiis monerentur, novis, efficacioribusque incitamentis ad virtutem moverentur.

Præterea lex naturalis sola nullum nobis suppeditat medium quo remissionem peccatorum consequamur. Sine revelatione homines non potuissent cognoscere medium veniam pro delictis impetrandi; ex hac parte igitur non sufficit lex naturalis sola. De hoc ultimo argumento vide *West*, de resurrectione, versùs finem operis.

PROPOSITIO SECUNDA.

Revelatio, prout leges positivas legi naturali superaddit, nec est hominibus nociva, nec inutilis sed valdè utilis et exoptanda.

PROB. 1° Ex omnibus ferè argumentis quibus propositionem quartam capitis præcedentis comprobavimus. Hæc consuli debent et ad præsentem propositionem accommodari.

PROB. 2° Respublica jus habet instituendū leges positivas à lege naturali distinctas, ipsique superadditas

et quicumque sunt ingenio tardi, id minimè valent. Hos omnes homines qui maximam humani generis partem constituunt, cultum divinum et præcipuas morum regulas non edocebit philosophia, quæ fortassis quædam sublimia delibavit, sed quæ simul tot peperit errores et monstra, ut vidimus quæque minimè debiliū, puerorum, plebeiorum mechanicis quidem et ruris operibus, non autem philosophorum meditationibus et ratiociniis assuetorum, captui accommodari potest. Si omnes alio magistro indigent, revelatione scilicet, quæ est medium brevius et facilius, quæque est filum quo exire possimus è labyrintho.

PROB. 5° Religio debet esse firma, stabilis, et consequenter inniti auctoritate ineluctabili et fundamento inconcusso, aliòquin conscientias non ligaret: atqui si à Deo non reveletur, si à solis hominibus, solisque philosophis emanet, tunc nec erit firma nec stabilis, sed auctoritate vacillante innixa nutabit et conscientias non ligabit; homo enim sibi derelictus errori subjacet, philosophi inter se non consentiunt; ille immortalitatem mentis admittit, iste negat; Deum rebus humanis providere alter propugnabit, inficiabitur alter. Nullà igitur auctoritate firma innitetur religio, nec conscientias ligabit, si à solis tradatur philosophis. Dicant nobis, quæso, Deistæ quâ viâ populus ratiociniorum metaphysicorum nescius, inter tot dissidia, tot disputationes, tot concertationes, poterit naturæ leges agnoscere! Dicant nobis quâ viâ imperitum vulgus naturæ officia, morum regulas omnibus philosophis usque ad Christum occultas prænoscere et quasi divinare

poterit! Uno verbo, manifestum est homines revelatione destitutos tam esse ignaros, animo vagos, rebus alienis distractos, cupiditatibus deditos, peccato depravatos, præjudiciis perversisque consuetudinibus vitiatos, ipsius naturæ obliviosos, ut vix fuerint inter ipsos, vel potiùs nulli fuerint qui officia graviora et cultum Deo debitum, solo lumine naturali adjuti, cognoverint. Ex quibus claret ipsos revelatione indiguisse, quâ redderentur attentis, de suis officiis monerentur, novis, efficacioribusque incitamentis ad virtutem moverentur.

Præterea lex naturalis sola nullum nobis suppeditat medium quo remissionem peccatorum consequamur. Sine revelatione homines non potuissent cognoscere medium veniam pro delictis impetrandi; ex hac parte igitur non sufficit lex naturalis sola. De hoc ultimo argumento vide *West*, de resurrectione, versùs finem operis.

PROPOSITIO SECUNDA.

Revelatio, prout leges positivas legi naturali superaddit, nec est hominibus nociva, nec inutilis sed valdè utilis et exoptanda.

PROB. 1° Ex omnibus ferè argumentis quibus propositionem quartam capitis præcedentis comprobavimus. Hæc consuli debent et ad præsentem propositionem accommodari.

PROB. 2° Respublica jus habet instituendū leges positivas à lege naturali distinctas, ipsique superadditas

quibus cives ad observationem legis naturalis incitentur vel etiam cogantur, quibusque à vitiiis legi naturali adversis deterreantur. Leges positivæ, nedum sint nocivæ, quin potius sunt peritiles. Sine illis mox subverteretur societas, pessundareturque penitus lex naturalis. Ergo, pari ratione, leges positivæ quæ à Deo legi naturali superadderentur, quibus ad virtutem homines impellerentur, à vitiiis abducerentur, ad Deum erigerentur, erant valdè utiles et exoptandæ.

PROB. 5°. Pater sapiens qui prolem incautam diligit, non modò ipsam à præcipitiis prohibet, sed etiam à vicinis locis arcet, ne suo lapsu mortem sibi afferat. Quidni igitur Deus hominum pater idem ageret?

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. 4°. Mahumetani, sinenses, etsi revelationem divinam non habeant, tamen præcipua legis naturalis officia cognoscunt, et satis accuratè observant; ergo sola ratio ad hæc cognoscenda sufficit.

R. Ad primum. Reverà mahumetani rectiùs de præcipuis legis naturalis officiis et Dei attributis sentiunt quàm pagani et veteres philosophi, sed hæc omnia ex religione judaica et christiana hausierunt; non verò ex sola ratione sibi derelicta; ergo, etc.

Præterea Mahumes, ipsorum legislator non ut philosophus egit, sed ut propheta; se à Deo afflatum esse gloriabatur, nec aliter suam religionem instituere potuisset; ergo id verum quod antea asseruimus, nempe rationem et philosophiam solam non sufficientis esse

ponderis quàm ut homines in societatem religiosam colligant, consequenter divinâ revelatione ad id præstandum opus esse.

His adde, in plurimis, mahumetanorum principia rectæ rationi esse adversa. Admittunt mahumetani licitum esse plures simul uxores ducere, beatos in cœlis nonnisi voluptatibus turpibus et obscœnis permulcendos esse, mortales omnes ineluctabili fato conduci. Hæcne cum ratione consonant?

R. Ad secundum. Increduli quidem, ut religioni revelatæ debitam venerationem detrahant, sinensium mores et administrationis formam perpetuis laudibus commendant. At verò constat ex recentiori opere cui titulus, *Voyage de Georges Anson*, sinenses esse ignavos, libidinibus effrænatos, servos, perfidos, nebulones, in arte fallendi, per orbem totum, consimiles non habere. Hujus imperii magistratus, licèt literati, licèt Confucii discipuli, non utuntur legibus, ut improbos debitis suppliciis plectant, sed ut eorum ditentur spoliis. In opere prædicto, lib. 5, cap. 7, p. 40, multa facta narrantur quæ sinensium pravitatem demonstrant. De sinensibus aliter non sentiunt autor lib. qui inscribitur, *l'Esprit des lois*, lib. 16, cap. 8; ipse Civis Genevensis, *Oeuvres diverses de J.-J. Rousseau*, tom. 1, p. 14, etc. Quamvis sinensium imperatores nonnulli, literatique plures, non sint idolorum cultores, certum est tamen ex iis permultos fuisse idololatriæ addictissimos. Certum est cultum quem supremo Numini exhibent, non esse purum, cum ipsi in administratione mundi genios inferiores

Deo consociant. Certum est literatos esse supersticiosos, divinationibus, fortibusque deditos. Vide Patrem Duhalde, tom. 5, p. 46, 47, 48; librum cui titulus *Histoire universelle par une société de savants anglais*, tom. 2, pag. 90, et alios autores permultos.

Obj. 2°. Christiani qui revelationem à Deo acceperunt, non multò sanctiùs vivunt quàm pagani; ergo revelatio inutilis est.

R. 1°. Si tot christiani Evangelii lumine collustrati et variis momentis ex revelatione desumptis impulsì sanctè non vivant, quanta igitur est hominum ad malum proclivitas, quantò turpiùs vixissent solà philosophià adjuti et sibi relictì! Ergo sola ratio, sola philosophia ad vitam rectè agendam non sufficiebant. Alio opus erat medio efflicaciori, quo homines à tot vitiis totque sceleribus averterentur.

R. 2°. N. ANT. Et si enim plures christiani nimìo plus sint perversi, attamen negari non potest religionem christianam bona innumera hominibus attulisse et orbis faciem immutasse. Revelatio Dei attributa, ipsius providentiam, alterius vitæ statum clariùs manifestavit, Dei cultum perfecit, impietatem et complures abominandas consuetudines extinxit. Ubique ad pœnitentiam incitantur homines; ubique sanctiora Ethices principia edocentur; ipsi opifices, pueri, rustici rectiùs de religione sentiunt quàm paganorum doctiores philosophi. Primi christiani serè omnes sanctè vivebant, et ipsis paganis admirationi erant. Reverà, præsertim decursu temporis, plures perversè egerunt ac revelatione abusi sunt; sed isti abusus leves habendi sunt,

si cum sceleribus paganorum conferantur. Quot sunt etiam hisce temporibus christiani qui, Deo per revelationem juvante, in tegerrimam sanctissimamque vitam agunt, quique in spiritu et veritate Deum adorant!

Mores corrupti sunt inter nos, præsertim ex quo tempore scriptis suis religionem diruere conantur pseudo-philosophi. Cùm vitia christianorum dicendo amplificent, seipsos accusant; quorum ipsi sunt autores, mala in religionem vertunt.

Aliundè nonne homines sanctioribus regulis, optimisque institutis, v. g. legibus civilibus, quotidie abutuntur? Ergo abusus revelationis, qualiscumque sit, non probat revelationem esse inutilem. Si homines divinà revelatione malè utantur, penes ipsos culpa est. Multò faciliùs ipsius auxilio rectam vitam ducere possunt, quàm si essent illà destituti. Ergo revelatio non est inutilis, ut opinantur Deistæ.

INSTR. Ideò, juxtà nos, ratio hominibus ad cognoscenda et observanda præcipua legis naturalis officia non sufficiebat, quia homines illà abutebantur: atqui hæc ratio nulla est, siquidem homines abutuntur revelatione, et tamen revelatio ad vitam rectè sanctèque degendam sufficit.

R. 1°. Non planè omninò diximus rationem non sufficere, quia homines illà abutebantur; sed quia difficilius erat, quin etiàm impossibile, illos abusus devitare; quia sola ratio non poterat illos abusus emendare. Hinc homines divinà ope indigebant.

2°. Revelatio obscura multa aperuit, caligines quibus immersi erant populi dispulit, legitimum cultum

Deo exhibendum edocuit, vitia innumera extirpavit. His autem omnibus præstandis sola ratio impar fuit. Ergo comparatio nulla.

Obj. 5°. Plures sunt philosophi qui, hæc ætate, solâ ratione utentes, sublimiora et ferè cuncta Evangelii principia in suis scriptis demonstrant. Ipsi nos solo rationis adminiculo, in prima Tractatûs parte, legis naturalis existentiam et plura ex eis quæ præscribit officia comprobavimus. Ergo ad id necessaria non est revelatio.

R. 1°. Etsi (quod minimè concedimus) unus aut alter philosophus meditationi assuetus, ope rationis potissima Evangelii principia cognoscere et demonstrare valeret, quis inde concludet ignarum vulgus, mulieres, opifices, ruricolos, quibus ferè totus constituitur orbis, iisdem cognitionibus acquirendis esse pares? Quoniam Pascalius, nullo juvante præceptore, nullo de mathematicis opere consulto, duas suprâ triginta Euclidis propositiones adinvenit, ut fertur, quis inde concludet idem posse hominum vulgus, rudes, illiteratos, imò philosophos?

R. 2°. Philosophos recentiores eximia ethices principia, quæ suis scriptis inserunt, ex Evangelio haussisse, sine quo ideas et notiones tam sublimes non magis adipisci potuissent quàm veteres philosophi, Aristoteles, Plato, etc. quos perspicaciâ et mentis acie non superant. Veritas, cum scitur, inventu probatque facilis videtur sed ignota difficilè magnoque negotio invenitur.

Hic abs re non erit animadvertere quàm injuri et animo ingrati sint novi philosophi, qui Evangelio

obtreclant, ex quo tamen mutua sunt quidquid recti et eximii de religione naturali conscripserunt.

Fatemur rationis ope plura religionis naturalis officia nos demonstravisse, sed hæc revelatione illustrati præstitimus, sine qua nequidem illa officia cognovissemus.

Obj. 4°. Extiterunt inter veteres nonnulli qui, revelationi destituti, tamen sanctè vixerunt, præcepta morum expleverunt, legitimumque cultum Deo exhibuerunt. Talis fuit Job inter idumæos. Tales multi veteres philosophi, qui eximia de moribus et lege naturali tradiderunt.

R. 4°. Ex probationibus satis constat nullum fuisse, etiam philosophorum, qui in multis turpissimè non erraverit.

2° Etsi unus vir et alter non fuisset procul à vero, rectèque egisset, nihil concludi posset in gratiam multitudinis, propter rationes in probationibus allatas. Job et alii perpauci qui sapienter egerunt, adjuti fuerunt revelatione quæ ab exordio mundi concessa fuit hominibus, ut modò dicemus.

5°. Veteres philosophi quæcumque sublimiora scripserunt, ex judæis hauserunt. Josephus, libro primo contra Appionem id assertit de Pythagora. Plato, Democritus et Pythagoras totam illustraverant Ægyptum. In Ægypto multi erant judæi. Hisce temporibus Libri judæorum à septuaginta Interpretibus in græcum translati, in bibliotheca Ptolomæi reperiebantur. Judæis equidem vetitum erat ne cum alienigenis communicarent in rebus religionis. At verò in aliis cum illis commercium habebant, ut constat ex conatibus Salomonis

cum filia regis Ægypti, ex commercio eum Tyriis, ex prædicatione Jonæ, etc. Gentiles igitur doctrinam hæbræorum facile cognoscere potuerunt.

INST. Esto, unus philosophus legitimum Dei cultum et omnia præcipua legis naturalis officia non cognoverit, saltem omnes simul sumpti docuerunt quidquid ad cultum divinum et legis naturalis officia pertinet. Ratio autem potest ex singulis depromere quæ excellentiora sunt et exquisitiora; potest optima quæque seligere, sicque Deo cultum legitimum exhibere, atque legis naturalis officia explere.

R. Rationem infirmam, debilem, obscuratam, vitiosam tanto labori esse imparem. Nullus, antequam illucet revelatio, id præstitit. Multitudo nec potest philosophorum scripta perlegere, neque ad hæc satis attendere, cum innumeris obstaculis, cupiditatibus, et præjudiciis sit impedita.

OBJ. 5°. Si revelatio esset necessaria, ab initio mundi exstitisset, et concessa fuisset omnibus; Deus enim in necessariis non deest: atqui, tamen revelatio ab initio mundi non exstitit, sed ad summum, tempore Moïsis, nec etiam omnibus populis concessa est, sed solis judæis. Ita objicit autor lib. cui tit. *Les Oracles de la raison*.

R. 1°. Ab initio mundi exstitit aliqua revelatio Adamo facta, perpetuo usu, et traditione non interrupta ad Moïsen usque propagata. Illud constat ex Pentateucho, cujus veracitatem et divinitatem postea demonstrabimus.

R. Revelationem non fuisse absolutè necessariam ex parte Dei, ita ut Deus ab illa abstinere non potuerit, sed tantum necessariam ex parte hominis, adeò ut genus

humanum, nisi ipsi illuxisset revelatio, nec præcipua legis naturalis officia cognoscere, nec servare, nec legitimum Deo cultum exhibere potuisset. Itaque revelatio divina erat homini indebita. Tanto beneficio per peccatum facti sumus indigni. Deus, ut jam notavimus, poterat absolutè nos omnes in massa perditionis relinquere. Potuit igitur, quibus voluit, revelationis donum concedere, quibus voluit, denegare. Potuit insuper, citius vel tardiùs, consultis sapientiæ suæ consiliis, tantum beneficium hominibus impertiri.

R. 3°. Lumen naturale primis mundi ætatibus non fuisse tam obscuratum, tam depravatum, quàm sequentibus sæculis, corruptionemque paulatim crevisse. *Errant*, inquit Lactantius, *qui Deorum cultus ab exordio fuisse contendunt*.

R. 4°. Memoriam adhuc novam sive creationis, sive postea, diluvii, antiquioribus ætatibus, revelationis vices adimplevisse, et fuisse contra cupiditates præpotens munimentum.

R. 5°. Populos etiam distinctos ab israhelitis potuisse, præsertim primis temporibus, uti revelatione Adamo factâ. Hanc enim per traditionem acceperant. Sic Abimelech, Melehisedech, Job, ut verisimile est, illius traditionis fuerunt memores, et illâ usi fuerunt. Si igitur varii populi illam non servaverint, ipsi sunt in culpa. Insuper, plures populi religionem judaicam cognoverunt et cognoscere potuerunt, v. g. ægyptii, philistæi, babilonici, ninivite quibus Jonas pœnitentiam prædicavit. In decursu temporum græcis cogniti fuerunt judæorum Libri. Plato eximia ex Moïse de-

prompsit. Ergo Deus, antiquis illis temporibus, generi humano in necessariis penitus non defuit, sed medium subministravit quo ad meliora potuissent homines converti, si attentii fuissent.

R. 6°. Nec omnes homines, nec omnes populos, nec omnes ætates eundem rationis et luminis naturalis gradum habuisse, uti evidens est. Quanta, quæso, inter gentem et gentem, hominem et hominem, ratione facultatum naturalium, inæqualitas! Quantum discrepant hucrones ab atheniensibus, romanis, gallicis! Quantum Rusticus à Carthesio et Neutone! Jam verò si non repugnet inæqualitas in donis naturalibus, ut quid in supernaturalibus repugnaret? Ergo Deus potest quibusdam sæculis vel populis revelationis concedere, aliis denegare.

R. 7°. Nemo condemnabitur ob revelationem quam cognoscere non potuit. Lex naturalis istos populos iudicabit. Igitur Deus, sine injustitia, potuit revelationis donum illis non dilargiri.

R. 8°. Populos quibus non innotuit revelatio divina, sive Adamo, sive Moysi, sive christianis facta, fuisse illà indignos. Justo iudicio lumen detrahatur iis, qui claudunt oculos, ne lumen videant. Nullà lege tenebatur Deus iis qui tam nefariè cultum suum depravabant, quique in omnia scelera proruebant, revelationis beneficium indulgere.

Cæterum Christus religionem suam attulit in terris eo tempore quo facilius et utiliùs annuntiari poterat. Tunc enim judæi per orbem erant sparsi; consequenter facilius erat paganos revincere, illisque ostendere in

Christo adimpleta esse oracula quæ in judæorum Codicibus ipsis tunc cogitatis continebantur. Insuper, tunc dissidia philosophorum, quæ venerant ad summum, Evangelio viam aperiebant. Ea de re vide Vernetum, tom. 4, pag. 99, et præsertim *Stakouè*, tom. 2, pag. 428 et 467.

OBJ. 6°. Si ratio cognoscere non valeat ea quæ ad Deum et æquitatis leges pertinent, pari jure cognoscendis veritatibus speculativis impar erit; consequenter admittendus erit Pyrrhonismus universalis.

R. 4°. Ideò in veritatibus practicis cognoscendis et observandis difficultas est, quæ ab hominibus sine revelationis adjumento superanda nunquàm fuisset, quia per peccatum obscuratus est intellectus, vitiosa infirmataque voluntas; atqui hæc ad veritates speculativas non spectant. Hinc intellectus sibi derelictus in investigandis veritatibus quæ in sola contemplatione consistunt, plus valet, quàm in præceptorum moralium indagatione; ergo comparatio nulla.

R. 2°. Nunquàm asseruimus rationem esse imparem iis omnibus investigandis et cognoscendis quæ ad Deum et leges æquitatis pertinent; quædam enim primaria principia cognoscere potest, v. g. Deum existere. Absolutè non inficiamur viros quosdam, perspicaciores et purioris animi, nonnulla rationis adminiculo potuisse assequi, quæ ad Deum et mores attinent: sed affirmamus tantum nunquàm futurum ut homines solius rationis auxilio cultum Deo legitimum reddant, sanioraque et maximi momenti ethices principia, olli-
cia, v. g. quæ nos edocuit Christi revelatio, detegant

et adimpleant; et nunquam futurum esse ut in iis à philosophis erudiantur, sive quia illi philosophi auctoritatem legislativam non habent, sive quia inter se sunt discordes, sive quia ipsimet permulta et quidam gravissima de moribus præcepta ignorant: atqui, hoc posito, non inducitur pyrrhonismus universalis, uti evidens est; ergo, etc.

OBJ. 7°. Lex naturalis seu ratio frustra à Deo summè bono et sapienti concessa non est hominibus, sed ad vitam regendam, ad assequendum finem, saltem naturalem: atqui si non manifestet ea quæ ad assequendum hominis finem, saltem naturalem, quæque ad dirigendos mores pertinent, tunc frustrà concessa est à Deo; ergo, etc. Ita autor libri cui tit. *les Mœurs*.

R. DIST. secundam partem majoris. Ratio data est ad regendam vitam, et ad finem, saltem naturalem, assequendum; sed illam legem naturalem et rationem vitiarunt homines, concedo: et illam servaverunt integram et qualis à Deo emanavit, nego. Itaque fatemur rationem à Deo non fuisse frustrà homini concessam. Fatemur insuper, rationem, qualis hominibus recens conditis et in primo ortu data est, ad dirigendum hominem, in iis quæ ad mores et cultum Dei naturalem spectant, sufficientem fuisse. Sed homo per peccatum suam rationem vitiauit. Unde hæc non ampliùs sufficit.

Sedulò hic notandum est theologos plures ac philosophos, imò paganos nonnullos, ex intuitu præsentis status conclusisse alium fuisse statum antecedentem è quo creatura per suam culpam prolapsa est, et quidem

meritò illud concludunt. Nam credibile non est à Deo hominem conditum fuisse, qualis nunc est, non tantum miseriis obrutum, sed etiam ad bonum tam inertem, ad malum tam proclivem, in voluntate tam depravatum. Dicendum est igitur homines in alio statu fuisse conditos, è quo suà culpà prolapsi sunt.

OBJ. 8°. Deus semper voluit in præsentì statu ab hominibus servari naturæ præcepta: atqui tamen, si ratio esset ægotans, læsa, si non posset ista præcepta cognoscere, Deus summè bonus non exegisset ut ab hominibus revelatione destitutis naturæ præcepta in præsentì statu servarentur: sic non possum à meo servo, qui culpà suà, et rei illicitæ vacando, sibi crura confregit, idem ac antea servitium postulare. Ergo solius rationis auxilio præcepta de moribus cognosci possunt, etc. ita *les Mœurs*.

R. Præcepta legis naturalis vel sunt primaria et clariora, v. g. Deum existere ipsumque colendum esse; Deusque semper exegit, ut ista ab hominibus etiam revelatione privatis observarentur, violatoresque punivit. In eo nulla est injustitia, nulla iniquitas, siquidem, ut jam monuimus, etiam in præsentì statu hæc ab hominibus rationis auxilio cognosci possunt. Vel sunt alia innumerabilia quæ lege naturali præscribuntur, quæ quidem, licet non sint omninò primaria, attamen gravissimi sunt momenti, quæ sunt necessaria ad dirigendos mores, et ut homines finem suum assequantur. Talia sunt præcepta multa de moribus, quæ religio christiana nos edocuit. Porrò satis constat ex dictis rationem sibi derelictam non posse collectionem præceptorum

naturæ cognoscere; etenim hæc ignoraverunt populi omnes atque ipsi philosophi revelationis face orbat. Porro quid possint homines dijudicare licet ex iis quæ per longam sæculorum seriem, ne exceptis quidem præstantissimis inter ipsos, perfecerunt. Constat insuper, eandem rationem, sive revelationis auxilio, non posse plurium conclusionum difficultiorum et remotarum, quæ, quamvis non sint primariæ, sunt tamen maximi momenti ad dirigendos mores, cognitionem assequi. His positis, quicumque violaverint legis naturæ præcepta primaria, etiam ante revelationem, culpandi sunt. At verò, quantum ad alia naturæ præcepta innumera, quæ sine revelationis auxilio vix ac ne vix quidem cognosci poterant, et quæ nunquam fortè cognita fuissent, exegit duntaxat Deus ut ea unusquisque juxta vires suas observaret. Rem modò enucleabimus.

INST. Ignorantia præceptorum istorum quæ dicuntur secundi ordinis, vel fuisset vincibilis, vel non vincibilis. Si vincibilis, ergo inutilis revelatio. Si non vincibilis; ergo homines, legem naturalem violando, non peccabant; ergo rursus inutilis revelatio.

R. Principia legis naturalis primaria et conclusiones istorum principiorum proximæ ac minùs remotæ, ex modò dictis et consensu omnium, rationis auxilio, absque revelatione cognosci potuerunt. Hæc præcepta appellamus primi ordinis. De iis nulla est difficultas. At verò, quantum ad conclusiones minùs proximæ, difficultiores, remotas, quantum ad alia præcepta quæ dicuntur secundi ordinis, quæ quidem permulta sunt, quæ legis naturalis magnam partem constituunt, atque

ad instituendam vitam rectam et honestam necessaria sunt, duplex est theologorum sententia. Alii continent homines revelatione destitutos, fuisse in impotentia physicâ hujusmodi præcepta, sive collectivè, sive etiam distributivè cognoscendi, quia ab hominibus quibus non illuxisset revelatio, superari non potuisset hæc impotentia, nisi per miraculum, mutatisque consuetis legibus quibus regitur humana societas. Homines revelatione destituti, juxta eos, in ignoratione istorum præceptorum minimè vincibili versabantur. Alii existimant impotentiam hanc esse tantum moralem, seu difficultatem summam quæ vix ac ne vix quidem, imò forsàn actu et de facto nunquam superanda fuisset. Ignorantia hæc, juxta eos, non fuit omninò insuperabilis. Revelatio, in ea sententia, moraliter tantum ad benè agendum est necessaria.

Nec assignabimus, nec quisquam assignare potest præcepta quæ homines sine revelationis auxilio cognoscere valuissent, quænam verò modo minimè vincibili ignoraturi fuissent. Non omnes eadem impotentia laborabant, nec eandem in iis præceptis cognoscendis difficultatem experiebantur. Inter hæc varia morum aut legis naturalis officia, alia difficilius, alia minùs arduo labore cognosci poterant. Alia modo minimè vincibili, alia modo fortè vincibili ignorabantur. Nonnullorum cognoscendorum impotentia erat physica, cæterorum fortè impotentia duntaxat moralis. Quid præcisè valeant humanæ vires hinc non definiemus. Quousquè pertingere possint laudabiles hominum conatus, in quo mortales sint excusandi, in quo præcisè sint cul-

pandi Deus scit, non homo solo lumine naturali ductus. Itaque eò loci more nostro in neutra parte insistentes, nihilque in re quæ captum humanum superat definientes, deistas in quavis sententia refellemus, ostendemusque revelationem fuisse necessariam, sive adfuerit prædictorum officiorum cognoscendorum impotentia physica, sive moralis tantum, sive modo vincibili, sive non vincibili homines hæc ignoraverint.

4°. Quidem in iis quæ modo non vincibili ignorassent homines, quorumque cognoscendorum impotentia fuisset physica, immunes quidem fuissent à peccato, iræque divinæ minimè obnoxii. Deus enim excusatum habet eum qui propter ignorantiam minimè vincibilem, aut errorem prorsus insuperabilem malè agit. Pater est optimus, non vult metere ubi non seminavit, usuram talenti commodati tantum exigit, ratione virium tantum repetet. Verùm nedum, positâ hæc ignoracione aut impotentia, inutilis fuisset revelatio, ut opinantur Deiste, imò fuisset pernecessaria, nempe ut frangeretur ista impotentia, ut depelleretur hæc ignorantia, ut innatus veritatis amor expleretur, ut recta vita institueretur, ut cognoscerentur ista præcepta quæ, ex annotatis, naturæ officiorum collectionem constituunt, quæ ad legem naturalem attinent, quæ sunt maximi momenti, ex quibus pendent vitæ ac morum integritas, societatum ac privatorum felicitas ac tranquillitas, etc. Sic iudex qui falsis testibus delusus modo non vincibili errat et condemnat eriminis insontem, non peccat, nec plectendus est. Quis tamen dixerit inutile esse ac minimè necessarium ut errores iudici revelentur, ut cog-

noscatur ab illo veritas, et leges æquitatis serventur?

2° Non minùs certum est revelationem, nedum fuerit inutilis, necessariam fuisse quantum ad ea officia quæ homines revelatione destituti ignoravissent modo aliquatenùs vincibili, quorumque cognoscendorum fuisset duntaxat impotentia moralis. Cùm enim, uti constat ex dictis inter probationes, impotentia hæc, quovis nomine donetur, et quæcumque præcisè sit, tanta fuerit, ut ne vix ac ne vix quidem, imò numquam fortè superanda esset; cùm universum genus humanum, ipsique philosophi doctissimi, ingenio acerimi eam superaverint numquam, quis non videat pernecessariam fuisse divinam illustrationem, ut hæc tanta difficultas perrumperetur, quæ licet non superaretur, nec superanda esset, non tamen excusabat à peccato, quæ crevisset lapsu temporum, nedum imminueretur? Quis non videat, inquam, in ea hypothesis necessariam fuisse revelationem ut homines à naufragio servarentur, ac veritates cognoscerent sine quibus nulla morum integritas, nulla honestas, nulla vera felicitas?

5° Hic addimus, ut præcepta primaria ac evidentiora ipsa observarentur, necessariam fuisse revelationem. Nam ex modo dictis, necessaria fuit revelatio ad cognoscenda permulta legis naturalis officia quæ, licet secundaria, tamen ad rectam vitæ institutionem attingebant. Iis dignoscendis impar fuit sola ratio. Sine revelationis auxilio hæc perpetuò ignoraturum fuisset genus humanum. Porro ex ignoracione istorum præceptorum ipsismet primariis præceptis maximum impendisset periculum. Errores, controversiæ circà hæc

secundaria principia brevi effecissent ut vacillarent atque in dubium venirent ipsamet primaria legis naturalis officia, præsertim cum tanta sit hominum ad excutiendum religionis salutare jugum proclivitas.

Id experimento confirmatur; norunt enim omnes, antè Christum, non tantum secundaria, verum etiam primaria legis naturalis officia fuisse obscurata, vix cognita, aut saltem contemptui habita, omneque superstitionum genus orbem invasisse.

INSTR. Homines quolibet tempore, etiam antè Moïsem et Christum, potuerunt salutem adipisci. Atqui tamen, non potuerunt salutem adipisci, nisi cognoscerent et observarent præcepta naturæ quæ sunt maximi momenti et necessaria ad rectam vitam instituendam. Ergo homines absque revelatione potuerunt cognoscere et servare naturæ præcepta quæ sunt maximi momenti, quæque necessaria sunt ad rectam vitæ institutionem; proindè cultum Deo legitimum exhibere potuerunt. Ergo ad id minimè necessaria fuit revelatio.

R. 1º Homines omnibus temporibus potuisse salutem adipisci, sed per gratiam quæ revelatio est interior, et quæ, cum sit necessaria ad salutem, uti alibi evincunt catholici, omnibus semper concessa est à Deo, qui vult et semper voluit omnes salvos fieri. Undè, etsi non potuerint, solo rationis adminiculo, legis naturalis permulta præcepta maximi momenti et ad vitam rectè agenda necessaria cognoscere et adimplere, id per gratiam potuerunt. Si facilioribus naturæ præceptis obsecuti fuissent, si gratis prioribus obtemperassent, novæ ac uberiores ipsis sanè à Deo concessæ fuissent,

quibus legis naturalis præcepta ad rectè agendum necessaria cognoscere facillè potuissent, ac superare difficultatem aut impotentiam quæ laborabant, quæcumque esset, sive moralis, sive alia.

Præterea, quolibet tempore homines salutem consequi potuerunt, sed non solo rationis auxilio; verum duntaxat per revelationem, per fidem in Mediatorem ac Redemptorem generis humani, uti pariter alibi ostendunt theologi catholici. Quovis tempore extitit illa revelatio, ac ipsi Adamo concessa est. Hæc revelatione quam posteri Adami, si attentè fuissent, ex traditione accipere poterant, quam nonnulli cognoverunt, quam Deus aliis manifestasset, nisi apposuissent obstacula, et illà facti essent indigni, cognoscere valuerunt cultum Deo exhibendum et multa legis naturalis præcepta, atque ediscere generis humani Redemptorem in quem fides semper fuit necessaria, aliquandò venturum esse. Ergo, etsi solâ ratione non potuerint ea cognoscere quæ ad salutem sunt necessaria, id revelatione valuerunt, siquæ salutem consequi in eorum potestate fuit.

2º Cum agitur de revelationis necessitate, res præsertim ex parte societatis et communitatis generis humani inspicitur. Porrò, etsi quidam privati rationis auxilio præcepta ad mores dirigendos necessaria cognoscere valuissent, siquæ finem naturalem assequi, attamen certum est revelationem fuisse communitati generis humani necessariam, non tantum ad salutem et ad statum supernaturalem, ut constat apud omnes, sed etiam ad rectam vitam instituendam, ad honestè vi-

vendum, et ad felicitatem naturalem assequendam, ad exhibendum Deo cultum legitimum, quidquid obloquantur Deistæ. Etenim constat ex eventu, ex innumeris orbis universi ac ipsorum eruditorum deliramentis, ex philosophiæ instabilitate, nullam unquam sine revelatione futuram fuisse firmam ac stabilem in terris religionem etiam naturalem, nullam futuram fuisse societatem aut communitatem quæ de cultu naturali Deo exhibendo et innumeris aliis naturæ præceptis maximi momenti consensisset. Quidquid igitur valuerint singuli homines, saltem confitendum est revelationem communitati generis humani, non tantum ad salutem, sed ad rectè vivendum, servandaque naturæ præcepta, fuisse necessariam.

Et verò, quæcumque fuerint intellectus humani sibi derelicti et naturæ vires ad implenda singula legis naturalis officia, saltem ex dictis manifestè colligitur officiorum illorum, ex quibus suspensa manet rectæ vitæ institutio, collectionem non potuisse cognosci. Atqui id sufficit ut revelatio necessaria dicenda sit; ergo, etc.

INSTR. Iterum. Juxta omnes melioris notæ theologos, Deus infidelibus legem naturalem adimplentibus concessurus est revelationis beneficium, supponunt ergo eos posse verè legem hanc fide revelatione adimplere, aliòquin eorum responsio significaret Deum non denegare revelationis beneficium eis qui fideliter adimplent officia supra vires posita; quod absonum est. Ergo infideles seu ii qui revelatione privantur, legem naturalem implere possunt; ergo revelatio ad hanc legem

cognoscendam, imò implendam necessaria non est.

R. Ex dictis, quædam legis naturalis præcepta rationis adminiculo cognosci possunt; quoad cætera quæ legis naturalis officiorum collectionem ingrediuntur, alia cognosci quidem possunt, sed summâ difficultate, alia modo insuperabili ignorantur. Porrò si infideles primaria ac clariora legis naturalis præcepta adimpleant, si alia insuper officia quæ modo superabili ignorantur, licèt summâ difficultate cognosci possint, pro viribus cognitione assequantur ac observent, si gratiis non abutantur quas Deus in necessariis non abnuit, quasque infidelibus ipsis non denegat, cùm velit omnium salutem; si, uno verbo, divinâ revelatione non fiant indigni, neque ei apponant obstacula, sanè Deus alia legis naturalis officia quæ modo non vincibili ignorant ipsis manifestabit, eisque revelationis beneficium quoquo modo dilargietur, non quidem intuitu meritorum creaturæ, sed ex misericordia et quia voluit omnes salvos fieri; undè fit ut non deserat illos qui pro viribus suis legem observant. Rem infra, ubi de toleratu in causa religionis, paulò fusiùs aperiemus. Rem sic intelligunt doctores parisienses in censura libri cui tit. *l'Émile*. Porrò, re sic expositâ, facillè intelligitur quædam legis naturalis principia solâ ratione posse cognosci, et quantum ad cætera, alia summâ cum difficultate ac ne vix quidem, alia nullatenus rationis auxilio cognosci posse, gratiamque et revelationem necessariam esse ut hæc difficultas aut impotentia frangatur, ignorantiaque depellatur.

OBJ. 9º Juxta omnes theologos, possibilis est status

naturæ puræ, id est, status in quo homines non habuissent nisi finem naturalem, in quo fuissent, excepto peccato, quales sunt in præsentī statu, ignorantia, miseriis et concupiscentiæ obnoxii. Porro in hoc statu sola adfuisse ratio, sola religio naturalis. In eo igitur statu suffecissent ratio et lex naturalis ad exhibendum cultum Deo legitimum, ad leges æquitatis agnoscendas et observandas, necnon ad finem saltem naturalem assequendum; ergo nunc sufficiunt.

R. 4° Theologos, ubi disserunt de possibilitate status naturæ puræ, admittere in hoc statu futura fuisse auxilia naturalia, quibus homo potuisset concupiscentiæ motus refrænare et ignorantiam depellere. Quæ quidem media hominibus præsentis status, si ipsis non illuxisset revelatio, defuissent, saltem in pluribus maximi momenti et ad vitæ institutionem maximè necessariis.

Insuper, in illo statu liberum arbitrium non fuisset læsum et ægotans, sicut in præsentī, quia non fuisset peccatum originale; non fuisset igitur in statu naturæ puræ impotentia legis naturalis cognoscendæ et adimplendæ, qualis est in præsentī. Ergo, licet in statu naturæ puræ revelatio non fuisset necessaria, non inde conficitur hanc in præsentī statu pariter non esse necessariam.

R. 2° Fatemur libenter cum omnibus theologis statum naturæ puræ esse possibilem, eo sensu quod ordo supernaturalis et gratia homini non debeantur, uti definitum est ab ecclesia contra nonnullos qui contrarium asserere ausi sunt. Fatemur insuper, Deum po-

tuisse hominem, licet à peccato immunem, condere hujus vitæ miseriis obnoxium, v. g. infirmitatibus, morbis et morti subjacentem, quia hisce miseriis exercitantur hominis virtutes, et quia sat potens est Deus ut pro ratione pœnarum submissæ perlatarum remuneret. Verùm cum multis theologis libenter crediderim in eo statu futuras non fuisse ignorantiam, et præsertim concupiscentiam, quales nunc vigent et cum iisdem gradibus. Facile non credam Deum summè bonum potuisse hominem innocentem condere cum tanta ignorantia, et potissimùm cum tanta ad malum propensione. Undè cum illis theologis existimo in illo statu, si extitisset, eosdem futuros non fuisse ignorantia et concupiscentiæ gradus; aut, si iidem fuissent, Deum largiturum fuisse auxilia naturalia quæ desunt in præsentī statu, quibus titillantem concupiscentiam faciliori operâ mortales superare potuissent, et officia, sive erga Deum, sive erga alios, facilius cognoscere. Quibus positis, evanescit difficultas. Status enim naturæ puræ jamjam non est præsentī similis; nulla consequenter comparatio inter utrumque instituti potest, possumusque nunc revelatione indigere, licet in illo statu suffecissent ratio et lex naturalis.

INST. Deus in præsentī statu poterat vim intellectus et voluntatis augere, vel auxilium naturale hominibus concedere, quo officia legis naturalis melius cognoscerent et facilius implerent; ergo ad id necessaria non est revelatio.

R. 4° Afferimus tantùm hominibus necessariam esse revelationem in statu in quo erant antequàm ipsis il-

luxisset revelatio. Status quem hic fingunt adversarii, esset alter status de quo nihil definimus. Itaque quid sit de hac altera, quæ effingitur, hominum conditione, non minus certò constat in statu præsentis hominibus necessariam fuisse revelationem.

R. 2º Illud auxilium naturale quo intellectus illuminaretur, seu illud intellectus humani augmentum, esse veram revelationem naturalem; consequenter nihil exindè contra nos inferri potest.

INST. 2º Si possibilis sit status naturæ puræ, ut fert id quod modò dictum est, id est, si homo, etiam innocens et à peccato immunis, potuerit creari miseris, ignorantia, et concupiscentiæ hujus vitæ obnoxius, ergo illæ miseriæ, hæc ignorantia, hæc concupiscentia alium statum è quo ceciderint homines, seu peccatum originale non probant: atqui tamen, illud suprâ diximus; ergo, etc.

R. 4º Dictum fuisse à nobis, post theologos perplures, in statu naturæ puræ ignorantiam et concupiscentiam non potuisse obtinere, saltem in eo gradu in quo nunc sunt, et sine auxilio quo faciliùs depelleretur ignorantia, et superaretur concupiscentia; ergo ignorantia et concupiscentia, quales nunc sunt inter nos, probant alium fuisse statum ex quo ceciderint homines.

R. 2º Etiam dato ignorantiam et concupiscentiam, in statu naturæ puræ cum iisdem gradibus ac in præsentis, obtinere potuisse, tamen inferri posse alterius status existentiam, saltem argumento probabili. Nam quidquid Deus absolutè potuerit (quod nunc non expendimus) probabile est ipsum, cum sit summè bonus,

non creasse hominem innocentem, tam crassæ ignorantia, tam rebelli concupiscentiæ obnoxium, et cum tanta difficultate hanc ignorantiam depellendi, concupiscentiamque refrænandi, quanti viget in præsentis statu; ergo probabile est hominem in alio statu fuisse conditum; ergo ex illo statu per aliquod peccatum cecidit.

OBJ. 4º. Revelatio ipsa nec tollit concupiscentiam, nec docet collectionem omnium veritatum naturalium: atqui tamen, ad rectè beatèque vivendum sufficit; ergo pariter ratio, etsi omnia naturæ præcepta non edoceat, sufficit tamen ad vitam rectam beatamque traducendam.

R. NEGO CONSEQ. Revelatio quidem non tollit concupiscentiam, sed suppeditat media quæ illam intrâ debitos limites coercerent, et ipsam moderantur, v. g. pœnarum et præmiorum aeternitatem, Dei clarè loquentis auctoritatem, etc. Non idem verò præstat ratio sibi derelicta. Revelatio, saltem ea quæ præcipuè ad Deum spectant, officia legis naturalis gravissima et quæ ad hominis felicitatem conferunt, clarè manifestat. Edoceat insuper, quomodò in conclusionibus remotissimis et dubiis agendum sit, innumeras difficultates in quibus cæcutiebat ratio, explanat, ministerium instituit quo plebei in suis officiis erudiantur. Revelatione itaque ad rectam vitæ institutionem sufficienter homines informantur. Ratio autem id minimè præstat, cultum legitimum, officia naturæ præcipua non manifestat, flectitur à philosophis in varias partes; uno verbo, non potest esse generis humani præceptrix. Quamvis ita-

que revelatio ad rectè beatèque vivendum sufficiat, rationem, pari jure, sufficere perperam concluderetur.

Obj. 11°. Ratio est tam vox Dei quàm revelatio; ergo tam obligat homines quàm revelatio.

R. DIST. CONSEQ. Ergo tam obligat homines quàm revelatio, sit facile cognoscere ea quæ præscribit ratio, quàm ea quæ præcipit revelatio, concedo: secus, nego.

Jam probavimus hominum mentes innumeris erroribus imbutas esse; in iis quæ ad Deum et præcipua naturæ officia spectant caligare humanum genus, nec posse cognoscere quænam rationi sint consona, vel dissona. At non ita est de revelatione quæ innotescit signis certissimis, evidentibus, consensum hominum attentorum necessario rapientibus, cognitu facilibus, multitudinis ingenio et captui accomodatis.

Inst. Atqui certius et facilius rationis ope, quàm revelatione, cognoscuntur hominis officia; ergo nulla est responsio. 1° Quidem certius, quia certitudo quam parit ratio est metaphysica et errori minimè obnoxia; certitudo verò quæ innititur revelatio est tantùm moralis, quippe quæ fulcitur testimonio hominum qui miracula referunt: atqui certitudo metaphysica est certior morali. 2° Facilius; magnum etenim negotium est veram revelationem ab innumeris falsis revelationibus secernere, idque multò difficilius quàm rationis auxilio veritatem assequi. Ergo, etc.

R. 1° DIST. Certius et facilius rationis adminiculo, quàm revelatione, cognoscuntur hominis officia quædam primaria et per se evidentia, esto: alia, nego.

Pariter major est certitudo quam parit ratio in rebus per se evidentibus, esto: in aliis, nego. Fateor equidem nihil esse certius certitudine primorum principiorum, v. g. bis duo dare quatuor, Deum existere et esse adorandum. At non ita est de multis aliis quæ non sunt evidentia per se, verùm quæ aliis videntur rationi dissona, aliis, consona. Jam verò in iis ad Deum et legem naturalem spectant, pauca sunt admodum quæ sunt per se evidentia, et quorum evidentia omnibus affulgat. Multò plura, et quidem maximi momenti, sunt obscura, de quibus disputarunt ipsi philosophi, quæ aliis rationi consentanea, aliis, adversa videbantur, quæque multò certius revelatione quàm ratione innotescunt. Fatemur quidem revelationem inniti miraculis quæ non nisi testimonio hominum constant. At verò, quæcumque sit certitudo ex testimonio hominum nascentis, sive metaphysica, ut nos infra ostendemus, sive metaphysicæ æquivalet, ut volunt quidam; saltem dubium non est quin facta innumera, per testimonium hominum nota, pluribus propositionibus ratione probari solitis certiora sint. Quis, v. g. firmiter non credit Lutetiam existere, Henricum IV olim existisse, quàm innumeras propositiones quas philosophi rationis ope comprobare aggrediuntur?

Dixi, esto, quia cum infra demonstraturi simus revelationem innixam esse argumentis errori minimè obnoxii, atque esse metaphysicè certam, hinc ipsa primaria principia in se non sunt revelatione certiora, quanquam fateamur evidentiam primitivorum principiorum vividius movere et percellere animos.

R. 2° Absurdum est asserere facilius cognosci officia hominis viâ ratiocinii, quàm revelatione. Quantæ sint, juxta priorem methodum, difficultates, quanta sit rationis sibi derelictæ infirmitas, quanta in rebus obscuritas, quanta intelligentiæ humanæ imbecillitas, jam ostendimus.

At verò revelatio non ita difficulter innotescit. Nititur argumentis invictissimis, perspicuis, quorum nonnulla omnium captui facile accommodantur, et ab omnibus viris attentis percipi possunt, uti infra exponemus, ubi de toleratu in causa religionis, inter objectionum solutiones. Porro revelatio omnia hominis officia explicat, definit. Hoc unico facto solvuntur omnes difficultates. Cum noverint homines talem religionem esse revelatam, ministerio parentum, magistrorum, publicâ fide ac præsertim propositione Ecclesiæ, quam controversiarum fidei judicem à Christo institutam alibi demonstrant catholici, discent quid doceat illa revelatio, sicuti ediscunt innumera facta præterita, sive de parentibus et proavis, sive de principibus, sive de consuetudinibus antiquis.

INST. Ut cognoscatur an talis religio sit divina, an cæteris omnibus religionibus antecellat, debet conferri cum aliis omnibus, debent ponderari omnia momenta quibus variæ mundi religiones se esse innixas gloriantur, debent solvi omnes difficultates: atqui imperiti omnibus hisce disquisitionibus nec sunt apti, nec pares; ergo imperiti non magis revelatione quàm ratione, in rebus religionis, adjuvantur.

R. N. ANTECED. Sufficit certò cognoscere talem reli-

gionem esse veram, innixamque probationibus firmis, evidentibus, quæ viri attentis atque sapientis consensus necessariò rapiant; minimè verò requiritur ut pensentur singulæ religiones. Sic admittitur ab omnibus extensionis et motus existentia, licet non discutiantur opiniones eorum qui hæc negant, nec eorum argumenta dissolvantur.

OBJ. Demùm contrà secundam propositionem. Revelatio quatenus legi naturali præcepta positiva superaddit, est inutilis et nociva. 1° Quia sine hisce præceptis rectè vivitur et virtus collitur. 2° Quia hæc neque sunt in se bona nec mala; aliòquin ad legem naturalem pertinerent; sunt igitur indifferentia: atqui, si Deus indifferentia juberet, arbitrariè et tyrannicè ageret. 3° Quia religio debet esse immutabilis et simplicitate: atqui, si res indifferentes religionem ingrederentur, tunc religio non esset immutabilis, sed arbitrio divino et quidem revocabili fundata. Ita *les Mœurs*. 4° Quia per præcepta positiva minuitur hominis felicitas; magis enim coercetur libertas. 5° Quia homines periculo peccandi magis fierint obnoxii. 6° Quia tot ritus et cæremoniæ, tot præcepta positiva homines à præceptis naturalibus et vera virtute avocant. 7° Quia illi omnes ritus, homines ad superstitionem jam satis proclives, magis ac magis adhuc inclinant.

R. Ad primum. Non probant adversarii sine præceptis positivis rectè vivi posse. Aliundè, etsi ita fieri posset, saltem id multò difficilius perageretur. Hæc enim præcepta à periculis, necnon peccandi occasionibus deterrent, homines ad obedientiam Deo debitam assue-

faciunt, sicque ipsius legis naturalis observationem faciliorem efficiunt : ergo non sunt inutilia.

Ad secundum. Res illæ sunt ex natura sua indifferentes, sed tamen ad exercitationem virtutis, fovendos pietatis sensus, ad decentiam et convenientiam cultus externi, ad conservandam factorum et Dei beneficiorum memoriam sunt aptissimæ, ideoque hominibus utiles. Igitur nec arbitrariè, multoque minùs, tyrannicè agit Deus, cum illas præcipit.

Ad tertium. Reipsà religio naturalis est immutabilis et sempiterna, ab ea deflectere propter ritus nunquam licitum est; sed nihil impedit quominus pro variis temporibus, circumstantiis, populorum indole, quædam præcepta positiva superaddantur, quibus confirmetur, faciliusque observetur ipsa lex naturalis.

Ad quartum. Hominis felicitas per præcepta positiva non minuitur, sed augetur; siquidem per hæc præcepta legis naturalis observatio adjuvatur, exercitatur hominis obedientia; consequenter crescit meritum, crescitque felicitas. Libertas quidem magis coërcetur, sed coërcitio hæc in commodum hominis vergit, et majora præmia promeretur. Aliundè liberior licentia hominem felicior non reddit.

Ad quintum. 1°. Nimium probat illud argumentum; ex eo enim consequeretur pejorem esse conditionem peritorum et doctorum qui pluribus obstringuntur officiiis, quam eorum qui ferè omnia ignorant, et paucioribus consequenter tenentur officiiis. 2°. Si frequentior peccandi occasio sit, datur etiam merito locus; si pænis sint obnoxii qui mandata positiva infringunt, præ-

mia merentur qui hæc observant. Uno verbo, hæc omnia virtutis exercitium adjuvant, ut probavimus; homo potest illa adimplere; igitur ipsi perutilia sunt. Seipsos solos accusent qui hæc violaverint. Numquid dici potest leges positivas civiles, quæ sæpè versantur circa res in se indifferentes, esse inutiles vel noevas, quia plures sunt illarum infractores? Non ita sanè. Ergo, pari ratione, etc.

Ad sextum. Fieri potest ut nimius rituum et caeremoniarum numerus fiat nocivus et à vera virtute avocet; sed hoc est vitium multitudinis rituum, non ipsorum rituum qui, cum sint in debita proportione et quales à Deo fuerunt præscripti, sunt virtutis adjuncta, quique saltem generatim sunt ad cultum divinum necessarii, licet tales potius quam tales non sint necessariò requisiti.

Ad septimum. Fatemur hominis posse ritibus, caeremoniis, et institutionibus positivis abuti. At quid indè? Nonnè sæpè rebus optimis, v. g. suâ libertate abutuntur? Fatemur insuper homines esse ad superstitionem propensos. Negamus autem illas institutiones positivas de se homines inclinare ad superstitionem. Non est hæc naturalis caeremoniarum efficientia. Ille supersticiosus est qui caeremoniis aliquam excellentiam interiorem et propriam tribuit, vel qui humanas pro divinis suscipit, vel qui nimio studio de illis cogitat et interiora negligit. At verò, ritus et institutiones positivæ de se nos ad Deum erigunt, vel à vitiis avertunt, vel virtuti viam parant; nullo autem pacto de se prædictos effectus producant.

CAPUT TERTIUM.

De existentia revelationis.

Antequam religionem revelatam existere comprobemus, et quænam divina sit ostendamus, plura in antecessum necessario statuenda sunt, variisque capitibus à nobis statuentur. 1°. Expendendum occurrit quomodo se habere debeant homines in inquisitione religionis revelatæ. Itaque illud in præsentî capite expendemus.

De modo se habendi in inquisitione religionis revelatæ.

Duplex error hic nobis est confutandus. Primus est eorum Deistarum qui dicuntur indifferentes, quique religionis revelatæ inquisitionem inutilem censent, qui quidem religionis naturalis necessitatem et revelationis possibilitatem admittunt, sed qui tamen omnes religiones; quæ traduntur ut revelatæ, quasi indifferentes habent, illasque, modo religio naturalis illibata servetur, nequidem examini esse subjiciendas arbitrantur.

Secundus error quem hic confutabimus, eorum est qui contendunt virum sapientem cui aliqua religio revelata credenda proponitur, expendere debere an sit rationi consona vel dissona, antequam expendat facta et momenta extrinseca quibus hæc religio se innixam esse gloriatur; qui contendunt, uno verbo, religionem quæ ut divinitus revelata prædicatur, ratiociniis hu-

juse religionis doctrinæ intrinsicis potius quàm testimoniis esse expendendam.

PROPOSITIO PRIMA.

Cùm proponuntur religiones tanquàm à Deo revelatæ et ad salutem necessariæ, illicitum est ac stultum sese indifferentem ostendere et in nullam partem moveri; necessariòque expendendum quænam sit vera.

PROB. Possibilis est religio revelata, ut antea probavimus. Id non diffitentur Deistæ quos hic refellimus. Aliudè, inter religiones quæ se revelatas esse gloriantur, quædam profitentur fidem doctrinæ quam edocent à Deo postulari ut necessariam, eamque esse necessariò requisitam ad vitanda sempiterna, quæ sunt apud inferos, supplicia, æternamque felicitatem consequendam. Talis est religio de qua in nostra propositione mentio est. Igitur qui in hisce circumstantiis constitutus cum fastidio abnuît videre etiam atque etiam et considerare quid credendum, quid agendum sit, manifestum leges divinas infringendi periculum facit, salutemque suam in discrimen adducit: atqui tanto periculo sese committere stultum est et illicitum; ergo stultum est et illicitum non expendere, etc.

Et certè ideò, juxtà indifferentes, supervacaneum est religiones revelatas examini subjicere, quia Deus omnibus religionibus revelatis, omnibus ritibus, sive judaïco, sive mahumetano, sive christiano æquè coli-

tur, modò religio naturalis illibata servetur : atqui illud Deistarum principium falsum est, ut ostendemus in decursu, ubi tolerationem in causa religionis confutabimus.

PROPOSIO SECUNDA.

Cum religio tanquàm à Deo revelata proponitur, testimoniis, factis, et momentis extrinsecis expendenda est ac comprobanda, non ratiociniis metaphysicis; inquiri debet an momenta externa quibus innititur sint efficacia, non verò an ipsius dogmata rationi consonent vel repugnent.

PROB. 4°. Revelatio divina, revelatio mysteriorum quæ quidem est possibilis, ut jam probavimus, est actus in Deo liber : atqui actus liber non ratiociniis metaphysicis, sed factis et testimoniis probatur ; siquidem nulla est connexio inter nostras ideas et voluntatem Dei liberam ; ergo revelatio divina, revelatio mysteriorum, factis, non ratiociniis expendi debet.

2°. Revelatio est factum : atqui factum monumentis extrinsecis, testium dictis probatur ; ergo revelatio eadem methodo probari debet et inquiri.

5°. Religio revelata est, vel saltem esse potest pro omnibus : atqui religio quæ ratiociniis, argumentis metaphysicis demonstratur, ad summum philosophis potest esse utilis, non verò plebeis ; disquisitiones enim metaphysicæ et argumentosæ à vulgari intelligentia remotissimæ sunt ; ergo revelatio factis atque testimoniis probanda est ac perquirenda.

4°. Ope ratiociniorum ipsi philosophi non docuerunt nisi religiones absurdas et horrendas. Philosophi hodierni, si à revelatione aberrant, meliora et saniora non docent ; ergo ope ratiociniorum non est expendenda religio quæ tanquàm à Deo revelata proponitur.

5°. Deus revelare potest, ex dictis, mysteria, veritatesque menti humanæ impervias ; potest mandata positiva legi naturali supperaddere : atqui de mysteriis, de veritatibus rationi imperviis, de mandatis positivis lege naturali non præscriptis per rationem dijudicari non potest. Hæc omnia ratiociniis expendi non possunt, uti evidens est ; siquidem vel sunt rationi impervia, vel ab illa non præscribuntur. Ergo revelatio ratiociniis expendi non debet.

6°. Methodus periculosa, plerisque impervia adhibenda non est, dum præstò est alia methodus tuta et facilis omnibus ; atqui methodus adversariorum est periculosa, plerisque impervia, dum præstò est alia methodus tuta et facilis. 1° Quidem est periculosa ; cum enim Deus veritates mentis aciem fugientes revelare possit, si ratiociniis eas expendamus, manifestum est periculum ne id quod rationi duntaxat impervium est, ipsi contrarium judicetur. Prætercà, si obtineat illa methodus, perpetuæ erunt disputationes, perpetuaque dubitatio, ut experientià constat. 2° Plerisque impervia est ista methodus. Examen enim illud requirit mentes acutas et subtiles, cognitiones metaphysicas, versarique potest circà quæstiones difficiles et majores intellectu ; consequenter ad vulgarem popularemque sensum accommodata non est, viresque illiteratorum longè

prætervolat. 3° Alia præstò est methodus tuta et facilis, nempe factorum et miraculorum, ut postea ostendemus; ergo, etc.

Sic ægrotus in arte medica hospes, in remediorum delectu, non proprio iudicio stare debet, sed medico credere. Sic vir jurisprudentiæ ignarus, si sapit, jurisconsulti auctoritate in suis negotiis dirigitur, diffusus ingenio suo.

Notandum est sedulò, cum dictum est religionem revelatam factis et testimoniis, non verò ratiociniis, probari et expendi debere, nos minimè fuisse locutos de religione evidenter, perspicuè, soloque mentis intuitu absurdà, etiam respectu imperitorum, qualis est idolorum cultus. Enim verò, certum est ex ipso intuitu talem religionem momentis extrinsecis, efficacibus, et credibilibus non posse inmiti, uti fusiùs deinceps annotabimus; hæc consequenter factis non est expendenda; sed statim repudianda sine ulteriori examine.

Hinc refellitur autor nefandi libri cui titulus, *Pensées philosophiques*, qui, p. 50, asserit miracula esse inutilia ad religionem probandam, ipsiusque veritatem rationibus esse demonstrandam.

Obj. Si religio factis, non ratiociniis, expendenda sit, ergo pagani christianis respondere poterant suam religionem non ratiociniis esse expendendam, sed per testimonia quibus illam innixam jactitabant, de illa judicandum esse; consequenter declinare poterant omnia tela in ipsos à primis christianis undiquè congesta, omnia argumenta quibus religionis christianæ defen-

sores cultus idolorum absurditatem demonstrare satagebant.

R. 1° Religionem paganorum primo intuitu et absque examine, ipsa expositione, evidenter fuisse absurdam, etiam respectu omnium qui indomitis esfrænatisque animi cupiditatibus non obtemperabant. Hinc primi christiani statim concludere poterant illam esse procul abjiciendam, nec factis, nec testimoniis efficacibus innixam.

2° Pagani veritatem sui cultus nullà auctoritate sufficienti confirmabant; hinc rursus revincebantur à christianis, qui aliundè suam religionem invictis argumentis demonstrabant.

CAPUT QUARTUM.

De argumentis quæ revelationis existentiam probant.

Ex dictis in capitibus immediatè præcedentibus, possibilis est revelatio; consequenter Deus potest religionem hominibus per revelationem manifestare; non potest autem Deus religionem hominibus revelare, et jubere ut illam observent, nisi ipsis suppeditet notas et signa quibus probet se esse locutum, atque eos qui religionem hanc hominibus annuntiant tanquam à Deo revelatam, esse reverà à Deo missos; quibus, uno verbo, Dei legati à pseudo-prophetis secernatur; nisi enim talia media ipsis subministraret, ad credendum non te-

prætervolat. 3° Alia præstò est methodus tuta et facilis, nempe factorum et miraculorum, ut postea ostendemus; ergo, etc.

Sic ægrotus in arte medica hospes, in remediorum delectu, non proprio iudicio stare debet, sed medico credere. Sic vir jurisprudentiæ ignarus, si sapit, jurisconsulti auctoritate in suis negotiis dirigitur, diffusus ingenio suo.

Notandum est sedulò, cum dictum est religionem revelatam factis et testimoniis, non verò ratiociniis, probari et expendi debere, nos minimè fuisse locutos de religione evidenter, perspicuè, soloque mentis intuitu absurdà, etiam respectu imperitorum, qualis est idolorum cultus. Enim verò, certum est ex ipso intuitu talem religionem momentis extrinsecis, efficacibus, et credibilibus non posse inmiti, uti fusiùs deinceps annotabimus; hæc consequenter factis non est expendenda; sed statim repudianda sine ulteriori examine.

Hinc refellitur autor nefandi libri cui titulus, *Pensées philosophiques*, qui, p. 50, asserit miracula esse inutilia ad religionem probandam, ipsiusque veritatem rationibus esse demonstrandam.

Obj. Si religio factis, non ratiociniis, expendenda sit, ergo pagani christianis respondere poterant suam religionem non ratiociniis esse expendendam, sed per testimonia quibus illam innixam jactitabant, de illa judicandum esse; consequenter declinare poterant omnia tela in ipsos à primis christianis undiquè congesta, omnia argumenta quibus religionis christianæ defen-

sores cultus idolorum absurditatem demonstrare satagebant.

R. 1° Religionem paganorum primo intuitu et absque examine, ipsa expositione, evidenter fuisse absurdam, etiam respectu omnium qui indomitis esfrænatisque animi cupiditatibus non obtemperabant. Hinc primi christiani statim concludere poterant illam esse procul abjiciendam, nec factis, nec testimoniis efficacibus innixam.

2° Pagani veritatem sui cultus nullà auctoritate sufficienti confirmabant; hinc rursus revincebantur à christianis, qui aliundè suam religionem invictis argumentis demonstrabant.

CAPUT QUARTUM.

De argumentis quæ revelationis existentiam probant.

Ex dictis in capitibus immediatè præcedentibus, possibilis est revelatio; consequenter Deus potest religionem hominibus per revelationem manifestare; non potest autem Deus religionem hominibus revelare, et jubere ut illam observent, nisi ipsis suppeditet notas et signa quibus probet se esse locutum, atque eos qui religionem hanc hominibus annuntiant tanquam à Deo revelatam, esse reverà à Deo missos; quibus, uno verbo, Dei legati à pseudo-prophetis secernatur; nisi enim talia media ipsis subministraret, ad credendum non te-

nerentur qui hanc religionem audirent. Porro constat, 1° doctrinam revelatam non posse rationi esse adversam. Cavendum est autem ne doctrina suprâ rationis captum posita rationi dissentanea existimetur. 2° Constat revelationem posteriorem non posse esse priori contrariam. Possunt tamen leges positivæ, quæ sunt ad tempus, mutari; potest revelatio obscura clariùs manifestari, ut patet. 3° Credibilis non est revelatio quæ deferretur ab hominibus improbis et nullâ pietate conspicuis; decet enim Deum ad religionem sanetam hominibus impertiendam, virorum sanctorum ministerio uti. Attamen, in quibusdam circumstantiis fieri potest ut Deus impios cogat ad veritatis declarationem, sicuti olim Balaamum coëgit ut populo israelitico fausta precaretur. 4° Doctrina quæ ad Dei gloriam, ad veram hominis felicitatem non conducit, quæ ad pravum finem inclinat, cupiditatibus indulget, etc. certissimè non est revelata à Deo. Oportet igitur ut revelatio, nec rationi, nec revelationi antecedenti dissentiat; oportet ut à viris sanctis deseratur, et ad gloriam Dei conducat. Verùm hæc quatuor sunt tantùm conditiones sine quibus revelatio nulla; at non sunt notæ et media positiva quibus divina comprobetur; posset enim proponi religio his quatuor dotibus prædita, quæ tamen non esset revelata à Deo, uti attendenti patebit. Hæc autem media directa et positiva quibus probari debet talem religionem esse à Deo revelatam, et quibus homines illam expendere debent, non sunt ratiocinia doctrinæ intrinseca, sed testimonia, facta et momenta extrinseca, ut modò observavimus. Nunc igitur de his mo-

mentis extrinsecis, seu signis illis quibus probari debet revelationis existentia, disserendum occurrit.

Porro hæc momenta, saltem præcipua, juxta christianos omnes, sunt miracula, et prophetiæ quæ ipsæ sunt miraculi species. Atque nunc de miraculis et prophetiis disserendum venit. De aliis religionis judaicæ et christianæ argumentis erit in decursu dicendi locus. Jam verò, ut miraculorum ope demonstrari possit talem religionem esse divinam et à Deo revelatam, duo requiruntur; nimirum oportet, 1° ut religio miraculis confirmata non possit esse falsa, sed necessariò sit divina. Oportet, 2° ut certum sit religionem hanc, quæ tanquam à Deo revelata, hominibus credenda proponitur, reverà inniti et confirmari miraculis. Expendamus itaque, 1° an religio confirmata miraculis et prophetiis sit necessariò divina, seu an miracula vim habeant probandi veritatem et divinitatem alicujus religionis. His peractis, expendemus, 2° an sint religiones quæ his confirmantur, et quænam illæ sint.

Notandum est nullum esse argumentum in quod acriùs invehantur christianæ revelationis hostes, quàm in miracula de quibus nunc sumus dicturi. Quam secumque in partem dant, ut tam potens argumentum nobis eripiant. Ideò diligenter de iis disserendum est, et variæ quæstiones ad hæc attinentes solvendæ sunt. Exordiemur, ut ordo postulat, à definitione miraculi.

CAPUT QUINTUM.

De miraculi definitione.

Cum Scripturæ sacræ divinitas nondum à nobis contra Deistas demonstrata sit, hinc quæstiones de miraculis, nec Sacripturâ sacrâ, nec revelatione, quorumdam theologorum instar, sed rationis ope discutiemus. Absit tamen ut quidquam dicamus quod Scripturæ vel Traditioni adversetur. Prima autem quæstio menti sese offerens ad miraculi definitionem spectat, in qua philosophi et theologi diversimodè sentiunt.

Miraculum à mirando dicitur. 1º Quidam illud definiunt *opus arduum, rarum et insolitum.*

Verùm sic definiti non potest. 1º Quidem dici non debet *opus arduum.* Si enim respectu Dei res consideretur, nihil arduum est, penes ipsum omnis potestas, ex æquo valet omnia; igitur nullum esset miraculum, si sic definiretur. Nec etiam respectu hominis sic definiti potest. Nam plura sunt homini difficilia, ardua, quæ vires ipsius longè exsuperant, quæque tamen non sunt miracula, saltem eo sensu qui in præsentis quæstione requiritur; talia sunt multa phænomena in cælis. 2º Definiri non potest opus rarum et insolitum; tum quia, si Deus vellet quotidie mortuum ad vitam revocare, illud opus non minus foret miraculum; tum quia Christi miracula frequentia fuerunt, ut infra videbitur: tum quia quandoquæ sunt in terris et in cælis effectus stupendi ac insoliti, qui tamen, fatentibus omnibus, non sunt miracula.

2º Lockius miraculum definit, *opus sensibili quod superat captum spectatoris, quodque cursui naturæ contrarium credit spectator ille et divinum judicial.*

Verùm hæc non est vera miraculi notio. Nam opus est miraculosum in se et antè quodvis spectatoris iudicium. Opus est miraculosum, sive à spectatore miraculum iudicetur, sive non. Præterea, si valeret hæc miraculi notio, igitur præstigiæ et fraudes essent vera miracula, ubi à spectatoribus divinæ virtutis esse iudicarentur: quod repugnat. Demùm, si ita esset; idem opus posset esse simul miraculum et non miraculum, si nempe iudicarent spectatores de eo diversè.

5º Huttevillius, lib. cui tit. *la Religion prouvée par les faits*, miraculum definit, opus rarum, stupendum, ex legum generalium nobis incognitarum harmoniâ et mechanicâ resultans, quod propriâ industriâ homines producere nequeunt, quodque ab ente finito prævideri non potest, nec produci; seu, ut aliquandò loquitur, est opus rarum stupendum, ex legibus generalibus motuum incognitis dimanans. Hanc definitionem, quam eâ mente excogitavit ut novâ ratione Spinosæ sophismata refelleret, argumentis à priori ductis ex sapientiâ Dei, quem vult uti semper legibus universalissimis ac simplicissimis, probabilem reddere aggressus est. Sed frustrâ. Nam, 1º ipsi philosophi qui mundum præsentem opus omnium perfectissimum, seu absolute seu relative, esse decernunt, et legibus universalissimis et simplicissimis eundem à Deo regi et conservari studiosius statuunt, ut Leibnitzius, Wolffius, etc. nunquam ejusmodi huttevillianâ hypothese usi sunt ad

explicandam causam factorum illorum mirabilium quæ referuntur in Scripturis, ei miracula appellantur. Hi miracula illa pro factis indubitatis admittunt, et nunquam ea habuerunt ut effectus ex legum generalium incognitarum harmoniâ et mechanicâ ortos, seu ut consecutiones legum incognitarum communicationis motum (1). Nimirum peritiores erant in physicis et mechanicis quam ut animo sibi fingerent, vel ipsum S. Petri super aquas eo minus graves incessum non esse planè oppositum effectui ex legibus naturalibus gravitatis sequi-nato, juxta quas corpus gravius pari volumine aquæ constanter immergitur in iisdem circumstantiis physicis, in quibus reperiebatur S. Petrus. Nec dubitarunt à sapienti philosophandi ratione omnino esse alienum comminisci leges alias generales incognitas, ex quarum harmoniâ et mechanicâ prodierit ille effectus. Si porro factum illud miraculosum legibus ejusmodi motuum incognitis sapiens philosophus adscribere non potest, quanto magis multa alia. 2° Notum est totam physicam niti analogiâ inter effectus physicos et causas physicas. Sine ejusmodi analogiâ ab omnibus philosophis sapienter admissâ nesciremus v. g. utrum aër sit gravis, quia experimenta ex quibus aëris gravitas colligitur, non nisi de partibus aliquibus aëris tentata sunt et tentari potuerunt. Jam verò analogia illa planè destrueretur, si admitterentur eum Huttrevillio leges generales mechanicæ producendis pares effectibus omnino oppositis, iis qui sequuntur ex legibus motuum generalibus, constanti experienciâ cognitis.

(1) Vide Leibnitzium, *essai de Théodicée*, § 249 et alibi.

4° Celebris Clarkius, tom. 5, cap. 49, miraculum definit *effectum contrarium cursui seu ordini consueto naturæ, productum interventu extraordinario alicujus Entis intelligentis homini superioris*. Per naturæ cursum aut ordinem consuetum intelligit actionem Dei constantem et uniformem in conservandis mundo et mundi ordine, sive illa Dei actio sit immediata, sive mediata tantum, quatenus utitur ministerio agentium intelligentium sibi subordinatorum.

Addit illum effectum produci interventu extraordinario entis alicujus intelligentis homini superioris, id est, interventu immediato Dei, aut angeli. Hinc tradit aliam et theologiam, ut ait, miraculi definitionem, quæ ejusmodi est *ibid.* p. 155 edit. 4728. Vera definitio miraculi, inquit, est opus extraordinarium quod ab ordine communi et cursu regulari providentiæ recedit, productum vel à Deo ipso immediate, aut ab aliquo agente intelligenti homini superiore; in probationem alicujus doctrinæ specialis, aut in declarationem missionis divinæ alicujus personæ, et ei præbendam auctoritatem. Atqui, pergit, nisi potestas quædam superior ejusmodi operi contradicat, aut illud editum sit in gratiam dogmatis manifestè repugnantis, vel vitio fovendo idonei (quo casu nulla miracula probarent), adhærendum est sine hæsitatione doctrinæ à cælo derivatæ; et is qui miraculi est autor, habendus est ut homo ipsius Dei auctoritate approbatus. Hæc Clarkius, qui miracula quæ referuntur in Scripturis, quantum ad operis substantiam spectata; posse ab angelis bonis, per potestatem ipsius naturalem, fieri existimat, si exci-

piatur mortuorum resurrectio; imò et posse etiam à dæmonibus, permittente Deo, perpetrari.

5° Sanctus Thomàs, parte 1, quæst 140, duplicis generis miraculum distinguit, aliud propriè et strictè dictum, aliud impropiè et largè sumptum. Utrumque generatim est opus rarum, sensibile, stupendum, contrarium effectibus ex consueto cursu et ordine rerum corporearum consequentibus, ab aliquo Ente intelligente; homini superiore productum. Hæc non sunt verba sancti doctoris, sed ejus doctrinam manifestè referunt. Miraculum autem propriè et strictè dictum definit, id quod sit *præter ordinem totius naturæ*, id est, quod à nullâ creaturâ, per potentiam sibi naturalem, produci potest, sed à solo Deo, juxta illud Scripturæ quod citat: *qui facit mirabilia solus*. Miraculum verò impropiè et largè dictum, juxta S. Doctorem, prætergreditur solum ordinem alicujus naturæ id est, quamvis consequi nequeat ex ordine et cursu consueto rerum corporearum, neque produci possit ab homine, attamen non superat naturalem potentiam aliquorum agentium intelligentium homini superiorum, nempe angelorum; seu etiam malorum.

Quæ doctrina, ut penitiùs intelligatur, observanda sunt duo quæ S. Doctor in eadem quæstione statuit. Unum est, naturam corpoream *non obedire angelis ad nutum*, seu ipsis non inesse naturalem potestatem, quæcumque voluerint, immediatè efficiendi in natura corporea, quascumque nimirum in corpora quælibet formas essentielles inducendi. Alterum est, inesse tamen angelis, ut potè substantiis spiritualibus et nobi-

lioribus naturâ corporeâ, aliquam in corpora facultatem naturalem, nempe potentiam ea movendi; adeòque applicandi corpora activa passivis, et sic in ista inducendi formas et alterationes diversas, quæ è rerum cursu non sequerentur, quasque mutationes insignit nomine miraculorum impropiè et largè dictorum miraculorum secundi ordinis et quoad nos, qui non perspicimus hos eventus oriri ex applicatione insensibiliter factâ agibilium corporeorum passivis. Cùm autem angelis malis non ademptæ sint per peccatum facultates ipsis naturales, sequitur in dæmonibus manere potentiam movendi corpora, sed multis modis restrictam, ne eâ abutantur in perniciem societatis et perturbationem universi. Eâ tamen uti possunt, ubi permittit Deus; atque indè sit quòd aliquandò non solum præstigiis et corporum substitutionibus celerrimè et insensibiliter productis, sed et veris miraculis impropiè dictis, hominibus possint illudere, qui tamen nunquàm, nisi suâ culpâ, ejusmodi operationibus falluntur.

Miraculum verò propriè dictum, cùm supponat in agente potentiam cui natura corporea obediat ad nutum; quæ potentia soli Deo naturalis est, idcirco statuit S. Doctor illud à solo Deo posse immediatè produci. Saltem produci nequit ab angelo bono quolibet per potentiam sibi naturalem, quæ potentia non indigeat speciatim restringi, uti restringitur potentia dæmonis, quippè cùm angeli boni semper Deo pareant, nunquàm ab ordine recedant, nunquàm possint potentia suâ abuti. Utrùm verò miraculi alicujus propriè dicti pa-

trandi potentiam extraordinariam et supernaturalem Deus concedere queat angelo bono, nulla videtur in eo esse difficultas, si solum excipias casum in quo miraculum ejusmodi involveret aliquid creari ex nihilo. Nam potestas creandi omnipotentiae est appendix, et nulli enti finito communicari potest. Cum verò potestas miraculi proprio dicti, etiam infiniti generis, non nisi extraordinarie et supernaturaliter angelo bono competere possit, sequitur eam angelis malis nunquam à Deo concedi; siquidem Deus iis dona quaecumque supernaturalia profecto non largitur.

Hæc est summa doctrinæ S. Thomæ de miraculis, quam omnes theologi amplecti solent; et plures philosophi qui rem accuratius perpenderit, quantum ad substantiam amplectuntur.

Cæterum ad institutum nostrum non pertinet ut singula quæque ad miraculi definitionem spectantia diligentius perscrutemur et decernamus. Causa religionis christianæ, ut exemplo celeberrimorum ejus defensorum apertum sit, ex ejusmodi disquisitionibus non est religata.

Ex dictis claret miraculum in se consideratum et independentem à causâ per quam produci potest, prout in præsentî à nobis spectatur, rectè definiti *opus sensibile, stupendum, contrarium cursui vel ordini consueto naturæ*. In eo theologi, ac inter christianos philosophi, concordés esse videntur, in eaque definitione, prætermisissis aliis quæ fusiùs prosequi supervacaneum est, stamus, confestim ad alia properantes.

CAPUT SEXTUM.

De possibilitate miraculi.

Spinosa leges viresque naturæ (quæ natura, ipse Deus est, juxta ipsum) nullam posse pati mutationem ratus, idèò miraculi possibilitatem negavit contra ipsum sit.

PROPOSITIO.

Possibile est miraculum.

PROB. 1°. Ex modò dictis, miraculum est opus sensibile, stupendum, contrarium cursui vel ordini consueto naturæ: atqui tale opus est possibile. Nam evidens est Deum, totius naturæ dominum, posse producere opus sensibile, stupendum, contrarium cursui vel ordini consueto naturæ, qualis est v. g. mortui resurrectio, fluminis versus originem regressus. Cum enim sit liber in suis operibus, cum omnia arbitratu suo effecerit, cum liberè vitam hominibus dilargitus fuerit, etc. manifestum est penès eum esse effectus oppositos produceret

PROB. 2°. Deo difficilius non est planetam sistere, quàm movere; hominem è mortuis excitare, quàm creare: atqui Deus movet planetas, homines creavit; ergo potest planetas sistere, mortuos ad vitam revocare. Porro hæc sunt miracula, cum ordini rerum assueto sint opposita. Ergo, etc.

trandi potentiam extraordinariam et supernaturalem Deus concedere queat angelo bono, nulla videtur in eo esse difficultas, si solum excipias casum in quo miraculum ejusmodi involveret aliquid creari ex nihilo. Nam potestas creandi omnipotentiae est appendix, et nulli enti finito communicari potest. Cum verò potestas miraculi proprio dicti, etiam infiniti generis, non nisi extraordinarie et supernaturaliter angelo bono competere possit, sequitur eam angelis malis nunquam à Deo concedi; siquidem Deus iis dona quaecumque supernaturalia profectò non largitur.

Hæc est summa doctrinæ S. Thomæ de miraculis, quam omnes theologi amplecti solent; et plures philosophi qui rem accuratius perpenderit, quantum ad substantiam amplectuntur.

Cæterum ad institutum nostrum non pertinet ut singula quæque ad miraculi definitionem spectantia diligentius perscrutemur et decernamus. Causa religionis christianæ, ut exemplo celeberrimorum ejus defensorum apertum sit, ex ejusmodi disquisitionibus non est religata.

Ex dictis claret miraculum in se consideratum et independentem à causâ per quam produci potest, prout in præsentî à nobis spectatur, rectè definiti *opus sensibile, stupendum, contrarium cursui vel ordini consueto naturæ*. In eo theologi, ac inter christianos philosophi, concordés esse videntur, in eaque definitione, prætermisissis aliis quæ fusiùs prosequi supervacaneum est, stamus, confestim ad alia properantes.

CAPUT SEXTUM.

De possibilitate miraculi.

Spinosa leges viresque naturæ (quæ natura, ipse Deus est, juxta ipsum) nullam posse pati mutationem ratus, idèò miraculi possibilitatem negavit contra ipsum sit.

PROPOSITIO.

Possibile est miraculum.

PROB. 1°. Ex modò dictis, miraculum est opus sensibile, stupendum, contrarium cursui vel ordini consueto naturæ: atqui tale opus est possibile. Nam evidens est Deum, totius naturæ dominum, posse producere opus sensibile, stupendum, contrarium cursui vel ordini consueto naturæ, qualis est v. g. mortui resurrectio, fluminis versus originem regressus. Cum enim sit liber in suis operibus, cum omnia arbitratu suo effecerit, cum liberè vitam hominibus dilargitus fuerit, etc. manifestum est penès eum esse effectus oppositos produceret

PROB. 2°. Deo difficilius non est planetam sistere, quàm movere; hominem è mortuis excitare, quàm creare: atqui Deus movet planetas, homines creavit; ergo potest planetas sistere, mortuos ad vitam revocare. Porrò hæc sunt miracula, cum ordini rerum assueto sint opposita. Ergo, etc.

PROB. 5°. Si repugnaret opus miraculosum, vel ex parte Dei, vel ex parte materiae, vel ex parte hominis: atqui, 1°. non repugnat ex parte Dei, qui supremam in omnia potestatem habet. 2°. Non ex parte materiae, quæ de se iners est ac otiosa, omnis figuræ capax, ad motum, ad quietem, ad formas quascumque suscipiendas aptissima, quæque Creatori nec resistit, nec resistere potest. 3°. Non ex parte hominis; si enim repugnaret ex parte hominis, maximè quia Deus, ad vocem hominis, naturæ leges immutare non posset. Atqui manifestum est Deum posse, ad vocem hominis, naturæ leges interrumpere, cum sit omnipotens, illasque leges instituerit.

PROB. 4°. Ex consensu omnium populorum, qui constantè miraculì possibilitatem agnoverunt; omnes enim vera aut falsa miracula jaclitârunt; omnes miraculum Dei vocem arbitrati sunt, omnesque suam religionem miraculorum auctoritate confirmare enixi sunt.

PROB. 3°. In Tractatûs serie, invictissimis argumentis probabitur miracula, in gratiam religionis judaicae et christianæ, fuisse peracta. Ergo miracula sunt possible.

6°. Deniquè miraculum est effectus oppositus legibus constantibus et uniformibus quibus regitur orbis universus. Atqui effectus ejusmodi possibilis est. Nec enim in se, nec divinis attributis repugnat. 4°. Non in se, siquidem materia est indifferens ad quemcumque motum et formam, ac proindè disponi et moveri potest modo diverso ab eo quem postulant leges mechanicæ universales: v. g. non magis in se repugnat flumina

sursùm ascendere, quàm in infimum locum descendere. 2°. Effectus ejusmodi non repugnat attributis divinis. Non immutabilitati, ut vult Spinoza; Deus enim opera mutat, non mutato consilio, cum mutationem in naturæ legibus ab æterno decreverit. Non sapientiæ, ut contendit idem Spinoza; divina enim sapientiæ ad summum exigit ut Deus vulgò viis generalioribus et simplicioribus utatur, non verò postulat ut semper iis utatur, etiam cum easdem leges interrumpi expedit, idque divinis consiliis congruit. Aliundè, est liber et potest, quas vult, seligere vias, cum sint omnes respectu ipsius æquales, ipseque illis minimè indigeat.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. Cum Spinoza, Tract. theolog. politic. cap. 5. Si miraculum esset possibile, mutari possent ac interrumpi naturæ leges. Atqui hoc fieri non potest. Nam leges naturæ sunt decreta Dei. Atqui decreta Dei mutari non possunt, cum Deus sit naturæ immutabilis.

R. Interruptionem naturæ legum nullam in Deo arguere mutationem. Nam Deus liber est in suis decretis. Nihil igitur impedit quominus ab æterno decreverit ut mundus, juxta quasdam leges uniformes, regeretur, et simul ab æterno voluerit leges illas in certis circumstantiis cessare et interrumpi. Atqui, in hac hypothesis, mutabitur ordo consuetus, nec tamen mutabuntur divina decreta, cum ab æterno fuerint eadem. Sic princeps legem instituere potest, et simul velle hanc in quibusdam circumstantiis non observari. In eo casu

lex, admotâ occasione, interrumpetur, sine ulla mutatione aut in principe, aut in ejus decretis.

AD PROB. DIST. Leges naturæ sunt ipsa decreta divina, id est, sunt effectus decretorum, divinorum, concedo; sunt ipsissima decreta, nego. Jam verò illi effectus Deo extrinseci, immutari possunt, licet nec Deus, nec decreta divina mutantur. Nam ab æterno decernere potuit ut talis lex constanter et ordinariè observaretur, et in tali circumstantia non observaretur. Atqui, in hac hypothesis, nulla erit in Deo et in decretis divinis mutatio; erit tamen opus insolitum, erit suspensio legis; novus et stupendus effectus ex hac exceptione seu legis suspensione nascetur, quem miraculum dicimus. Ergo, illæis Dei attributis, illibatâ divinâ immutabilitate, potest fieri miraculum.

Præterea, variæ leges quibus mundus regitur, nullam in Deo mutationem arguunt, fatentibus Spinosâ et omnibus; atqui interruptiones legum universalium quæ sunt, propriè loquendo, privatæ leges quibus fiunt miracula, non magis in Deo mutationem arguunt, quàm variæ leges quibus mundus regitur; et ex quibus variâ hujus mundi nascuntur phænomena; ergo, etc.

Spinosâ alia nonnulla contra miraculi possibilitatem objicit, sed perpetuò fingit Deum non esse liberum, ipsius volitiones et decreta esse necessaria, nullum esse ens contingens, omnia ineluctabili fato fieri. Pro vero statuit Deum esse ipsam naturam, ipsumque mundum et quidem necessarium, potestatem Dei esse ipsam naturæ virtutem. His principiis absurdo et impio, quod admittit; systemati consentaneis innixus, contendit

nullam posse esse legum naturæ interruptionem. Verùm, in Tractatu de Deo, hæc omnia Spinosæ principia absurda esse et à vero abhorrere demonstratur. Ibi invictissimis argumentis comprobatur Deum esse liberum in operibus suis, in suis decretis; mundum esse contingentem et libero Dei arbitrio conditum; Deum esse ens spirituale et simplicissimum, à materia, mundo et naturâ valdè distinctum. Hinc impius Spinosâ cumulatissimè revincitur.

Ex his patet hunc impium, id ipsum quod evidentissimum est, pernegasse, cum miraculi possibilitatem in dubium revocavit. Hinc non miror illum à doctissimo Huetio habitum fuisse ut virum *tardi et plumbei ingenii, cui judicium omnino nullum*: Ep. miss. 441.

OBJ. 2° Saltem miraculum non est possibile in sententia Clarkii. Nam miraculum est opus contra consuetum naturæ cursum; atqui nullum potest esse opus contra naturæ cursum. Nam consuetus naturæ cursus, seu ordo hujus mundi, est ipsa Dei voluntas. Sed nihil potest existere contra Dei voluntatem; ergo, etc.

R. Clarkium et ipsius sequaces nunquam sensit, nec in mente habuisse miraculum esse opus ordini et cursui naturæ consueto directè oppositum, ipsique Dei voluntati adversum; Deus enim nunquam sibi contradicere potest. At verò, cum asserunt miraculum esse opus contra consuetum ordinem, nihil intelligunt nisi illud esse ordinis consueti exceptionem et interruptionem; contendunt illud minimè adversari Dei voluntati generali quâ regitur orbis universus, sed esse effectum consilii ac voluntatis specialis, quæ decrevit legem ge-

neralem, in his vel illis circumstantiis quas elegit Deus, interrumpendam esse. Quæ cum ita sint.

AD PRIM. MAJ. DIST. Miraculum est opus contra consuetum naturæ cursum; id est, interruptio, exceptio, suspensio, ordinis consueti, concedo: est effectus qui illi ordini contradicat, nego. Consuetus naturæ ordo est voluntas Dei, id est, effectus illius voluntatis, concedo: est ipsa illa voluntas, nego. Nihil potest existere contra Dei voluntatem, id est, nihil potest illi voluntati contradicere, concedo: id est, non potest esse illius legis exceptio et suspensio, nego. Manifestum est enim Deum sine ulla contradictione ab æterno potuisse legi et voluntati universali exceptionem apponere, ex qua nasciturus sit effectus insuetus et stupendus, quem miraculum appellamus.

INSTR. Si Deus à consuetis legibus deflectat, ergo est sapientissimus, ergo est levis et inconstans. Sic princeps, qui vellet unam legem per sex menses observari et per sex alios non observari, levitatis notam non effugeret.

R. N. CONSEQ. Præsentis instituti non est expendere post Leibnitzium, Mallebranchium, et plures alios, an Deus semper et stricto jure debeat leges universales simplicioresque instituere, an Deus teneatur ad optimum eligendum. Quæstio hæc vulgò expenditur ubi de libertate Dei. Quidquid sit, etsi Deus teneretur ad optimum, etsi teneretur ad leges universales et simpliciores vulgò et ordinariè eligendas, id non impedit quominus, in quibusdam circumstantiis, propter orbis universi decus et utilitatem, et ad confirmandam

religionem quam vult hominibus revelare, possit leges naturales intervertere et suspendere; sine ullo suæ sapientiæ et immutabilitatis detrimento. Quin imò, nunquam demonstrabitur id non esse optimum, et consequenter à Deo non potuisse effici, etiam in ea hypothesi in qua ad optimum teneretur.

Comparatio claudicat. Equidem, si princeps, sine ratione ulla et solâ levitatis causâ, vellet legem per sex menses observari, et per alios sex non observari, tunc inconstantia notam non declinaret. At verò, Deus quasdam et raras legibus consuetis voluit exceptiones, tum propter rationes mox dictas, tum propter alias sibi soli cogitas. Magnum itaque est Deum inter atque prædictum principem discrimen. Imò, principis exemplum in medium afferre possumus, quod nobis faveat multum. Etenim, nonne princeps sapientissimus, propositi tenax, et levis minimè, stabilire potest legem quam non vult in quibusdam circumstantiis observari propter legitimas rationes? Ergo pari jure, Deus, etc.

Demonstratâ miraculi possibilitate, expendendum venit à quo fieri possit miraculum, seu quænam possit esse causa miraculi. Plures philosophi et theologo contendunt solum Deum posse efficere miracula propriè dicta, et dæmones non posse efficere nisi præstigias.

Alii plures, v. g. Clarkius, etc. contendunt dæmones posse patrare miracula propriè dicta, Deumque hanc potestatem posse illis concedere. Ii afferunt regulas et notas quibus miracula divina à diabolicis secernantur. De illis notis erit dicendi locus in capite sequenti.

Quæstio hæc potissimum auctoritate Scripturæ sacræ

dirimenda est. Absolutè enim non repugnat Deum creaturis quædam miracula patrândi facultatem concedere, v. g. quosdam morbos sanandi. Quid autem à Deo factum sit, utrùm verè hanc potestatem concesserit vel non concesserit, vix sine revelatione cognosci potest. Undè cum Scripturarum divinitatem nondum comprobaverimus, hinc ab illa quæstione abstinemus.

Præterea, intendimus tantùm in hoc Tractatu Deistas confutare. Illic scopus noster, hoc propositum, hoc studium totum. Jam verò quæstio hæc philosophos christianos inter et theologos exagilatur, quibuseum belligerare animus non est. Itaque, licèt probabiliorem existimemus opinionem eorum qui asserunt dæmones non posse efficere vera et propriè dicta miracula, licèt firmo animo credamus dæmones non posse saltem miracula splendidiora et primi ordinis patrare, qualis est, v. g. mortui resurrectio, tamèn, in hac disputatione, partes nullas suscipiemus, sed Deistas in utraque sententia refellemus. Ostendemus nempe, sive dæmones possint efficere miracula, sive non, religionem nostram ex miraculis firmissimè demonstrari; quia certum est miracula quibus innititur religio judaïca et christiana, non posse nisi à Deo esse. Hæc viâ confutabuntur Deistæ in quavis sententia. Si progrediendo, argumenta valebunt in quavis theologorum opinione, et libera erunt à controversiis magno animorum æstu in schola agitatis. Quod sanè est, ut mihi videtur, maximi momenti. Hæc methodus igitur nullum effugium Deistis relinquet, dum ex adverso, qui dæmones non posse miracula efficere contendunt, quique in hac sententia incredulos

revincunt, illis diverticulum suppeditant. Deistæ enim reponunt illos theologos vel philosophos, in sententia incerta et à multis christianis controversa, argumentari. Quod incommodum grave et à nobis devitatur. Hinc anteponenda videtur hæc, quam sequimur, methodus.

His annotatis, dicendum occurrit de vi et efficacia miraculorum in probanda revelatione.

CAPUT SEPTIMUM.

De auctoritate miraculi in probanda revelatione.

In Pentateucho innumera memorantur prodigia facta ad demonstrandam divinam Moïsis legislationem et religionis, quam judæis annuntiabat, divinitatem. Talia sunt, v. g. virgæ Aronis in serpentem mutatio, conversio aquæ fluminis in sanguinem, omnes plagæ ægyptiæ, ranarum, ciniphum, muscarum, pestis in jumentis, ulcerum, grandinis, locustarum, tenebrarum densissimarum, necnon illarum plagarum cessatio, omnium primogenitorum Ægypti percussio, exceptis judæis, transitus maris rubri, columna ignea judæis illucens, aqua è petra educta, manna è cælo descendens, quod per quadraginta annos judæis fuit in esca; israëliitarum sanatio intuitu ænei serpentis facta.

In Evangelio Christus legitur, ad confirmandam, quam prædicabat, doctrinam, permulta patravisse signa et prodigia, v. g. sanasse infirmos, languidos, claudos, cæcigenis visum restituisse, mortuos excitasse, quinque milia virorum cum quinque panibus saturas-

dirimenda est. Absolutè enim non repugnat Deum creaturis quædam miracula patrândi facultatem concedere, v. g. quosdam morbos sanandi. Quid autem à Deo factum sit, utrùm verè hanc potestatem concesserit vel non concesserit, vix sine revelatione cognosci potest. Undè cum Scripturarum divinitatem nondum comprobaverimus, hinc ab illa quæstione abstinemus.

Præterea, intendimus tantùm in hoc Tractatu Deistas confutare. Illic scopus noster, hoc propositum, hoc studium totum. Jam verò quæstio hæc philosophos christianos inter et theologos exagilatur, quibuseum belligerare animus non est. Itaque, licèt probabiliorem existimemus opinionem eorum qui asserunt dæmones non posse efficere vera et propriè dicta miracula, licèt firmo animo credamus dæmones non posse saltem miracula splendidiora et primi ordinis patrare, qualis est, v. g. mortui resurrectio, tamèn, in hac disputatione, partes nullas suscipiemus, sed Deistas in utraque sententia refellemus. Ostendemus nempe, sive dæmones possint efficere miracula, sive non, religionem nostram ex miraculis firmissimè demonstrari; quia certum est miracula quibus innititur religio judaïca et christiana, non posse nisi à Deo esse. Hæc viâ confutabuntur Deistæ in quavis sententia. Si progrediendo, argumenta valebunt in quavis theologorum opinione, et libera erunt à controversiis magno animorum æstu in schola agitatis. Quod sanè est, ut mihi videtur, maximi momenti. Hæc methodus igitur nullum effugium Deistis relinquet, dum ex adverso, qui dæmones non posse miracula efficere contendunt, quique in hac sententia incredulos

revincunt, illis diverticulum suppeditant. Deistæ enim reponunt illos theologos vel philosophos, in sententia incerta et à multis christianis controversa, argumentari. Quod incommodum grave et à nobis devitatur. Hinc anteponenda videtur hæc, quam sequimur, methodus.

His annotatis, dicendum occurrit de vi et efficacia miraculorum in probanda revelatione.

CAPUT SEPTIMUM.

De auctoritate miraculi in probanda revelatione.

In Pentateucho innumera memorantur prodigia facta ad demonstrandam divinam Moïsis legislationem et religionis, quam judæis annuntiabat, divinitatem. Talia sunt, v. g. virgæ Aronis in serpentem mutatio, conversio aquæ fluminis in sanguinem, omnes plagæ ægyptiæ, ranarum, ciniphum, muscarum, pestis in jumentis, ulcerum, grandinis, locustarum, tenebrarum densissimarum, necnon illarum plagarum cessatio, omnium primogenitorum Ægypti percussio, exceptis judæis, transitus maris rubri, columna ignea judæis illucens, aquæ à petra eductæ, manna à cælo descendens, quod per quadraginta annos judæis fuit in esca; israëliitarum sanatio intuitu ænei serpentis facta.

In Evangelio Christus legitur, ad confirmandam, quam prædicabat, doctrinam, permulta patravisse signa et prodigia, v. g. sanasse infirmos, languidos, claudos, cæcigenis visum restituisse, mortuos excitasse, quinque milia virorum cum quinque panibus saturas-

se. Legitur ipsum tertiâ die è mortuis surrexisse, in cœlum ascendisse. In aliis Novi testamentis libri apostoli leguntur miracula alia insignia, ad firmandam Christi religionem, peregissee.

Porro hic agitur utrùm religio tum judaïca, tum christiana, sit vera et divina, suppositâ veritate omnium miraculorum quæ, tum in Pentateucho, tum in Evangelio, in confirmationem et probationem revelationis mosaïcæ et christianæ facta perleguntur (quæ quidem miraculorum veritas nondum expenditur, cujusque certitudo postea demonstrabitur, et extrâ omne dubium constituetur).

Quidam Deistæ fatentur religionem, tum judaïcam, tum christianam, verè esse divinam, si tantis prodigijs firmetur: undè religionis, tum mosaïcæ, tum christianæ veritatem infirmant tantummodò quia, ut opinantur, illa miracula certa non sunt, et quia hæc patrata fuisse pervinci non potest.

Alii Deistæ plures huic impietati novam addunt. Negant religionem istis miraculis et portentis firmatam, ideò esse veram et divinam, quia, inquit, hæc portentosa virtuti dæmonum, aut geniorum maleficorum, tribui possunt.

In præsentî capite postremos illos religionis hostes debellabimus. Contrâ illos demonstrare aggredimur religionem, sive mosaïcâ, sive christianam, positâ veritate prodigiorum quæ, vel in Pentateucho, vel in Evangelio, vel in aliis Novi testamenti libris leguntur, necessariò esse divinam, Deique legatum esse qui suam missionem tot et tantis miraculis confirmavit.

PROPOSITIO.

Signa et prodigia quæ leguntur in Pentateucho, si semel demonstretur hæc verè facta fuisse, religionis mosaïcæ veritatem et divinitatem firmissimè demonstrant. Idem dicendum est de religione christiana, si semel demonstretur veritas miraculorum quæ vel in Evangelio, vel in aliis Novi testamenti libris commemorantur.

PROB. 1°. Ex consensu omnium ferè populorum; omnes enim gentes, omnes ferè homines, inter diversas suæ religionis (veræ et falsæ) probationes præcipuum locum dederunt miraculis quæ in ejusdem religionis gratiam facta esse crediderunt. Ita judæi, christiani, pagani. Ergo universis hominibus omni ævo persuasum est miracula esse signum divinitatis, et certissimum revelationis argumentum.

PROB. 2°. Homines naturaliter propensi sunt ad credendam religionem in cujus gratiam tot et tanta patrata sunt miracula quot et quanta pro religione judaïca et christiana facta perleguntur. Unicuique ex sensu întimo constat se non posse, si attentus sit, consensum denegare religioni, in cujus confirmationem omnes leges naturæ, saltem cognitæ, invertuntur, infringuntur. Miracula nostrum consensum rapiunt. Nemo potest illis obsistere. Jam verò hæc invicta propensio quâ rapimur ad assentiendum religioni miraculis firmatæ, probat hæc miracula esse Dei loquelam et signum, procat religionem in cujus gratiam patrantur, esse veram

et divinam; cum enim sit naturalis, invieta et ineluctabilis, à Deo ipso oritur, nec consequenter potest nos in errorem inducere; ergo, etc.

Præterea, sicuti nemo potest attento animo intueri planetas, solem, cursum siderum, uno verbo, quæcumque sunt in orbe universo mirabilia, nisi admiratione obstupefactus agnoscat Deum infinitè potentem et sapientem esse orbis universi conditorem; ita nemo potest attentè legere quæcumque in Pentateucho et Evangelio mirabilia referuntur, nisi statim et invieta propensione judicet hæc esse divina, hæc à Deo fuisse peracta.

PROB. 5°. Certa est existentia corporum. Id non inficiabuntur ipsi Deistæ quos hic impugnamus, nisi ab omnibus irrideri velint. Ideò autem certa est corporum existentia, quia omnes sensus referunt existere corpora, et quia, posita illà relatione sensuum, necessariò et propensione naturali movemur ad credendum existere corpora; undè foret ipse Deus autor erroris, si non existerent corpora: atqui propensio quâ movemur assentiendum religioni miraculis confirmate, non minùs efficaciter illius religionis veritatem et divinitatem demonstrat, quàm propensio ex relatione sensuum nascentis corporum existentiam probat. Altera enim non minùs est naturalis et invieta quàm alia. Utramque Deus mentibus nostris impressit. Neutra consequenter fallax esse potest, nisi Deus ipse censeatur erroris autor. Ergo, etc.

Et certè fingamus animo philosophos deistas qui tantam jaclitant animi fortitudinem pectorisque robur,

testes esse omnium prodigiorum quæ in Pentateucho perleguntur. Quis inter ipsos Moïsen vitæ et necis arbitrum, elementis et naturæ imperantem cernens, ipsum asperraretur? Quis ibi digitum Dei non agnosceret? Quis inter ipsos Dathan et Abiron rebelles, terrâ dehiscente absorptos, sine tremore conspiceret? Quis inter illos tam miserandæ tamque luctuosæ fortis periculo sese vellet committere? Quis pertinaciæ finem non faceret? Quis cedere nescius in incredulitate sua perseveraret? Non putò unum esse qui, in hisce circumstantiis positus, Moïsen audire abnueret. Nullus inter eos qui eum non exciperet eodem modo ac si cælo emissus advenisset. Ergo religio miraculis confirmata, præsertim si tot et tanta sint quot et quanta in Pentateucho et Evangelio perleguntur, propensione naturali, et consequenter ab ipso Autore naturæ insitâ, divina judicatur; ergo divina est; aliòquin in errorem ineluctabilem induceremur: quod divinæ veracitati repugnat.

PROB. 4°. Miracula quæ in Pentateucho et Evangelio perleguntur, religionis tum judaicæ, tum christianæ divinitatem astruunt, modò soli Deo tribui possint, non verò dæmonibus, ut opinantur Deistæ. Propositio hæc evidens est. Si enim Deus ipse hæc miracula confecerit, eum nihil possit agere ad confirmandum errorem, manifestum est religionem, in cujus gratiam patrata sunt hæc prodigia, esse veram et divinam. Atqui, reipsâ, soli Deo tribui possunt hæc miracula; non verò entibus creatis generi humano infensis, geniis malevolis, seu dæmonibus, ut opinantur Deistæ. Sive enim dæmones,

ita concedente Deo, possint quosdam effectus stupendos operari, qui vires humanas superent sive non (quod in presenti non expendimus) saltem certum est ipsos non esse autores signorum et prodigiorum quæ in Pentateucho et Evangelio leguntur.

Nam, 1°. Deus supremum habet dominium in orbem hunc universum. Ipsius est rerum hujus mundi universalis administratio; non potest illo dominio sese spoliare, non potest è suo solio descendere; non potest consequenter dæmonibus impertiri hujus mundi administrationem: atqui Deus non potest dæmonibus concedere facultatem naturæ ordinem suspendendi, elementis, mari, ventis imperandi; uno verbo, ea omnia peragendi quæ in Pentateucho et Evangelio perleguntur, quin ipsis imperiatur dominium suum, et ipsis curam hujus mundi committat, saltem in rebus multis quæ sunt maximi momenti. Ergo hæc signa non possunt tribui dæmonibus.

2°. Administratio hujus mundi debet esse sancta, sapiens, justa, et erga homines benefica: atqui tamen, si dæmones possent sese immiscere rebus hujus mundi, si tanta potestas eis concessa fuisset à Deo, ut possent naturæ leges infringere, homines sanare, eos à mortuis excitare, escam à cælo demittere, fluminis et maris cursum suspendere, regiones innumeris plagis affligere, homines occidere, uti in Ægypto contigit, eos in terræ viscera detrudere, uno verbo, ea omnia efficere quæ in Pentateucho et Evangelio memorantur; tunc rerum hujus mundi administratio nec posset esse sancta, nec sapiens, nec justa, nec erga homines bene-

fica; cum enim dæmones ex natura sua velint quidquid malum est; inordinatum, iniquum et hominibus nocivum, sanè tantam potestatem ad peragendum in orbe universo malum et injustum, ad perturbandum ordinem, et ad nocendum hominibus adhiberent.

3°. Si dæmones naturæ cursum possent pro arbitrio suspendere, aut quovis flectere, bonam et malam valem, vitam vel mortem hominibus dividere, etc., quid igitur Deus proprium sibi servavit? Quomodo ipsius potestas à potentia dæmonum distingui poterit?

4°. Si dæmones seu mali spiritus potuerint homines tot plagis afflictere, quot narrantur in Pentateucho; si potuerint ipsos in terræ sinus immergere; si potuerint ipsos sanare, per quadraginta annos escam cœlestem ipsis præbere, etc., si, uno verbo, possint pœnis vel beneficiis homines afficere; ergo reverà homines debent et possunt ipsorum opem supplices efflagitare, ipsorum iram reformidare, eis spe et metu adjungi, eosque colere: atqui tamen, illud absurdum est et impium.

5°. Hæc omnia portenta quæ in Pentateucho et Evangelio referuntur, nomine Dei unius, cœli terræ Creatoris peracta sunt, uti constat ex lectione illorum librorum; atqui dæmones, etsi quædam stupenda peragere possent, tamen nomine Dei unius hæc omnia quæ in Pentateucho et Evangelio referuntur, nunquam peragere potuerunt; impossibile est enim ut Deus summè bonus et verax permittat dæmonibus ut miracula parent nomine Dei unius, nomine Creatoris cœli et terræ. Nam in illa hypothesi Deus suam potestatem et suum nomen mendacio commodaret, ageret contra

seipsum, et homines in errorem induceret. Ergo, etc.

6°. Etsi diabolus patrare posset quædam miracula, sanè ea non patraret ad confirmandam doctrinam sanctam, quæ omnibus cupiditatibus adversatur, quæ virtutes omnes præcipit, vitia euneta prohibet: atqui religio judæica et potissimum christiana sancta est, cupiditatibus adversatur, virtutes omnes præcipit, vitia prohibet, ut sciunt quicumque hanc religionem norunt, uti fatentur ipsi Deistæ quos refellimus, qui quæ ipsius præcepta mo. alia laudant et admittunt ut eximia; ergo miracula quæ in gratiam religionis judæicæ et christianæ peracta sunt, non fuerunt à dæmone confecta.

7°. Vel dæmones, seu genii mali, habent potestatem patrandi miracula, vel non. Si non habent, ergo miracula quæ in Pentateucho et Evangelio leguntur, à Deo immediatè peracta sunt, vel saltem mediatè, et ministerio angelorum, ac consequenter probant veritatem religionis in cujus gratiam peracta sunt, cum Deus, nec angeli boni, ipsius ministri, possint errorem annuntiare, vel confirmare.

Si dæmones possent, ita permittente Deo, quædam patrare miracula, certè debet Deus, in hac hypothesis, suppeditare media quibus dignosci possit illa miracula esse diabolica. Si enim tale medium Deus non suppeditet, tunc opus divinum cum diabolico necessario confundetur, nec poterit ab eo scerni. Dictis tam absurdis refragatur humanum ingenium.

Insuper, si homines tale medium non habent, tunc in errorem necessarium inducentur, nec unquam dignoscere poterunt an Deus ipse loquatur, an vera religio

reveletur, an autem falsa à dæmone proponatur: atqui Deus homines perpetuis dubitationibus fluctuari, et in errorem necessarium induci, præsertim in iis quæ ad religionem attinent, permittere non potest; ergo Deus, in hypothesis in qua dæmones miracula possent patrare, media suppeditaret quibus secernerentur opera diaboli à miraculis divinis.

Porro nullum est medium quo cognosci possit miracula veteris et novi Testamenti fuisse à dæmone peracta. Illa enim media, si quæ forent, vel essent alia miracula splendidiora et numero plura opposita, vel doctrinæ in cujus gratiam edita sunt, evidens repugnantiæ. Atqui, 4°. alia splendidiora miracula, Christi aut Moisi miraculis adversa, perpetrata non fuerunt. Magi quidam Pharaonis quædam Moisis prodigia imitari conati sunt, sed imperfectè admodum. Multa miracula à Moise peracta sunt, quæ ipsi nequidem imitari potuerunt. Isti sese victos fateri coacti sunt, signaque adeo splendida operatus est hebræorum legislator, ut ipse Pharaeo egyptiique adstantes exclamare coacti sint: *digitus Dei est hic*. Quantum ad miracula Christi, nulla alia signa ipsis opposita peracta sunt, uti constat inter omnes, et adeò insignia fuere, ut alia nulla majora excogitari possint. 2°. Nec doctrina in cujus gratiam facta sunt Christi et Moisis miracula, est evidenter falsa, sed potiùs sancta, rationi legique naturali consona, uti in decursu Tractatus fusiùs evolvemus. Ergo, etc.

His omnibus adde incredulos nec admittere existentiam dæmonum, nec revelationem cujus ope tantum malos illos spiritus existere probari potest; non pos-

sunt igitur affirmare miracula quæ in Pentateucho et Evangelio referuntur, tribuenda esse daemonibus.

PROB. 5°. Possibilis est revelatio. Non solum potest Deus officia legis naturalis cupiditatibus ac præjudiciis obscurata nobis clarius manifestare, verum etiam potest nos edocere veritates sublimes quæ lumine naturali non innotescunt; potest altissima, quæ intellectum nostrum superant, mysteria nobis revelare; cum enim sit infinitus, multa cognoscit quæ captum nostrum prætervolant; cum sit summus rerum omnium dominus, jus habet exigendi ut veritatibus per se vel suos legatos revelatis fidem concedamus; nec tantum potest veritates sublimes menti humane impervias nobis revelare, verum etiam dare nobis præcepta positiva, à lege naturali distincta, quæ ratione nullatenus innotescunt. Hæc multis argumentis demonstravimus, ubi de possibilitate revelationis dictum est.

Deus autem non potest exigere ut mysteriis à se revelatis fidem firmissimam concedamus, præceptaque positiva, à lege naturali distincta, observemus, nisi perspicua nobis subministret argumenta quibus constet veritates fidei nostræ propositas, dataque præcepta è cælo dimanare; nisi certissimis signis probet divinam esse legationem eorum quorum ministerio utitur. Cum itaque lumine naturali seu ratione id constare non possit, siquidem, ex hypothesi, agitur de veritatibus ac præceptis quæ ratio non attingit, Deus in sua potestate habet alia media quibus probare possit se esse locutum. Hæc autem media sunt extrinseca, sunt testimonia et signa quæ esse non possunt alia à miraculis.

Ergo Deus potest viâ miraculorum homines edocere, divinamque, eorum quorum ministerio utitur, legationem ostendere. Porro, si miracula quæ in veteri et in novo Testamento perleguntur, vim non haberent probandi; si miraculis adeò splendidis mosaicæ et christianæ religionis divinitas firmissimè non assereretur, indè sequeretur Deum non posse viâ miraculorum homines edocere, nec illum in sua potestate habere media quibus probare possit se esse locutum, cum miracula non possint esse majora his quæ in veteri et in novo Testamento commemorantur.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. 4°. Plurimi non experiuntur propensionem quam miraculis semper conjunctam esse asserimus; ergo commentitia est, minimèque à natura mentibus humanis insita.

R. 1°. N. ANT. Nemo est enim, si sincerus esse velit, qui non fateatur se naturaliter moveri ad credendam religionem confirmatam miraculis. Id pervincunt ipsi deistæ plures, qui fatentur religionem miraculis firmatam esse divinam, præsertim si tot et tanta sint miracula quot et quanta in Pentateucho referuntur. Id evincit consensus omnium hominum, qui semper miracula in suæ religionis confirmationem jactarunt. Nonnulli quidem, cupiditatibus obcæcati, amore novitatis abrepti, qui nomen per ora hominum volitare cupiunt, sese hanc propensionem minimè experiri garrunt, huicque animi inclinationi resistunt. At verò, quid

indè contrà nos concludi potest? Nonne propensione naturali ad amandos parentes, imò ad amandos alios omnes homines impellimur? Quot sunt tamen, qui huic propensioni quam reverà experiuntur, obsistant!

2°. N. CONSEQ. Elsi enim quidam hanc propensionem non experirentur, indè minimè conficeretur illam non esse naturalem, sed illos homines eam extinxisse vel praefocasse. Sic posito testimonio sensuum cirèà existentiam corporum, naturaliter propensi sumus ad credendum existere corpora. Quidam tamen eò insanitè devenerunt, ut hanc propensionem extinxerint, corporumque existentiam in dubium vocaverint, saltem si ipsorum scriptis fides adhibenda sit.

OBJ. 2°. Si hæc propensio esset naturalis, consensus miraculis Christi denegari non potuisset; hinc ii omnes judæi qui Christi miraculorum testes fuerant, religionem christianam amplexi fuissent: atqui ita non est.

R. N. MAJ. Miracula enim possunt naturaliter ad assensum movere, licet non necessariò. Potest fieri ut, propter cupiditatem pondus, ad eorum vim non attendatur, et ipsis asseusus non præbeatur, uti constat exemplis modò appellatis, tum propensionis naturalis quâ ad amandos parentes inclinamur, tum propensionis quâ movemur ad credendam existentiam corporum; cui duplici propensioni, licet naturali, tamen necessarius non datur assensus, sed cui obsistunt nonnulli. Equidem, si sufficiens daretur attentio, si frangerentur cupiditates, si animi appetitiones rationi subjicerentur, existimo consensum tunc fore necessarium; sed cum homines non semper sic sese gerant, hinc cupiditates

pondus oppositum efficiunt, cui sæpè datur obsequium. Hinc plures religionem christianam non admitterunt, etsi testes fuerint miraculorum quæ in ejus gratiam edita fuerunt

Ex his liquet sit distingui posse majorem. Si hæc propensio esset naturalis, consensus miraculis esset necessarius, si sufficiens daretur attentio et coëreerentur cupiditates, concedo: secùs, nego.

OBJ. 5°. Cum Cive Genevensi et ferè omnibus Deistis. Mali spiritus seu dæmones possunt edere miracula, ut hominibus falsam religionem suadeant; ergo miracula non probant divinitatem religionis in cujus confirmationem peracta sunt.

Cum hæc objectio sæpè sit in ore Deistarum, indè sedulò nobis solvenda est.

R. 1°. Mirum esse incredulos dæmonibus tribuere potestatem edendi miracula, cum rejiciant revelationem ex qua sola constat dæmonum existentia.

R. 2°. Theologos alios fateri dæmones posse facere miracula, alios istud negare. Itaque alii sentiunt dæmones neutiquàm posse leges naturæ infringere, et nunquàm posse patrare miracula, Deumque illis tantam potestatem non concessisse. Alii admittunt quidem dæmones, ita concedente Deo, posse efficere miracula, Deumque posse malis angelis uti, sicut bonis, ad operanda multa in orbe universo prodigia: at verò contendunt hos dæmones nunquàm posse hæc perpetrare in confirmationem erroris, quia, inquam, si Deus illud permitteret, tunc ipse auctoritatem et fidem erroribus fabulisque conciliaret.

Alii sentiunt daemones posse efficere miracula in confirmationem erroris, sed improprie dicta, secundi ordinis, non ita splendida: minimè verò miracula primi ordinis, proprie dicta et primaria, qualis est, v. g. resurrectio mortui: quæ quidem miracula primi ordinis et splendidiora, juxta eos, solius Dei propria sunt. Demùm alii contendunt daemones posse patrare miracula proprie dicta, et verè posse leges naturæ infringere, posse v. g. morbos, saltem plures, curare. Nullus est tamen quem sciam qui expressè affirmaverit daemones posse quæcumque miracula efficere, etiam splendidiora, v. g. efficere ut sol sistat, ut mortuus resurgat.

Qui contendunt daemones posse efficere miracula, suam sententiam probare aggrediuntur. 1º. Ex miraculis et curationibus olim apud paganos factis, v. g. ab Æsculapio. 2º. Ex consensu Sanctorum Patrum quos ad se trahunt, quantum possunt. 3º. Ex ratione, quia, inquit, non repugnat Deum illis talem potestatem concedere. 4º. Ex Scripturis, v. g. Exodi, cap. 7, in quo Magi Pharaonis virgas suas in dracones vertisse et alia plura prodigia edidisse referuntur; ex lib. 1, Reg. cap. 28, in quo Pythonissa animam Samuëlis ex inferis vocavit; ex Matth. 4, in quo Christus super pinnaculum templi fuit à dæmone translatus; ex futuris virtutibus, prodigiis, et signis Antichristi.

Iidem theologi regulas seu notas subministrant quibus miracula divina à diabolicis secernantur: nempe, inquit, vel doctrina, in cujus gratiam patrantur miracula, evidenter et primo intuitu, etiam respectu

indoctorum, repugnat, qualis est idolorum cultus; vel evidenter vera est et bona; vel indifferens, possibilis, probabilis, captum humanum superans. Si primum, miracula quæ tunc patrantur sunt diabolica, cum solus diabolus possit miracula edere in confirmationem erroris, non verò Deus, nec angeli boni. Si secundum, miracula sunt divina, cum daemones non possint veram confirmare religionem. Si tertium, id est, si doctrina sit indifferens, probabilis, possibilis, vel captum superans, tum vel nullus est miraculorum conflictus, tunc illa miracula necessariò sunt divina; aliòquin non esset medium detegendi erroris; vel adest miraculorum conflictus, et tunc Deus necessariò perpetrabit miracula plura numero vel splendidiora, ut à Moise factum est respectu magorum Pharaonis; sicque ex circumstantiis extrinsecis semper dignoscitur opus divinum.

Qui verò contendunt daemones nullum posse efficere miraculum, suam sententiam stabilire conantur ex multis ratiociniis, præsertim quia Deus homines in errorem induceret. Plures etiam afferunt Scripturæ textus, v. g. *qui facit mirabilia solus*, etc.

Quidquid sit de illa controversia quam inter se movent theologi, in ea non immorabimur, cum animus sit, ut jam notavimus, non theologicas quæstiones exagitare, sed Deistas refellere. Igitur, ne Deistæ ex illa controversia aliquantulam utilitatem percipere videantur, ipsos in utraque sententia consultabimus, nempe demonstrando, quidquid sit de illa disputatione, miraculis in Pentateucho et Evangelio memoratis divini-

tatem religionis mosaicæ et christianæ evidentissimè comprobari. Igitur sic.

R. Vel dæmones possunt efficere miracula, vel non. 1º. Si non possint, ergo solus Deus edidit miracula quæ in Pentateucho et Evangelio facta perleguntur, in confirmationem religionis mosaicæ et christianæ; ergo religio christiana et mosaica divina est. Si dæmones possint efficere miracula, nihilosecùs tamen valet argumentatio nostra. Licet enim dæmones, ita concedente Deo, possint efficere miracula, tamen certum est Deum solum posse esse autorem eorum omnium quæ in Pentateucho et Evangelio perleguntur.

Prima ratio est quia si dæmones tot et tanta miracula patravissent in gratiam erroris, ergo homines naturali et ineluctabili propensione in errorem impulsu fuissent; siquidem naturali propensione inclinantur ad credendam religionem tantis fultam miraculis: atqui tamen, uti ex probationibus constat, homines non possunt propensione naturali in errorem impelli.

Secunda ratio est quia si dæmones eorum omnium operum et miraculorum quæ in Codicibus Sacris perleguntur essent effectores, si tanta foret eorum potestas, summum igitur in creaturas et orbem dominium haberent, ipsique Deo potentiâ non cederent. Quo nihil absurdum magis aut impium dici potest.

Tertia est quia tunc divina potestas à potentia dæmonum distingui non posset, Deusque nihil proprium sibi reservasset.

Quarta est quia si tanta foret eorum potestas, si tantas partes in rerum administratione haberent, sanè

rerum administratio nec esset sancta, nec sapiens, nec justa, uti in probationibus dictum est.

Quinta est quia dæmones ex natura sua sunt mali et humano generi hostes infensissimi; ergo hanc suam potestatem, si tantam possiderent, in hominum perniciem exercerent, illos malis obruerent, etc. atqui tamen, innumera Pentateuchi miracula, v. g. esca cœlestis, liberatio à servitute ægyptiaca; omnia Evangelii miracula, sanationes, mortuorum ad vitam revocatio, etc. sunt in bonum hominis; ergo non sunt à dæmone; sed à Deo profecta.

Sexta est quia dæmones, si miracula patrent, sanè ad perditionem hominum, ad progressum cupiditatum, diversorumque scelerum: atqui tamen, religio mosaica et christiana sancta est, cupiditatibus adversa. Religio christiana præsertim, quamquam multi sint ipsius præceptis rebelles, tamen infinita extinxit vitia, innumeras adduxit virtutes hucusquè incognitas; sancta est in suis principiis moralibus, Deistis vulgò fatentibus, uno verbo, ab ipsius institutione virtus fuit frequentior, vitium rarius: dæmones igitur debuissent illam impedire, nedum illam miraculis confirmarent.

Septima est quia hæc miracula nomine Dei creatoris patrata sunt; ergo non à dæmone, sed à Deo ducunt originem.

Octava est quia Christus in Evangelio dicitur eiecisse dæmonia. Sed nemo contra seipsum pugnat. Ergo miracula Christi dæmonibus tribuere, blasphemare est cum judæis.

Nona est quia, uti in ultima probatione diximus, si

hæc omnia opera essent diabolica, Deus debuisset nobis suppeditare medium detegendi erroris, debuisset nobis subministrare rationem quam possemus vi et ponderi illorum miraculorum opponere; aliòquin, in religione quæ nobis credenda proponitur, necessariò erraremus: atqui, ut ex dictis constat, tale medium nobis non subministravit; ergo, etc.

R. 3°. In ipsa sententia eorum theologorum, juxta quos dæmones possunt patrare miracula, meliorem non esse causam Deistarum, tum propter omnes rationes modò laudatas, tum quia, juxta illos theologos, quoties miracula ediderunt (si tamen verè ediderint, si omnia quæ ipsis tribuuntur non fuerint fraudis, artis, et industriæ humanæ effectus), adfuit medium detegendi erroris. Sic, inquirunt, miracula magorum Pharaonis à miraculis divinis splendidioribus fuerunt superata, adeò ut ipsi magi Dei digitum agnoverint. Sic miracula paganorum (si tamen adfuerint) religionis ethnicae, idolorumque cultûs insulsiitate evidenti, nec non perversitate omnibus hominibus attentis conspicuâ, diabolica, demonstrabantur. Prodigiiis Antichristi et aliorum prophetarum religioni christianæ adversantium monuit Christus non esse fidendum, ecclesiam instituit quæ sit omnis erroris experta, quæque docebit quid de illis prodigiis sentiendum sit; ergo media instituit Deus quibus cognoscetur illa non esse divina. Insuper, hæc Antichristi et aliorum pseudo-prophetarum prodigia quæ Christianæ religioni adversantur, prædicta fuere, et aliundè splendidioribus Christi miraculis superantur, religioni revelatæ antiquiori et in æternum duraturæ

opponuntur; ergo non est periculum errandi. Quantum ad multa alia miracula quæ dæmonibus tribuuntur; v. g. Christi translatio in pinnaculum templi, evocatio animæ Samuëlis, non sunt patrata in confirmationem alicujus doctrinæ; ergo non possunt in errorem inducere. Quoties ergo dæmones prodigia et miracula ediderunt in confirmationem alicujus doctrinæ (si tamen valeat illa sententia) toties Deus subministravit medium detegendi erroris, nempe, vel evidentem doctrinæ insulsiatatem et perversitatem, vel miracula splendidiora opposita, vel præmonitum adversùs hæc signa, etc. ergo pariter, si miracula quæ in Pentateucho et Evangelio memorantur, essent dæmonis opera, medium subministrasset Deus erroris detegendi, seu notas quibus hæc opera cognoscerentur diabolica: atqui tamen, illud non præstitit; doctrina enim Moïsis et Christi non est evidenter repugnans, vel perversa; miracula quibus firmatur illa religio aliis splendidioribus non fuerunt superata; nec Deus monuit illis miraculis non esse fidendum. Ergo hæc miracula sunt divina; ergo in ipsa sententia eorum qui dicunt dæmones posse efficere miracula, deistæ planè revincuntur.

Præterea, iis quæ ad miracula Antichristi et magorum Pharaonis dicta sunt, quæ quidem ad ea respuenda sufficiunt, multi addunt hæc prodigia esse mendacia, ementita, merasque præstigias in quibus nihil reale, quæ à miraculis Christi et Moïsis toto cœlo distant, et à quibus facillè secerni potuerunt aut poterunt.

INSTR. Deus permittit ut dæmones nos tentent, nosque in errorem et vitia inducant; ergo Deus per-

mittere potest ut dæmones per miracula nos seducant.

R. N. CONSEQ. ET SIMILITUD. Discrimen est quia possumus tentationibus obsistere, nec desunt media quibus errores et vitia à tentatore proposita possumus declinare. Verùm non possumus vitare errorem, si miraculis, qualia perleguntur in Pentateucho et in Evangelio, confirmetur. Tunc in errorem minimè vincibilem induceremur. Deus nullum nobis suppeditavit medium illius erroris detegendi. Ergo, si error adsit, in Deum ipsum refunditur; consequenter non est summè verax.

OBJ. 4°. Cum Cive Genevensi. Ut vim probandi habeant miracula, necessum est ut ab operibus naturalibus possint distingui: atqui miracula non possunt, etc. Nam miracula sunt opera legibus naturæ contraria. Porrò non potest cognosci an opus quod ut miraculum exhibetur, sit legibus naturæ oppositum, siquidem non cognoscimus omnes naturæ leges.

Præterea, homines artibus suis et industriâ quotidie stupenda operantur. Chimia, mechanica, optica habent arcana occultissima, pluribus impervia, et quæ à miraculis vix differunt. Quis igitur poterit asserere talem effectum esse verum miraculum, nec artis humanæ opus?

RESP. 4°. Hic non agitur de uno vel duobus effectibus privatis et stupendis, verùm de omnibus operibus quæ in Pentateucho et Evangelio referuntur. Quis porrò eò insaniam devenerit, ut affirmet industriâ et arte humanâ adductas fuisse decem super Ægyptum plagas, aquam magni fluminis in sanguinem fuisse conversam,

mare rubrum ab integro populo trajectum, escam quæ per quadraginta annos gentis integræ alimentis sufficeret, è cælo descendisse, mortuos jam fœtentes fuisse excitatos et ad vitam revocatos? Non puto Deistas seriò hinc agere. Tentant quidem fucum facere cavillationibus suis, intendunt viris ignavis et indoctis suis sophismatibus illudere; sed nec unus est forsitan inter ipsos, qui credat hæc omnia esse artis humanæ opera. Quamvis igitur quædam miracula non sine aliquantulo negotio ab operibus naturalibus distinguerentur (quod tamen absit ut dicamus de miraculis quibus religio mosaica et christiana innititur), saltem de iis omnibus quæ in Pentateucho et Evangelio referuntur, nullus potest esse difficultati locus, cum ad eò frequentia ac splendida fuerint, ut nemo sit qui statim extraordinarium Dei interventum potentiamque divinam in hisce stupendis effectibus non agnoscat, et cum luce meridianâ clarius sit opera hæc vires ac artes humanas longè superare.

RESP. 2° N. MIN. ad cujus probationem N. MAJ. Nam, ut vidimus, miraculum est opus sensibile, stupendum, contrarium cursui naturæ consueto, seu legibus naturæ uniformibus ac constantibus. Ergo erit miraculum, quando erit effectus cursui naturæ consueto, seu legibus uniformibus ac constantibus quibus orbis regitur, oppositus. Jam verò, ut cognoscamus an opus aliquod contrarium sit consuetis naturæ legibus, id est, an sit illarum legum suspensio, necesse non est ut omnes naturæ leges cognoscamus.

Nam quis non cognoscat resurrectionem Lazari, v. g. esse effectum contrarium huic legi naturæ constanti

et uniformi? *Cadaver jam fœtens et à quatuor diebus sepultum non resurgit.* Quis non noverit primoque intuitu non perspexerit hoc opus esse exceptionem, interruptionem legis universalis, consuetæ, constantis et uniformis, juxta quam cadavera jam fœtencia et à quatuor diebus sepulta non resurgunt? Quis non intellexerit illud opus omni arte humanâ esse superius? Quæ de resurrectione Lazari proferimus, de innumeris aliis dici posunt, v. g. de miraculis Moïsis in Pentateucho, et aliis miraculis Christi in Evangelio relatis.

Itaque, ut asseratur aliquem effectum esse miraculum, seu cursui naturæ consueto oppositum, non requiritur ut omnes naturæ leges à Deo institutas cognoscamus, sed sufficit ut quasdam cognoscamus; si enim quasdam cognoscamus, ergo asserere possumus tale opus esse illis contrarium, esse illarum exceptionem, vel non. Quin imò, si modò cognoscatur una lex naturæ consueta, cognosci potest tale opus esse illi contrarium: sic ut asseramus cogitationem non posse esse materiæ proprietatem, necesse non est ut cognoscamus omnes materiæ proprietates, sed sufficit ut pernoscamus quasdam materiæ proprietates quibuscumque cogitatio sociari non possit.

His positis, evanescit sophisma quod perpetuò nobis objiciunt Deistæ. Ut tamen plenius dissolvatur argumentum hoc quod est in ore omnium Deistarum, hic afferemus regulas quibus secerni possint miracula ab effectibus stupendis quos aliquandò viri arte et industriâ periti produciunt.

Prima regula. Ut aliquod opus censeatur miraculum

et vim habeat probandi, oportet ut qui eo utitur ad probandam suam doctrinam, illud præviderit et annuntiaverit tamquàm divinum et veritatis signum. Si enim illud phænomenon nec ab illo prævisum fuerit, nec annuntiatum ut veritatis signum, potest esse stupendum, sic non rarò mirabilia in cœlis et in terra conspiciuntur; sed non erit miraculum ex quo probari possit alicujus doctrinæ veritas. Hinc terræ tremor non est miraculum, si non prænuntietur; si autem, nullo naturali signo indicatus, prævideatur in multis locis futurus, si singulares ejus circumstantiæ et effectus quibus eventus respondeat, describantur; si ut signum veritatis annuntietur, tunc ut miraculum haberi debet. Addimus opus istud debere annuntiari ut opus divinum; si enim tantùm annuntietur ut naturæ arcanum, eo ipso concludendum est illud non esse miraculum. Fieri enim potest ut impostor naturæ arcana tanquàm miracula jactet. At fieri non potest ut propheta, divinusque præco se divinum opus efficere ignoret, aut inficietur.

Jam antea dictum est opera in gratiam doctrinæ absurde, vel quæ adversetur religioni à Deo revelatæ, aut non esse vera miracula, aut saltem non esse miracula divina; idque per se patet, cum Deus nec possit sibi contradicere, neque in confirmationem doctrinæ absurde edere miracula.

Secunda regula. Opera stupenda quæ artis humanæ sunt effectus, vulgò, rebus attentè perpensis, naturalia cognoscuntur. Equidem causæ eorum ignorantur, nec assignantur; sed legibus naturæ universalibus clarè

cognitis non adversantur, cursui conspecto non opponuntur. Judicant quicumque non fuerint hebetes et inconsulti, illos effectus habere causas mechanicas, etsi non cognoscantur. Arcana naturæ, si plebi sint abdita, peritis et doctis sunt aperta; si historiæ et doctorum experimenta consulantur, alia similia reperiuntur; si uno tempore ignorentur, altero innotescunt. È contrario verum miraculum, rebus attentè examinatis, semper ut miraculum habetur; non tantùm ipsius causa ignoratur et non potest assignari, sed ordinì consueto contrarium clarè apprehenditur; à doctis et indoctis, omnibusque temporibus, miraculum æstimatur.

Tertia regula ad quam maximè attendendum est. Miraculum fit subitò, solà voluntate, sine præparatione, sine machinis, sine medicamentis. Verùm si opus efficiatur gradatim, si ope machinarum, si auxilio remediorum, uno verbo, si non voluntatis efficacità, gravis suspiciò est opus non esse divinum.

Quarta. Si innumera sint prodigia, efficacius probatur ea esse divina, non verò artis et virium humanarum opus. Enim verò, tunc fraus difficilior est. Etsi enim vir callidus et arte fallendi peritus in uno posset spectatoribus fucum facere, in multis tandem fraudes nudarentur et ponerentur in aperto. Quamvis igitur unum miraculum in se sufficiat ut probetur religionem esse divinam, evidens est tamen opera stupenda et prodigia, si multa sint; ad probandum esse efficaciora, vividiusque commovere animos.

Quinta. Si prodigiorum effector qui adsciscit sibi divini præconis nomen, ab aliis prophetis antiquioribus

prænuntiatur, si sublimia; eximia doceat, licet à nemine didicerit, si vità sit sanctus, studio gloriæ Dei accensus, etc. tunc manifestum est ipsum esse à Deo missum.

Jam verò licet hæc omnia non requirantur, ut judicetur opus esse divinum, tamen quisquis attentus fuerit, facile apprehendet hos omnes characteres Moisis et Christi miraculis competere. Hoc cum perspicuè verum sit, nihil attinet probari, idque brevitatì causà fusiùs non prosequemur.

His omnibus addo Deum posse miracula patrare, ut probavimus, et ut expressè fatetur Civis Genevensis in lib. cui titulus, *Lettres écrites de la Montagne*. Jam verò absurdum est dicere Deum posse miracula patrare, et tamen non posse hæc manifestare, in lucem producere ut sua; ipsum non posse hominibus media et notas suppeditare, quibus ab effectibus naturalibus secernantur. Ergo immeritò asseritur miracula divina nunquam posse ab operibus naturalibus secerni.

Cæterùm, notabimus Moisis et Christi miracula toto cælo distare ab iis operibus stupendis quæ cum effectibus naturalibus quamdam similitudinem haberent, et ita esse insignia, ita splendida, ut ipsi examini nullus loens esse possit. Nonne, v. g. mente captus haberetur, qui escam populo integro sufficientem per quadraginta annos è cælo demitti, mortuos jam fetentes et triduo sepultos ad vitam revocari arte humanà potuisse assereret?

Obj. 5°. Cum eodem Cive Genevensi. Hæc probatio

non valet, quam Christus ipse adhibere recusavit: atqui Christus ipse sua miracula in confirmationem suæ missionis asserere noluit. Nam, 1° Joan. 2, v. 11, legitur: *Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilee*: atqui tamen, suam doctrinam antea jam prædicaverat; ergo non credebatur miracula esse necessaria ad confirmandam suam doctrinam, et ut fidem sibi conciliaret.

2°. Matth. 12, v. 59, judæis quærentibus signum sic respondet: *Generatio mala et adultera signum quærit, et signum non dabitur ei nisi signum Jonæ prophete*, id est, inquit Civis Genevensis, signum non dabitur ei nisi prædicatio prænitentiæ. Ergo Christus sua miracula non dedit in signum suæ missionis.

3°. Joan. 4, v. 48, judæos sic alloquitur: *Nisi signa et prodigia videritis, non creditis*. Jam verò non sic loqueretur qui missionem suam miraculis vellet comprobare.

4°. Joan. 6, v. 50, judæi sic Christum alloquuntur: *Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est, panem de caelo dedit eis manducare*. Atqui judæi sanè Christum sic non fuissent allocuti, si ipse attulisset miracula in probationem suæ doctrinæ.

5°. Pluries Christus jussit ut ii quos sanabat curationes suas non promulgarent; ergo nolebat miracula in confirmationem suæ missionis adducere.

6°. Joan. 12, v. 48, Christus sic loquitur: *Qui spernit me et non accipit verba mea, habet qui*

judicet eum; sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. Ergo verbum Dei, non miracula, incredulos judicabit; ergo, etc.

7°. Marc. 6, v. 5. *Et non poterat ibi (in patria sua) virtutem ullam facere propter incredulitatem eorum*. Atqui, si Christi propositum fuisset suam missionem miraculis probare, nedum à miraculis patrandis propter incredulitatem adstantium abstinuisset, potius propter illam incredulitatem nova peragere debuisset. Ergo, etc.

Præterea, consueverat Christus fidem expostulare, antequàm miraculum ederet: sic, v. g. dicitur, *fides tua te salvum fecit*. Ergo non dabat miracula in probationem fidei.

R. Civem Genevensem contra ipsam evidentiam pugnare, et certò esse malæ fidei, cum asserit Christum in animo non habuisse suam missionem et doctrinam miraculis confirmare. Res enim innumeris Evangelii testibus evidenter probari potest. Quosdam seligemus, 1°. Christus judæos incredulos miraculo sic revincit, Matth. 9, v. 6. *Ut autem scialis quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata, tunc ait paralytico: surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam*. Ergo, etc.

2°. Luce 7, v. 20, discipuli Joannis Christum sic alloquuntur: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curavit à languoribus et plagis et spiritibus malis, et cæcis multis donavit visum, et respondens dixit illis: cunctes renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis*

quia cæci vident, claudi ambulant, etc. Ergo Christus miracula sua profert in testimonium suæ missionis.

5°. Joan. 10, v. 24, judæi sic Christum alloquuntur: *Si tu es Christus, die novis palàm.* Respondit eis Jesus: *Loquor vobis et non creditis. Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.*

4°. Joan. 11, v. 41, Christus Lazarum è mortuis mox excitaturus, patrem sic alloquitur: *Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, voce magnâ clamavit: Lazare, veni foras, etc.*

Igitur evidentissimum est Christum sua miracula in probationem suæ missionis adduxisse, nec ea Scripturæ testimonia quæ objicit Civis Genevensis, eum præ se ferunt sensum quem simulat. Ad singulos illos textus responsio facilis est.

R. Ad primum. 4°. N. MAJ. Etsi enim miraculum quod Christus in Cana Galilææ edidit, sit primum ex illis quæ ipse et propriâ voluntate patravit, attamen antea jam multa miracula à Deo facta fuerant, quæ Christi prædicationem antecesserant, et quæ divinam esse Christi missionem pervincebant, v. g. ipsius natiuitas ab angelis prænuntiata, stella miraculosa, cælum apertum cum fuit baptisatus, Spiritus Sancti descensus in specie columbæ, vox è cælo audita.

2°. Negari potest minor. Nam incertum est an Christus antè miraculum in Cana Galilææ peractum

apud populum concionatus fuerit. Reipsâ anno suæ ætatis duodecimo, doctores in templo interrogavit, ipsisque suis responsis admirationi fuit; sed illud differt à ministerio publico. Apud judæos non erat licitum ante triginta annos ad populum de rebus divinis dicere, hancque legem Christus probabilius servavit.

5°. Ipse textus qui nobis objicitur, adversarios confutat. Nam post verba quæ objiciuntur, statim additur: *Et manifestavit gloriam suam*, id est, filii Dei dignitatem, seu missionem suam, *et crediderunt in eum discipuli ejus.* Ergo per miraculum quod in Cana Galilææ patravit, suam missionem confirmavit, illudque miraculum causa fuit cur crederent ipsius discipuli; ergo miraculis Christus suam missionem confirmavit.

R. Ad secundum. Christus, cum hæc dixit, jamjam innumera signa fecerat quorum testes fuerant judæi, et quibus obstiterant. Christus ibi increpat scribas et pharisæos qui dicebant ipsum nomine Beelzebuth eji cere dæmonia. Sciebat ipsos novo miraculo fidem esse abrogaturos. Ideò novum signum cordibus induratis inutile et indebitum tunc denegat. Jam verò exinde minime confici potest Christum noluisse suam missionem miraculis comprobare.

Præterea, ille textus nobis favet. Nam legitur: *Signum non dabitur ei nisi signum Jonæ prophete.* Ergo Christus signum Jonæ prophete assert in confirmationem suæ missionis; ergo si illud signum Jonæ prophete quod Christus judæis offert, sit grande miraculum, sanè Christus suam missionem miraculis confirmare intendit; atqui signum Jonæ, de quo loquitur

Christus, est grande miraculum, est nempe ipsa Christi resurrectio, non verò prædicatio pœnitentiæ, ut vult Civis Genevensis. Etenim, prædicatio pœnitentiæ non est signum seu miraculum. Aliundè, versiculus sequens apertè indicat Christum locutum esse de sua resurrectione. Nam sic Christus persequitur: *sicut enim fuit Jonas in ventre celi tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus*; ex quo nempe egredietur, sicut Jonas egressus est è ventre celi, uti necessariò suppleendum est; aliòquin Christi sermo nihil significaret. Insuper, dicere filium hominis futurum esse tribus diebus in corde terræ, prænuntiare est ipsius resurrectionem; si enim non surrexisset, non fuisset tantum tribus diebus et tribus noctibus in corde terræ, nec Christus illud dixisset; ergo per signum Jonæ Christus intelligit suam resurrectionem, hocque miraculum judæis offert, quia est omnium maximum, et præ cæteris splendidum. Ergo, etc.

Sed, inquires, quomodò Christus dicere potuit nullum judæis signum dandum esse, nisi signum resurrectionis, cum tot alia habuerint?

R. 1º. Hunc textum sic posse intelligi: signum non dabitur eis, nempe de cælo, prout petunt; sed signum de terra ad umbratum per signum Jonæ. Nam particula, *nisi*, quæ hic difficultatem facessit, non est semper exceptiva, non semper exceptionem cujuscumque alterius denotat, sed est aliquandò aversativa, et significat, *sed*, v. g. ad Gal. 2, v. 46; quibus positus evanescit difficultas.

R. 2º. Cum Maldonato, post S. Hilarium, verisimiliter hunc esse illius textus sensum: signum non dabitur eis quale petunt ut credant, sed quale non petunt ut condemnentur. Signum autem seu argumentum quo condemnabuntur, est in eo quòd, dum ninivite et barbari ad unum Jonæ verbum crediderunt, ipsi tot auditis hortationibus, visisque miraculis Christi qui, postquam jacuerit tribus diebus et noctibus in corde terræ, ex eo egredietur sicut Jonas ex ventre celi, non modò non crediderint, sed eum dæmonio teneri dixerint. Hæc responsio probatur, 1º. ex eo quòd durè Christus ibi judæos increpat, *generatio prava et adultera*, quibus verbis videtur ipsis pœnas comminari. 2º. Ex eo quòd infra dicatur, *Viri ninivite surgent in die Judicii*; quæ verba cum nostra interpretatione mirè consonant et videntur illam confirmare.

R. Ad tertium. 1º. Sic intelligi potest ille textus. Christus hic præcisè non increpat Regulum qui miraculum postulat, sed judæos corde obduratos sic redarguit: nonne sufficiunt miracula quæ coram oculis vestris jamjam à me peracta sunt? Ut quid ad credendum nova semper prodigia petitis? Ut quid signa de cælo postulatis, cum tot et tanta de terra à me peracta sint? Christus igitur judæos sic alloquitur, quòd merà curiositate et cum imperio nova semper signa postulant, non verò quòd suam missionem, dum viveret terris, per miracula comprobare denegaverit.

2º. Cum Maldonato sic intelligi potest ille textus. Christus ibi nec judæos nec Regulum increpat; sed hæc

est verborum quæ ab illo proferuntur significatio : vos judæi non crederetis, nisi miracula facerem ; sanabo igitur puerum, non propter preces Reguli, sed ut multi, viso miraculo, credant. Hæc interpretatio consentanea est multis codicibus latinis et omnibus græcis in quibus legitur : *nisi signa videritis, non credetis.*

R. Ad quartum. 4° Fatemur judæos ineptè et stultè à Christo signum petere ut credant, quippè qui multa jam viderant et pridie testes fuerant miraculi quo Christus panes et pisces multiplicaverat. Sanè nostrum non est eorum causam defendere, eosque omni culpâ purgare.

2°. Dici potest judæos non petere hic præcisè signum qualecumque, siquidem pridie maximum viderant ; verùm videntur signum postulare de cælo, videntur petere ut Christus renovet miraculum Moïsi, quo effecerat vir divinâ potestate insignitus in manna de cælo descenderet ; affirmant Moïsi credituros esse, si talia ageret. Jam verò judæi potuerunt, licet inconsideratè, tale signum petere, quanquàm Christus multa alia miracula ad probandam suam missionem coram ipsis patravisset.

5°. Nimis probat id quod objicitur. Ex eo enim consequeretur Christum tunc miraculum nullum perpetrasse : quod à vero manifestè alienum est, nec ab ipso Cive Genevensi admittitur, qui in suis scriptis confitetur Christum multa peregisse miracula, sed ut beneficiæ signa præberet, non verò ut suam missionem confirmaret.

R. Ad quintum. Christus nec ostentationis, nec glo-

riationis causâ, nec ut judæos obstupesceret aut commoveret, sua miracula peragebat ; hinc silentium pluribus commendabat, nempe cùm non intendebat aliquid probare. Fatemur enim Christum omnia sua miracula ad probandum non peregisse, sed multa, ut benignum et beneficium erga homines sese ostenderet. Præterea, potuit Christus iis quos sanabat aliquandò silentium præcipere, ob duritiem et cæcitatem cordis judæorum qui illis miraculis absurdi fuissent. Hæc suâ agendi ratione docuit Christus bona opera non esse sine necessitate, sine causa, et ob inanem gloriam promulganda.

R. Ad sextum. Sermo Christi judicabit eos qui spernunt Christum ; sermo, inquam, Christi confirmatus miraculis et aliis argumentis quibus divina Christi legatio comprobatur. Id patet evidenter ex Joan. cap. 15, v. 24, in quo sic legitur : *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

R. Ad septimum. Potuit Christus suam missionem confirmare miraculis, et tamen pluribus judæis signa quærentibus miracula denegare propter incredulitatem eorum, quia vanâ curiositate hæc postulabant, et quia prævidebat hæc miracula ipsis non esse profutura. Potuit viris curiosis et induratis miracula inutilia recusare. Supervacaneum est monere voces istas, *non poterat ibi virtutem ullam facere*, significare, volebat *ibi virtutem ullam facere*. Contextus series aliam non patitur interpretationem.

R. Ad confirmationem, Christum, cùm jam plura edidisset miracula, et satis superque suam missionem

divinam esse demonstrasset, potuisse exigere initium fidei atque etiam veram fidem ab iis in quorum gratiam signa faciebat. Torquent ingenium Deistæ in excogitandis subtilioribus argutiis; at sanè nihil conficiunt. Christi igitur miracula fuerunt simul charitatis opera, missionis divinæ argumenta, et sæpè fidei in Christum præmia.

Obj. 6°. Animo fingatur astronomus qui defectionem solis totalem præviderit, et ipsam populis qui eclipsim nunquam vidissent, proponat tanquam miraculum à se in confirmationem alicujus doctrinæ peragendum. Sanè, in hac hypothese, impossibile est ut isti populi hunc effectum stupendum et tamen naturalem à miraculo secernant. Ergo stupendi naturæ effectus à miraculis interdum distingui non possunt.

R. 4°. N. HYPOTHESIM. Impossibile enim est ut quidam sint viri cæli ac siderum peritissimi, qui solis defectum in quadam regione futurum prænuntient, numerisque persequantur, nisi hujus sideris deliquium aliquando in hac regione evenerit, ac proinde ab illius climatis incolis visum fuerit. Hujus modi phænomena ubique in terris conspiciuntur, aut si alicubi non conspicerentur (quod fieri non potest), tunc in his regionibus prænuntiari non possent.

2°. N. MIN. Nam eclipsis paulatim crescit, paulatimque decrescit, ac proinde videtur sequi leges naturæ quæ per gradus agit, potius quam miraculi quod subitò et voluntatis efficaciam peragitur. Istis igitur populis legitima esset suspicandi ratio hunc effectum esse naturalem. Hinc saltem debent aliud signum certius ex-

postulare. Cùm autem illi cæli siderumque spectator non possit alia signa, seu miracula peragere, indè certò cognoscetur hunc non esse à Deo missum, nec audiendum.

Obj. 7°. Saltem in sententiâ Huttevillii superius explicata, miracula nullam haberent vim probandi. Nam in hac sententiâ fluunt ex legibus generalibus motuum, sicut alii effectus naturales; ergo nihil stupendi habent; ergo non magis habent vim probandi, quam alia phænomena naturalia; ergo Moises et Christus per ejusmodi opera nullum suæ missionis speciale signum dererunt.

R. 1°. Falsam esse huttevillianam hypotheseim, ut ostensum est, p. 241, etc.

R. 2°. Falsum esse in illa hypothese, omni vi suâ ad probandum destitui miracula. Falsum est, juxta hanc opinionem, miraculis nihil esse stupendi; nec magis ad probandum valere quam omnia phænomena naturalia. Nam, 1°, leges generales ex quibus, juxta Huttevillium, fluunt miracula, ita sunt ignote ut à nullo ente finito, quodcumque sit, prævideri valeant, nisi Deo revelante seu iuspirante. Atqui tamen necesse fuit ut Moises, ut Christus, ut apostoli, etc., opera illa præviderent in hypothese huttevilliana; aliòquin eorum verbis non potuissent aptè et constanter eventus respondere. Cùm Christus, v. g. Lazarum suscitavit, vel sciebat ex seipso vitam Lazaro esse restituendam vel illud sciebat ex Deo vel illud ignorabat. Si illud sciverit ex seipso, ergo non erat homo solùm, sed Deus. Si ex Deo, ergo à Deo missus est, quia ad ejus opera

Deus concurrebat. Si ignoraverit, quomodo ergo leges ignote verbo ipsius tam aptè congruebant, ut promissionem nunquam fefellerit eventus? 2°. Miracula oriuntur à Deo in hypothesi huttevilliana, eo sensu quòd mundi machinam tali modo constituerit et conservet, ut ex legibus incognitis tali tempore in gratiam talis doctrinæ, talis religionis revelatæ, nempe religionis judaicæ et religionis christianæ, ad quam ducebat judaicæ, contigerint ea opera quæ miraculosa apellantur; quæ animos commovent, quia rara sunt, singularia, et disjuncta ab ordine consueto; quæ prævideri non potuerunt à præconibus divinis, nisi Deo revelante seu inspirante. Ergo doctrinæ in quarum gratiam illa prodigia edita sunt, spectandæ sunt ut approbatæ à Deo et ab eo derivatæ, et eorum qui ejusmodi doctrinas annuntiabant nomine Dei, missio spectari debet ut divina. Ergo, licet in vera de miraculis sententia efficacius respectu omnium demonstretur religionis judaicæ, prout olim viguit, aut christianæ divinitas; certò tamen in hypothesi huttevilliana, comprobatur, ac Deistæ refelluntur.

Obj. 8°. Miracula in gratiam religionis gentilium olim facta sunt, ergo non probant divinitatem et veritatem religionis in ejus gratiam peracta sunt.

R. 4°. Ex his clarescere quantum à se dissentiant Deistæ, qui modò miraculorum impossibilitatem nobis objiciunt, modò ea sic frequentia asserunt, ut velint etiam plura in gratiam idolorum cultûs fuisse peracta.

R. 2° DIST. ANT. Et illa miracula, si reverà peracta sint, quod non crediderim, carebant conditionibus ad

probandum requisitis, quæ in miraculis Christi et Moïsis reperiuntur, concedo: et illas condiciones habebant, nego. Itaque miracula populorum qui Deos commentitios colebant, si apud ipsos facta fuerint, 1° fiebant in probationem religionis evidenter absurdæ, nempe in confirmationem idololatriæ. 2° In gratiam religionis quæ magnâ suâ parte omnibus vitiis et cupiditatibus laxabat habenas. 3° Non fiebant in gloriam Dei unius, nec invocato nomine Dei Creatoris. Ergo illa miracula, si facta fuerint, demonibus manifestè adscribenda sunt: id ex perversitate evidenti religionis ethnicorum constat, prout jam antea notavimus. Ergo nihil probant. De miraculis autem Christi et Moïsis nihil simile dici potest, ut supra vidimus. Ergo, etc.

Aliudè, quæ sunt hæc obscura miracula, quæ sunt istæ morborum curationes non sine medicamentis peractæ; si conferantur cum miraculis Christi et Moïsis, quæ soli Domino orbis universi tribui possunt? Nulla igitur inter miracula gentilium, judæorum, christianorumque similitudo.

R. 5° Hæc paganorum prodigia, saltem ferè omnia, atque si forsan exceperis quædam oraculorum responsa quibus aliquid stupendi et vires humanas superantis nobis inesse videtur, et ex quibus nihil contra religionem christianam confici potest, ut infra videbimus; respondeo, inquam, hæc omnia prodigia meras esse fabulas, mera commenta omni probationum genere destituta. Hæc omnia prodigia quæ tantâ fiduciâ à Deistis nobis objiciuntur, ad duplicem classem revocamus cum D. Freret in dissertatione quæ legitur, tom. 6 *des Mé-*

moires de l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres. Alia sunt effectus merè naturales, qui, ut potè rariores et insueti, populis ignaris terrorem injiciebant. Tales sunt, v. g. pluviae sanguineae, lapidum grandines, etc. quae omnia, si ritè perpendantur, effectus merè naturales deprehenduntur. Scimus, v. g. pluvias sanguinis esse aquae guttas cum rubeo pulvere mixtas, etc. alia sunt facta quae causam naturalem habere non possunt. At verò operosum non est ostendere ea esse commentitia. Haec sunt precipua quae nobis objiciunt Deistae.

1° Autor lib. cui titol. *Pensées philosophiques*, objicit quosdam historicos referre Romulum post ingentem tempestatem non amplius à populo et militibus visum fuisse, ipsumque pridè senatori cuidam Julio Proclo in splendore divino apparuisse. Proclus haec populo romano enarravit, ex quo factum est ut in deos à romanis referretur. Nonne haec omnia, concludit praedictus autor, verum exhibent miraculum? At verò sciscitor à Deistis an ipsi similibus commentis credant? Historiam hanc inter aniles fabulas esse reputandam multa demonstrant. Nam, 1° non nisi multis saeculis post eventum scripta est. 2° Innititur traditione valde incertà et quae apud romanos varia erat. 3° Dubium est, an unquam Proclus ea dixerit quae ab ipso dicta fuisse haec historia refert. 4° Etsi haec dixisset, nihil indè consequitur, eum testis fuerit unicus, et eum ipsius totiusque senatus per magni interfuerit haec effingere sive ut placarent populum qui, teste Plutarcho, suspicabatur Romulum à senatoribus fuisse interfectum,

sive ut originem divinam darent urbi Romae quae tunc fundabatur. 5° Ipse Plutarchus in vita Romuli hoc factum ut commentum habet, et ex eo occasionem sumit similes fabellas refellendi. 6° Consuli potest Jacobus Gronovius qui, anno 1684, dissertationem edidit in qua ostendit quaecumque de origine, nativitate, lactatu à Lupa, et raptu miraculoso Romuli narrantur, esse fabulas à graeco Diocle inventas.

2° Inquiunt Deistae: Tacitus, hist. lib. 4, cap. 8. Suetonius in Vespasianum, cap. 8. Autores ferè coetanei referunt Vespasianum, cum Alexandriae esset, visum caeco restituisse, et aegrum, manu admota, sanavisse.

Verum commentitia sunt haec miracula. Nam, 1° Suetonius et Tacitus non fuerunt testes oculati, rem non sciebant nisi famam publicam, quae, potissimum cum agitur de prodigiis; *vires acquirit eundo*. 2° Illi historici inter se non consentiunt. 3° Cum haec facta evenisse scribuntur, nondum Vespasiani electio ab omnibus fuerat approbata; verisimile est igitur aegros fictos imperatori oblatos fuisse, ut ipsorum sanatione auctoritas daretur opinioni plurium huic imperatori adulantium, inter quos Josephus ipse, qui Vespasianum ut liberatorem ab antiquis oraculis promissum praedicabant, atque ut illius principis electio è caelo confirmata videretur, verisimile est, inquam, aulicos haec omnia machinatos fuisse, ut factae electioni pondus adderent. 4° Fraus facilis fuit coram aulicis qui soli hic astabant, et quorum intererat ut populus deciperetur. 5° Fraus eò facilior fuit, quòd tunc Appollonius Tya-

neus, famosus deceptor, Vespasiano addictissimus, Alexandriae degeret. 6° Adeò verum est Vespasianum sibi miraculorum donum non arrogasse, ut, teste Tacito, propositionem sibi factam primò irriserit et aspernatus sit, donec tandem, obsecratione et vocibus adulantium in spem inductus, rem tentavit, cujus successum tunc et utilitatem prævidere incipiebat. 7° Ipsi medici consulti responderunt hos morbos non esse insanabiles, sed remediis posse sanari. Dubium est igitur illud miraculum, nec fidem meretur. 8° Suetonius et Tacitus quidem hæc referunt, quia plures illa testabantur; sed historici tunc temporis movent se ea omnia non credere prodigia quæ referunt. *Equidem plura transcribo quam credo. Nam nec affirmare sustineo de quibus dubito, nec subducere quæ accepi,* ait Livius, decad. 4. lib. 1. Ita Quintus-Curtius, lib. 9. Valerius Maximus, lib. 4, cap. 8. Idem fatentur Polybius, Plutarchus. Quidni igitur idem de Tacito et Suetonio diceretur?

His addo miracula hæc non fuisse peracta in gratiam alicujus doctrinae vel erroris; ergo ex his non conficitur miracula facta fuisse in gratiam religionis falsæ, qualis erat idolorum cultus: consequenter nihil exinde contra nos inferri potest. Ad summum consequeretur Deum per hæc miracula Vespasiani electionem approbasse, non verò miracula fieri posse in gratiam religionis falsæ et absurdæ.

5° Addunt Deistæ: Spartianus in vita Adriani, cap. 5. refert Adrianum cæco visum et febricitanti sanitatem restituisse.

Verùm Spartianus ipse monet autorem, ex quo hæc facta deprompsit, illa jocando enarrasse. Ergo, etc.

4° Rursum, inquit Deistæ et potissimum Bodinus, colloq. Heptaploatum, lib. 6. Apollonius Tyaneus non minùs splendida edidit miracula quàm ea quæ in Evangelio referuntur; v. g. in oratione Ephesi habitâ, mortem Domitiani, eâ horâ quâ contigit, testatus est; Romæ puellam mortuam excitavit; in aëra rapiabatur; ægrotationes curabat; avium loquelam intelligebat, ut refert Philostratus hujus percelebris philosophi historicus.

R. Omnia Apollonii prodigia inter aniles fabulas esse annumeranda, et mirum esse Deistas hæc Christi miraculis opponere. 4° Apollonius quatuor annis antè Christum natus est, et primo Ecclesiæ sæculo vixit; Philostratus verò, qui solus hæc prodigia narrat, anno circiter æræ vulgaris ducentesimo vivebat, non fuit igitur coætaneus, nec suam historiam scripsit nisi centum suprâ viginti et ampliùs post eventum annis. Jam verò, facta tam stupenda quæ referuntur ab unico historico, qui tot annis ab eventu distabat, fidem non merentur. 2° Philostratus ille testatur equidem se hæc scribere fretum auctoritate maximi Aegiensis, Moragenis, et præsertim Damisii qui fuerat Apollonii fidelis discipulus, quique de Apollonii vitâ memoriales libros scripserat, in manibus Juliæ imperatriciis depositos, deinceps ad se transmissos. Verùm nihil conficiunt ii memoriales libri per centum et ampliùs annos reconditi, à nemine cogniti. Quis scire potest an verax fuerit ille Damisius? Quod ad Moragenem attinet, ipse

Philostratus illius auctoritatem nihil facit. Maximus Aegiensis de Appollonio nihil ferè scripserat. Aliundè, quis certò scire potest Philostratum illis nihil de suo addidisse, et Damisium reverà hæc scripsisse? Uno verbo cùm non exsint illi memoriales libri, sola superest Philostrati auctoritas. Jam verò scriptor unus, aliundè suspectus, qui duobus circiter sæculis post eventum scripsit, non sufficit ut fidem factis tam mirabilibus conciliet. Philostratus ille videtur hanc historiam confinxisse, ut Christi miraculorum auctoritatem minueret; fuit ille christianorum inimicus, in propria causa loquitur; igitur nullà fide dignus est. 4º Philostratus hæc scripsit, rogante imperatrice Juliã, quæ ipsi prædictos memoriales libros tradiderat. Julia autem mirabilia amabat. Verisimile est igitur Philostratum hanc historiam rebus stupendis ac mirabilibus ornasse, ut imperatrici placeret, atque ut suos lectores recrearet. 5º Philostratus ille vir erat credulus, somnia Pythagoricorum et Theurgie arcana admittebat. Quin imò, teste Eusebio contra Hieroclem, asserit apud indorum Brachmanas ventos et tonitrua in doliis inclusa esse. Scribit indos, si velint fieri invisibiles; Brachmanas extrà terram et in aère suspensos manere, quandiu volunt, et alias similes ineptias. Porrò, quam fidem meretur iste vir credulitate puer? 6º Porphyrius ipse qui Apollonium christianis objicit, tamen ipsum ut magistrum non agnovit; igitur fidem ipsius miraculis non adhibebat. Præterea, discipulos post se non habuit Apollonius; sectatores reliquit nullos: atqui tamen, si hæc omnia veridica essent, sectatores habuisset, disci-

pulos post se reliquisset, nisi dicatur ipsum nihil docuisse et nullam doctrinam suis miraculis probavisse. In qua hypothesi, hæc miracula non facta fuissent in confirmationem erroris; consequenter causæ rostræ non officiant. 7º Ipse Philostratus præcipuum Apollonii miraculum in dubium adducit; nempe dubitare videtur an puella quam in lucem fecisse reducem legitur Apollonius, verè fuerit mortua; sic enim de hoc facto loquitur: *puellam excitavit ex hac morte quam videbatur oppetiisse*; et postea innuit forsitan hanc gravi lethargo pressam fuisse, ipsi remansisse vitæ scintillam, et pluviam dulcem quæ tunc diffluebat, motum fortassis corpori lethargico restituisse. Reverà, si illud miraculum verum fuisset, sanè tota urbs Roma rem non siluisset, et verisimiliter factum illud per alios historicos relatum esset. Attamen solus de hoc miraculo mentionem habet. 8º Verisimile est Apollonium, qui quinque annis in templo Esculapii commoratus fuerat, qui varias regiones perlustraverat, philosophos et sophistas innumeros inviserat, multa arcana habuisse, et arte ac industriã stupenda quædam operatum fuisse, quæ à populo et à Philostrato exornata fuerunt et amplificata multum. 9º Ipse sibi discrepat Philostratus; vult enim Apollonium fuisse hominem divinum et omnia per se cognovisse; attamen nominat varios magistros à quibus scientias didicerat; scribit ipsum in itineribus habuisse interpretes, dum tamen intelligebat omnium loquelam, etiam avium.

Cæterum, hanc Apollonii Tyanci historiam confutatur Eusebius in Hieroclem, cujus opus à præside Cou-

sin in idioma gallicum translatum est; Ilucius demonstr. Evang. prop. 9, cap. 447. Tillemontius, *Histoire des Empereurs*; Dupin, *Dissertation sur les miracles d'Apollonius*, et alii quos consulere est.

Ite non loquimur de prodigiis et sanationibus Aristeae, Cleomedis, Aesculapii, et quibusdam aliis, quae ab omnibus inter fabulas computantur, vel ope medicamentorum efficiantur.

Igitur haec omnia prodigia quae nobis opponunt Deistae, commenta sunt, nec comparari queunt cum judaeorum et christianorum miraculis, quae, ut infra videbimus, innumeris et invictis testimoniis nituntur, quae etiam ab iis quorum intererat haec negare, admissa fuerunt, quaeque non minus certa sunt quam facta historica ab omnibus admissa, qualis v. g. existentia et gesta Caesaris.

Insr. Saltem Mahumet et plures haeretici miracula patrarunt in gratiam erroris; ergo miracula nihil probant.

R. 4° Ad Mahumetem. Infra ostendemus, ubi de religione mahumetana, religionem hanc miraculis non esse firmatam, ipsumque Mahumetem dixisse se non fuisse missum ad miracula patrandam. Aliunde si haec Mahumetis religio miraculis innitatur, quod tamen non admittimus, facile probatur haec miracula non esse divina, sive ex absurdis mahumetanae superstitionis quae cupiditatibus favet, quaeque non nisi foeda, obscena praedicat et promittit; sive ex miraculis Christi anterioribus et splendidioribus, quibus adversa fuissent haec Mahumetis miracula; sive ex eo quod Christus, cum

Ecclesiam stabiliverit perpetuo duraturam, satis eo ipso praemonuit illi semper esse adherendum, nusquam vero aliis prophetis, qui contra eam et contra Christum militarent.

R. Ad haereticos. Vel commentitia sunt miracula quae ipsis tribuuntur; (vixque proferri possunt quae certis argumentis comprobentur) vel fuerunt facta in confirmationem Dei unius et dogmatum in quibus cum catholicis consentiebant, et tunc nulla est difficultas, siquidem errorem non confirmarunt; vel facta fuerunt in confirmationem doctrinae haereticae et catholicis dogmatibus opposita, tuncque eo ipso diabolica demonstrantur, siquidem pugnant tum contra auctoritatem Ecclesiae quam Christus instituit supremum controversiarum fidei iudicem, et cui infallibilitatis donum pollicitus est, tum contra omnia miracula ipsius Christi, qui promisit se semper futurum esse cum Ecclesia, igitur in hac ultima circumstantia medium est detegendi erroris. Ergo haereticorum miracula neminem attentum decipere possunt.

Obj. 9°. Deuteron. 15. v. g. Moyses praemonet non esse credendum prophetae, etiam miracula patranti: *Si surrexerit, inquit, in medio tui propheta aut qui somnium vidisse se dicat, et praedixerit signum atque portentum, et venerit quod locutus est et dixerit tibi, eamus et sequamur deos alienos..... non audies verba prophetae illius;* ergo miracula Christi, etsi vera essent, non probant ipsum fuisse a Deo missum.

R. 4°. Mirum esse Deistas, qui nec Moysi, nec Christo

credunt, nobis Christi et Moïsis verba objicere.

R. 2°. Illum textum cum multis sic posse intelligi. *Etiā si surrexerit (per impossibile) in medio tui prophetae... et dixerit tibi, camus, sequamur deos alienos.... non audies verba illius.* Si vos à cultu Dei avocet, ipsum fugite ut seductorem. Sic S. Paulus ad gal. 4. dicit : *Licet angelus de caelo evangeliset vobis, praterquam quod evangelisavimus vobis, anathema sit.* Hæc dicit apostolus ut galatæ legi evangelicæ firmiores stent, et licet impossibile sit ut angelus de caelo aliter evangeliset quam apostolus.

R. 2°. Dist. Moïses præmonet prophetam, etiam miracula patrantem, non esse audiendum, cum religionem annuntiaverit legi mosaicæ in ipsa essentia adversam, et cum populum ad sequendos deos alienos hortatus fuerit, concedo : non esse audiendum talem prophetam, cum unice caeremoniarum legalium abrogationem, et cæteròquin doctrinam legi mosaicæ in rebus moralibus consonam, uniusque Dei cultum annuntiabit, nego. Manifestum est Moïsen non posse monere audiendum non esse prophetam miracula patrantem, qui unius Dei cultum et religionem legi mosaicæ in rebus moralibus et per se necessariis consentaneam, quique unice caeremoniarum legalium abrogationem annuntiat. Nam reverà, caeremoniales leges post quoddam temporis intervallum abrogandæ erant, novumque fœdus ineundum erat, ut constat ex Jerem. cap. 51. et fusiùs deinceps ostendemus. Jam verò necessum erat ut qui illam abrogationem annuntiaturus erat, suam missionem miraculis vel prophetiis com-

probaret; ergo Moïses non potuit monere prophetam annuntiantem caeremoniarum legalium abrogationem, et suam missionem miraculis confirmantem non esse audiendum. Reapse, in textu objecto Moïses loquitur unice de propheta dicente, *eamus et sequamur deos alienos.* Prohibet igitur solummodò ne audiatur propheta ad cultum deorum invitans; non vetat autem audire prophetam caeremoniarum legalium abrogationem prædicantem. Jam verò Christus idololatriam nedum annuntiet, prorsus evertit; unius Dei cultum, religionem legi mosaicæ, quam frequenter laudat, in moralibus et necessariis consonam prædicavit, suam missionem, ut oportebat, miraculis confirmavit. Ergo audiendus est, nec Moïses significat nullam ei fidem esse concedendam.

Obj. 4° Synagoga apud judæos, sicut Ecclesia apud christianos, erat omnis erroris expers. Ipsius infallibilitas à Christo ipso agnoscitur, cum dixerit Matth. 25. *Super cathedram Moïsis sederunt scribæ et pharisæi. Omnia ergo quæcumque vobis dixerint, facite.* Atqui Synagoga miraculis Christi non credidit, ea nomine Beelzebuth esse facta pronuntiavit; ergo miracula Christi, etsi verè peracta sint, ipsum fuisse à Deo missum minimè demonstrant.

R. Synagoga apud judæos erat infallibilis usque ad novum fœdus ineundum, usque ad Messie tempora; esto : dico esto, quia non omnes Synagogam infallibilem fuisse concedunt : erat infallibilis in perpetuum, nego. Itaque fœdus judæorum non erat perpetuò duraturum : novum fœdus ineundum erat, ut modò an-

notavi et fusè in decursu probabitur; Synagoga tempore adventus Messiae defectura erat, ut vaticinati sunt prophetae; Messiam erat negatura, juxta hoc Danielis oraculum de Messia loquentis, cap. 9. *Populus ejus eum negaturus est*. Igitur si infallibilitas ministerio aaronico, seu Synagoga concessa fuerit, ad summum usque ad abrogationem veteris legis, usque ad novum foedus, et usque ad tempora Messiae. Ergo auctoritas Synagogae non poterat esse sufficiens ad rejiciendum Messiam, cujus muneris erat legalia legis mosaicae praecipua abrogare, et novam legem instituere. Ergo Synagoga nec poterat esse judex miraculorum Messiae, nec controversiae quae nata est eam inter et Christum, qui sese declaravit à Deo missum, ut novum foedus institueret, vetusque irritum faceret; ergo illa controversia unice ex prophetiis, miraculis, et characteribus qui Messiae competere debebant, dijudicanda erat; ergo ut judicetur an Christus sit Messias, an sit à Deo missus ad novum foedus à prophetis praenuntiatum institutum, unice ad ipsius miracula et Messiae characteres attendendum est. Ipsius missio ut incerta habenda fuit, donec divina certò demonstraretur; at verò ipsius legatio miraculis et aliis Messiae characteribus simul primum divina comprobata est; fides igitur ipsi deneganda non fuit, quidquid à Synagoga pronuntiatum fuerit.

Ad textum Christi, DIST. *quaeumque dixerint vobis, facite*, quandiù non constiterit ea esse aperte contraria legi et Moysi cujus cathedram occupant, concedo; aliter, nego. Sic apostolus; epist. ad Coloss. c. 5. ju-

bet ut filii obediant parentibus *per omnia*. Notum est tamen, magis Deo quam hominibus obediendum esse, si parentes Deo contraria praecipiant.

Ceterum, constat Christum non significare in omnibus omnino circumstantiis, et sine ulla exceptione, credendum esse scribis et pharisaeis qui tunc Synagogam constituebant; siquidem saepe ipsorum falsas doctrinas coarguit. *Cavete*, inquit Matth. 16. *à fermento Pharisaeorum*, id est, ab eorum doctrina privata, et contraria Moysi aut legi. Cum itaque Christus miracula edidisset, quae, ex Moise et prophetarum oraculis à Messia edenda erant igitur judei eum condemnantes, contra legem et Moysen docuerunt. Ergo ipsis tunc fides adhibenda non fuit.

Praeterea, hocce testimonium difficultatem facessere non potest, nisi quia Christus ibi praecipisset ut in omnibus et sine ulla exceptione crederetur pharisaeis, et quia ibi significaret Synagogam esse infallibilem in omnibus circumstantiis et sine ulla restrictione: atqui repugnat Christum illud docuisse, aliòquin locutus fuisset contra seipsum, docuisset Synagogam, etiam eum condemnanti, credendum esse; quod idem est ac si docuisset sibi ipsi credendum non esse: quod dictum tam absurdum est ut nihil magis; ergo, etc.

Obj. Denique. S. August. tract. 15. in Joan. probationem ex miraculis petitam pro veritate doctrinae à Donatistis allatam repudiat, et Donatistas, semotis miraculis, ad Scripturas provocat. Ergo non valet argumentum ex miraculis depromptum.

R. 1° S. Doctor rejicit miracula quae in causam suam

jaclitabant Donatistæ, ut dabia, ut commenta. *Nemo, inquit, vobis fabulas vendat.* At verò, non exindè sequitur S. Augustinum miraculis Christi et apostolorum vim probandi detraxisse. 2°. Rejeit probationem quam Donatistæ, ex miraculis petebant, quia prodigia quæ venditabant Donatistæ, etsi non fuissent commentitia, fiebant extrà et adversùs Ecclesiam, consequenter miraculis Christi qui Ecclesiam constituit, abversabantur. Porrò ejusmodi miracula reapse nihil faciunt. At quid indè contra miracula Christi? 3°. Non præcisè S. Doctor controversiam de vera Ecclesia ex miraculis dirimi non posse affirmat; sed miracula seponit ex utraque parte, ut prolixas disquisitiones de miraculis Donatistorum devitet, et quia brevius in hac disputatione argumentum habebat ex Scripturis petitum. Porrò ex his non sequitur S. Augustinum probationem ex miraculis Christi depromptam rejecisse, ut evidens est; constatque ex aliis S. Doctoris operibus in quibus hoc argumento frequentissimè usus est.

COROLLARIUM.

Ex his sequitur miracula qualia sunt ea quæ in Pentateucho et Evangelio narrantur, per se sola et seorsim à prophetiis accepta, habere vim probandæ religionis in cujus gratiam peracta sunt. Sunt enim ipsum sigillum Dei, quo testatur hanc doctrinam esse veram; sigillum autem divinum doctrinæ falsæ apponi non potest. Insuper, quæcumque diximus, ut evinceremus miracula habere vim probandi, à prophetiis non pen-

dent de quibus nihil omninò dictum est. Hinc in thesi abbatis de Prades à Sacra Facultate Parisiensi condemnata est hæc propositio: *Omnes morborum curationes à Christo peractæ, si seorsim sumantur à prophetiis quæ in eas aliquid divini refundunt, æquivoca sunt miracula; quia earum haberent vultum in aliquibus curationes ab Æsculapio factæ.* Quam doctrinam autor arguitur ad verbum ferè hausisse è libris Deistarum hodiernorum, et potissimùm ex lib. cui tit. *Pensées philosophiques.*

His addimus eos qui christiano nomine gloriantur, non posse hanc sententiam defendere, siquidem expressè Scripturis adversatur: nam Christus, ut jam sæpè diximus, sua opera et miracula contrà judæos frequenter advocat sine ullo additamento, sine prophetiarum mentione ullà: *Si mihi non vultis credere, inquit, operibus credite.* Et alibi: *Vae tibi Corozain, etc. quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, in cinere et cilicio pœnitentiam egissent.*

Neque dicant miracula divina à diabolicis non posse distingui nisi per prophetias. Nam etiam, in hypothesi in qua dæmones possent patrare miracula, constat esse notas quibus opus divinum à diabolico secernatur, ut suprà diximus.

Quæres an religio miraculis confirmata, sit metaphysicè certa, id est, nullo modo possit esse falsa. Loquimur de religione firmata miraculis, qualia sunt ea quæ in Pentateucho et Evangelio leguntur.

Antequàm respondeam, notandum est certitudinem

metaphysicam illam esse, quæ fundatur essentiis rerum, quæque falso subiacere nullo modo potest. Duplex est, alia intrinseca, alia extrinseca. Certitudo metaphysica intrinseca habetur ex evidentia convenientiæ inter attributa rei demonstrandæ, qualis est, v. g. certitudo hujus propositionis, *bis duo dant quatuor*. Extrinseca fundatur in principio evidenter quidem cum re demonstranda connexo, sed ita ut, in alia hypothese, possit non connecti. Sic, v. g. philosophi sentiunt in præsentì ordine existentiam corporum esse metaphysicè certam, quia sensus nobis referunt existentiam corporum, et quia Deus non esset summè verax, si omnes sensus nos deciperent. Illa tamen certitudo pendet ex præsentì hypothese; nulla enim esset, si Deus nobis dedisset medium detegendi erroris. Hinc est tantum extrinseca illa certitudo. His positis.

R. 1º. Religionem firmatam miraculis non esse metaphysicè certam certitudine metaphysicà intrinsecà; siquidem certitudo quam habemus de tali religione, non nascitur ex principiis rei intimis, non nascitur ex evidentia dogmatum quæ in hac religione traduntur.

R. 2º. Illam certitudinem esse metaphysicam extrinsecam. Nam, 1º talis religio ex demonstratis est certa, invictisque momentis innititur; ergo tenemur illam amplecti: atqui, hoc posito, non potest esse falsa; si enim posset esse falsa, teneremur ad falsam religionem amplectendam: atqui, sub Deo summè veraci, summè bono, summè provido, repugnat ut teneamur ad falsam religionem amplectendam; fieri enim non potest ut Deus summè verax et providus constituat nos in his

circumstantiis in quibus teneamur religioni mendaci fidem dare, perversamque morum disciplinam observare; ergo, etc.

2º Deus præcipit ut religioni miraculis confirmatæ adhareamus et credamus: atqui Deus non potest præcipere ut religioni falsæ adhareamus et credamus; ergo, etc.

3º Quare certitudo existentie corporum est metaphysica? Quia, positâ relatione sensuum, naturaliter propensi sumus ad admittendam existentiam corporum, et quia nullum suppeditat Deus medium detegendi erroris: atqui naturaliter propensi sumus ad admittendam religionem firmatam miraculis, qualia sunt ea quibus religio mosaica innititur, adeò ut vir attentus et præjudiciorum expers non posset religioni per hæc miracula confirmatæ denegare consensum, si hæc perspiceret. Aliundè, nullum Deus nobis subministravit medium detegendi erroris, seu talem religionem esse falsam. Ergo talis religio tam metaphysicè certa est, quàm existentia corporum.

4º Si talis religio posset esse falsa, ergo Deus ipse autor miraculi medium instituisset quo prudenter agendo in errorem induceremur; Deus ipse in nobis propensionem inculpississet quâ nos ad errorem conduceret: atqui illud repugnat; ergo, etc.

5º Certitudo religionis miraculis confirmatæ his duabus præmissis nititur: si miracula Pentateuchi et Evangelii errorem confirmarent, Deus ipse errorem præciperet, ipse nos in errorem induceret. Atqui Deus non potest, etc. Ergo, etc. Jam verò duæ illæ præmissæ metaphysicè certæ sunt; ergo, etc.

CAPUT OCTAVUM.

De Prophetia.

Prophetia est *prædictio futuri alicujus eventus, sive liberi, sive necessarii, qui causis naturalibus prævideri non potest.* 1º Dicitur prædictio futuri eventus, ut secernatur à declarationibus eventuum præteritorum, quæ potius sunt revelationes quàm prophetiæ. Equidem impius Satelles, postquam colapho Christum cæcidisset, ait: *Prophetiza nobis, Christe, quis te percussit;* verùm hæc verba non probant prophetiam esse de præteritis, sed solum significant: *revela nobis quis te percussit.* Vox illa prophetia, latinè *prædictio*, significat illam tantum versari circà futura. Omnes homines insuper, nomine prophetiæ intelligunt prædictionem eventus futuri. 2º Dicitur eventus *sive liberi sive necessarii*, quia versari potest non solum circà eventum liberum, sed etiam circà eventum necessarium qui naturaliter prævideri non possit, v. g. circà subitanum terræ motum, urbis subversionem de quâ loquitur Jonas. 3º Dicitur eventus qui *causis naturalibus* prævideri non potest, ut secernatur à cognitionibus humanis.

Hic agitur utrùm religio prophetiis innixa, sit vera et divina; utrùm fides adhibenda sit viro qui sese dicit à Deo missum, quique suam missionem confirmat prophetiis ad eventum perductis; utrùm, uno verbo, religionis judicæ et christianæ divinitas prophetiis demonstrari possit (posito quòd Christus et Moises illarum

revelationum autores, prophetiis suam missionem confirmaverint).

Porro, ut prophetia vim habeat probandi, fatemur quatuor conditiones esse requisitas. 1º. Certò constare debet illam fuisse antè eventum editam. 2º. Illam fuisse adimpletam. 3º. Eventum scientiâ naturali non potuisse prævideri. 4º. Hunc eventum fortuito casu non esse prophetiæ consentaneum.

Jam verò, hic præcisè non inquiritur utrùm Christus et Moises prophetias quatuor hæc characteribus insignitas ediderint. Id quidem certissimum est, et deinceps à nobis demonstrabitur. Attamen in præsentii illud nondum à nobis expenditur. Quæstio est igitur utrùm religio prophetiis quadruplici prædicto characterè donatis confirmata, vera sit atque divina.

PROPOSITIO.

Religio prophetiis firmata quadruplici prædicto characterè insignitis, vera est atque divina; seu, quod idem est, religio mosaica et christiana divina est, si prophetiis confirmetur.

PROB. 4º. Prophetica potestas superat vires humanas, ut constat ex ipsius definitione; est miraculi species, seu potius verum insigne miraculum: atqui, ex dictis, religio miraculis confirmata, si conditionibus requisitis insigniantur, eo ipso vera ac divina demonstratur; ergo, etc.

2º. Si omnis prophetica facultas à Deo sit, sanè re-

ligio prophetis firmata vera est et divina; aliòquin Deus errorem confirmaret: atqui omnis prophetica facultas à Deo est. Illud constat ex consensu populorum unanimi. Nam omnes gentes sua habuerunt oracula, vera vel fallacia, suos vates qui sese à diis inspiratos gloriabantur. Ut quid autem tot homines à diis sibi futura revelari populis persuadere conati sunt? Ut quid populi futura vatibus à diis manifestari crediderunt, nisi quia omnes cognitionem futurorum Deo soli esse propriam, facultatemque propheticam ab illo esse crediderunt! Insuper, omnes antiqui, ipsique philosophi ethnici (philosophos enim philosophis opponere licet) futurorum cognitionem soli Deo tribuunt. *Mortales, juxta orphica carmina, malum venturum noscere non sunt periti.* Ita Hesiodus, Pindarus, Anacreon, Æschilus, Sophocles, Pacuvius, Horatius, Manilius, Statius quorum textus sive græci, sive latini, legi possunt apud Huetium demonstr. Evang. axiom. 4. Constat igitur ex omnium gentium ac philosophorum consensu, futurorum ac præsertim liberorum, seu contingentium prævisionem soli Deo, non hominibus, competere.

5°. Ex consensu Deistarum. Civis Genev. *Emile*, tom. 5, p. 148, fatetur prophetias vim probandi habere, si quatuor prædictis conditionibus insigniantur. Increduli omnes vim prophetiarum infirmant, vel ex eo quòd duntaxat post eventum editæ fuerint, vel ex eo quòd fortuito casu eventus cum prophetia consonet, vel ex eo quòd naturaliter prævideri potuerit, vel ex eo quòd demùm eventus cum illis prædictionibus mi-

nimè concilietur. Nullus verò, quem sciam, affirmavit veram facultatem propheticam à Deo non esse, illamque in prædictis circumstantiis vi probandi esse destitutam.

4°. Ab exordio mundi, neque homines, neque alii spiritus quibus est cum hominibus commercium, futura quæ cognitis causis non contineantur prædixerunt, nisi vel fuerint à Deo missi vel afflati. Ne unum quidem exemplum oppositum subministrabunt Deistæ, qui omnia veterum oracula hominum fraudibus tribuunt. Jam verò verisimile est ac multum probabile id quod nunquam ab hominibus, vel aliis spiritibus qui cum hominibus commercium habent, ab exordio mundi factum est, fieri non posse; igitur præscientia futurorum non est ab hominibus, neque ab aliis spiritibus nobiscum commercium habentibus, sed à Deo solo qui, cum omnia fecerit, omnia novit.

5°. Vel omnis prophetica facultas à Deo solo est, et ab ipso solo hominibus impertitur, vel est insuper ab aliis spiritibus qui cum hominibus commercium habent, v. g. à dæmonibus qui illam hominibus impertire possunt. Ultimùm nunquam dicent Deistæ qui dæmonum existentiam irrident, nec reverà illud in suis scriptis asserunt. Ergo, prophetica facultas à solo Deo est, et ab ipso solo hominibus impertiri potest; ergo religio prophetis firmata divina est. ®

6°. Si dæmones futura cognoscerent et hominibus revelare possent, sanè oraculis paganorum et falsorum numinum sacerdotibus, quibus propagatio idololatriæ cordi erat valdè, hæc futura certò revelassent: atqui

tamen, notum est oraculorum responsa, saltem ferè semper fuisse ambigua, æquivoca, et reddita ab illis qui futura certò non cognoscebant. Illud admittitur præsertim à Deistis qui omnia paganorum oracula sacerdotum fraudibus adscribunt. Illud etiam admittitur ab iis qui daemones quasdam partes in oraculis tribuunt, quique fatentur daemones futura certò non cognoscentes, vaticinia responsa dubia et æquivoca dictitasse. Ergo, etc.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

OBJ. 1°. Cùm Vandalus, in multis dissertationibus, et Fontenellius, in lib. cui tit. *Histoire des oracles*, aggressi fuerint comprobare omnia paganorum oracula solis paganorum fraudibus, fallaciis et artibus, neutiquam verò daemones esse tribuenda, eruditus Pater Baltus in lib. cui tit. *Réponse à l'Histoire des oracles de M. de Fontenelle*, invictè demonstravit, etsi per multa, non omnia tamen ethnicorum oracula paganorum fallaciis esse tribuenda, sed daemones sæpè in hisce vaticiniis partem habuisse. Jam verò theologi et eruditi vulgò doctissimo illi viro consentiunt. Ergo saltem juxta theologos et eruditos ferè omnes, oracula, seu prophetiæ possunt esse à daemones, et consequenter ad probandam religionem nullius sunt ponderis.

2°. Deuteron. 15. *Si surrexerit in medio tui prophetes et prædixerit signum et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi, camus, et sequamur deos*

alienos.... non audies verba prophetæ illius. Ergo vim probandi nullam habet prophetica facultas.

3°. In veteri Testamento Deus usus est *Balaamo*, licèt impio, ad prophetandum. Insuper, Matth. 7, multi reprobri dicunt: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus?* Ergo viri perversi prophetare possunt; ergo prophetiæ donum non probat aliquem esse à Deo inspiratum vel ab eo missum.

R. Ad primum. Quæcumque sententia defendatur, valet argumentum ex prophetiis deductum. 1°. Quidem, si cum Vandalo, Fontenello, Jaclotio, et paucis aliis dicatur daemones in paganorum oraculis nullas partes habuisse, sed hæc omnia, totamque divinationis artem paganorum fraudibus assignari debere, tunc liquet argumentum ex prophetiis deductum suam vim servare totam; siquidem in illa sententia daemones futura non prævident, sed solus Deus; consequenter tota facultas prophetica à Deo est. Cùm itaque, ut modò diximus, Deistæ omnes hanc sententiam amplectantur, nec aliam, si suis stent principiis, amplecti possint, manifestè revincuntur.

2°. Firmum stat idem argumentum, etiamsi cum multis aliis et post Patrem Baltum, qui videtur illud contra Vandalum, Fontenellium, et Anonymum quemdam demonstrasse, dicatur daemones in paganorum oraculis et divinationibus partes habuisse. Nam reverà, juxta Patrem Baltum et alios hujus sententiæ defensores, daemones fuerunt plurimorum oraculorum auctores, iique fictorum numinum, sacerdotum et mulierum fatidicarum responsa plerumque dictitabant;

hos et illas variis modis exagitabant; imò, juxta quosdam patres, mala quorum futuri erant autores prænuntiabant; in uno loco quædam manifestabant in aliis locis jam peracta, et quæ propter distantiam locorum ibi nondum erant cognita; ideoquè stuporem excitabant: reapse quædam proximè futura suà sagacitate conjiciebant quibus aliquandò consentiebat eventus. Eo sensu oracula paganorum fuerunt dæmonum opera. Verùm, juxta ipsos, ì erant potestatis diabolicæ limites. Dæmones ultra nihil agebant, nec unquam remotissimos eventus, nec longè dissitas imperiorum eversiones, nec præsertim futura contingentia et libera certò prævidebant. Hinc si de futuris rerum varietatibus, imperiorum vicissitudinibus consulerentur, ambagibus, responsisque fallacibus et æquivocis, prout omnes norunt, utebantur. Facultas prophetandi futura remotissima quæ naturaliter cognosci non possunt, cognitio certa futurorum et præsertim liberorum est igitur Deo soli propria, ipsique soli competit, ex consensu omnium et in quavis sententia. Nemo fuit lucusquè, nec ipse Deista, qui illud negaverit. Ergo argumentum quod protulimus in medium, valet in qualibet sententia et eruditorum opinione, quam hic diligentius perpendere opus non est. In decursu tamen hujus Tractatus de hac disputatione dicemus, et sententiam hinc alteri anteponendam esse ostendemus.

Ex his constat prophetias seorsim à circumstantiis, ex se et per se solas veritatem demonstrare, modò tamen quatuor prædictis conditionibus donentur. Ratio est quia sunt miracula splendida, primi ordinis, quæ

necessariò divina judicantur, et à nullo ente creato, nisi divino spiritu fuerit afflatum, patrata sunt, quæ soli Deo propria sunt, et quæ à dæmonibus, etiamsi quædam prodigia efficere possent (quod non expendimus) nunquam peracta sunt, neque peragentur.

Hic tamen superaddam, licèt dæmones quædam futura vaticinari ac certò prædicere possent (quod non arbitror, quodque falsum est ex modò dictis, nec admittitur etiam à Deistis) tamen non idèò debile ac mancum esse argumentum ex prophetiis deductum. In hac enim hypothesi, Deus necessariò concederet medium prophetias suas à diabolicis secernendi; quemadmodum, si dæmones miracula efficere possint, Deus semper suppeditabit media cognoscendi quænam sint divina. Undè, in ea hypothesi in qua dæmones quædam futura certò prævidere possent, quæcumque delibavimus, ubi de signis disseruimus quibus miracula divina, ab aliis, si sint possible, secernantur, de prophetiis dicenda sunt.

R. Ad secundum. Vide ea quæ jam diximus de illo textu in quæstione præcedenti. Quantum tamen ad præsentem quæstionem et ad facultatem propheticam attinet ille textus, respondemus et aliis responsis jam allatis addimus Moïsen forsàn loqui de propheta qui fuit quidem à Deo inspiratus, et cujus consequenter prophetiæ impleri debuerunt; sed fieri potest ut vir ille, qui antèa vates erat sacer divinoque afflatus spiritu, deinceps subvertatur et alios subvertere conetur. Itaque Moïses præmonet ut israhélite ipsum non sequantur, monet meram esse tentationem quam Deus

permittit ut probentur. Non dicit Moïses prophetias à seductoribus afferendas esse in confirmationem erroris; non dicit illas prophetias eo tempore edendas esse, quo proponitur error. Igitur nihil contrà nos inferri potest, qui non diffitemur verum prophetam posse subverti deinceps, et alios ad cultum impium sollicitare, tuncque non esse audiendum, sed fugiendum.

Quaecumque interpretatio admittatur, certum est Moïseu ibi non significare veram prophetiam posse afferri in confirmationem erroris, si-que facultatem propheticam esse signum æquivocum, minimèque ad discernendam Dei doctrinam à perversis dæmonum erroribus idoneum. Nam paulò post Deuteron. 18. v. 21 et 22. propheticam facultatem affert ut signum quo Deum esse locutum possit intelligi: *Quod si, inquit, tacitè cogitatione responderis: quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? Hoc habebis signum: quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus.* Isaïas et Jeremias, qui sanè à doctrina Moïsis non desciverunt, idem a-junt non minus dilucide. Isaïas 41. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.* Jeremias, cap. 28. sic habet: *Propheta qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum ejus, scietur propheta quem misit Deus.* Ergo, vigente lege mosaïcà, prophetiæ veræ semper habitæ sunt ut signa quibus verbum Dei à falsis deceptorum doctrinis discerneretur; consequenter Moïsis verba non significant propheticam

facultatem posse dæmonibus et impostoribus competere, aut esse signum æquivocum.

His omnibus addo, etiam in hypothesi in qua fraudulentum viri à dæmonibus inspirati possent veras edere prophetias, non ideò tamen nutare argumentum ex prophetiis desumptum. Nam in hac hypothesi forent media discernendi divinas prophetias ab aliis, ut jam diximus. Sic in re ipsa de qua loquitur Moïses in textu objecto, cognosceretur falsum esse prophetam, quia doctrinam annuntiat manifestè absurdam, et quia plebem ad sequendos deos alienos incitat.

R. Ad tertium. Licet Deus rarò prophetiæ donum viris malis impertitus fuerit, attamen absolutè potest istud ipsis impertiri; potest illis uti ad prænuntianda quædam hominibus, non quidem falsa, sed vera. Sic Balaamus Messie adventum prædixit. Jam verò eum illæ prophetiæ sint à Deo et errorem minimè confirmant, nihil inde quod causæ nostræ noceat, posse concludi perspicuum est.

Quantum ad textum novi Testamenti, quid mirum illos qui prophetarum et miracula ediderunt, deinceps subverti et reprobos fieri? Sanè prophetae non sunt peccati exsortes; consequenter mali et reprobi possunt evadere. Sed exinde minimè consequitur ipsos antea non fuisse veros prophetas; non inde consequitur ipsos prophetiis veris et ad eventum perductis errorem confirmasse. Id tamen requisitum esset ut propositio nostra infirmaretur.

permittit ut probentur. Non dicit Moïses prophetias à seductoribus afferendas esse in confirmationem erroris; non dicit illas prophetias eo tempore edendas esse, quo proponitur error. Igitur nihil contrà nos inferri potest, qui non diffitemur verum prophetam posse subverti deinceps, et alios ad cultum impium sollicitare, tuncque non esse audiendum, sed fugiendum.

Quaecumque interpretatio admittatur, certum est Moïseu ibi non significare veram prophetiam posse afferri in confirmationem erroris, si-que facultatem propheticam esse signum æquivocum, minimèque ad discernendam Dei doctrinam à perversis dæmonum erroribus idoneum. Nam paulò post Deuteron. 18. v. 21 et 22. propheticam facultatem affert ut signum quo Deum esse locutum possit intelligi: *Quod si, inquit, tacitè cogitatione responderis: quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? Hoc habebis signum: quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus.* Isaïas et Jeremias, qui sanè à doctrina Moïsis non desciverunt, idem a-junt non minus dilucide. Isaïas 41. *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos.* Jeremias, cap. 28. sic habet: *Propheta qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum ejus, scietur propheta quem misit Deus.* Ergo, vigente lege mosaicà, prophetiæ veræ semper habitæ sunt ut signa quibus verbum Dei à falsis deceptorum doctrinis discerneretur; consequenter Moïsis verba non significant propheticam

facultatem posse dæmonibus et impostoribus competere, aut esse signum æquivocum.

His omnibus addo, etiam in hypothesi in qua fraudulentum viri à dæmonibus inspirati possent veras edere prophetias, non ideò tamen nutare argumentum ex prophetiis desumptum. Nam in hac hypothesi forent media discernendi divinas prophetias ab aliis, ut jam diximus. Sic in re ipsa de qua loquitur Moïses in textu objecto, cognosceretur falsum esse prophetam, quia doctrinam annuntiat manifestè absurdam, et quia plebem ad sequendos deos alienos incitat.

R. Ad tertium. Licet Deus rarò prophetiæ donum viris malis impertitus fuerit, attamen absolutè potest istud ipsis impertiri; potest illis uti ad prænuntianda quædam hominibus, non quidem falsa, sed vera. Sic Balaamus Messie adventum prædixit. Jam verò eum illæ prophetiæ sint à Deo et errorem minimè confirmant, nihil inde quod causæ nostræ noceat, posse concludi perspicuum est.

Quantum ad textum novi Testamenti, quid mirum illos qui prophetarum et miracula ediderunt, deinceps subverti et reprobos fieri? Sanè prophetae non sunt peccati exsortes; consequenter mali et reprobi possunt evadere. Sed exinde minimè consequitur ipsos antea non fuisse veros prophetas; non inde consequitur ipsos prophetiis veris et ad eventum perductis errorem confirmasse. Id tamen requisitum esset ut propositio nostra infirmaretur.

CAPUT NONUM.

De divinitate et veritate religionis mosaicæ.

Ex his omnibus quæ de miraculis et prophetiis disse-
ruimus, duplex nascitur argumentum quo religionis
mosaicæ divinitas invictè demonstratur, unum ex mi-
raculis alterum ex prophetiis depromptum.

Exordiemur ab argumento ex miraculis deducto,
sicque progrediemur. Ex dictis colligere est veram et
divinam esse religionem judaicam, modò vera sint mi-
racula que in Pentateucho memorantur: atqui vera
sunt et certissimè exstiterunt miracula omnia quæ in
Pentateucho memorantur. Nam miracula et alia facta
quæ in Pentateucho memorantur, non possunt negari,
nisi vel asseratur Moïse nunquam exstitisse, sed esse
hominem fictitium; vel hunc non esse Pentateuchi au-
torem, ut affirmaverunt Hobbesius, Spinosus et alii pau-
cissimi (1); vel hunc quidem exstitisse et esse Penta-
teuchi autorem, sed fuisse impostorem qui facta Penta-
teuchi confluxit et judæos sibi cœvos decepit; vel hæc
facta supposita fuisse et conficta à Moïse simul et ab
isrælitis ipsi cœtaneis, ut posteros deciperent; vel
totam hanc historiam novam esse, Moïsi minimè cœ-
taneam, diù post eventum et post Moïsis ætatem ab ali-
quo impostore scriptam, fabulisque refertam; vel de-
niquè ex parte fuisse depravatam, et miracula præser-
tim huic fuisse superaddita. Sanè nullo aliò titulo

(1) Vide notam versùs finem propositionis secundæ subsequentis.

debilitari potest auctoritas Pentateuchi, nec unquam à
Deistis debilitata est. Si ergo invictis argumentis proba-
verimus, 1º Moïsen exstitisse, et quidem antiquissimè,
iisque circiter temporibus quibus exstitisse fertur;
2º illum fuisse Pentateuchi autorem; 3º illum non
fuisse impostorem, nec potuisse circà facta quæ narrat,
judæos decipere, seu non potuisse ipsis hæc facta sua-
dere, si à vero aliena essent; 4º Moïsen et isrælitas non
potuisse simul et mutuo consensu hæc facta confingere,
ut posteros deciperent; 5º hanc historiam Pentateuchi
à nemine post tempora Moïsis fuisse confictam et sup-
positam; 6º. illam minimè fuisse adulteratam, sed in-
columem et integram ad nos pervenisse; sanè ex iis
invictè demonstrabitur facta quæ in Pentateucho le-
guntur, certissima esse, nec in dubium posse vocari.
Hæc autem omnia propositionibus sequentibus consta-
bunt.

Quoniam verò quidam omnia facta historica in du-
bium revocârunt et pyrrhonismum universalem in re-
bus historicis admittere videntur, idèò antè omnia re-
quiritur ut hunc errorem propulsemus, multa esse
facta historica quæ à nemine sano negari possunt, os-
tendamus, variaque principia et regulas stabiliamus
quibus facta certa et indubia ab incertis secernantur.
Quibus prælibatis, propositiones prædictæ sine negotio
ullo demonstrabuntur.

DISSERTATIO.

De notis quibus facta certa ab incertis discernuntur.

Facta alia sunt quæ vidimus et quorum testes fuimus, alia quæ visa non fuerunt, sed quæ duntaxat per testimonium hominum cognoscuntur. Quæri potest itaque, 1°. an ii qui factum aliquod viderint et qui illius testes fuerint oculati, de illo facto certitudinem habeant. Quæritur; 2°. an ii qui factum aliquod non viderunt, possint tamen per testimonium aliorum hominum de illo facto certitudinem acquirere.

Quantum ad primam quæstionem, notandum est testem alicujus facti eum esse cui sensus, visus, tactus, auditus, etc. testantur aliquod factum existere. Huc itaque resolvitur quæstio, utrum nempe testimonium seu relatio sensuum sit certissimum veritatis argumentum: si enim ita sit, manifestum est testes oculatos alicujus facti de illius facti existentia certitudinem habere. Jam verò facile demonstratum est testimonium sensuum constans, uniforme, ex organis benè dispositis natum (hæ sunt enim conditiones et regulæ quibus, juxta omnes, vitatur omnis sensuum error) certissimum esse veritatis argumentum.

Etenim, 1°. illud certissimum est de quo nemo dubitare potest: atqui nemo dubitare potest de iis quæ testantur sensationes constantes, uniformes, ex. g. de existentia corporum, solis, telluris, certaminis in quo fuit præsens, hominis quem intuetur. Quis, v. g. usquam credet phantasma esse hunc mundum aspectabi-

lem, umbras esse homines quibuscum confabulatur, libros quos volvit esse fictitios, etc.? Nemo igitur de iis quæ testantur sensus uniformes, dubitare potest. Quin imò, quò magis ad ea attenditur, eò firmitus creduntur. Ergo, certissima sunt, etc.

2°. Deus solus est autor sensuum, organorum, et propensionis naturalis quæ judicamus existere corpora et ea omnia quæ nobis à sensibus referuntur. Igitur, si illi sensus, cum sunt constantes et uniformes, falsa nobis referrent, si fallax esset illud judicium quod naturali propensione ferimus, cum sensus aliquid nobis testantur, tunc Deus ipse esset autor erroris, ipse sanxisset leges generales quibus quotidie in errorem induceremur, nos in eo statu constituisset in quo necessario et ferè perpetuò erraremus. Cum enim de corporibus sæpius cogitemus quàm de rebus spiritualibus, ferè perpetui essent nostri errores, nec vitari possent. Atqui tamen, Deus non potest esse autor erroris, nec leges generales sancire quibus in errores continuos inducamur. Ergo, etc.

Hic notare est hanc certitudinem esse metaphysicam extrinsecè, ut ajunt, quia necessario connectitur cum veritate divina, quia nutare non potest quin Deus suis attributis, suà sapientiâ summâ spoliatur: quod repugnat.

In hac veritate comprobanda diutiùs non immorabimur, tum quia evidentissima est, et satis superque constat ex modò dictis; tum quia omnes omninò, si excipias Berkeleyum anglum qui fortè seriò locutus non est, hanc admittunt; tum quia nemo Deistarum, quem

sciam, hanc in dubium revocavit; tum quia si quis recusaret admittere id quod testantur sensus, v. g. existentiam corporum, solis, certaminis in quo praesens fuit, risu excipiendus esset et exciperetur, neque contra ipsum disputandum foret; tum quia talis error nunquam nisi ab insanis propugnabitur, nec unquam multos sibi acquireret discipulos.

Attamen, ut jam antea notavimus, ad vitandos omnes errores, oportet ut sensuum testimonium sit constans et uniforme, ut organa sint bene disposita, non autem vitata. Hae conditiones sunt necessariae ut relatio sensuum vim habeat probandi. Ratio est quia Deus non potest stabilire leges constantes et uniformes, quibus homines decipiantur; si enim tales leges stabiliret, tunc vellet et intenderet hominum errorem: quod ipsius sapientiae et veracitati summæ adversatur. Hinc dormientes, stulti, et ii quorum vitata sunt organa, saepe aberrant, et fallaces experiuntur sensus. Hi casus privati legum generalium sunt exceptiones quas Deus non tenetur impedire.

Absolutâ hâc primâ quæstione, nunc expendendum occurrit an ii qui facta non viderint, possint tamen de illis per testimonium aliorum hominum certitudinem acquirere. Jam verò facta quæ ediscimus per testimonium aliorum hominum, sunt vel praesentis temporis, vel praeteriti. Duo autem hic nobis praestanda sunt. 1°. Probandum est multa facta sive temporis praesentis, sive praeteriti, per testimonium hominum cognita, esse certa et admittenda, ideòque rejiciendum esse pyrrhonismum historicum quem admiserunt quidam, licet

numero paucissimi. 2°. Hâc veritate semel enucleatâ, regulas et principia stabiliemus, quibus certò dijudicari possit quænam facta sint admittenda ut vera, quænam rejicienda ut falsa, quænam in dubium revocanda ut incerta. 1°. Itaque certa sunt multa facta historica, verèque delirium est pyrrhonismus historicus universalis.

Prob. 1° Hæc certa sunt de quibus mens humana post debitam attentionem dubitare non potest: atqui sunt quædam facta historica de quibus mens humana, post debitam attentionem, dubitare non potest, v. g. existentia Romæ, Annibalis, Cæsaris, Ludovici XIV, ut libenter fatebuntur quicumque bonæ sunt fidei.

2° Illud non est admittendum ex quo permulta sequuntur absurda, et innumera quæ societatem humanam evertunt: atqui ex Pyrrhonismo universali circâ facta historica, sive presentis temporis, sive praeteriti, innumera sequuntur absurda, etc. Si enim omnia facta aliorum testimonio suffulta dubia sint ac incerta, si nullum factum historicum sit certum, si hæc unicè credenda sint quæ nostris oculis observantur, ut quidam dicere ausi sunt, ergo nutant nostræ fortunæ, ergo incerti sumus an bona avorum fuerint, et consequenter nostra sint; ergo majorum nostrorum genealogias ignoramus; ergo privilegia quæ ab ipsis tenere existimamus nec certa nec authentica esse possunt, et consequenter forsitan ad nos non attinent; ergo hæredes, à stirpe remoti nunquam secerni poterunt à falsis hæredibus, ergo iudices temerariò semper judicant; ergo perspicaciora tribunalia non nisi fortuito casu cum

æquitate pronuntiant; ergo historiæ omnes et scripta graviorum autorum à fabulis, poetarumque fictionibus non discrepant, ergo sacratissima fidei publicæ monumenta et archivia, in quibus imperiorum conversiones et familiarum conditiones reconditæ sunt, nullam fidem merentur; ergo cum gentibus externis nullum commercium habendum est; ergo, unâ voce, ruit et penitus evertitur humana societas, quæ tota ferè factis innititur aliorum testimonio suffultis et quæ propriis oculis conspici non potuerunt.

Ergo insuper, nulla est prudentia humana. Nam prudentia humana est electio mediorem faciliorem et tutiorum ad finem assequendum. Jam verò, media faciliora et tutiora ad finem assequendum non cognoscuntur, nisi variorum factorum et eventorum comparatione. Facta per pauca sensuum testimonio innotescunt, sed cuncta ferè per testimonium aliorum hominum. Ergo, si dubitandum sit de factis quæ testimonio aliorum hominum innituntur, tunc dubitandum erit de factis quibus prudentia ferè tota innititur; ergo, si admittatur pyrrhonismus historicus, nulla, seu saltem, ferè nulla est in humanis prudentia.

5° Si eos viros intueamur qui testantur factis historicis nullam fidem esse adhibendam, seque non admittere nisi ea quæ prospexerunt, tunc exploratum habebimus eos ore tenens tantum hæc eloqui, intimè verò aliter sentire. Si enim de remotissimis temporibus enarrant multa. Si nobiles sint, avorum genealogias texunt; antiqua eorum facta jactant; nova facta cum veteribus conferunt; Tiberium, Caligulam, Neronem pessi-

mos principes, Titum, Henricum IV, optimos pronuntiant. Ergo, etc.

4° Seligamus facta quædam famosa, v. g. victorias Ludovici XIV; præliumque Fonteniacum contrà anglos commissum. Jam verò, non tantum galli, sed etiam angli et germani testantur Ludovicum XIV. pluries victorem fuisse, et à Ludovico XV. anglos in prælio Fonteniacò debellatos esse. Quis autem hæc in dubium revocare potest, nisi amens fuerit? Enim verò, si facta hæc à vero essent aliena, discendum foret non tantum gallos mendaces fuisse, sed etiam anglos omnes sese victos publicè fateri, quanquam id foret procul à vero: atqui illud repugnat; illud enim contrarium est indoli et naturæ omnium hominum, qui sæpè quidem sese victores gloriantur, licet victi fuerint, sed qui nunquam sese victos fatentur, nisi verissimum sit. Itaque non potuerunt Galliæ hostes regum nostrorum victorias confiteri, nisi veræ et certissimæ fuerint; aliòquin dicendum foret mutatam esse hominum innumerorum naturam, mutatas esse leges morales quibus gubernatur humana societas. Id porrò magnum prodigium esset, quod sanè Deus non potest operari. Nam Deum summè veracem ac summè sapientem, leges morales quibus gubernatur humana societas, ad decipiendos homines, invertere, atque maximum prodigium perpetrare quis dixerit? Igitur facta quæ innituntur testimonio plurimorum hominum, et præsertim eorum quibus hæc facta nocent, certissima sunt.

His addo homines non magis dubitare de quibusdam factis, v. g. de existentia Romæ, quam de quolibet Ma-

theseos theoremate. Nemo est qui huic facto firmius forsitan non adhæreat, quam huic propositioni: *Quædam linea curva potest semper accedere ad lineam rectam, et nunquam illam tangere*: non quod propositio historica sit certior; nihil enim veritatibus mathematicis certius; sed eo quod sit facilior intellectu, magis hominum captui accommodata, et vividius percellat animos, quam propositiones mathematicæ quæ quidem evidentes sunt, cum ritè demonstrantur, sed quarum tamen aliquando dubiæ vel falsæ etiam ab eruditis geometris afferantur demonstrationes. Ergo sunt quedam facta ita evidentiâ ut omnes non minus vividè moveant ac suadeant, quam ipsæ propositiones mathematicæ. Ergo admittenda sunt.

His adde insuper, quedam facta historica esse certa metaphysicè. Hujus generis sunt ea quæ universorum hominum, etiam eorum quibus nocent unanimi consensu nituntur. Ratio est quia si hujusmodi facta à vero essent aliena, Deus leges morales et consuetas quibus regitur humana societas, ad decipiendos homines, infregisset, legesque instituisset quibus in errorem necessariò induceremur, ut modò annotavimus: id autem aures non impias vulnerat; ergo etc. Sedulò tamen notandum est satis certam esse religionem quæ certitudine morali innitetur. Ea quippè certitudo vium cordatum et sensatum movere debet. In rebus hujus vitæ homines vulgò certitudine morali suos actus moderantur. Ergo certitudo factorum quibus religio innititur, etsi metaphysica non esset, sufficere deberet, potissimum cum sit moralis in summo gradu,

et metaphysicæ æquivalens, ut loquuntur quidam.

Postquàm probavimus quedam facta historica, præteriti vel præsentis temporis, esse certa et ab omnibus admittenda, nunc afferendæ sunt regulæ et stabilienda principia quibus vera à falsis, certa ab incertis secerni possint.

Regula prima. Factum debet esse possibile, aliòquin necessariò falsum est.

Secunda. Factum sine erroris formidine creditur, si sit sensibile, publicum, et si referatur à magno numero testium oculatorum quibus fraus sit inutilis. Nam, 1°. si sit sensibile et publicum, testes illius facti non potuerunt decipi; non enim fingi potest magnum numerum testium fuisse deceptum circà factum publicum et sensibile, nisi fingatur hos omnes facultatibus, organis, et sensibus humanis fuisse orbatos: atqui hoc dici non potest de magno numero testium, illudque fieri non potest sine prodigio, quod sanè non operabitur Deus; siquidem efficeretur ad homines decipiendos. 2°. Illi testes omnes non potuerunt decipere. Nam placet univèrsique veritas. Homines insuper suæ famæ sunt amantes, nec impostoris nomen in mentibus aliorum mereri volunt; hæc est hominum indoles. Igitur magnus numerus testium in fraudem sibi inutilem conspirare non potest, nisi hominum natura immutetur prorsus: quod de magno hominum numero dici nequit. 3°. Varii homines diversè sentiunt, diversis affectibus, diversis præjudiciis moventur, diversæ sunt indolis; si igitur, nihil obstante hac affectuum diver-

sitate, idem factum testentur, de illius factis veritate dubitare non licet.

Tertia. Certissimum est factum quod credendum proponitur, si referatur à pluribus testibus quibus nocet illud factum, atque ab illis admittatur quorum interest non admittere. Enim verò, fingi non possunt factum falsum et sibi nocivum ut verum testari, nisi supponantur contra seipsos agere, sibi esse inimicos, et insanire: id verò de multis simul dici nequit, et cum natura hominis pugnat.

Quarta. Si factum narretur à multis historicis qui fuerint testes oculati, quique fuerint diversæ gentis et inter se nullum commercium habuerint, tunc certissimè credendum est; fieri enim nequit ut testes inter se nullum commercium habentes in ejusdem facti narratione conspirent, nisi verum sit.

Quinta. Præsertim audiendi sunt testes qui pro veritate facti publici et sensibilis, cui testimonium dant, mortem oppetièrunt. Nam sanè solus veritatis amor ipsos impellere potest ad mortem subeundam, nec est in natura hominis ut pro mendacio recognito mortem appetat. *J'aime des témoins qui se font égorger*, inquit Pascalius.

Sexta. Factum certum est, eùm ipsius veritas à nemine controvertitur, neque etiam ab iis quorum interest contradicere. Hæc regula satis constat ex probatione tertie regule.

Septima. Factum admitti debet quod evidentem habet connexionem cum aliis factis et monumentis

indubitatis. Hæc regula probatione non indiget.

Octava. Non potest tota gens factum aliquod sibi nocivum admittere, nisi sit verum; illud enim naturæ hominis repugnat. Aliundè, si fieri non potest ut per plures homines factum sibi nocivum testificentur, nisi verum sit, ut modò diximus, quantò minus gens integra hujusmodi factum admittet.

Nona. Gens tota non potest oblivioni tradere facta publica, maximi momenti, ex quibus pendet politicum aut ecclesiasticum regimen. De his quippè quotidianum est colloquium. Hæc filiis à patribus narrantur. Tota gens servandæ eorum factorum memoriæ attenta est.

Decima. Tota gens non potest eò insanie devenire; ut, quamvis communibus officiis sapienter fungatur, credat tamen se videre quæ non videt, ea agere quæ non agit. Illud evidens est, nec ulla probatione eget.

Undecima. Historia quæ continet facta publica, quæ ad totam gentem spectant, quæ coràm illa gente et partim ab illa peracta fuisse dicuntur, quæ sunt maximi momenti, et ex quibus pendet regimen politicum vel ecclesiasticum illius gentis, nunquam potuit ab illa gente admitti, nisi vera sit; consequenter certissima est. Ratio est quia nullo tempore admitti potuit, si vera non sit. Non tempore coetaneorum, qui sanè dixissent in illa historia referri multa fuisse ab iis visa et peracta, quæ tamen nunquam egerunt nec viderunt, qui consequenter illam non admisissent. Non aliis temporibus subsequentibus; eùm enim ex regula nona gens integra non possit oblivioni tradere ea quæ sunt maximi momenti, aut ex quibus pendet politicus

vel ecclesiasticus ordo, statim omnes impostori seu illi qui illam historiam primus vulgasset, sic oblœuti fuissent: facta narras nova, quæ è memoria excidere non potuerunt, quæ tamen nemo nostrum in memoriam revocat, de quibus nihil unquam audivimus; fictitia igitur sunt. Ergo talem historiam non admisissent.

Quantò minùs autem gens hæc omnia recepisset, si impostor à tota gente postularet ut jugo acerbo sese subjiceret.

Duodecima. Cùm monumenta publica, statuæ, v. g. in memoriam alicujus facti eriguntur, certissimè credendum est illud factum, modò constet monumentum esse factò cœvum, et à nemine reclamatum fuisse. Ratio est quia si confictum esset factum in ejus memoriam erigitur monumentum, vehementer ab omnibus cœtaneis reclamatum esset, nemoque eò insanix devenit, ut erigat monumentum in memoriam facti cujus falsitas nota est omnibus. È contrario, si diutissimè post factum erigatur, tunc potuit nulla esse reclamatio; potuit hujusmodi monumentum admitti, quia per falsam traditionem factum illud tum vulgari potuit.

Decima-tertia. Ut admittatur historia ut veridica, constare debet illam non esse adulteratam. Porrò constat historiam non esse adulteratam, 1º. cùm omnia exemplaria sunt similia. Nam impossibile est ut universalis fuerit in exemplaribus corrumpendis conspiratio. Loquimur, ut per se patet, de libro cujus plura exemplaria vulgata sunt, non verò de libro cujus

unum exemplar editum fuisset. 2º Si facta sint publica, cognita, maximi momenti, et in ore omnium, ut sunt facta Pentateuchi et Evangelii, de quibus deinceps dicemus, impossibilis est corruptio; omnes enim corruptionem testarentur et volam facerent.

Decima-quarta. Licet absolutè traditione orali non indigeamus ad demonstrationem factorum quibus innitur religio mosaica et christiana, tamen hic abs re non erit animadvertere traditionem hanc posse multa nos edocere quæ certissimè credenda sunt. Itaque hanc regulam statuimus: facta publica, maximi momenti, ex quibus pendet regimen ecclesiasticum et politicum, quæ per constantem totius gentis traditionem transmittuntur, indubitata sunt. Nam, 1º. nullo tempore tota gens fraudi cognite consentire potest, nec tota decipi in factis publicis, maximi momenti, etc. 2º. *Ætas* præsens quæ hæc facta, ex hypothesi, testatur, in illis asserendis conspirare non potuisset, nisi ab ætate antecedenti accepisset: quomodò enim tot homines, tam diversè affecti, tam diversè sentientes simul in mendaciis asserendis cuncti conspirassent? *Ætas* præcedens ab antecedenti propter eandem rationem debuit illa accipere, siquæ cœtanei debuerunt hæc à testibus oculatis audire; aliòquin gens integra in mendacio asserendo conspirasset: quod repugnat. Atqui cœtanei non potuerunt decipi à testibus oculatis circa facta publica et maximi momenti. Ergo, etc.

Hinc traditio oralis meritò catenæ comparatur cujus omnes annuli connectuntur. At tamen sunt falsæ traditiones, quia lineæ traditionales raræ sunt, quia tra-

ditio non est universalis, quia non agitur de factis publicis, maximi momenti, ex quibus pendet regimen ecclesiasticum aut politicum. Traditiones autem constantes, universales, de factis publicis et maximi momenti, sunt certissimæ.

Notabimus, 1º. ad stabiliendam alicujus facti veritatem non requiri ut omnes prædicti characteres in illo reperiantur. Quandoquæ vel unus sufficit.

2º. Non sumus locuti nisi de characteribus qui invictam certitudinem pariunt, non verò de pluribus aliis qui factum aliquod credibile efficiunt: quale est, v. g. testimonium unius historici et testis, cujus probitatem suspicandi ratio nulla est, et qui sinceræ bonæque fidei multa indicia præ se fert.

His prælibatis, nunc probandæ sunt variæ propositiones quas antea prænuñtiavimus.

PROPOSITIO PRIMA.

Moyses non fuit persona ficta, sed exstitit et fuit legislator judæorum, et quidem antiquissimis diebus ac circiter iis temporibus quibus exstitisse fertur à christianis.

PROB. prima pars. Nempè Moïsen exstitisse et fuisse judæorum legislatorem.

1º. Nemo ex Deistis, nemo sanæ mentis negare potest Cæsarem, Pompejum olim exstitisse, Solonem fuisse atheniensium legislatorem, etc. Hæc facta negari non possunt, quin funditus convellatur tota fides historica: atqui existentia Moïsis non minùs certa est quàm exis-

tentia Cæsaris, Pompeii, Solonis, etc. Nam Cæsaris, Pompeii, etc., existentia non constat nisi per famam constantem et variorum historicorum testimonia: atqui constans fama et innumeri historici testantur pariter olim Moïsen exstitisse atque ipsum fuisse judæorum legislatorem. 1º. Quidem illud constat famâ publicâ ad nos usque transmissâ, uti negari non potest. 2º. Illud testantur innumeri historici. Ita liber Josue, Judicium, Regum, Danielis; uno verbo, omnes libri sacri. Ita historici profani innumeri, Diodorus Siculus, lib. 4. Strabo, lib. 16. Plinius, lib. 50, sect. 2. Trogius Pompejus, Justinus, Tacitus, Juvenalis, Galienus, Longinus, etc.

2º. Illud constat ex testimonio judæorum simul et samaritanorum, qui licet in omnibus ferè oppositi, Moïsen tamen suum legislatorem constanter venerati sunt.

3º. Illud constat ex consensu veterum paganorum qui religionem judaicam et christianam impugnarunt. Ita Appio, Celsus, Porphyrius, Julianus apostata, hujusque magister Libanius, qui tot contra judæos et christianos scripserunt, quorum multi intererat illud factum negare (siquidem exindè multum judæis et christianis nocuissent), quibus tamen de hac re nullum dubium fuit. Quid porrò causæ est cur in eo consenserint, nisi rei evidentia coacti?

4º. Sanè non potest negari olim exstitisse populum judaicum ipsum, tempore Cæsaris, Augusti, Titi, et Vespasiani à quo dissipatus est, Palestinam occupasse ipsumque suas habuisse leges. Negari non potest harum

ditio non est universalis, quia non agitur de factis publicis, maximi momenti, ex quibus pendet regimen ecclesiasticum aut politicum. Traditiones autem constantes, universales, de factis publicis et maximi momenti, sunt certissimæ.

Notabimus, 1º. ad stabiliendam alicujus facti veritatem non requiri ut omnes prædicti characteres in illo reperiantur. Quandoquæ vel unus sufficit.

2º. Non sumus locuti nisi de characteribus qui invictam certitudinem pariunt, non verò de pluribus aliis qui factum aliquod credibile efficiunt: quale est, v. g. testimonium unius historici et testis, cujus probitatem suspicandi ratio nulla est, et qui sinceræ bonæque fidei multa indicia præ se fert.

His prælibatis, nunc probandæ sunt variæ propositiones quas antea prænuñtiavimus.

PROPOSITIO PRIMA.

Moyses non fuit persona ficta, sed exstitit et fuit legislator judæorum, et quidem antiquissimis diebus ac circiter iis temporibus quibus exstitisse fertur à christianis.

PROB. prima pars. Nempè Moïsen exstitisse et fuisse judæorum legislatorem.

1º. Nemo ex Deistis, nemo sanæ mentis negare potest Cæsarem, Pompejum olim exstitisse, Solonem fuisse atheniensium legislatorem, etc. Hæc facta negari non possunt, quin funditus convellatur tota fides historica: atqui existentia Moïsis non minùs certa est quàm exis-

tentia Cæsaris, Pompeii, Solonis, etc. Nam Cæsaris, Pompeii, etc., existentia non constat nisi per famam constantem et variorum historicorum testimonia: atqui constans fama et innumeri historici testantur pariter olim Moïsen exstitisse atque ipsum fuisse judæorum legislatorem. 1º. Quidem illud constat famâ publicâ ad nos usque transmissâ, uti negari non potest. 2º. Illud testantur innumeri historici. Ita liber Josue, Judicium, Regum, Danielis; uno verbo, omnes libri sacri. Ita historici profani innumeri, Diodorus Siculus, lib. 4. Strabo, lib. 16. Plinius, lib. 50, sect. 2. Trogus Pompejus, Justinus, Tacitus, Juvenalis, Galienus, Longinus, etc.

2º. Illud constat ex testimonio judæorum simul et samaritanorum, qui licet in omnibus ferè oppositi, Moïsen tamen suum legislatorem constanter venerati sunt.

3º. Illud constat ex consensu veterum paganorum qui religionem judaicam et christianam impugnarunt. Ita Appio, Celsus, Porphyrius, Julianus apostata, hujusque magister Libanius, qui tot contra judæos et christianos scripserunt, quorum multi intererat illud factum negare (siquidem exindè multum judæis et christianis nocuissent), quibus tamen de hac re nullum dubium fuit. Quid porrò causæ est cur in eo consenserint, nisi rei evidentia coacti?

4º. Sanè non potest negari olim exstitisse populum judaicum ipsum, tempore Cæsaris, Augusti, Titi, et Vespasiani à quo dissipatus est, Palestinam occupasse ipsumque suas habuisse leges. Negari non potest har: m

legum exstitisse conditorem. Jam verò autor illarum legum ab omnibus dicitur Moïses. Nullus alius illarum legum autor assignari potest ab incredulis, quorum aliunde parvi refert quo nomine appelletur iste legislator. Ergo Moïses fuit judæorum legislator.

PROB. secunda pars. Nempè, antiquissimis diebus et iis circiter temporibus quibus à christianis vixisse fertur, Moïsen exstitisse.

1°. Moïsen diù antè bellum trojanum exstitisse et leges judæis dedisse innumeri historici græci referunt: ita Polemo in lib. 1. historiae græcorum, Appio, filius Possidonii, in Tractatu contra judæos; Ptolomæus Mendasianus, in historia aegyptiaca; Hellanicus Philocorus, Castor, Tallus, Alexander, Polyhistor. Hos omnes citat Sanctus Justinus in cohortatione ad græcos, et ex iis testimoniis concludit Moïsen omnibus legislatoribus longè antiquiorem fuisse, nec quidem immeritò id concludit. Nam si omnes historici nunquàm tantam antiquitatem Moïsi et legibus judæorum concessissent, nisi rei evidentiâ ad id coacti fuissent; cum enim judæi aliis nationibus semper contemptui et odio fuerint, istæ nationes nunquàm ipsis tantæ antiquitatis privilegium unanimitè concessissent, si iis temporibus quibus veritatem delegere facilius erat, fuisset dubitationi locus.

2°. Omnes SS. Patres in suis scriptis de Moïsis ac ipsius legum antiquitate sic statuere, quasi vera et certa sit. Clem. Alex. Strom. lib. 1. hanc probat ex testimonio Megasthenis, qui tempore Seleuci-Nicanoris vixit et historiam de indis scripsit. Origines idem con-

ficit ex consensu ipsius Celsi, necnon ex testimonio plurimorum autorum paganorum, v. g. Hermippi. S. Cyrillus, lib. 4, contra Julianum eandem antiquitatem pro certo ponit, et plures autores græcos appellat qui hanc antiquitatem testantur. Eusebius præpar. Evang. lib. 9. sect. 27. licèt Moïsen tempore Creecopis vixisse affirmet, id est, quadringentis circiter post Inachum annis, hunc tamen antè bellum trojanum exstitisse refert.

Ex quibus omnibus sic argumentor. Factum negari nequit, quod ab infensissimis christianæ et judæicæ religionis hostibus admissum est, eo tempore quo facilius erat illud negare, si commentitium fuisset: atqui ex autoribus paganis à SS. Patribus citatis constat antiquitatem Moïsis ab infensissimis christianæ et judæicæ religionis hostibus admissam fuisse, eo tempore quo facilius erat illam pernegare si commentitia fuisset; ergo, etc.

Præterea ex paganis autoribus antè laudatis nullus contra hanc antiquitatem argumentatus est; hæc enim argumenta SS. Patres retulissent, eaque saltem dissolvere tentavissent; nec enim assolent adversariorum argutias etiam difficiliore omitttere; ergo ut certissima et indubitata tunc habita est Moïsi antiquitas.

Frustrà objiceretur opera paganorum quæ modò laudavimus, non ampliùs extare, ac consequenter nullius esse ad probandum ponderis. Nam hæc opera citantur à Patribus et à Josepho; ergo tunc extabant, paganisque erant cognita. SS. Patres et Josephus nunquàm hæc paganis opposuissent, nisi hæc præ manibus habuissent: aliòquin sese omnibus deridendo propinas-

sent, et à paganis ut mendaces insignes traducti fuissent. Insuper, exstant adhuc opera multorum autorum qui Moïsis antiquitatem laudant, v. g. Diodori Siculi, Philonis, Josephi, Strabonis, Troji Pompeii, Juvenalis, Longini, etc. Ex his elaret multum aberrasse autorem cui libri titulus, *le Despotisme oriental*, qui deliravit Moïsen esse personam allegoricam, omnesque ipsius libros non esse historicos, sed meras allegorias complecti. Quis enim liber ut historicus habebitur, si libri Moïsis non sint historici! Quis autor reverà exlitisse dici potest, si Moïses verè non exlisterit, sed fuerit tantum persona fictitia et allegorica?

PROPOSITIO SECUNDA.

Moïses verus est autor Pentateuchi.

PROB. 1°. Moïses, ex conclusione præcedenti, populo judaico leges tradidit. Jam verò has leges scriptis mandare debuit; tot enim cæremonia, tot præcepta, quorum plurima sub pœna capitis præscribebantur, è memoria judæorum excidissent, atque ab ipsis observari minimè potuissent, nisi Scriptis mandata fuissent: atqui nullum librum reperire est in quo hæc leges literis consignentur, præter Pentateuchum; ergo, etc.

PROB. 2°. Ex testimoniis quibus jam probatum est Moïsen exlitisse et fuisse judæorum legislatorem. Scriptores enim iidem, sive sacri, sive profani, quos tunc appellavimus, Moïsen memorant ut autorem legum judaicarum quæ in Pentateucho leguntur.

3°. Ex eo quòd Porphyrius, Celsus, Julianus apos-

tata religionis christianæ et judaicæ hostes nunquam illud negaverint, sed admiserint.

4°. Nemo est sanæ mentis, qui contendat Homerum, Virgilium, Tullium non esse autores operum quæ ipsis tribuuntur. Idèò adversus Harduinum qui opera Heratitii, Virgilii, Homeri, veterumque autorum ferè omnium scriptoribus recentioribus et sæculo duodecimo non anterioribus adscripsit, totus orbis litterarius reclamavit: atqui non minus insanum est asserere Moïsen Pentateuchi non esse autorem. Idèò enim ab omnibus creditur Homerum, Tullium esse autores librorum qui ipsorum nomine inscribuntur, quia ita testatur constans traditio græcorum et latinorum: atqui tota retrò antiquitas, constansque traditio Moïsi Pentateuchum adscribunt, nempe judæi omnes; christiani, ut notum est omnibus; ipsi mahumetani in Alcorano, necnon pagani, Longinus, v. g. qui hæc verba Moïsis, *fiat lux et facta est*, ut sublimia laudat; Juvenalis qui de ingenti volumine Moïsis loquitur satyrâ 14. Diodorus Siculus et alii quos jam citavimus. Uno verbo, antè Spinosam, Hobbesium, Perrerium, fortè etiam Abenesram, Rabbium non optimæ notæ apud suos, nemo est qui hunc librum Moïsis opus non existimaverit. Ergo, etc.

PROB. 3°. Si Moïses Pentateuchum non scripsisset, sanè notum fuisset toti nationi judaicæ ipsum scriptis non mandasse leges in Pentateucho contentas. Rem enim tanti momenti, quæ suum legislatorem spectabat, tota gens non potuit ignorare. Sic christiani sciunt ipsum Christum non scripsisse Evangelia. Jam verò, si tota gens cognoverit Moïsen leges in Pentateucho con-

tentas non scripsisse, quo pacto igitur in decursu temporum fieri potuit ut lex in Pentateucho contenta sub nomine Moïsis vulgaretur? Numquid hodiè vulgari posset codex legum sub nomine Henrici IV, quem sciunt omnes ab ipso non fuisse conditum? Non ita sanè. Ergo, pari ratione, etc.

6° Vel Moïses est auctor Pentateuchi, vel Esdras, ut asserit Spinoza quem hic confutamus: atqui Esdras non est illius libri auctor. Samaritani enim, qui omnes alios judæorum libros constanter rejecerunt, nec ipsum Pentateuchum admisissent, si Esdras fuisset illius libri auctor: atqui tamen samaritani Pentateuchum ut Moïsis opus agnoverunt atque venerati sunt; ergo, etc.

7° Juxta Spinosam, Moïses scripsit librum bellorum Domini. Jam verò probabile non est Moïsen bella, castametationes judæorum scripto tradidisse, et tamen nihil conscripsisse de exitu israelitarum ex Ægypto, suasque leges cum ea prolixitate quæ conveniebat literis non mandasse. Cur bella judæorum scriptis consignasset, omisisset verò prodere literis innumera alia facta quæ cum legibus connexa erant, quibus in factis tantam partem habuerat? Quâ ratione præsertim literis mandare omisisset leges quas ut divinas et ab omnibus observandas tradebat?

Ex his colliges, 1° Pentateuchum esse genuinum. Nam ille liber genuinus dicitur qui est auctoris ejus nomen præ se fert et cui vulgo tribuitur: atqui talis est Pentateuchus; ergo, etc.

Colliges, 2° procul abjiciendum esse systema Richardi Simonis, quod in sua critica veteris Testamenti

exponit, quodque in his quinque præcipuè consistit. Contendit nempe, 1° semper et ipsa ætate Moïsis fuisse apud judæos viros prophetas et à Deo inspiratos, qui publicâ auctoritate firmati omnia facta alicujus momenti in annalibus nationis referrent. 2° Annales illos in tabulariis judæorum servari solitos, captivitatis tempore, ita dispersos fuisse et à se invicem dissociatos, ut nullus inter ipsos ordo remaneret. 3° Esdras sacerdotem annales istos, solutâ captivitate, collegisse et in epitomen contraxisse, ita ut libri veteris Testamenti sint tantum summaria illorum annalium. 4° Periisse primigenios annales ex quibus extracta erant summaria. 5° Quod potissimum ad rem nostram attinet, Moïsen non scripsisse nisi leges quæ in Pentateucho leguntur; facta verò historica, bella, migrationes nationis, etc., fuisse à scriptoribus publicis, à Deo tamen inspiratis, Moïsisque jussu conscripta. Jam verò illud systema procul abjiciendum est, quanquam, ut acerbius Richardo Simoni à quibusdam exprobatum est, Pentateuchi inspirationem non deleat; siquidem hujus operis scriptores et Esdras ejusdem operis, ut ille vult, emendatorem ac contractorem inspiratos dicit, ut videre est in ejus libro quem proximè laudavimus.

4° Itaque non probat Richardus Simon, sed gratis ponit pro certo scriptores publicos et à Deo inspiratos semper fuisse apud judæos, ipsaque Moïsis ætate jamjam extitisse, Moïsenque jussisse ut ipsi Pentateuchum scriberent. 2° Quanquam Moïses in sententia Richardi Simonis aliquam partem habuerit in toto Pentateucho, ipso jubente nimirum ut à viris publicis conscribere-

tur, attamen certum est in ipsius sententia Moïsem verè non esse autorem nisi legum Pentateuchi, ac consequenter maximam illius libri partem ab ipso non fuisse conscriptam. Atqui tamen Moïses semper habitus est ut autor totius Pentateuchi, dictus est autor illius libri sine exceptione ulla, non verò partis tantum illius libri. Constat ipsum reverà fuisse totius Pentateuchi autorem, ex argumentis 3, 4, 5, 6, quibus propositionem præcedentem comprobavimus. 5° Si Pentateuchus quem nunc habemus esset duntaxat epitome, seu summarium veterum gentis judæicæ annalium ab Esdra contractum; si non esset verum Moïsis opus, samaritani, ut potè judæorum inimici, sanè nunquam illud opus tanquam opus Moïsis accepissent, sed suo Pentateucho stetit, novumque illud compendium rejecissent, sicuti rejecerunt alios Esdræ libros quos admittebant judæi; consequenter Pentateuchus quem admittunt judæi esset tantum Pentateuchi samaritanorum, epitome, et ei non foret similis: atqui iam ambo isti libri sunt consimiles, ergo, etc. 4° Habetur hic et nunc Pentateuchus samaritanorum, qui, cum exaratus sit literis antiquis hebræicis antè captivitatem babilonicam usitatis, consequenter antè illam captivitatem et antè Esdræ tempora scriptus est. Pentateuchus verò Esdræ exaratur characteribus hebræo-chaldæicis, qui post captivitatem in usu fuerunt. Jam verò duo isti codices sunt similes. Ergo, codex Esdræ seu judæorum non est veterum codicum epitome. Cum enim ille codicibus captivitate babilonicâ et ipso Esdra antiquioribus, nempe codicibus hebræicis characteribus antè captivitatem ex-

ratis consimilis sit, claret hunc ipsissimum esse Moïsis Pentateuchum, non autem meram ejus epitomem. 5° Testatur Josephus contra Appionem in antiquo Canone judæorum quinque Pentateuchi libros sub nomine Moïsis recenseri; ergo sunt Moïsis. 6° Versio Septuaginta Interpretum et plures aliæ paraphrases antiquæ constanter Moïsi Pentateuchum tribuunt. Ergo, etc.

Nota. Licet Moïses solus totum Pentateuchum non scripisset, nec scriptoribus dictasset (quod absit ut dicamus); licet leges tantum scriptis mandasset, facta verò, ipso jubente et approbante, à prophetis publicis scripta fuissent, ad sensum Richardi Simonis, nihilominus vera essent ea omnia quæ in Pentateucho memorantur, ut constabit ex innumeris argumentis in decursu adducendis. In profanis nonnulla extant opera, quorum autores ignoti sunt; iis tamen operibus fides non rarò adhibetur, si nempe, consultis artis criticæ regulis, fide digna judicentur.

PROPOSITIO TERTIA.

Moïses judæos sibi coætaneos non decepit, nec facta Pentateuchi confinxit, impieque eum impostorem dicunt Deistæ.

Cum in eo potissimum stent increduli, Moïsenque ut deceptorem calumnientur, ideò præsertim in hac propositione comprobanda immorabimur.

PROB. Itaque, 1° ille ut deceptor haberi non potest, qui nec voluit, nec potuit judæos decipere: atqui

Moïses nec voluit, nec potuit judæos decipere. 1°. Quidem noluit. Nam qui vult alios decipere et eis falsa suadere, vias ad decipiendum idoneas adhibet, captandæ populi benevolentiaë studet, dura non loquitur, aspera non præcipit, blanditiis utitur; ita assolent impostores. At verò, Moïses judæis non indulget, sed molesta sæpè illis exprobrat, v. g. Noë ebrietatem, incestum Thamar, filiorum Jacob vim in Sichimitas, ipsorum in fratrem Josephum perfidiam, frequentes in Deum rebelliones, duritiem cordis, blasphemias, idololatriam, etc. Religionem acerbam et graves cæremonias præcipit, minacem sæpè vultum præbet; Corè, Datan et Abiron contra ipsum rebellantes severè puniuntur; cùm populus vitulum aureum adorasset, multa millia ipsius jussu à levitis trucidantur.

Impostor, cùm fabulas confingit, sermonibus obscure et ambiguis utitur, facta remotis temporibus peracta, in angulo et coràm paucis testibus gesta seligit. Moïses verò facta publica, coràm ipsis judæis peracta commemorat, v. g. fluminum in sanguinem mutationem, maris sicco pede transitum, primogenitorum Ægypti occisionem. Candidum est ipsius dicendi genus, clarè loquitur, prodigia stupenda frigide narrat, ea comprobare non curat. Sanè non ita sese gerunt impostores.

Impostor ambitiosus et scientiæ politicæ peritus, qualem Moïsen depingunt Deistæ, utilitatem, gloriam et sibi et suis inquiri, suos defectus et vitia occultat. At verò, Moïses unicè gloriam Dei quærit; quæcumque à filia Pharaonis speranda habebat, aspernatur; regiam

potestatem non suæ tribui, sed Judæ pollicetur; inter suos successorem non eligit, filii ipsius inter levitas sine honore permixti remaneant; ipse narrat, Ægyptium à se fuisse occisum; suam Deo resistantiam et diffidentiam, sororis et fratris rebellionem, uno verbo, et sua et suorum delicta candidè aperit. Porro non sic agunt impostores, nisi crassioris sint ingenii: quod de Moïse dici nequit, tum ex consensu Deistarum qui illum ut virum fallendi peritum habent, tum quia si fuerit imbellis animo, sanè dici nequit gentem totam ab illo deceptam fuisse.

2°. Etiam si voluisset decipere, non potuisset. Nam Moïses, si judæos, si coætaneos fefellerit, illos profectò vel in miraculis, vel in aliis factis historicis, vel in doctrina, vel in legibus decepit: atqui illos decipere non potuit nec in miraculis, nec in aliis factis, etc. 4°. Non in miraculis. Enim verò, ut ipsos in miraculis deciperet, opus fuit ut ipsis persuaderet miracula quæ in Pentateucho referuntur, coràm ipsis verè peracta fuisse, licèt tamen aperta essent mendacia: debuisset, v. g. ipsis suadere Ægypti regnum multis plagis in eorum conspectu fuisse percussum, licèt tamen illas plagas non conspexissent; primogenitos Ægypti omnes unà nocte, ipsisque testibus, occisos fuisse, licèt istius cladis non fuissent testes; illos mare rubrum sicco pede trajecisse, licèt non pertransierint; per noctem columnâ igneâ fuisse illuminatos, licèt non illuminati fuissent, per quadraginta annos in deserto manna cœlesti fuisse pastos, licèt manna non vidissent nec comedissent: per idem temporis intervallum detrita non fuisse eorum

vestimenta et calceamenta, licet sæpè detrita fuissent; ipsos in monte Sinaï tonitrua audivisse, erumpentes flammæ conspexisse, eùm lex daretur, licet quidquam simile nec vidissent, nec audivissent; hæc enim omnia miracula in Pentateucho eoràm israelitis et ipsorum gratià patrata leguntur. Atqui impossibile est ut Moïses hæc omnia sitaserit integræ nationi in qua erant circiter duo milliones hominum; impossibile est ut natio integra eò usque decepta fuerit, ut crederet se videre quæ non videbat, audire quæ non audiebat, comedere quæ non comedebat. Id dicere, affirmare est totam gentem et homines quasi innumerabiles subito delirasse, suis organis et suis sensibus orbatos fuisse: quod dietu absurdum est.

Nec etiam illos in aliis factis, vel doctrina, vel legibus decepit. Nam simul primùm ac probatum est à Moïse judæos, in iis quæ ad miracula attinent, non illusos fuisse, statim probatum manet vera esse miracula quæ in Pentateucho memorantur, eo ipso certissimè constat Moïsen fuisse à Deo inspiratum et missum, ut alibi demonstravimus; consequenter vera esse et eredenda quæcumque ab ipso in libris Pentateuchi referuntur.

PROB. 2°. Judæi Moïsi cœtanei vel fuerunt testes miraculorum quæ commemorantur in Pentateucho, vel non fuerunt testes. Atqui, in utraque hypothesis, dicere absurdum est eos fuisse à Moïse deceptos. 4°. Quidem si fuerint testes, non potuerint enim esse testes illorum factorum, quin reverà exstiterint illa facta. Nam prius est existere illa facta quàm videri. Neque dicatur

eos credidisse se videre hæc miracula, licet non viderent, et Moïsen suis præstigiis ipsis fucum fecisse. Quantumvis enim Moïses fingatur in arte fallendi peritus, quantumvis subtilis illusor et præstigiator ab incredulis excogitetur, manifestum est hunc non potuisse eò usque judæos ludificari, ut illis persuaderet sicco pede semetipsos mare rubrum trajecisse, si non trajecerint, per quadraginta annos manna cœleste comedis, si non comederint, etc. Sanè quisquis bonæ fuerit fidei, imò quisquis rationis compos et particeps, lubenter fatebitur præstigiatores, quantumvis sint periti, non posse ludificari, nec illudere in factis tam publicis, tam sensibilibus, quæ omnium observantur oculis, qualia sunt, uno verbo, ea quæ modò memoravimus et quæ in Pentateucho perleguntur.

2°. In altera hypothesis, id est, si judæi Moïsi cœtanei miraculorum quæ in Pentateucho memorantur non fuerint testes, pariter ab illo non potuerint decipi. Nam in hac hypothesis non potuit Moïses illos decipere quin ipsis suaderet facta quæ in Pentateucho perleguntur, fuisse antè oculos eorum peracta, quanquam reverà hæc non vidissent: atqui impossibile est ut judæi admiserint quæ in Pentateucho perleguntur fuisse antè oculos suos peracta, si reverà hæc non vidissent. Nam inter ea facta multa sunt quæ judæis indecora sunt, v. g. perpetuæ eorum in Deum rebelliones, murmurationes, beneficiorum à Deo acceptorum oblivio, vituli aurei adoratio, etc. Jam verò contra hominis naturam et indolem est admittere facta quæ dedecus afferunt, nisi vera sint et certissimè comprobentur, ergo fieri nequit

ut tota gens admiserit facta, quorum permulta ipsi dedecus pariunt, fuisse antè oculos suos peracta, si reverà antè ipsius oculos non fuerint peracta; fieri nequit ut tota gens fateatur se vidisse ejusmodi facta, quæ tamen non vidit.

Præterea, Moïses judæis in Pentateucho leges præscribit, quarum permultæ sunt onerosæ: talis erat, v. g. circumcisio quæ aliis gentibus erant ludibrio, tales innumeræ ablutiones, decimæ quas levitis solvebant, etc. Aliandè, sæpè dura loquitur Moïses. Hinc sæpè contra ipsum rebelles fuerunt et murmuratores. Ergo, si Moïses ipsis persuadere voluisset facta de quibus in Pentateucho loquitur antè eorum oculos peracta fuisse, licet tamen hæc non vidissent, sanè ipsum ut mendacem et impostorem redarguissent, ipsius legibus adherere non consensissent; alioquin judæi non fuissent constituti sicuti omnes aliî homines, qui in similibus circumstantiis sic constanter agunt. Ergo, etc.

PROPOSITIO QUARTA.

Facta Pentateuchi supposita et conficta non fuerunt à Moïse simul et à judæis ipsi coætaneis, ut posteros deciperent.

PROB. 4° Nam si ita esset, dicendum foret Moïsen et judæos simul fuisse impostores, ipsos ex compacto hanc fraudem machinatos fuisse, fabellasque ex mutuo consensu sibi honorificas excogitasse: atqui illud repugnat. 1°. Quidem istud de Moïse dici non potest, uti demonstravimus in propositione præcedenti. 2°. Nec

etiam illud de judæis affirmari potest. Nam si judæi fraudi Moïsis consensissent et in confingendis Pentateuchi factis cum ipso conspirassent, vel illud nefandi compacti quidam duntaxat judæi incusandi essent, vel tanto erimine tota natio insimulanda foret: atqui utrumque perabsurdum est.

Primum quidem. Si enim quidam duntaxat judæi in hoc nefando dolo cum Moïse convenissent, ergo aliî omnes fraudem hanc non admisissent, ergo facta Pentateuchi rejecissent, Moïsen ut impostorem habuissent; consequenter eorum posteri, qui sanè à patribus talem fraudem didicissent, quique ignorare non potuissent fallaciam tam apertam, tanti momenti, et maximæ gentis suæ parti cognitam, nunquam Moïsen ut prophetam unanimi consensu venerati fuissent. Præsertim in schismate samaritanorum quod non multum ab ætate Moïses dissitum fuit, fraus aperta fuisset. Ambæ illæ nationes sibi invicem inimicissimæ exindè schismatis et disputationis occasionem avidè arripuissent. Atqui tamen tota natio, quin imò samaritani simul et judæi, nemine quidem excepto, Moïsen ut Dei legatum venerati sunt. Ergo, etc.

Secundum non minus absurdum est. Nam; 1°. quis credet gentem totam in confingendo integro mendaciorum libro conspirasse? Quis credet tot hominum millia connaturalem omnibus veritatis amorem simul exuisse, ac fraudulento consilio adhesisse? Insuper numquid impostores fraudes suas tot hominibus committere solent? 2°. Etsi forsàn quædam è factis de quibus loquimur populo judaico sint honorifica, innumera sunt

quæ ipsis opprobrio erant, ut antea exposuimus; nonnulla insuper, quæ, cum aliis gentibus essent indecora, gentium illarum odia in judæos concitabant, quæque commentitia ab illis gentibus facile demonstrata fuissent, si hæc procul à vero fuissent: hujusmodi erant plagæ ægyptiacæ, primogenitorum occisio, ægyptiorum immersio in mare rubrum, etc. Quis autem crediderit gentem judaicam integram simul cum Moïse confinxisse et supposuisse facta sibi probrosa, quæ hanc gentibus alienis invisam reddebant, quæ istarum gentium in eam odia et inimicitias concitabant, etc.? 5°. Quis in suum inducet animum gentem integram acceptasse leges, disciplinam, cæremoniasque graves admodum et incommodas, si has leges mendacis suffultas cognovisset, præsertim cum illa natio ad idololatriam et rebellionem tam proclivis esset? Numquid passa fuisset plures è suis, propter causam tam malè suffultam, mortem subire? Numquid tribus Ruben et Simeon ætate majores honorem sacerdotii filiis Levi et sceptrum filiis Judæ cessissent? Numquid istæ tribus, quæ tam sæpè cum aliis concertaverant et inimicitias gesserant, suis privilegiis ex titulo mendaci et conficti sese spoliari sustinuisent? Hæc omnia sanè cum natura et constitutione hominum pugnant. 4°. Etsi judæi omnes Moïsi coætanei tam nefandum dolum machinari potuissent, et in tam criminosa fraude conspirare, saltem repugnat dolum hunc latitasse. Fieri non potuit ut arcanum tot hominum millibus commissum diu lateret. Fieri non potuit ut posteri illorum judæorum penitus hanc fraudem ignoraverint. Fieri non potuit ut saltem quidam

è judæis inter varias seditiones, inimicitias, ac bella civilia quæ non rarè inter ipsos exorta sunt, inter cruciamenta quæ religionis suæ causâ perpassi sunt, fraudem non confiterentur; atqui tamen, istud nunquam contigit, sed omnes judæi, cunctis temporibus, suam religionem, Moïsenque suum legislatorem summè venerati sunt. Ergo, etc.

Hucusquè probatum est facta quæ in Pentateucho referuntur neque fuisse conficta à Moïse, neque à judæis Moïsi coætaneis. Demonstrandum igitur superest hæc post ætatem Moïsis non fuisse conficta nec supposita.

PROPOSITIO QUINTA.

Historia Pentateuchi et facta quæ in eo referuntur, à nemine post ætatem Moïsi conficta fuere, vel supposita.

PROB. 1°. Constat, nec diffitentur increduli, judæos historiam Pentateuchi, et facta quæ in eo perleguntur, pro veris habuisse: atqui tamen, si hæc facta post Moïsis ætatem fuissent ab aliquo impostore conficta, sanè nunquam à natione judaica fuissent admissa; quippè, ut jam diximus, ex iis factis multa sunt judæis indecora; gens autem integra nunquam admittet unanimi ore facta sibi indecora, nisi certissima sint. Reverà hominum vulgus lubenter audit viros sibi ipsi grata et honorifica loquentes; at verò nusquam tota natio plaudet auctori qui facta nova, hucusquè inau-

quæ ipsis opprobrio erant, ut antea exposuimus; nonnulla insuper, quæ, cum aliis gentibus essent indecora, gentium illarum odia in judæos concitabant, quæque commentitia ab illis gentibus facile demonstrata fuissent, si hæc procul à vero fuissent: hujusmodi erant plagæ ægyptiacæ, primogenitorum occisio, ægyptiorum immersio in mare rubrum, etc. Quis autem crediderit gentem judaicam integram simul cum Moïse confinxisse et supposuisse facta sibi probrosa, quæ hanc gentibus alienis invisam reddebant, quæ istarum gentium in eam odia et inimicitias concitabant, etc.? 5°. Quis in suum inducet animum gentem integram acceptasse leges, disciplinam, cæremoniasque graves admodum et incommodas, si has leges mendacis suffultas cognovisset, præsertim cum illa natio ad idololatriam et rebellionem tam proclivis esset? Numquid passa fuisset plures è suis, propter causam tam malè suffultam, mortem subire? Numquid tribus Ruben et Simeon ætate majores honorem sacerdotii filiis Levi et sceptrum filiis Judæ cessissent? Numquid istæ tribus, quæ tam sæpè cum aliis concertaverant et inimicitias gesserant, suis privilegiis ex titulo mendaci et conficti sese spoliari sustinuisent? Hæc omnia sanè cum natura et constitutione hominum pugnant. 4°. Etsi judæi omnes Moïsi coætanei tam nefandum dolum machinari potuissent, et in tam criminosa fraude conspirare, saltem repugnat dolum hunc latitasse. Fieri non potuit ut arcanum tot hominum millibus commissum diu lateret. Fieri non potuit ut posteri illorum judæorum penitus hanc fraudem ignoraverint. Fieri non potuit ut saltem quidam

è judæis inter varias seditiones, inimicitias, ac bella civilia quæ non rarè inter ipsos exorta sunt, inter cruciamenta quæ religionis suæ causâ perpassi sunt, fraudem non confiterentur; atqui tamen, istud nunquam contigit, sed omnes judæi, cunctis temporibus, suam religionem, Moïsenque suum legislatorem summè venerati sunt. Ergo, etc.

Hucusquè probatum est facta quæ in Pentateucho referuntur neque fuisse conficta à Moïse, neque à judæis Moïsi coætaneis. Demonstrandum igitur superest hæc post ætatem Moïsis non fuisse conficta nec supposita.

PROPOSITIO QUINTA.

Historia Pentateuchi et facta quæ in eo referuntur, à nemine post ætatem Moïsi conficta fuere, vel supposita.

PROB. 1°. Constat, nec diffitentur increduli, judæos historiam Pentateuchi, et facta quæ in eo perleguntur, pro veris habuisse: atqui tamen, si hæc facta post Moïsis ætatem fuissent ab aliquo impostore conficta, sanè nunquam à natione judaica fuissent admissa; quippè, ut jam diximus, ex iis factis multa sunt judæis indecora; gens autem integra nunquam admittet unanimi ore facta sibi indecora, nisi certissima sint. Reverà hominum vulgus lubenter audit viros sibi ipsi grata et honorifica loquentes; at verò nusquam tota natio plaudet auctori qui facta nova, hucusquè inau-

dita, huic genti ingloriosa scribit, ac illa memoria posterorum proderet satagit. V. g. si nostris temporibus confingeretur à quodam historia, in qua referrentur multa facta hucusquè inaudita, gallicae nationi valdè probrosa, numquid tota gens gallica tali historico plauderet?

PROB. 2°. Liber Pentateuchi non tantum facta continet, sed etiam disciplinam, leges observatu asperas. Judæi acerbis hisce legibus sese subiecere, Moïsenque ut Dei legatum venerati sunt. Atqui sanè, nunquam judæi durissimis hisce legibus sese subiecissent, nisi facta quæ ipsis ut miracula et missionis Moïsis argumenta proponebantur, ipsis fuissent certissima; nunquam talem legem accepissent, si ad demonstrandam illius divinitatem adducta fuissent tantum facta hucusquè nova, de quibus nihil audivissent, quæque omni probatione caruissent, qualia fuissent ea quæ ab aliquo impostore post Moïsis ætatem conficta fuissent.

PROB. 5°. Ex probatis propositione tertiâ, Moïses non potuit decipere judæos circa facta in Pentateucho relata. Ex propositione quarta, judæi non potuerunt simul cum Moïse huic fraudi consentire. Jam verò quivis impostor, post Moïsis ætatem, faciliori opera non potuit judæos decipere quam ipse Moïses; nec est ratio cur fuerit ipso felicior. Omnia argumenta quæ pervincunt Moïsen non potuisse judæos decipere in rebus tanti momenti, idem conficiunt pro omnibus aliis. Pariter judæi post Moïsis ætatem viventes, nec facilius potuerunt decepti, nec facilius alterius impostoris fraudibus consentire, quam judæi qui Moïsis

ætate vixerunt. Paria militant argumenta pro judæis eujuscumque ætatis. Ergo nec Pentateuchi historia, nec facta in eo relata potuerunt post Moïsis ætatem confingi. Ergo, etc.

PROB. 4°. Historia Pentateuchi et facta in eo relatas post Moïsis ætatem non fuerunt conficta, modò Moïses sit autor Pentateuchi: atqui Moïses est autor Pentateuchi, ut antea dictum est. Ergo, etc.

PROB. 5°. Pentateuchi liber totus post Moïsis ætatem non fuit confictus vel suppositus, modò nequidem potuerit aliquâ sui parte mutilari, nec in factis quæ in eo commemorantur ullo pacto adulterari: atqui in propositione sequenti illud probabitur. Ergo, etc.

PROB. 6°. Dantur libri minimè suppositi; rideretur, v. g. qui Livii, Taciti libros ut suppositos haberet, et consequenter omnia facta negaret quæ in illis libris referuntur: atqui non minus certum est, imò certius est librum Pentateuchi non esse suppositum, nullaque ætate, neque dum viveret Moïses, neque post ipsius mortem fuisse confictum; ideò enim prædicti libri ut genuini et veraces habentur ab omnibus, quia constanti traditione ut veraces et genuini ad nos usque fuerunt transmissi: atqui pariter Pentateuchum ut librum veracem nobis transmisit constantissima traditio, tum judæorum qui libros Pentateuchi ut divinos venerantur, et mortem oppeterent potius quam illos adulterari sustinerent; tum christianorum quibus illi libri non minus sunt venerabiles: quæ quidem traditio adeò constans est et certa, ut, inter tot judaicæ et christianæ religionis hostes infensissimos, nullus fortè

antè nostra tempora de veritate et auctoritate illius libri dubitaverit.

Dixi autem traditionem judæorum et christianorum circà Pentateuchum longè majoris esse ponderis, quàm traditionem circà autores profanos. Nam facta ab autoribus profanis relata tanti non sunt momenti, quanti facta quæ in Pentateucho leguntur, quandoquidem ex illis factis in Pentateucho relatis pendent judæorum leges et regimen, necnon judæorum simul et christianorum religio ac felicitas; consequenter antequàm fides ipsis concederetur, attentiori animo expendi debuerunt, quàm facta ab historicis profanis relata. Ergo, etc.

PROB. 7°. Hæc facta à nemine, nullàque ætate conficta sunt, sed ut vera necessariò sunt admittenda, quæ connectuntur cum monumentis publicis et indubitatis. Hæc est artis criticæ regula superiùs comprobata et ab omnibus admissa. Atqui facta Pentateuchi, saltem plurima et præcipua, connectuntur cum factis certis et indubitatis, nempe cum cæremoniis à judæis constanter et etiamnum observatis, cum ipsorum festis et consuetudinibus. Sic factum creationis cum sabbato connexum habet; primogenitorum ægyptiorum occisio cum Paschate in memoriam illius facti instituto; sic tabernaculorum solemnia agebantur, eo quò diù sub tentoriis habitassent israelitæ; sic manna in arca depositum stupendi miraculi, quo Moïses olim escam cælestem obtinuerat, perpetuus erat testis. Hæc omnia festa, monumenta et alia permulta quæ cum factis in Pentateucho relatis connectuntur, in libris Regum et

aliorum judæorum operibus, in Josepho, etc. perleguntur, vel etiamnum observantur à judæis, nec consequenter à Deistis in dubium revocari possunt. Ergo, etc.

PROB. 8°. Juxta regulam à criticis omnibus admisam, hæc historia nullo tempore conficta dici potest, consentit cum innumeris aliis autoribus et historicis: atqui historia Pentateuchi convenit cum innumeris historicis, sive sacris, sive profanis, saltem quantum ad innumera facta maximi momenti. 1°. Quidem cum historicis sacris, Josue, Samuele, Judicibus, libris Regum, autore Paralipomenon, Esther, Nehemiâ, Esdrâ et omnibus prophetis, qui uno concentu variis temporibus facta Pentateuchi memorant. Quot facta ab omnibus unanimi ore admittuntur, quæ tot historicis non confirmantur, totque testimoniis non inniuntur! 2°. Pentateuchus cum profanis autoribus convenit, saltem in factis mirabilioribus et quæ maximi sunt momenti ac ponderis. Sic creatio mundi in annalibus phœnicum à Sanchionatone collectis et à Philone Bibliio in græcum conversis describitur. Ex historia creationis quæ legitur in Genesi famosum chaos à poëtis sæpè decantatum hauserunt Linus, Hesiodus, et alii veteres. Epichermes, Plato, et antè ipsos quicumque sit autor Orphicorum, omnia Dei verbo facta esse scripserunt, sicut scripsit Moïses. Empedocles agnovit solem non esse lumen primitivum, sed tantum luminis receptaculum. Thalès docuit Deum esse omnium entium antiquissimum, quia non est genitus, mundum esse pulcherrimum, quia fuit à Deo conditus; tenebras antè

lucem terram obduxisse. Anaxagoras Deum stellas creasse asserit. Hesiodus, Callimachus, Homerus à Deo hominem ex luto effectum affirmant. Creatio sex diebus peracta videtur in causa fuisse cur itali, græci, celtæ, indi et ferè omnes populi constanter annos in septimanas separaverint. Asserit Maimonides historiam Adami, Evæ, serpentis, suo tempore apud indos et alios populos in memoria fuisse. Berosus in suis Caldaïcis, Manethon in suis Ægyptiacis, Hierosmus in suis phœnicibus, Hestius, Hecateus, Hellanicus in historiis Græciæ, vitam primitivorum hominum mille annorum fuisse scribunt. De diluvio mentionem fecerunt Berosus inter chaldaeos, Abidenus inter assyrios, Plutarchus inter græcos, et ferè omnes populi. Lucianus, Molonus narrant non tantum homines quosdam, sed etiam omnia animalia in Noëmi navigio inclusa fuisse. Armeni etiamnum locum ostendunt in quo, juxta ipsos, arca quievit. Incendium Sodomæ in Diodoro Siculo, Strabone, Tacito, Plinio, Solino memoratur. Historias Abrahami, Isaaci, Jacobi, Josephi, eodem ferè modo ac Moïses, enarrant Philo Biblius, Berosus, Hecateus, Artapanus, Eupolemus, etc., carmina orphica Moïsen ex aquis fuisse eductum, Deumque ei duas dedisse tabulas dicunt. Manethon, Lysimachus, Cheræmon multas circumstantias circa exitum populi hebræici ex Ægypto referunt. Circa hæc consule Grotium, Jaclottium, Bochartum, Huetium. Hic postremus autor, vir summæ eruditionis, ardentique religionis defendendæ studio accensus, innumeros paganorum deos et heroës eosdem esse ac Moïsen, innumerasque fabulas esse

facta Pentateuchi à paganis deformata contendit: quæ quidem eruditi viri conjectationes, etsi aliquandò probabilitatis metas excedere videantur, sæpissimè tamen ad verum accedunt.

Notandum est permulta ex operibus quæ modò laudavimus jamjam non inveniri. At verò eorum fragmenta reperiuntur in Josepho, Eusebio, et aliis antiquis autoribus qui ea præ oculis habuerunt, quorum sinceritas in citandis autoribus constat ex consensione scriptorum quæ supersunt cum textibus quos ex iis discerpserunt.

PROB. 9°. Juxta criticorum regulas, hæc facta ut conficta haberi non possunt, quæ non negantur etiam ab iis quorum multum intererat ista negare: atqui facta Pentateuchi non negantur ab iis quorum, etc. Nempè à paganis pluribus religionis judaicæ et christianæ hostibus acerrimis, Porphyrio, Juliano apostata; ergo non sunt conficta, sed vera.

PROB. 10°. Ferè impossibile est ut auctori qui confingit et supponit librum qui ter mille circiter annorum historiam complectitur, nihil excidat quod temporibus de quibus loquitur contradicat, quodque moribus et consuetudinibus tot sæculorum ipsi in multis incognitorum adversetur. Hinc recogniti sunt plures libri ut suppositi. Atqui tamen in historia Pentateuchi nihil simile reperitur; sed omnia sunt temporibus, moribus, consuetudinibus de quibus sermo habetur, consentanea. Hæc historia depingit sæcula antiqua et veteres homines, sicut ab omnibus antiquis depinguntur historicis. Autor Pentateuchi antiquos exhibet candidos,

telluris fructibus vescentes, pellibus sese induentes, pecora pascentes; idem vero legitur in omnibus historicis qui de antiquis loquuntur. Autor Pentateuchi antiquos mille annis circiter vixisse refert; Josephus autem et Eusebius Præp. Evang. innumeros appellant historicos profanos idem asserentes. Juxta historiam profanam, antiqui carmina pangebant mortuorum, curabant sepulturam. Juxta Diodorum Siculum jus hospitii antiquis sacratissimum erat. Porrò idem legimus in Pentateucho. Homerus heroës suos exhibet terram subigentes, agrum, arborea, hortum colentes, temperate, parce et frugaliter viventes; idem refert Athenæus. Porrò idem in Pentateucho legimus. Facile esset alia facta permulta sigillatim recensere, et prolixius ostendere quanta sit Pentateuchi cum omnibus aliis historicis convenientia; verùm brevitati consulentes in his stamus. Consuli potest Jaclotius, lib. cui tit. *de l'Existence de Dieu*. Ergo, etc.

PROPOSITIO SEXTA.

Pentateuchus non fuit in rei substantia adulteratus, nec miracula, nec alia facta fuerunt ei superaddita, sed sincerus ad nos usque pervenit.

Prob. 1°. Nullum est hujus depravationis indicium, nullum vestigium. Judæi semper cunctas Pentateuchi partes venerati sunt. Suspicio alterationis in factis essentialibus et alicujus momenti ligmentum est, quod si admittatur, nihil in tota historia intactum est, nullus-

que autor profanus qui pari ratione adulteratus dici non possit.

2°. Omnia in Pentateucho eodem orationis genere narrantur, omnia sibi cohærent et inter se connectuntur. Leges nituntur miraculis; v. g. festum Paschatis institutum fuit in recordationem insignis beneficii, quo nempe Deus omnium israelitarum primogenitis in Ægypto pepercit; festum Pentecostes celebratum est in memoriam legis datæ in monte Sinaï; ipsorum ferè omnes cæremonie in factorum memoriam institutæ sunt, atque cum illis connectuntur; igitur si Pentateuchus, in miraculis, in factis historicis depravaretur, quasi in omnibus adulteratus ac ferè totus suppositus dicendus esset. Atqui, ex dictis, dici non potest hunc totum fuisse suppositum; ergo nec etiam in aliqua sua parte suppositus est, seu non fuit corruptus.

3°. Teste Josepho contra Appionem, judæi libros legis semper maximâ veneratione prosecuti sunt. Tanta fuit ipsorum erga Codices sacros religio ut literas et vocabula omnia enumeraverint. Quoties, quo ordine, quâ serie in Scripturis eadem litera reperitur sæpe observaverunt. Mortem pro sua religione defendenda oppetebant; causâ venerationis erga suos libros animam profundebant. Quis autem crediderit corruptionem Librorum sacerorum, in rebus alicujus momenti, à gente tanto religionis studio accensa admitti potuisse?

4°. Si depravatus fuisset in rei substantia Pentateuchus, vel à judæis, vel à samaritanis, vel à christianis, vel à paganis: atqui hæc quatuor repugnant. Non à judæis quibus tantæ venerationi semper fuit. Aliundè,

si judæi Pentateuchum adulterassent, sustulissent profectò quæ sunt genti suæ indecora, tot nempè seditiones, tot crimina, tot inter se inimicitias, etc., atqui tamen non ita factum est; ergo, etc. Non à samaritanis qui pariter suæ genti et suis patribus ignominiosa detraxissent, et contra quos reclamassent judæi ipsi hostes infensissimi. Non à christianis qui exemplaria judæorum nunquam in sua potestate habuerunt, et contra quos subito reclamassent judæi. Non à paganis quibus summâ curâ semper denegati sunt sacri Codices, qui profectò non habebant omnia judæorum exemplaria ut illa depravarent, quique nedum miracula Pentateucho adjecissent, potius sustulissent, quippè quæ causæ judaicæ laverent et paganæ nocerent. Ergo, etc.

5°. Non hic agitur de libro obscuro qui aliquandò vitari potest, sed de libro publico in quo continebantur nationis jus præcipuum, universæ leges, et cætera omnia quæ pertinebant sive ad regimen politicum, sive ad ecclesiasticum, necnon prodigia et prophetiæ quibus imitebatur judæorum religio. Hic agitur de libro qui, juxta legis præscriptum, in singulos septem annos, coràm populo legebatur, quem magistratus et doctores quotidie manibus tenebant ut possent alios judicare vel docere quemque Deut. 17, 18, 19. Rex ipse singulis diebus perlegere et propriâ manu scribere debebat. Insuper, judæi singulis annis solemnitates et festa celebrabant, quæ factorum Pentateuchi, ut jam diximus, memoriam revocabant. Inter ipsos vigeabant consuetudines et instituta, quæ circumstantias quasdam Pentateuchi historicas animo representabant. Ergo facta

Pentateuchi omnium judæorum animis infixæ erant, nec fieri potuit ut horum fuerint immemores. Non potuit igitur fieri depravatio, nisi sciente et consentiente toto populo israelitico. Atqui repugnat totam gentem in eo consensisse. Nec enim faciliùs depravationi Pentateuchi quàm integræ ipsius suppositioni consentire debuit. Jam verò, ex dictis, non potuit integræ ipsius suppositioni consentire. Ergo, etc.

6°. Si corruptus fuisset Pentateuchus, vel antè schisma samaritanorum, vel postea. Non antea; ab illo enim schismate quod sub Roboamo Salomonis filio factum est, ad Moïsen usque non sunt nisi circiter quingenti anni, consequenter recentior erat factorum quæ in Pentateucho leguntur memoria, quàm ut in rebus essentialibus fieret depravatio. Aliundè, per istud temporis curriculum extiterunt Josue et successivè multi pii judices, pluresque alii religiosi viri qui corruptioni obstitissent. Non post schisma, quia judæi non potuissent vitare samaritanorum exemplaria quæ in manibus non habebant, et quia samaritani eorum inimici reclamassent. Pari ratione samaritani non potuissent judæorum exemplaria vitare. Itaque si fuisset depravatio, vel à judæis, vel à samaritanis non fuisset admissa, consequenter eorum exemplaria non forent similia: atqui tamen in essentialibus sunt similia. Ergo, etc.

Ex his colliges libros Pentateuchi authenticos esse, non verò suppositos. Nam liber suppositus et non authenticus dicitur qui vel nihil veri continet, vel saltem undequaque fabulis et commentis scatet. Jam verò talem non esse Pentateuchum probationibus inexplu-

bilibus comprobatum est. Ergo auctoritatem habere debet, ergo est authenticus, non verò suppositus.

COROLLARIUM.

Ergo certissima et indubitata sunt miracula et alia facta quæ in Pentateucho referuntur. Nam ex suprâ dictis, vera sunt hæc facta modò 1º Moises antiquitus extiterit et fuerit legislator judæorum, modò 2º sit Pentateuchi autor, modò 3º judæos non deceperit, modò 4º judæi Moisi coætanei simul cum ipso in fraudem non conspiraverint, modò 5º hæc non fuerint post ætatem Moisis conficta, modò 6º Pentateuchus non fuerit adulteratus: atqui hæc omnia constant ex propositionibus præcedentibus, ergo, etc.

PROPOSITIO SEPTIMA.

Religio mosaïca divina fuit.

ARGUMENTUM PRIMUM.

Ex miraculis.

Ex antea demonstratis, vera est religio mosaïca, modò vera sint miracula quæ in Pentateucho referuntur: atqui ex corollario præcedenti et propositionibus antecedentibus certissima sunt miracula quæ in Pentateucho referuntur; ergo, etc.

ARGUMENTUM SECUNDUM.

Ex prophetiis.

Suprà demonstravimus religionem veris prophetiis et ad eventum perductis confirmatam, esse divinam: atqui in Pentateucho plures leguntur prophetiæ à Moïse editæ et ad eventum perductæ. Nam, 1º num. 14 prophetat Moïses nullum præter Calebum et Josue, terram chananæam judæis promissam ingressurum esse quæ prophetia ad eventum perducta legitur num. 26 et Deuteron. 52. 2º Deuteron. 51. prophetat brevi post suam mortem fore ut declinent de via quam præcipit eis et occurrent eis mala in extremo tempore. 3º Levitic. 26 ipsos dispergendos esse inter gentes. 4º Deuteron 28 prædictur regem quem sibi eligent, cum ipsis transferendum esse inter gentes exteras et incognitas. Ibidem singulatim complures prædicuntur babylonicæ captivitates circumstantiæ. Eodem capite prænuntiantur mulieres commesturas esse carnes filiorum suorum et filiarum suarum. Quæ quidem omnia contigerunt, ut constat ex historia judæorum. Nee ipsa ultima circumstantia, quantumvis incredibilem videatur, eventu frustrata est, siquidem in duabus obsidionibus Hierosolym. Sive sub Nabuchodonosore, sive sub Tito, mulieres filios suos comedebant. Multa alia Moïsis vaticinia appellare possem, sed hæc sufficiunt. Qui plura voluerit, legat lib. cui tit. *l'Incrédulité convaincue par les prophéties*, tom. 1, cap. 2. Illic tantum animadvertam has prophetias iis insigni-

bilibus comprobatum est. Ergo auctoritatem habere debet, ergo est authenticus, non verò suppositus.

COROLLARIUM.

Ergo certissima et indubitata sunt miracula et alia facta quæ in Pentateucho referuntur. Nam ex suprâ dictis, vera sunt hæc facta modò 1º Moises antiquitus extiterit et fuerit legislator judæorum, modò 2º sit Pentateuchi autor, modò 3º judæos non deceperit, modò 4º judæi Moisi coætanei simul cum ipso in fraudem non conspiraverint, modò 5º hæc non fuerint post ætatem Moisis conficta, modò 6º Pentateuchus non fuerit adulteratus: atqui hæc omnia constant ex propositionibus præcedentibus, ergo, etc.

PROPOSITIO SEPTIMA.

Religio mosaïca divina fuit.

ARGUMENTUM PRIMUM.

Ex miraculis.

Ex antea demonstratis, vera est religio mosaïca, modò vera sint miracula quæ in Pentateucho referuntur: atqui ex corollario præcedenti et propositionibus antecedentibus certissima sunt miracula quæ in Pentateucho referuntur; ergo, etc.

ARGUMENTUM SECUNDUM.

Ex prophetiis.

Suprà demonstravimus religionem veris prophetiis et ad eventum perductis confirmatam, esse divinam: atqui in Pentateucho plures leguntur prophetiæ à Moïse editæ et ad eventum perductæ. Nam, 1º num. 14 prophetat Moïses nullum præter Calebum et Josue, terram chanaanæam judæis promissam ingressurum esse quæ prophetia ad eventum perducta legitur num. 26 et Deuteron. 52. 2º Deuteron. 51. prophetat brevi post suam mortem fore ut declinent de via quam præcipit eis et occurrent eis mala in extremo tempore. 3º Levitic. 26 ipsos dispergendos esse inter gentes. 4º Deuteron 28 prædictur regem quem sibi eligent, cum ipsis transferendum esse inter gentes exteras et incognitas. Ibidem singulatim complures prædicuntur babylonicæ captivitates circumstantiæ. Eodem capite prænuntiantur mulieres commesturas esse carnes filiorum suorum et filiarum suarum. Quæ quidem omnia contigerunt, ut constat ex historia judæorum. Nee ipsa ultima circumstantia, quantumvis incredibilem videatur, eventu frustrata est, siquidem in duabus obsidionibus Hierosolym. Sive sub Nabuchodonosore, sive sub Tito, mulieres filios suos comedebant. Multa alia Moïsis vaticinia appellare possem, sed hæc sufficiunt. Qui plura voluerit, legat lib. cui tit. *l'Incrédulité convaincue par les prophéties*, tom. 1, cap. 2. Illic tantum animadvertam has prophetias iis insigni-

tas esse conditionibus quas suprâ assignavimus, ut vim habeant probandi. 1° Certum est illas ad eventum fuisse perductas, ut modò dictum est. 2° Manifestum est tot circumstantias, tam diversas, tam remotas, tam singulares, et quarum plures ex causis liberis pende-
 bant, non potuisse scientiâ naturali prænuntiari. 3° Tot circumstantiæ cum evento congruere fortuito casu non potuerunt. Hæc tria fatentur Deistæ. Undè unicè respondent illas prophetias post eventum fuisse editas, confictas, et libris judæorum superadditas; consequenter illas quartum characterem à nobis assignatum non præ se ferre. Verùm in hac parte quæ est maximi momenti difficile non est Deistas confutare, ac pervincere hæc oracula fuisse antè eventum edita. Sic autem illud paucis, sed invictis argumentis conficimus. Si illæ prophetiæ fuissent Pentateucho superadditæ, Pentateuchus non esset verax et incorruptus: atqui tamen, ex demonstratis Pentateuchus est verax et incorruptus; ergo, etc. Aliudè, nunquàm judæi passi fuissent ut similes prophetiæ, quæ nonnisi infausta et indecora ipsis prænuntiant, Pentateucho adjicerentur. Nullus impostor id tentare ausus fuisset. Præterea, quod invictissimum est contra incredulos hodiernos argumentum, ambæ saltem prophetiæ posteriores implete non fuerunt, nisi in captivitate babilonica, et in duabus Hierosolymæ obsidionibus. Illæ posteriores prophetiæ totæ circa hos eventus versantur. Consequenter, si fuissent post eventum suppositæ, vel Pentateucho additæ, hoc non factum fuisset nisi post illos eventus, et consequenter diutissimè post schisma samaritanorum. Ergo

illæ prophetiæ non legerentur in Pentateucho samaritanorum. Non potest enim dici samaritanos illas à judæis accepisse, eùm fuerint ipsis hostes infensissimi, et eùm omnes alios judæorum libros constanter repudiaverint, præter Pentateuchum quem antè suam defectionem habebant. Atqui tamen Pentateuchus samaritanorum hæc oracula continet, sicut cætera omnia facta quæ in Pentateucho judæorum memorantur. Ergo, etc.

ARGUMENTUM TERTIUM.

Ex speciali Dei erga judæos providentiâ.

Ea religio divina fuit cujus observatores semper et constanter Deus beneficiis cumulavit et violatores punivit. Hæc enim beneficia quibus Deus indesinenter observatores legis judæicæ cumulavit, et ærumnæ quibus constanter illius legis contemptores afflictavit, non possunt haberi nisi ut vera approbatio legi mosaicæ data. Atqui reverà, Deus indesinenter totum populum judæicum beneficiis cumulavit, eùm legem observavit, et variis afflictavit ærumnis, eùm illam violavit, ut certum est ex tota populi istius historia. Legi possunt ea de re judic. cap. 2, 5, 4, 6, 7, 17, libri Regum et Paralipomenon ferè integri.

Argumentum istud multùm roboratur ex eo quòd Moïses in Pentateucho huic genti felicitatem temporalem, si leges observaret, prænuntiaverit et pollicitus fuerit; ærumnas verò comminatus sit, si infringeret. Ii felices exitus, prosperi successus, ærumnæ illæ om-

nes quas, prout fuit in Deum pia vel rebellis, ad Moïsis prædictum, experta est natio judaïca, probant Moïsen fuisse divinitus afflatum, et consequenter divinam esse ipsius religionem.

ARGUMENTUM QUARTUM.

Ex characteribus divinitatis qui in hac religione refulcent.

Moïses in religione quam populum judaïcum edocuit, Deum exhibet unicum, optimum, maximum, æternum, immensum, spiritum purissimum, infinitum, mundi creatorem, sapientissimis legibus res universas moderantem, malos pœnis afficientem, probos bonis cumulantem, omnium denique honorum fontem; uno verbo, huic supremo Numini tribuit perfectiones omnes quibus illud esse præditum ratio docet, et quas Deistæ quos hîc refellimus ipsi convenire profitentur. Moïses non tantum de supremo Numine alta et sublimia profert, sed etiam præcepta de moribus eximia tradit. Docet nempe Deum toto corde esse diligendum, gratias esse ei persolvendas; ad eum in prosperis, in adversis omnibus esse recurrendum; proximum esse amandum; auxilium ei esse ferendum; bonum quodcumque esse peragendum; malum fugiendum; culpas pœnitentiâ egregiisque factis esse redimendas. Vetat furtâ alieni boni, eadẽm proximi, fratris odium, avaritiam, fornicationem, adulterium, et quæcumque inhonesta. Uno verbo, decem Decalogi præcepta quæ regulas morum à Moïse traditas complectuntur, sunt in

omnibus rectæ rationi consona, et haberi possunt velut totius legis naturalis compendium. Hæc eximia sunt atque ab omnibus observanda, fatentibus religionis naturalis defensoribus quos hîc confutamus. Jam verò quomodo fieri potuit ut Moïses, qui iis temporibus scribebat in quibus omnes homines idololatriæ erant addictissimi, qui institutus fuit inter ægyptios crocodilorum et plantarum cultores, qui eâ ætate vivebat quâ omnes populi cupiditatibus serviebant, præcepta morum ignorabant, quâque ipsi acutiores viri omnia crimina, adulteria, furta, puerorum et aliorum homicidia dietis et factis approbant; quomodo, inquam, fieri potuit ut, iis ignorantie, præjudiciorum, et corruptionis temporibus, tam sublimia de Deo, tam eximia de moribus doceret, nisi hanc doctrinam à Deo hausisset et accepisset? Dicat Deista cur nec ismaélite, nec idumæi qui non secus ac judæi ab Abrahamo orti erant, nec alii populi, nec ullus philosophus tam sancta noverint, nec fecerint? Dicat qui fieri potuit ut Moïses apud gentes tam rudes, tam ignaras, tam superstitiosas, ovibus, capellis, bovibus pascendis assuetas natus, rectius de Deo et moribus loqueretur, quàm populi omnes, quàm cuncti philosophi quorum permulti fuerunt literarum studio dediti ac maximè devoti, ingenio sagaces et acuti, stilo elegantes et perpolitati, nisi fuerit à Deo inspiratus?

ARGUMENTUM QUINTUM.

Ex sapientia legum mosaicarum.

Certum est ingenii et mentis humanæ opera illicò et derepentè non esse perfecta. Oportet ut ipsa sæpè emendentur, antequam perfectionem attigerint. Hæc omnia nonnisi decursu temporis fiunt. Uno verbo, mens humana gradatim progreditur. Igitur leges, si sint humani ingenii fœtus, nonnisi, additis temporibus, perfectæ esse possunt; fræna injiciunt vitiis quæ sanè ætatum progressu variant multùm; interpretationibus, immutationibus sæpè indigent. Nulla est gens quæ frequenter suas leges non emendaverit, ut illas variis circumstantiis et civium conditionibus accommodaret. Ita græci, romani et alii omnes populi. Legislatores omnes agnoverunt leges nonnisi temporum cursu perfici, illas immutandi pro variis circumstantiis facultatem concesserunt. Ex eo consequitur leges mosaicas, ut potè omnium antiquissimas, si sint ab homine sibi derelicto inventæ, si solius ingenii humani opus, fuisse minùs perfectas quàm alias omnes, ac frequentissimè immutandas fuisse. Atqui tamen leges mosaicæ, licèt omnibus aliis antiquiores, sunt sapientissimæ et omnibus aliis recentioribus longè perfectiores.

Illud constat, 1º. ex eo quòd præcepta morum in omnibus rectæ rationi et legi naturali consona Moïses tradiderit, ut jam diximus, dum tamen alii legislatores quæcumque nefanda et legi naturali adversa præceperunt, vel permiserunt.

Illud constat, 2º. quia antiquorum sapientissimi quæcumque meliora scripsère, ex Moïse hauserunt, v. g. Solon, Anaxagoras, Aristoteles, Socrates, Plato qui tot habet consimilia Moïsi ut indè dietus fuerit Moïses atticè loquens. Multos alios philosophos quæcumque excellentiora tradunt ex Moïse hausisse ostendit Huetius Demonstr. evangelicâ, prop. 4. præsertim cap. 2. Ergo isti omnes legis mosaicæ excellentiam agnoscebant.

Scimus quosdam eruditos non consentire veteres philosophos multa ex judæorum doctrina hausisse. Hinc istud ratiocinium quo jam usi sumus, ubi de revelationis necessitate disseruimus, non ut demonstrativum proponimus, sed tantùm ut probabile, quia, re sedulò expensâ, sententia hæc quam defendimus non tantùm vulgò eruditus acceptior est, verùm etiam, ut nobis videtur, multò probabilior.

5º. Idem constat, quia illæ leges eventus omnes præviderunt. Quanquàm gens et regimen judæorum diù extiterint, quanquàm pluries captivi fuerint, et varios casus experti sint, non tamen opus fuit ut quidquam in his legibus immutaretur, nihilque in illis mutatum est, nec in religiosis, nec in civilibus; sed ut sufficientes in variis reipublicæ vicissitudinibus à judæis semper habitæ sunt.

4º. Illæ leges, aliæ sunt morales, aliæ cæremoniales, aliæ civiles. Quicumque illas attentè meditatus fuerit, compertum habebit illas esse sapientissimas. 1º. Morales quas admittunt ipsi Deistæ. 2º. Cæremoniales quæ erant figuræ utiles et totidem documenta

quibus israelitæ rudes et sensibilibus assueti de suis officiis monebantur : v. g. sacrificiis se esse peccatores et pœnis dignos confitebantur ; primitiis quæ juxta legem erant Deo offerendæ, supremum Dei dominium agnoscebant, gratiasque ei agebant. Ablutiones externæ animos debere esse sceleris puros significabant. Circumcisio concupiscentiam esse reprimendam judæos admonebat, necnon ipsos esse populum Dei, populum dilectum et peculiariter Deo consecratum. Festa et cæremoniæ plures prodigiorum, quæ ipsorum gratiâ Deus operatus fuerat, ipsis memoriam refricabant. Leges quæ prohibebant ne ipsi cum alienigenis consociarentur et connubarent, non minùs erant sapientes ; siquidem hæc viâ avocabantur ab idololatriâ gentium, ad quam semper proclives fuerunt. Moïses jusserat ut à carnibus quorundam animalium abstinerent judæi, sive quia illæ carnes in Palæstina erant nocivæ, sive quia pagani consueverant iis carnibus uti in suis sacrificiis idololatricis. Ex his conclude leges judæorum cæremoniales, licet non fuerint æquè perfectæ ac leges christianæ, tamen fuisse optimas, si spectantur tempora, status, et indoles judæorum qui adhuc erant crassi et rudes, cultusque perfectioris minimè capaces. De utilitate cæremoniarum mosaicarum consuli possunt plures eruditi, v. g. Marshamus in chronico Canone ægyptiaco et hebraico ; Spencerus de legibus hebræorum ; et Clericus in Pentateuchum. Leges civiles et politicæ non minùs fuerant sapientes, uti fusè ostendit Vernetus, tom. 1. pag. 180. Ergo leges mosaicæ quæ sunt omnibus aliis antiquiores, sunt tamen sapientis-

simæ et omnibus aliis multò perfectiores ; ergo non sunt solius ingenii humani opus ; ergo à Deo dimanant.

His omnibus addi potest judæos, qui jam tum in multitudinem innumerabilem exereverant, leges mosaicas quæ sanè sunt acerbæ, cupiditatibus adversæ, quæ non rarò sub pœna capitis ipsos obligabant, nunquam fuisse acceptaturos, nisi Moïses clarè sive miraculis, sive prophetiis, sive aliis argumentis quæ illorum pervicaciam frangerent, suam missionem comprobaasset. Equidem possibile est, historiâque didicimus principes et legislatores populis leges merè humanas dedisse ; sed istæ leges erant indoli populorum accommodatæ, vel cupiditatibus favebant, vel isti populi armis et terrore ad obsequium cogebantur. At verò impossibile est ut homo omni humano auxilio destitutus integræ genti jugum durum accipiendum esse et acerbæ leges admittendas suadeat, ita ut mortem perpeti eligant cives potiùs quàm leges istas infringere, nisi homo iste sese à Deo missum manifestis argumentis demonstret.

SOLVUNTUR ARGUMENTA

quæ contra precedentes propositiones objiciuntur. [®]

Contra primam propositionem.

OBJ. 1° Fama deorum paganismi, v. g. Jovis, Mercurii, Apollinis, non minùs apud paganos fuit celebris, nec minùs constans, quàm Moïsis apud judæos : atqui

quibus israelitæ rudes et sensibilibus assueti de suis officiis monebantur : v. g. sacrificiis se esse peccatores et pœnis dignos confitebantur ; primitiis quæ juxta legem erant Deo offerendæ, supremum Dei dominium agnoscebant, gratiasque ei agebant. Ablutiones externæ animos debere esse sceleris puros significabant. Circumcisio concupiscentiam esse reprimendam judæos admonebat, necnon ipsos esse populum Dei, populum dilectum et peculiariter Deo consecratum. Festa et cæremoniæ plures prodigiorum, quæ ipsorum gratiâ Deus operatus fuerat, ipsis memoriam refricabant. Leges quæ prohibebant ne ipsi cum alienigenis consociarentur et connubarent, non minùs erant sapientes ; siquidem hæc viâ avocabantur ab idololatriâ gentium, ad quam semper proclives fuerunt. Moïses jusserat ut à carnibus quorundam animalium abstinerent judæi, sive quia illæ carnes in Palæstina erant nocivæ, sive quia pagani consueverant iis carnibus uti in suis sacrificiis idololatricis. Ex his conclude leges judæorum cæremoniales, licet non fuerint æquè perfectæ ac leges christianæ, tamen fuisse optimas, si spectantur tempora, status, et indoles judæorum qui adhuc erant crassi et rudes, cultusque perfectioris minimè capaces. De utilitate cæremoniarum mosaicarum consuli possunt plures eruditi, v. g. Marshamus in chronico Canone ægyptiaco et hebraico ; Spencerus de legibus hebræorum ; et Clericus in Pentateuchum. Leges civiles et politicæ non minùs fuerant sapientes, uti fusè ostendit Vernetus, tom. 1. pag. 180. Ergo leges mosaicæ quæ sunt omnibus aliis antiquiores, sunt tamen sapientis-

simæ et omnibus aliis multò perfectiores ; ergo non sunt solius ingenii humani opus ; ergo à Deo dimanant.

His omnibus addi potest judæos, qui jam tum in multitudinem innumerabilem exereverant, leges mosaicas quæ sanè sunt acerbæ, cupiditatibus adversæ, quæ non rarò sub pœna capitis ipsos obligabant, nunquam fuisse acceptaturos, nisi Moïses clarè sive miraculis, sive prophetiis, sive aliis argumentis quæ illorum pervicaciam frangerent, suam missionem comprobaasset. Equidem possibile est, historiâque didicimus principes et legislatores populis leges merè humanas dedisse ; sed istæ leges erant indoli populorum accommodatæ, vel cupiditatibus favebant, vel isti populi armis et terrore ad obsequium cogebantur. At verò impossibile est ut homo omni humano auxilio destitutus integræ genti jugum durum accipiendum esse et acerbæ leges admittendas suadeat, ita ut mortem perpeti eligant cives potiùs quàm leges istas infringere, nisi homo iste sese à Deo missum manifestis argumentis demonstret.

SOLVUNTUR ARGUMENTA

quæ contra precedentes propositiones objiciuntur. [®]

Contra primam propositionem.

OBJ. 1° Fama deorum paganismi, v. g. Jovis, Mercurii, Apollinis, non minùs apud paganos fuit celebris, nec minùs constans, quàm Moïsis apud judæos : atqui

tamen fama hæc non probat illos Deos existisse; ergo pariter existentia Moïsis per constantem famam probari non potest.

R. 1° Nihil probare istud argumentum. Exindè enim consequeretur admitti non posse, vel saltem dubiam esse Cæsaris et Alexandri existentiam; siquidem Jovis, Mercurii, etc. nomina non fuerunt minùs famosa, quàm Cæsaris et Alexandri.

R. 2° Concedo totum, ex quò ad summum inferri potest existentiam Moïsis per solam famam et celebritatem non posse probari. Jam verò, etsi ita esset, non indè concludi posset incertam esse Moïsis existentiam, cum aliudè monumentis ac testimoniis certissimis à nobis comprobata fuerit, dum è contrario historia deorum nullis monumentis aut testimoniis certis ionitur, ab ipsisque paganis autoribus sæpè irrita est. Hinc comparatio nulla est.

R. 5° *Dist. MIN.* Non probat deos existisse cum omnibus circumstantiis quas fingebant pagani, concedo: eos simpliciter existisse et fuisse viros famosos, nego. Certum enim videtur deos paganorum, saltem plurimos, fuisse viros percelebres qui, cum aliis perfectissent et ipsis admirationi fuissent, inter deos post mortem annumerati sunt. De his lege Huetium, præp. Evang. vel librum cui titulus, *la Mythologie et les fables expliquées par l'histoire*. D. Banier.

Obj. 2°. Nihil certum est in historia antè bellum trojanum aut thebanum, ut consentiunt eruditi post Huetium. Ergo Moïsis existentia dubia est ac incerta.

R. *Dist.* Nihil certum est in historia profana antè

bellum trojanum, esto: in historia, sacra nego. Fatentur quidem eruditi, saltem plures, ante bellum trojanum in historia profana nihil esse certi, quia quæ tunc contigere, à nullo autore coævo scripta fuerunt; at idem affirmari non potest de historia sacra, ut probavimus.

ARGUMENTA

contra secundam propositionem.

Obj. 1°. Sic incipit liber Deuteronomii: *Hæc sunt verba quæ locutus est Moïses ad omnem Israël trans Jordanem.* Hæc, inquit Spinosus, si scripsisset Moïses, animadvertere debuisset se hæc scribere non trans Jordanem, sed eis Jordanem (*en-deçà*) cum ille nunquam fuerit trans Jordanem quem non trajecit. At verò cum Esdras esset in terra sancta, intereadum hæc scribebat, dicere potuit hæc verba fuisse prolata à Moïse trans Jordanem quia respectu terræ sanctæ Moïses erat trans Jordanem positus. Ergo non Moïses, sed Esdras Deuteronomium scripsit.

Resp. Vocem hebraicam, *beheber*, quæ vertitur, *trans* significare juxta omnes hebraizantes (vide Buxtorsii, Paganini Lexica) *in transitu, au passage*, ut notat Pater Houbigant in radicibus hebraicis seu *ad ripam*, ut observat idem autor in suis bibliis. Consequenter illa vox est ambigua, et aliquandò ceteriora, aliquandò ulteriora designat; proindèque ex orationis serie et subjectâ materiâ astimari debet quo sensu sit

intelligenda. Ergo cùm Moïses nunquàm transierit Jordauem, sed fuerit tantùm in ripa et quasi in transitu, ibi vox *beheber*, significat, *in transitu*, ad ripam, vel citra Jordanem. Hoc ultimo sensu accipitur eadem illa vox Josue, cap. 9, v. 4, et Deuteron., cap. 5, v. 8.

Notandum est in textu samaritano, in versionibus arabica, syriaca, et paraphrasi Onkelos eandem esse ac in textu hebraico ambiguitatem, quæ consequenter eodem modo explananda est.

Septuaginta autem Interpretes et post ipsos versio vulgata verterunt, *trans Jordanem*, quia, respectu terræ sanctæ juxta quam judæi solent consignare plagas et situs locorum, regio in qua hæc à Moïse dicta sunt, erat trans Jordanem; vel forsàn potius quia, cum illæ versiones exaratae sunt, judæi Jordanem transgressi fuerant, et consequenter regio prædicta, eorum respectu, erat trans Jordanem.

OBJ. 2°. Moïsen esse autorem Pentateuchi non probat consensus scriptorum, sive sacrorum sive profanorum. Nam duntaxat Moïsen dicunt autorem legis: atqui lex Pentateuchum non designat. Nam Deuteron. 27, Moïses jubet ut, trajecto Jordane, inscribantur *omnia verba legis* lapidibus altaris in monte Hebal erecti; idque præstitit Josue, cap. 8. Jam verò Pentateuchus lapidibus istius altaris totus inscribi non potuit; siquidem ex constanti judæorum traditione, non fuerunt isti lapides, nisi duo, vel quatuor, vel octo, vel ad summum duodecim. Hinc juxta plures doctissimos interpretes, Josue lapidibus inscribi non curavit nisi Decalogum, vel forsàn duodecim maledictiones et be-

nedictiones quæ in eodem Deuteronomio memorantur.

R. 4°. N. MAJ. Sive lex significet totum Pentateuchum, sive non, parvi refert. Nam non probavimus tantùm Moïsen esse autorem libri legis, sed etiam totius Pentateuchi. Illud evicimus ex constanti traditione judæorum, christianorum et mahumetanorum, qui sanè omnes totum Pentateuchum Moïsi assignant. Illud insuper probavimus ex autoribus sive sacris sive profanis, qui Moïsi non tantùm legem tribuunt, sed totum Pentateuchum. Ex sacris quidem autoribus, siquidem multas seu veteris, seu novi Testamenti sententias citant sub nomine Moïsis, quæ non reperiuntur in Decalogo, nec in Deuteronomio, sed in aliis Pentateuchi libris, v. g. in Levitic. Numer. etc. Ergo, juxta auctores sacros, Moïses non modò fuit autor legis, sed etiam aliorum Pentateuchi librorum. Ex profanis, v. g. ex Longino qui hæc verba Geneseos, *fiat lux et facta est*, ut sublimia refert, et Moïsi tribuit. Ergo ex Longino Moïses fuit autor Genesis, non solius legis. Ex Juvenali qui dixit ingens volumen scripsisse Moïsen; sola enim lex ingens volumen non daret. Ergo, etc.

Hæc sanè sufficiunt ad plenam hujus argumenti enodationem. Verumtamem ad prædicti testimonii elucidationem et intelligentiam quædam addemus.

4°. Voces istæ, *liber legis*, sine addito, saltem ab Esdræ temporibus ac juxta usum judæorum ante Christum, totum Pentateuchum significabant, non verò solum legem, vel solum Deuteronomium. Illud constat eo quòd, ut modò dixi, veteres scriptores sacri permulti laudaverint sententias tanquàm conclusas *in lege*

Moïsis, vel in libro legis, quæ tamen non leguntur nisi in aliis Pentateuchi libris. Nihilominus tamen non raro Deuteronomium dictum est, *lex*, per excellentiam, satisque ex adjunctis cognoscitur an de Pentateucho vel Deuteronomio agatur.

2°. Dicimus *verba legis, sermones legis* in Pentateucho frequenter significare Deuteronomium: et reverà in textu objecto id significant; siquidem Josue, cap. 8. Moïsis jussis obsequens scripsit super lapides Deuteronomium legis, sicut præceperat Moïses. Ergo errarunt interpretes, et quicumque alii qui crediderunt hic mentionem fieri de præceptis Decalogi, vel duodecim maledict, etc. non verò de toto Deuteronomio.

Neque dicatur Deuteronomium duodecim lapidibus inscribi non potuisse. Etenim illi lapides Deuteronom. 27 v. 2. ingentes esse debebant. Ponite itaque lapides istos constare sex pedibus, seu 72 pollicibus altitudinis; et quatuor pedibus, seu 48 pollicibus latitudinis. Fingite medium pollicem sufficientem fuisse ut una litera clarè et lucidè inscriberetur. Hæc factà hypothesi, si nullum esse vacuum inter lineas in tota altitudine, tunc forent 144 lineæ. Demus autem spatium inter lineas esse unius semipollicis, tunc non erunt nisi 72 lineæ. Unaquæque verò linea juxta latitudinem extendetur, et consequenter occupabit 48 pollices; cùm insuper unaquæque litera, ex hypothesi, sit medii pollicis, hinc tota linea habebit, 96 literas, quæ si multiplicentur per 72, seu numerum linearum, productum totale erit 6912. Igitur in quolibet lapide inscribi poterunt 6912 literæ. Consequenter in duodecim lapi-

dibus inscribi potuerunt 82944 literæ. Jam verò calculo inito (quod facile fieri potest, computatis unius paginae literis, illisque per numerum paginarum multiplicatis), ad summum in toto Deuteronomio 62000 literæ comperiuntur; ergo totum Deuteronomium duodecim lapidibus inscribi potuit.

Notandum sedulò nos argumentatos fuisse in hypothese in qua in uno lapidum latere tantum inscriberentur literæ. Hinc, 1°. si in duobus lateribus inscriptæ fuissent, suffecissent sex lapides. Hinc, 2°. si fingantur lapides paulo grandiores ita ut unusquisque fuerit cubus sex pedum, si insuper lapides fuerint separati, et in quatuor lateribus inscriptæ fuerint literæ, computo facto, duo lapides sufficebant.

Neque dicatur altaria apud judæos fuisse exigua: id enim falsò assereretur. Nam scribit Josephus contra Appionem exstitisse Jerosolymis altare, cujus latera erant 20 cubitorum et altitudo 12. In simili autem altari totus Pentateuchus facile inscribi potuisset.

Notandum insuper numerum lapidum qui ad prædictum altare extruendum inservièrunt, in Scripturâ non memorari, sed à solis judæis fuisse confectum: consequenter augeri posse hunc numerum, si duodecim ad inscriptionem totius Pentateuchi non suffecerint.

OBJ. 5°. Genes. 42. v. 6. legitur: *Pertransivit Abraham terram (Chananeam) usque ad Sichem; chananeus autem tunc erat in terra ista.* Undè sic argumentor: Autor Pentateuchi non scripsisset: *chananeus autem tunc erat in terra Chananeæ*, si ad-

huc in ea terra fuisset eo tempore quo scribebat; ergo eo tempore quo scriptus est Pentateuchus, chanaanæus non amplius erat in terra Chanaanæ: atqui tamen, vivente Moïse, chanaanæi adhuc aderant in ea terra; ergo Moïses non est autor Pentateuchi.

R. N. MIN. Nam sive terra chanaanæa ab aliis antè chanaanæos fuerit occupata, ut conjicit ipse Abenesra, sive non, certum est saltem chanaanæos non semper terram istam incoluisse; siquidem filii Noëmi paulatim varias terræ partes occuparunt. Hoc posito, sic accipiendus est ille textus. Chanaanæus autem jam tunc (gallicè *alors, dès lors*) erat in terra ista; cum nempe Abrahamus illuc accessit, jam ibi erat Chanaanæus. Nec dicas ad significandum, *jam tunc*, dicendum fuisse hebraicè *meaz*, vel *minaz*, non verò, *az*, ut legitur in textu objecto; siquidem fatente ipso Abenesrà, *az* idem significare potest ac *minaz*.

OBJ. 4°. Certè Moïses non est autor libri, in quo plura leguntur urbium et locorum nomina tempore Moïsis incognita, quæque non fuerunt in usu, nisi post ipsius ætatem: atqui in Genesi plura leguntur nomina, etc. Nam, 1°. Genes. cap. 10 *Ninive* dicitur à Nemrod ædificata, quæ tamen, juxta Strabonem, à Nino fuit exstructa ex quo probabiliter nomen sumpsit. Porrò Ninus non vixit, nisi post Moïsen. Ergo civitas *Ninive* hoc nomine appellata non fuit, nisi post Moïsen; ergo Moïses non scripsit Genesim in qua vox illa reperitur. 2°. Genes. 44. Abraham dicitur reges persecutus usque ad Dan; tempore autem Moïsis hæc civitas dicebatur *Lais*, vel *Lezem*. Hæc *Dan* tantum ap-

pellata fuit cum capta est à Tribulibus *Dan*, ut patet Josue 19. 5°. In Genesi mentio habetur chaldæorum, qui tamen sic non fuerunt dicti nisi longo tempore post Moïsen, nempe à Chaldæo qui decimus-quartus post Ninum regnavit. 4°. Mons in quo Abraham jussus est mactare filium in Genesi dicitur, *Moria*, dum tamen constat ex Paralip. lib. 2, cap. 5. hunc locum sic non fuisse dictum, nisi post ædificationem templi. 5°. Genes. cap. 15. legitur nomen *Hebron*: atqui tamen nulla urbs hoc nomine appellata est tempore Moïsis, sed postea sic dicta est ex *Hebron* nepote Calebi, ut constat ex libro Josue. 6°. Nonnisi post Moïsen turris hierosolymitana dicta est *Turris gregis*: atqui tamen Genes. 23. hoc nomen reperitur. 7°. Deuteron. 11. sermo habetur de Galgala: atqui tamen Josue 5. locus ille non fuit hoc nomine donatus, nisi post Moïsen et sub Josue, quando nempe circumcisi sunt Israëlita.

R. 1°. N. MAJ. Licet enim quædam nomina nonnisi post Moïsen usitata in Genesi legerentur, concludi non posset Moïsen non esse hujus libri autorem: fieri enim potuit ut hæc recentiora nomina in margine, vel spatiis intermediis adjicerentur, ut facilius intelligeretur quid significarent, et ubi sitæ essent regiones antiquis donatæ nominibus tunc multis inintelligibilibus, atque sic deinceps textui insererentur. Mutationes ejusmodi ad faciliorem libri intelligentiam forsitan injectæ substantiam libri non tangunt, nec impediunt quominus adscribendus sit auctori cui vulgò tribuitur.

Et verò quis ignorat quædam in Homero, v. g. aut

in aliis autoribus deprehendi, quæ critici censoriâ virgulâ notant ut spuria, ab illis autoribus non scripta, casu aut de industria ab aliis addita. Nihilominus tamen hæc opera ut genuina habentur, fides iis adhibetur; autoribus quorum nomina præ se ferunt adscribuntur. Ergo, pari jure, etc.

R. 2°. N. MIN. Ad primum. Si Moïses et autores profani de initio et ædificatione urbis *Ninive* inter se dissentiant, certè præ aliis credendum est Moïsi qui est antiquior omnibus, et cujus opera non possunt esse supposita, ex probatis: cùm ex adverso autores profani nihil habeant certi circa *Ninive* initia, ut notat Borchartus, et cùm ipsi fateantur nihil certi antè bellum trojanum in profanis reperiri. Præterea, affirmant plures chronologi Ninum tempore Abrahami, consequenter antè Moïsem vixisse, et nomen dedisse urbi *Ninive* quæ quidem à Nemrod ædificata est, sed à Nino multùm amplificata. Insuper, plures eruditi asserunt Nemrod de quo Moïses loquitur esse Ninum profanorum, huncque duplici nomine fuisse donatum, ut sæpè contigit. Atqui in duplici illa sententia quæ non repugnat nulla difficultas. Ergo, etc.

Ad secundum. Existebat antè Moïsem locus nomine *Dan*, distinctus ab urbe quæ istud nomen accepit, cùm ea; ta fuit à tribulibus *Dan*. Sciunt enim omnes Jordanem suum habuisse nomen ex duplici fonte à quo originem ducebat cujus alter *Jor* dicebatur, alter verò *Dan*. Dici igitur potest Abrahamum persecutum fuisse hostes usque ad *Dan* fontem Jordanis, vel ad alium locum sic appellatum.

Ad tertium. Dici potest Chaldaeam jam fuisse sic nominatam tempore Moïsis, regemque chaldaeorum suum nomen non dedisse chaldaeis, vel saltem tantùm dedisse chaldaee meridionali, non verò septentrionali de qua loquitur Moïses. Vidè Stephanum Bysantium, in suis geographicis, ad vocem *Kaldaioi*.

Ad quartum. R. nomen, *Moria*, ortum esse ex istis verbis Abrahami, *Deus providebit*. At temporibus Abrahami mons de quo agitur sic appellatus fuit, ut distinctè legitur Genes. cap. 22. Ergo ista vox non est Moïse recentior.

Ad quintum. Quis asserere potest duplicem non fuisse locum cui nomen, *Hebron*, sicut duplex locus cui nomen, *Dan*, etc.? Aliunde, neutiquam probatur, nec probari potest urbem *Hebron* ex Hebrone Calebi nepote nomen accepisse. Constat ex Scripturis primitivos terræ promissæ incolas aliquandò ex urbibus expugnatis nomen sumpsisse. Fortè igitur Calebi nepos ex urbe *Hebron* nomen accepit, nedum ipsi daret.

Ad sextum. Duplex fuit *Turris gregis*, alia propè Bethlemam, teste S. Hieron. alia Hierosolymis; nec una cum altera confundi debet.

Ad septimum. Duplex fuit *Galyala*, nec contrariam ostendi potest.

Sed dices contra primam responsionem. Juxta regulam criticis ab omnibus admissam, nova nomina probant libri suppositionem, vel saltem librum non esse autoris qui sit illis nominibus antiquior. Hinc tot libri ut suppositi ab eruditis recogniti sunt. Ergo, etc.

R. Distr. Probant libri suppositionem, vel saltem, etc.

Nisi aliud certissimè constet librum non esse suppositum, et esse auctoris cui tribuitur, concedo: aliter nego.

Obj. 5°. Vox, *Nabi* (propheta) cap. 20. Genes. v. 7. legitur: attamen in usu non fuit nisi post Moïsis aetatem, ut colligitur ex lib. 4. Reg. Ergo Moïses non est auctor Genesis.

R. Vox, *Nabi*, id est propheta, tempore Moïsis obtinuit, dein ei successit vox, *videns*: sed rursùm postea obtinuit et usitata est lib. 4. Reg. Nulla est in eo difficultas quæ nos tantillum retardare possit.

Obj. 6°. Genes. 4. Josephus eunuchum Pharaonis sic alloquitur: *furtò sublatu sum de terra Hebræorum*: atqui Moïses non potuit Josephum sic loquentem inducere. Tempore enim Josephi unica familia, nempe Abrahami, terram chanaanam habitaverat; consequenter hæc regio non poterat tunc appellari *terra hebræorum*: Si hæc dixisset Josephus, eunuchus Pharaonis non potuisset intelligere de qua terra loqueretur. Ergo, etc.

R. Tempore quo loquebatur Josephus, omnes Jacobi filios et nepotes, omnesque Esaü posteros, qui cuncti hebræi erant et dicebantur, in magnam multitudinem excrevisse, vicinisque gentibus sat cognitis fuisse, ut eunuchus Pharaonis non potuerit ignorare equam terram significaret Josephus.

Obj. 7°. Si Moïses esset auctor Pentateuchi, de se non locutus fuisset in tertia persona, semetipsum non laudasset vir modestissimus, nec sese dixisset *omnium virorum mitissimum*: atqui tamen Moïses in Penta-

teucho loquitur in tertia persona, et laudatur ut vir mitissimus, etc.

R. N. MAJ. Ad primum. Julius Cæsar, Josephus, Xenophon, Esdras, S. Paulus de se loquuntur in tertia persona in libris quorum sunt auctores, ex omnium consensu; ergo, pari jure, Moïses sic loqui potuit.

Ad secundum. Moïses suos defectus candidè aperit et fatetur. Equidem sese dicit prophetam à Deo missum, sed non superbiæ causâ; illud enim necessarium erat ad commendandum suum ministerium, et ad fidem faciendam suis legibus. Semel tantum seipsum laudat et mitissimum dicit, sed eâ occasione quâ laudem istam exigebat Dei gloria; agebatur enim de leprâ quâ Deus Mariam rebellem castigaverat; vindicanda erat divinæ ultionis æquitas, et ostendi debebat ultionem hanc non Moïses in pœnis exigendis intemperantiæ, sed Mariæ iniquitati tribuendam esse.

Obj. 8°. In fine Deuter. referuntur Moïsis mors et sepultura; ergo Moïses non est auctor totius Pentateuchi.

R. Scribit Josephus historicus Moïsen propheticè hæc scripsisse. Nos eum omnibus eruditis fatemur hæc vel à Josue vel ab aliis fuisse superaddita, ut uno tenore legerentur ea omnia quæ ad Moïsem pertinent. Hæc tamen tum primum à libro Moïsis forsân fuerunt disjuncta; sed amanuensium vitio potuerunt, decursu temporis, continuâ serie conscribi. Insuper, cum multis non improbabile judicamus ultimos Pentateuchi versus, in quibus describitur Moïsis obitus, esse initium libri Josue, eosque versiculos decursu temporis

Pentateucho fuisse assutos, ut in eodem libro haberentur quaecumque ad Moïsem spectabant.

OBJ. 9°. Exod. 16. *Filii autem Israël comederunt manna quadraginta annis, donec tangerent fines terræ Chanaan. Gomor autem decima pars Ephî.* Jam verò Moïses asserere non potuit israelitas comedisse manna donec tangerent fines terræ Chanaan; siquidem jamjam non vivebat, cum illam ingressi sunt. Insuper, Moïses non notasset Gomor esse decimam partem *Ephî*, cum illud scirent omnes israelitæ, et illam mensuram perfectè cognoscerent.

R. Israelitas quadraginta annis, vivente Moïse, manna in deserto comedisse. Ergo, 1°. asserere potuit Moïses illos per quadraginta annos manna comedisse. 2°. Sciebat Moïses israelitas illo quadragesimo anno in terram Chananeam intromittendos esse nec diutius erraturos; Deus enim num. 44. v. 55. illud Moïsi et Aaroni revelaverat. Sciebat insuper ipsos in terra Chananea non esse manna comesturos, quia plaga hæc pingue solum erat, omnibusque fructibus opima regio. Ergo asserere potuit israelitas post quadraginta annos, et cum terram Chanaan ingressi essent, manna non esse comesturos. Aliudè, qui manna de cælo obtinuit, sanè propheticè ipsius manna cessationem prædicere potuit.

Quantum ad mensuram Gomor, notat illam esse decimam partem *Ephî*, non gratiâ israelitarum tunc existentium qui illud sciebant, sed, ut moris est eorum qui de mensuris tractant, gratiâ aliorum hominum et posterorum quos latet mensurarum valor.

OBJ. 10°. Citat autor Pentateuchi plures libros Moïsis, v. g. librum *Legis*, librum *Fæderis*, librum *Mansionum* filiorum Israël, librum *Bellorum Domini*, librum belli *Amalec*: atqui, inquit Spinosa, tot libros simul cum Pentateucho scribere non potuit, nec illos citasset, si scripsisset; ergo Moïses Pentateuchum non scripsit.

R. 1°. N. MIN. Quadraginta anni quibus Moïses in deserto commoratus est, ipsi satis fuerunt ut omnes libros citatos simul cum Pentateucho scriberet. Innumeri autores breviori tempore plura conscripserunt. Insuper, nihil impedit quominus ipse suos libros citaverit: quot enim autores prioribus operibus nova scripta confirmant, suosque ad ea relegenda lectores invitant!

R. 2°. Prædictos libros non esse à Pentateucho diversos. Dici potest, nec contrarium probabitur, librum *Legis* esse Deuteronomium, librum *Fæderis* esse collectionem præceptorum Decalogi ac aliorum quæ in monte Sinai tradita sunt, et quæ Exod. cap. 20 et sequent. referuntur. Dici potest librum *Mansionum* Israël esse librum Numerorum, in quo reverà innumera israelitarum gesta, cum manerent in deserto, memorantur. Liber belli *Amalec* probabilius est ipsum caput 17. Exodi, in quo reipsâ describitur illud bellum. Quantum ad librum bellorum Domini, cap. 21. Numer. in quo liber iste appellatur, hunc fuisse à Moïse scriptum non asseritur; nihil consequenter exindè inferri potest. Quidam post Abenesram dicunt hunc esse librum Judicium, et à Moïse citari ut dein-

ceps scribendum, non verò ut jam scriptum: quod facile non crediderim. Quidquid sit, non inficiamur potuisse existere librum bellorum Domini Pentateucho antiquiorem, huncque esse lapsu temporis deperditum, ut plures alii. Fatemur hunc librum ejus incertus est autor, à Moïse laudatum fuisse; sed ex iis minimè sequitur Moïsen non esse Pentateuchi autorem.

Obj. 44°. Genes. 56, sic habetur: *Reges autem qui regnaverunt in terra Edom, antequàm haberent regem filii Israël, fuerunt hi, Bela filius Beor, etc.* Staturque numerantur octo reges, et undecim duces qui nonnisi post reges imperarunt, ut constat lib. 4. Paralipom. cap. 4. undè sic argumentor. 1°. Tempore Moïsis, in terra Edom seu idumæorum nondum fuerant duces. 2°. Etsi fuissent duces, non potuissent ab Esaù idumæorum parente usque ad Moïsen, id est, 200 circiter annis, octo reges et undecim duces sibi succedere. 3°. Tempore Moïsis, israelite nondum habuerant regem. Ergo ille textus à Moïse non fuit scriptus.

R. Ad primum. Falsum est idumæos antè Moïsen non habuisse duces; siquidem in carmine Moïsis, in quo canitur maris rubri transitus, legitur: *tunc conturbati principes Edom.*

Ad secundum. Juxta probabiliorè sententiàm ab Esaù ad Moïsen fuerunt quadringenti anni. Verùm etiãsi non effluxissent nisi ducenti, regnare potuerunt successivè decem reges; certum est enim ex omnibus historiis, sive sacris sive profanis, hoc temporis spatio vulgò plures quàm octo reges sibi succe-

dere. Insuper, à Jacobo fratre Esaù ad Moïsen, idem circiter fuit numerus generationum. Quantum ad duces undecim, fatemur illos regibus successisse, uti lib. 4. Paralip. cap. 4. refertur; sed dicimus illos sibi non successisse, sed simul administrasse varias idumæorum provincias. Quidam ex illis forsàn sub regibus provincias gubernabant. Alii post reges et antè Moïsis ætatem imperare potuerunt. Plures alii Moïsi fuerunt coætanei. Plures autem fuisse simul idumæorum principes Moïsi coætaneos indicare videntur hæc verba cantici Moïsis quæ jam laudavimus: *conturbati sunt principes Edom.* Si enim unus fuisset rex Edom, vel princeps, quandò hoc carmen à Moïse conditum est, et quando mare rubrum de quo loquitur divisum est, non dixisset plurali numero, *conturbati sunt*, sed *conturbatus est.*

Ad tertium. 1° Populi orientales aliquandò duces suos reges appellabant. Ipse Moïses Deuteron. 55. appellatur *rex justus.* Libro Judith. cap. 1. dicitur non fuisse regem in Israël, ut significetur tunc non fuisse judicem, seu ducem. His positis, hæc verba, *antiquàm regem haberent filii Israël*, significare possunt: usque ad Moïsen qui primus fuit dux israelitarum, et qui illos monarchico regimine rexit. 2° Multi post Maimonidem sentiunt reges idumæorum fuisse extraneos. Quibus positis, hic videtur esse genuinus Moïsis sensus: idumæi jamjam octo regibus extraneis servierunt, durumque jugum ab alienigenis impositum sustinuerunt, dum tamen filii Israël propriis legibus semper usi fuerunt, nullumque regem sibi imperantem hucusquè experti sunt.

OBJ. 12° Deuteron. 3. de Og rege Basan disserens historicus hæc scribit : *Monstratur lectus ejus ferreus qui est in Rabbat filiorum Ammon novem cubitos habens longitudinis*. Atqui Moïses regis Og magnitudinem ex ipsius lecto israelitis non probasset, siquidem omnes israelitæ ipsum viderant, hunc regem et ipsius lectum spectaverant. Ergo Moïses Deuteronomii non est autor.

R. Equidem magna pars israelitarum Og vel vivum, vel caesum spectaverat. Plures tamen senes, infantes, ægroti, et omnes judæorum posteri eum conspiciere non potuerant. Moïses itaque ut hos omnes, et alios qui in decursu temporis librum ipsius lecturi erant, de ingenti gigantis proceritate certiores faceret, in probationem affert ipsius lectum positum in Rabbat ammonitarum, ejus longitudo erat novem cubitorum. Lectus autem ille cum pretiosa regis suppellectili in Rabbat ammonitarum transvehi potuit vel ante prælium, vel statim post prælium, ne à victoribus diriperetur.

OBJ. 13° Deuteron. 2. legitur habitasse *Israël in terra possessionis quam dedit illi Dominus* : atqui tamen non habitavit in terra possessionis suæ quam dedit illi Dominus, nisi post Moïsis obitum ; ergo Moïses hæc non scripsit.

R. Hæc intelligenda esse tantum de filiis Ruben et Gad qui, vivente adhuc Moïse, occupaverant partem inferioriorem Jordanis, quæ ipsis à Deo promissa fuerat et in cujus possessionem jamjam venerant.

OBJ. 14° Deuteron. 3. sic legitur : *Jair filius Manasse..... vocavit ex nomine suo, Havot Jair, id*

est : villas Jair usque in præsentem diem. Jam verò hic modus loquendi, *usque in præsentem diem*, designat factum de quo agitur jam à longo tempore contigisse : atqui tamen Jair ipso anno quo obiit Moïses regioni de qua agitur dedit nomen ; ergo, etc.

R. Hanc formulam quæ autoribus judæis familiaris est, non designare apud eos magnam temporis distantiam. Hinc Mattheus de agro quem emerant judæi argento Judæ proditoris dicit agrum hunc vocatum fuisse *Haceldama*, id est, agrum sanguinis *usque in præsentem diem*. Deuteron. 21. similis locutio reperitur occasione facti quod non ita pridem contigerat.

OBJ. 15° Tempore Moïsis nulla erat scriptura, sed à Cadmo fuit inventa ; ergo Moïses non scripsit Pentateuchum.

R. S. ANT. Naim, 1° gratis illud asseritur, nulloque argumento evincitur. 2° Jam inventam fuisse scripturam fatetur ipse Spinosa qui librum Bellorum Domini, librum Fœderis, etc. adscribit Moïsi. 3° Illud probatum fuit omnibus argumentis quibus Moïsen esse autorem Pentateuchi demonstravimus. Non potuit enim hunc librum scribere, nisi inventa tunc esset scriptura. 4° Reipsa quidem Cadmus, anno ante Christum 1519 scripturam seu literas 16 alphabeti transtulit ad grecos, sed non invenit. 5° Consuli potest D. Pluche, qui in *Historia cæli* contendit idololatriam cum signis symbolicis et eum scriptura natam esse. Jam verò idololatria est Moïse antiquior, siquidem ægyptii et chanaanæi tempore Moïsis jam erant idololatriæ addicti, ut constat ex libris Pentateuchi cujus veritatem osten-

dimus, sive Moïses sit autor Pentateuchi. sive non, ut antea notavimus.

Illæ sunt variæ argumentationes quibus Abenesra, Spinosa in Tractatu theologo-politico, Hobbesius in Leviathan, Pererius in systemate Præadamitarum, Richardus Simon libro jam citato, autor lib. cui tit. *Sentimens de quelques théologiens de Hollande sur l'histoire du Vieux Testament*, comprobare aggressi sunt Pentateuchum non esse Moïsis opus. In iis refellendis potissimum operam dederunt *Huetius*, *Levassor*, et *Jacobus Abbadie* in suis Tractatibus de vera religione.

ARGUMENTA

contra tertiam propositionem.

OBJ. 4° Moïses non potuit certò cognoscere ea omnia quæ in Genesi narrantur. Quomodo enim cognovisset facta quæ non viderat, et quorum plurima super viginti sæcula antequàm nasceretur contigerant? Ergo nulla ipsi adhibenda fides.

R. N. ANT. Nam cum Moïses gestorum quæ in quatuor ultimis Pentateuchi libris, videlicet in Exodo, Levitico, Numeris et Deuteronomio referuntur, fuerit testis oculatus, certò hæc omnia cognoscere potuit, in eoque nulla est difficultatis umbra. Undè, si demonstraverimus Moïsen insuper facta antiquiora quæ in Genesi referuntur, quæque propriis oculis non vidit, tamen certò cognoscere potuisse, sanè penitus corrui argumentum. Atqui Moïses certò cognoscere potuit facta

antiquiora quæ in Genesi leguntur, v. g. creationem, diluvium, etc.

4° Per traditionem. Nam Amramus, pater Moïsis, diù vixerat cum Levi avo suo, Levi diù cum Isaaco; Isaacus diù cum Sem, Sem cum Noè patre suo; Noè ferè sexcentis annis cum Mathusale, qui ducentis annis cum Adamo viverat. Igitur inter Amramum patrem Moïsis et Adamum non fuerunt nisi quinque viri intermedii, quorum posteriores cum prioribus diù confabulati fuerant, quique facilè traditione non interrupta potuerunt usque ad Moïsen transmittere facta quæ in Pentateucho narrantur, præsertim cum hæc temporibus ferè nullæ inventæ essent artes, nullaque esset historia de qua colloquium esset, et patres diutissimo temporis intervallo cum filiis vixerint.

2° Verissimile est, seu saltem contrarium demonstrari nequit, tunc fuisse annales conscriptos in quibus hæc gesta servarentur.

5° Ex iis factis permulta cognoscere potuit per monumenta quæ tunc erigi solebant et erecta fuerant ab Abrahamo, Isaaco, Jacobo, etc. putei fodiebantur, altaria extruebantur, lapidum acervi elevabantur, quæ omnia erant totidem factorum monumenta.

4° Nomina patriarcharum sæpè significabant id quod in ipsorum natalibus fuerat singulare, aut beneficia à Deo accepta, aut eventus memoriâ dignos. Talia sunt nomina Noëmi, Ahrahami, Isaaci, Israël's, quæ in memoriam facta ad illos viros insignes spectantia revocabant.

5° Hæc facta Moïses ediscere potuit per cantica in

quibus præclare gesta celebrabantur, et quæ in festis canere consueverant antiqui. Multa ejusmodi cantica edidit Moises.

6° Hæc omnia Moises scire potuit per revelationem.

Neque dicatur eum Deistis facta eò minùs fidem mereri quò sunt antiquiora. Nam antiquitas historiarum certitudinem et veritatem non labefactat. Nemo sanæ mentis dubitat de existentia reipublicæ atheniensium, lacedæmoniorum, nec de pluribus factis quæ, cum florent illæ respublicæ, contigerunt, quamquam tribus fere annorum millibus à nobis distent, Ergo, pari jure, etc. Facta fidem merentur ratione certitudinis monumentorum quibus innituntur, non verò quia recentiora sunt aut minùs antiqua. Atqui facta in Pentateucho relata omni argumentorum genere confirmantur. Moises certè non minùs est verax, non minùs fide dignus quàm historici per plures vel græci, vel romani, ut ex probatis liquet. Ergo, etc.

Præterea, existentia et bella Caesaris tam firmâ fide creduntur quàm bella et existentia Francisci primi, licet priora sint multò antiquiora; ergo fides quæ facili debetur, non decrescit ratione antiquitatis.

Si ob antiquitatem decrescit aliquandò fides factis traditione orali transmissis, at sanè res ita esse non potest; cum agitur de factis quæ tradita fuerunt scriptis quæ nec supponi, nec adulterari potuerunt, quæ sincera demonstrantur ex innumeris circumstantiis, quorum autores nec decipi, nec decipere potuerunt, prout verè de factis in Pentateucho relatis à nobis probatum est.

OBJ. 2°. Si hodiernis diebus prodigia quæ in Pentateucho memorantur in terris evenirent, de iis eruditi omnes cuncti historici et orbis universus sermonem haberent; atqui tamen de miraculis quæ in Pentateucho referuntur silentium servatur ab omnibus antiquis historicis. Judæi soli ea commemorant, iisque fidem concedunt. Ergo, etc.

R. 1° Scriptores veteres permultos multa mirabilia ac prodigia à Moïse relata commemorare, uti antea prob. 5. notavimus. Ergo, etc.

R. 2° Populos olim commercio ac societate minimè sibi fuisse conjunctos. Hinc quæ apud gentem aliam contingebant, tam latè quàm hisce ætatibus non manabant nec aspergebantur. Aliundè, antiquissimi historici Pentateucho multò sunt recentiores. Si exstarent annales ejusdem cum Pentateucho antiquitatis, fortè de prodigiis à Moïse relatis mentionem haberent: at verò cum nihil apud alias gentes, nisi multis post Moïsem sæculis scriptum fuerit, quid mirum si annales aliorum populorum de miraculis ab eo legislatore perpetratis conticescant?

Pentateuchus idioma hebraico conscriptus fuerat omnibus ferè aliis gentibus incognito. Judæi suorum librorum paganis quos odio habebant copiam non faciebant. Non fuerunt isti libri, nisi ducentis circiter antè Christum annis, in idioma alienum et gentibus cognitum translati. Pauci quidam tunc fidem miraculis in Pentateucho relatis adhibuerunt. Nam certum est permultos tunc alienigenas judaicâ religione fuisse initiatos. De judæorum proselytis centies loquitur Josephus.

Porrò nemo non videt quantum pondus et quantam fidem Moïsis Pentateucho superaddat hæc alienigenarum mutatio, non enim ab inanum Numinum cultu ad religionem mosaicam adducebantur, nisi rei veritate coacti, et quia miracula Moïsis comperta ipsis erant ac explorata. Alii quidem his miraculis fidem non adjecere. At verò nihil mirum, cum pauci soleant sua præjudicia deponere. Omnes norunt judæos aliis populis odio et despectui semper fuisse. Id in suis libellis quotidie asserunt ipsi Deistæ. Jam verò odium et contemptus duo sunt errorum fontes; duæ sunt nubes quæ mentem perturbant, rationem obscurant, et veritatem obtegunt.

Obj. 3°. Moïsis historia antiquissimis autoribus adversatur, v. g. Trogo Pompejo, Justino, Tacito, etc. qui exitum israhëitarum ex Ægypto diversè, saltem in pluribus, ac Moïses enarrant; Manethoni qui in sua historia ægyptiorum varias hujus populi dynastias enumerat, quæ annos 55,555 conficiunt; Beroso qui refert chaldeos 480,000 annorum astronomicas observationes habere; annalibus sinensium juxta quos sinenses longè antè diluvium exstiterunt. Ergo Moïsis historia fidem non meretur.

R. 4°. Moïsen in pluribus et quidem magni momenti factis cum autoribus etiam profanis consentire, ut constat ex antea dictis. Quo sanè multùm confirmatur istius historiae veritas.

2°. Fatentibus vulgò eruditis, nihil antè bellum trojanum in scriptoribus profanis certi reperitur; ergo, cum à Moïse dissentiant, nullius sunt ponderis.

5°. DIST. ANT. Moïses autoribus vetustissimis adversatur, et illi autores in factis in quibus à Moïse dissentiant, nullam fidem merentur, concedo; aliter, nego. Rationes autem cur in his fidem non mereantur, Moïsi verò præ ipsis credendum sit, sunt, 4°. quia Moïses testis fuit oculatus gestorum quæ in quatuor ultimis Pentateuchi codicibus memorantur, et quia monumentis certissimis innituntur quæ in Genesi referuntur, ut probavimus. Scriptores verò profani nec fuerunt cœtanei factis in quibus Moïsi contradicunt, nec monumentis certis sua dicta confirmant. Sanchoniaton qui omnibus aliis historicis profanis antiquior habetur, quique (si tamen ipsius sunt fragmenta quæ sub ejus nomine habemus, de quo non consentiunt eruditi) magis quàm alii omnes, Moïsi consentiens est, tamen non vixit nisi pluribus sæculis post Moïsen sub Gedeone, vel juxta alios sub Davide. Manethon et Berosus sub Ptolomeo Philadelpho tantùm florere; Trogus Pompejus sub Augusto, etc. Jam verò autoribus à factis de quibus loquuntur tanto temporis intervallo remotis, qui aliunde nullis momentis certis suas narrationes confirmant, fides nulla debetur. 2°. Illi omnes autores populis quorum texunt historias adulantur, ipsis remotissimam concedentes antiquitatem cujus semper fuerunt amantissimi. His populis in multis blandiuntur. Studio partium et ad propagandam suæ gentis famam scripserunt. È contrario Moïses dura et probrosa sæpè de israhëitis enarrat. Igitur ipsi nunquam credidissent israhëitæ nisi certissima et omnibus nota memorasset. Ergo ipsi credendum est. 3°. Illi historici

profani inter se non consentiunt, nec forsan duo sunt qui eadem commemorent; ergo fidem Moïsi debitam non debilitant.

R. 4°. Ad singula. Ad primum. Trogus Pompejus historiam universalem sub Augusto 44 libris elucubravit. Hoc opus contraxit Justinus sub Antonio imperatore. Perit Pompeii historia. Superest tantum Justinii epitome, Tacitus versus finem primi sæculi scripsit. Jam verò manifestum est tres istos autores, qui tot sæculis post exitum israelitarum ex Ægypto conscripserunt, non potuisse hunc eventum certò cognoscere. Nullum omninò factorum quæ commemorant argumentum afferant. Ergo audiendi non sunt.

Manethon, ut vulgò creditur, trecentis annis antè Christum, tempore Ptolomei Philadelphi, vivebat; græcè scripsit historiam ægyptiorum quam contraxit Julianus Africanus. Duntaxat supersunt quædam Juliani Africani fragmenta in Chronico Eusebii relata. Præterea, quæ in tertia responsione diximus, Manethoni, sicut omnibus aliis autoribus profanis conveniunt. Addimus multos eruditos existimare conciliari posse cum Pentateucho ea quæ circa dynastias ægyptiorum scripsit, sive asserendo plures reges simul regnasse, sive annos ægyptiorum fuisse nostris multò breviores, v. g. unius mensis, sive quocumque alio modo. Consuli potest D. *Dorigni* in libri cui titulus: *Chronologie des rois du grand empire des égyptiens, etc.* qui ostendit hanc ægyptiorum chronologiam cum chronologia hebræorum et Vulgate versionis perfectè concordare.

Aliundè, Manethon mille absurda memorat, v. g. mellis exundationem existisse in Ægypto, lunam multum excrevisse, septuaginta reges septuaginta tantum diebus regnasse. Hinc Diodorus qui post ipsum scripsit, nequidem illum citat.

Præterea, si Ægyptus hanc habuisset antiquitatem de qua in decursu temporum gloriata est, nonne Moïses facile regionis istius historiam cum chronologia mundi accommodasset? Numquid in suis libris inseruisset temporum descriptiones quas irrisissent ægyptii judæorum vicini? Vide Huttev. tom. 4. p. 493.

Berosus sub Ptolomeo Philadelpho chaldæorum historiam condidit, ejus multa fragmenta in Josepho leguntur. Porro certum est ipsum errasse, cum observationes tam antiquas attribuit chaldæis. Si enim tam antiquæ existissent apud istos populos observationes astronomicæ, ut quid igitur Callistenes qui diù antè Berosum vixit, videlicet tempore Aristotelis, nihil tale detexit? Ut quid observationes quas iste philosophus sub Alexandro magnâ curâ inquisivit inter chaldæos, turæ babylonicæ recentiores inventæ sunt?

Quantum ad annales sinensium quorum increduli solo religionis odio antiquitatem perpetuò jaclitant, probat citatus Dominus *Dorigni* ipsorum chronologiam, qualis agnoscitur à literatis et criticis sinensibus, cum chronologia hebræica perfectè consentire. Illud idem sequitur ex sententia eruditi Freret. Consuli insuper potest ea de re lib. cui tit. *Examen de la thèse du sieur de Prades*, in quo ostenditur initia sinensium, sicut ferè omnium populorum, esse fabulosa. Ipse

Confucius, ut in annalibus sinensium legitur, 551 anno antè Christum natus, qui antè incendium librorum scripsit, fatetur dubia esse quæ sub dynastia *Hia* et *Chang* gesta fuere; incipit memorare quæ sub dynastia *Theou* peracta sunt 4422 annis antè Christum et post diluuium 4222; antiquiora silet. Ergo stupenda sinensium antiquitas merum est commentum, ex ipso Confucio; ergo non potest historiæ Moïsis opponi. Incredible antiquissimas lunæ vel solis defectiones nobis obiectant apud sinenses observatas. Sed immeritò; siquidem antiquissima quæ apud hos populos observata fuerit eclipsis, licet diversis temporibus eam collocent astronomi, tamen juxta eos qui illam antiquiorem esse volunt, nonnisi anno 185 post diluuium contigit.

INST. Si vera essent quæcumque in Pentateucho memorantur, Sanchoniaton qui scripsit de phœnicibus seu chanaanæis, qui ipse terram chanaanæam incoluit, sanè locutus esset de stragibus quæ ab hebræis in terra chanaanæorum peractæ, sive in Pentateucho, sive in libro Josue referuntur. Atqui tamen autor iste qui post tot clades scripsit, de iis altum servat silentium; ergo Pentateuchus nullam fidem meretur. Ita autor libri cui tit. *Dieu et les Hommes*.

R. 4°. Sanchoniatonem de theologia et antiquitatibus phœnicum scripsisse, non verò de historicis. Quid porrò mirum nihil de cladibus à populo judaico factis ab eo dictum fuisse? Quot scriptores de antiquitatibus, theologiâ et ritibus populorum dixerunt, qui res historicas silent!

2°. Controvertitur inter eruditos utrùm fragmenta

quæ sub nomine Sanchoniatonis vulgò laudantur, ab ipso scripta fuerint. Quid autem ex facto dubio ac incerto concludi potest?

5°. Supersunt tantùm quædam Sanchoniatonis fragmenta quæ apud Porphyrium et Eusebium leguntur. Quis igitur asserere potest ea quæ ad hebræorum in terra chanaanæa clades spectant, ab illo non fuisse scriptis tradita?

OBJ. 4°. Minos leges suas ab ipso Jove datas suasit cretensibus; Numæ Pompilius romanos decepit, sua statuta à Nympha Egeria dictitata pronuncians; Mahumes saracenos, sese ab angelo Gabriële iuspiratum proferens. Ergo pariter Moïses, etc.

Hæc cum diis commercia fuisse occulta. Hæc quidem nullâ probatione nixa erant, sed neque etiam ullo momento positivo rejici poterant. Hinc plebs credula, cui aliundè leges jucundæ, et in eo à mosaïcis valdè dissimiles, proponebantur, decipi potuit. Verùm facta Pentateuchi publica sunt, splendida. Quomodò, v. g. Moïses potuisset decipere judæos circà transitum maris rubri? Quomodò potuisset suadere illis seipsos manna cœleste per quadraginta annos comedisse, nisi ita factum fuisset? Ergo discrimen permagnum est.

OBJ. 5°. Moïses multa facta impossibilia narrat, v. g. globum terrestrem olim exundatione universali aquis fuisse obductum, omnia animantia terræ cum alimentis circiter per annum necessariis in arca Noëmi fuisse conclusa, primævos homines pluribus sæculis vixisse, gigantes exstillsse, Pharaonem cum agmine equitum

israëlitas fuisse insecutum, licet Exod. 9. v. 5 et 6. omnes equos et omnia animantia periisse referatur; ergo nullam fidem meretur.

R. N. ANT. Ad primum. D. *Pelletier*, in opere cui tit. *Dissertation sur l'Arche de Noë*, calculo inito, demonstravit Arcam qualis in Genesi describitur, satis spaciosam fuisse quam ut includeret omnia animalia, herbas, alimenta, uno verbo, cuncta que in Area fuisse conclusa à Moise referuntur. Hinc nulla ea de re apud eruditos superest difficultas. Hæc demonstratio quam brevitatîs causâ prætermittimus in Commentar'io Calmeti legi potest.

Frustrâ exclamat autor libri cui tit. *Dictionnaire philosophique*, fieri non potuisse ut per pluviam quadraginta dierum tota globi superficies aquis obducta fuerit, ut omnia animantia ex quatuor mundi partibus ad Noëmum confluerent, ac pabulum invenirent post egressum à Noë vi navigio. Nam, 1° non dicimus id factum fuisse sine miraculo; non dicimus id factum fuisse aquis duntaxat pluviis; verùm speciali Dei voluntate id contigit; *rupti sunt fontes abyssi magni*, seu oceani vastissimi, ac altissimi. Quis dixerit tantâ aquarum copiâ, voluntate Dei speciali, montes excelsores operiri non potuisse? 2° Omne animantium genus in Asia, aut etiam in partibus à Noëmo non longè dissitis adfuisse dicere quid vetat? Aliudè, cur Deus qui ea creavit, ex regionibus remotissimis aut etiam ex omnibus terræ partibus ea non congregasset? 3° In Scripturis legitur montium vertices, duobus mensibus

antequam animalia ex Arca egredierentur, fuisse aquis vacuos. Porro in regionibus istis sole fervidis, campi, eo temporis spatio, herbas et plantas procreare potuerunt. Ergo, etc.

Ad secundum. Adversariis probandum esset homines pluribus sæculis non vixisse. Verùm nunquam istud præstabant. Plures historici profani in hoc facto Moïsi consentiunt. Cur autem diù vixerint primitivi homines, et decursu temporum brevior facta sit hominum vita, plures afferri possunt causæ. Prima: ut homines diutius viventes citius multiplicarentur. Secunda: ut artes invenirentur; cum enim experimentis detegantur, facilius erat primis parentibus qui tot experti fuerant, eas adinvenire. Tertia: Adami et ipsius filiorum scientia, qui fructus succi pleniore, aliæque mediæ vitæ producendæ aptiora cognoscere poterant quæ per diluvium perierunt. Quarta: hominum constitutio quæ tunc recens condita robustior erat ac validior, nondam ærumnis morbisque confecta, quæque in decursu hinc omnibus debilitata fuit. Quinta fuit hominum sobrietas, victus simplex. Voluptariorum hominum intemperantia non sinit ipsos esse senes. Quo temperantius, eò salubrius vivitur. Mille ciborum condituri corporis constitutionem debilitarunt. Nam, ut ait Horatius,

Dulcia se in bilem, vertunt, stomachoque tumultum
Læta feret pifuita...

Sexta: per diluvium omnia subversa sunt. Aquis marium obducta, dilutaque, facta est infelix terra frugibus. Alia fuit aëris temperies. Hinc paulatim debili-

tatum est benè constitutum corpus. Hinc post diluvium gradatim brevior facta est hominis vita, ita ut à Davidis tempore hominum vita ferè nunquàm ultrà septuaginta aut octoginta annos producat.

Quidam dixerunt annos tunc temporis fuisse unius tantùm mensis, diutiusque patriarchas quam nostris temporibus non vixisse. Verum hæc responsio non valet, meritòque ab omnibus nunc repellitur, quippè quæ Scripturis non consentiat.

Ad tertium. Non tantùm Moïses, sed historici profani gigantes admiserunt, uti videre est apud Grotium. Nostris quoque temporibus visus est homo è Germaniâ natus cujus statura septem pedes superabat. Cæterùm non admittimus (nec istud legitur in Scripturâ) immanem gigantum proceritatem, quam fingunt nonnulli poëtæ et autores quidam fabulosi.

Existentia gentis integræ gigantum qui dicuntur *les Patagons*, novissimè ducis *Byron* angli et omnium quos in suo perlongo itinere maritimo socios habuit testimonio confirmata, nunc in dubium non adducitur, sed admittitur à viris minimè credulis.

Ad quartum. Equi et animantia duntaxat quæ erant in agris periisse referuntur, ut videre est Exod. 9, v. 3. *Eecce manus mea super agros et super equos*, nempè qui erunt in agris. Id patet ex contextu; siquidem eod. cap. v. 19 et 20, mentio est de jumentis plurimis. Ergo ea quæ domi erant minimè perierant. Ergo, etc.

OBJ. 6°. eum præadamitis. Moïses narrat omnes homines ex uno Adamo natus esse: atqui tamen illud falsum est. Nam Caïn post Abelis occisionem dicit:

Omnis qui invenerit me occidet me. Hæc verba significant, tempore quo Caïn Abelem occidit, alios existisse homines præter Adamum et Evam. Atqui tamen illi homines non erant adami et Evæ filii; occiso enim Abele, cùm Seth ex Eva natus esset, hæc dixit: *posuit mihi Dominus aliud semen pro Abel.* Ergo Adamus et Eva tempore quo Abel occisus est, et antequàm nasceretur Seth, non habuerant nisi Abelem et Caïnum. Reverà, Scriptura antè Seth nullos Adami filios nisi Caïnum et Abelem commemorat. Ergo illi homines quos timebat Caïnus, cùm Abelem occidit, et antequàm nasceretur Seth, non erant ex Adamo orti; ergo omnes homines non sunt ab Adamo nati, ut refert Moïses.

R. Scripturam quidem silere de filiis quos Eva et Adamus, præter Caïnum, Abelem et Seth, susceperunt. At quid indè? Scriptura omnia non commemorat, sed tantùm ea quæ ratio suscepti operis exigit. Hæc verba Evæ, *posuit mihi Dominus aliud semen pro Abel*, minimè probant Adamum et Evam nullos alios habuisse filios, uti attendenti patet. Nihil ergo vetat quominus dicatur fuisse tunc plures homines, vel ex Adamo vel ex Abele ortos, quos reformidabat Caïnus.

Insuper, etsi Caïnus Adami vel Abelis filios timendos non habuisset, nonne proprios natos, qui patris exemplo ad facinus audaces facti hunc interficere poterant, reformidare potuit? Præterea, paradiso expulsus, timore percussus, feras à Deo in vindictam sibi permissas reformidans, nonne exclamare potuit, *omnis qui invenerit me, occidet me?* Potuit ergo hæc verba pro-

ferre, quanquàm Adamus et Eva tunc nullos filios præter Caïnum et Abelem habuissent.

INST. Homines duplicis sunt speciei, albi et nigri. Ex albis nunquàm nigri nascuntur et vicissim. Ergo omnes homines ex uno homine prognati non sunt, ut vult Moïses. Ita plures increduli.

R. Viatores referunt ex nigris nasci albos. Tales reperiuntur in Africa, in regno de *Loango*. Ii odio habentur à nigris. In hoc regno tamen gratias obtinent apud principes, variisque muneribus et ipso sacerdotio funguntur. Tales reperiuntur in insula *Borneo*, in nova Guinea. Talis vir ostentui fuit Lutetiæ non multis abhinc annis. Vide recentem historiam universalem anglicam, tom. 6, p. 295, éditione in-8°. Vide etiam Dissertationem ea de re D. de *Maupertuis*. Innumeri autores, Malpighi, Litre, Sanctorini, Heister, Formey, etc., de pelle et colore nigrorum inquisiverunt. Buffonius, hist. natur., tom. 6, editio in-12, p. 552, diversitatem colorum quæ est inter homines climatibus et alimentis tribuit. Quanquàm autem forsantè perfectè explicari nondum potuerit quanam sit nigri coloris causa, sive bili, sive sanguini, sive calori, sive solo, sive cuiuscumque alteri causæ assignetur, sive sit castis fortuiti et naturæ nobis incognitæ varietatis effectus, saltem ex modò dictis: neminique diffidente, ex nigris sæpè nascuntur albi. Pari ratione ex albis nasci potuerunt nigri. Ergo ex eadem matre nasci potuerunt tum albi, tum nigri.

OBJ. 7°. Moïses, Exod. 5, Deuteron. 6, et alibi terram promissam exhibet ut tellurem feracem, fructibus

omnibus opimam, *melle et lacte fluentem*: atqui tamen terra promissa quæ nunc Palæstina vocatur, terra est arida, jejuna et sterilis, ut constat testimonio viatorum multorum qui hanc regionem lustraverunt; ergo Moïsi fides nulla debetur.

Hæc in odium religionis recantant persæpè hujus sæculi pseudophilosophi. Ita habent scripta quæ inscribuntur, *Dictionnaire encyclopédique, Dictionnaire philosophique, Portrait de la Palestine, etc.*

R. A vero procul errare Deïstas. Terram promissam pinguem et uberrimam fuisse multis firmissimisque probari potest argumentis. Id constat, 1°. ex autoribus sacris, Moïse, Exod. 5, Deuteron. 6, Jeremiâ, cap. 44, Ezechiële, cap. 20, Davide, Salomone, Isaiâ, etc.

2°. 5. Reg. cap. 5. Salomon eùm templum Hierosolymitanum ædificaret, Hiram tyriorum regi, à quo ligna et materiem obtinuerat, singulis annis præbebat *coros tritici viginti millia in cibum domui ejus*. Quæ tritici copia 400,000 modios parisienses adæquat (corus hæbraorum sexcentas circiter libras pendebat). Porro tanta frumenti copia non reperitur in plagis siticulosis et sterilibus quæ alendis incolis non sufficiunt.

3°. 2. Reg. cap. 24, tredecim centum millia inter judæos inventa sunt virorum qui educerent gladium. Ad minimum igitur quatuor milliones hominum fuerunt inter judæos. Hæc autem regio, consultis tabulis geographicis, angusta est. Jam verò regio tam aretis augustata limitibus tot hominum alimentis sufficere non potuit, nisi frumento, frugibus variis, omnibusque vitæ necessariis abundaverit.

4°. Hecataeus Abderita qui omnium Alexandri itinerum et expeditionum comes fuit ac socius, qui consequenter Judæam lustraverat, refert apud Josephum, resp. ad Appion. lib. 2, cap. 8, regionem hanc esse opimam ac fertilem.

5°. Josephus è Judæa natus, non infimæ notæ historicus contra Appionem, lib. 2, cap. 4, de bello judaico. lib. 3, cap. 4, antiquitatum judaicarum, lib. 8 et 15. Palæstinam describit ut regionem feracem, locupletissimam, tritico, fructibusque omnibus uberrimam, lacte, manantem, hominumque refertam.

6°. Tacitus, Hist. lib. 5. cap. 5. Palæstinæ solum uberrimum esse, ibique exuberare fruges asserit. Plinius, Diodorus Siculus, Marcellinus idem scripserunt.

7°. S. Hieron. qui diu in Palæstina commoratus est in caput 5. Isaïæ sic loquitur: reverà, nihil terrâ promissionis pinguius, si non montana quæque, atque deserta, sed omnem illius latitudinem à rivo Ægypti usque ad Euphratem contra orientem accipias.

8°. Etiamnunc sunt Palæstinæ partes uberrimæ, ut testantur historici, viatoresque recentiores, v. g. Claudius Malingre, lib. cui titulus: *Nouveau théâtre du monde, dédié au cardinal Mazarin*. Legantur insuper opera alia gallico idiomate conscripta quæ inscribuntur: *Voyage de la Terre Sainte, imprimé à Paris 1646, chez Berthier; Dictionnaire géographique, traduit de l'anglais de Laurent Échard*.

9°. Regio nulla est quæ, si consideretur locorum situs, ad vegetationem sit aptior.

10°. Equidem Palæstina, exceptis quibusdam parti-

bus quæ cultoribus centesimâ fruge sœnus reddunt, nunc sterilis est et infructuosa. At verò quis inde concludet terram hanc olim in eo statu fuisse? Quot mutationes in ea regione factæ sunt à regibus Ægypti, Babylonis, Syriæ, à romanis, saracenis, europæis qui sub vexillo crucis sacrum bellum susceperunt, totque prælia in his tractibus cum saracenis commiserunt, ab arabibus qui ibi sæpè castra metantur, omniaque diripiunt! Quoties illius regionis incolæ per orbem dispersi sunt! Hinc agri deserti sunt à cultura. Jam verò agri sine cultura fructuosi esse non possunt. Præterèa, nostris temporibus quæritur ubi Ninive, ubi Babylon, ubi Troja fuere, licet urbes istæ celeberrimæ fuerint. Solitudines ac desertæ sunt regiones ubi sitæ fuerunt civitates illæ olim amplissimæ ac florentissimæ. Quanta mutatio in Græcia, in Ægypto! Quid mirum ergo tantam in Judæa factam fuisse mutationem, ferè incultas esse, ac consequenter steriles multas illius regionis partes?

11°. Autor descriptionis Palæstinæ asserit judæos coactos fuisse terras è planitie in rupes transferre, ut terris istis varia semina committerent, aut ibi vites consererent, idque constare ex parietinis innumeris quæ terras sustentabant, quæque etiamnum conspiciuntur. Undè concludit solum Palæstinæ olim aridum fuisse et sterile. Verùm, 1° hæc terrarum ad rupes deportatio extra omnem dubitationem non est. 2° Ex ea judæorum industria concludendum est cum Vossio Judæam fuisse populo frequentissimam, et consequenter rerum vitæ necessariorum copiam habuisse, nedum

inferri possit regionem hanc sterilem fuisse ac Helvetiæ similem, ut autor prædictus opinatur. Nam nulla regio sinarum imperio populis frequentior, nulla consequenter fructibus vitæ necessariis uberior. Atqui tamen terras ad rupes transferunt sinenses, sieque montes steriles, ipsasque rupes fœcundant. « Il n'y a, inquit *Duhaldu* in *historia sinensi*, tom. 2, p. 64. « aucun terrain à la Chine qui ne soit cultivé. C'est « un spectacle agréable de voir quelquefois des plaines « de trois ou quatre lieues, environnées de collines et « de montagnes, coupées en terrasses depuis le bas jusqu'au sommet. Ces terrasses se surmontent les unes « les autres au nombre de vingt ou trente, à la hauteur chacune de trois ou quatre pieds. Quand les « montagnes sont pierreuses, les chinois en détachent « les pierres, et en font de petites murailles pour soutenir les terrasses. » Populus in regione fertili in immensum sobolescit ac propagatur. Hinc si angustum sit spatium quod occupat, opus est ut industria spatium succurrat. Hinc judæi montes ipsos et rupes ærumnis multis et laboribus uberabant; ergo, etc.

12° Autor prædictæ Palæstinæ descriptionis immerito Judæam suorum incolarum alimentis non sufficisse concludit, eo quod judæi patriam deserentes, Alexandria et aliis in regionibus mercaturas facerent. Nam, 1° Judæi disciplinæ ruris studium dabant, agrorumque culturâ oblectabant se. Quidam postremis temporibus, Alexandria et in quibusdam aliis regionibus mercaturam fecerunt; at verò non idèò commercium exercebant quòd Palæstinæ solum sterile esset ac jejunum,

verùm quòd in exteris nationes peregrinandi aut rem ampliandi cupidine essent abrepti. Nonne, v. g. galli, angli, aut viatores aut mercatores in omnibus mundi partibus reperiuntur? Quis indè concludet Galliam, Angliam tractus esse infœcundos ac steriles? 2° Judæi plures patriam deseruerunt et in exteris gentes se receperunt, ne in servitute et in vincula conjicerentur à principibus vicinis, v. g. Theglathalasar, Sennacherib, Nabuchodonosor, et aliis qui in Judæam irrumpebant; ergo, etc.

Obj. 7°. Dici potest cum autore lib. cui tit. *Tellimed*. et Buffonio in *Historia naturali*, varia strata terræ, conchas marmoribus inclusas, et alias marium exuvias quæ ubique reperiuntur, totidem esse monumenta maximæ mundi antiquitatis, ac etiam multò majoris eâ quam tradidit Moïses. Nam hæc omnia naturæ phænomena non possunt tribui nisi successivis et lentissimis alluvionibus maris, cujus aquæ tum primùm obtegerunt tellurem quæ non potuit in eo esse statu in quo nunc perspicitur nisi post innumera sæcula, et postquam aquæ, depositis in terra variis conchilibus, paulatim recesserunt. Maxima mundi antiquitas atque forsitan plus quàm centum annorum millia requisita fuerunt, ut illa aquæ terram primùm obtegentes paulatim recederent, et conchilia in terræ superficiebus deponerent. Sine illa mundi antiquitate explicari aut enucleari nequit cūr tot sint conchæ et maris exuvie intrâ tellurem infixæ. Ergo mundus est antiquior quàm refertur à Moïse. Hinc juxta *Telliamed* et plures Deistas, Deus mundum non creavit, seu saltem juxta illos,

eum non condidit eâ epochâ quâ Moïses illum à Deo creatum asserit.

R. 1°. Hæc omnia et similia novorum philosophorum systemata ad summum meras esse possibilitates, mera commenta, meras chimeras nullo fundamento innixas, quæ narrationi Moïsis in qua, ex dictis, omnia veritatis signa deprehenduntur, debitam fidem detrudere non possunt.

R. 2°. Nedum conchilia, pisces in lapides conversi, et aliæ maris exuviæ rupibus insertæ lentissimis maris alluvionibus tribui debeant ad sensum Buffonii, nedum tantam mundi antiquitatem probent, Moïsisque narrationi fidem detrahant, quin potius Moïsis historiam confirmant, et sunt monumenta certissima eventus in perpetuum memorabilis qui in Pentateucho refertur, exundationis nempe universalis. Dicimus itaque illas maris exuvias esse totidem diluvii numismata, ut ait Fontenellius, minimè verò effectus alluvionum successivarum maris aquarum, quæ olim terras operuerint.

Enim verò aquæ diluvii circiter per annum tellurem obtegentes debuerunt illam diluere, emollire usque ad quamdam profunditatem, sicque per magnam exagitationem conchas et alias marium exuvias inseruerunt variis terræ partibus, quæ deinceps, siccatis aquis, induratæ fuerunt, saliumque diversorum efficientiâ factæ sunt lapides et marmora. Ergo, 1°. conchilia ex diluvio universali oriri possunt, nec usquam probabitur ab adversariis pisces qui in lapides induruerunt, conchas quæ quotidie in montibus et omnibus aliis terræ locis reperiuntur, successivis lentissimisque marium allu-

vionibus, ad sensum Buffonii, non verò diluvio universali esse assignandas. Ergo vacillat argumentum modò propositum, nulliusque est roboris. Imò asserimus, 2°. experimentis Buffonii et Telliamedi systema prorsus everti nostramque sententiam exindè confirmari. Nam, ut notat Fontenellius, reperiuntur in terræ visceribus folia, plantæ et arbores peregrinæ, quæ in lapides conversa sunt. Jam verò, si fossilia hæc in lapides conversa quæ in terræ sinu deteguntur, tribuenda forent aquis à mundi primâ origine globum terrenum obtegentibus, paulatim recedentibus, et maris exuvias in locis quæ antea occupabant relinquentibus, sanè inter illa non reperirentur folia, plantæ, arbores peregrinæ. Nam aquæ maris recedentes non potuerunt folia, plantas, arbores relinquere in locis in quibus non erant illæ plantæ et arbores: atqui cum recesserunt aquæ ex locis in quibus illæ plantæ reperiuntur, ibi nondum erant illa folia, plantæ et arbores; aliòquin dicendum foret illas plantas, arbores et folia sub aquis nata fuisse: quod incredibile est. Aliudè, in Europa, v. g. reperiuntur plantæ et folia peregrina quæ non nascuntur nisi in America. Jam verò illud facilè intelligitur, si fuerit diluvium universale; huc enim potuerunt asportari per aquas diluvii violenter agitata: minimè verò, si plantæ illæ vel folia dicantur marium sensim sine sensu decrescentium et recedentium reliquiæ, ut claret. Ergo fossilia quæ in lapides duruere, et conchilia quæ in terris delitescunt, diluvio, non verò aquis marium paulatim decrescentium tribui debent.

Adversarii nobis objiciunt, 1°. conchas debuisse in rupibus et montibus inseri ex eo tempore quo exstiterunt et formati sunt illi montes: atqui montes et lapides jamjam formam suam acceperant et existebant antè diluvium; ergo, etc. 2°. Terram et rupes non potuisse per aquas dilui, nisi conchæ etiam diluerentur. 3°. Lapides et marmora in quibus conchilia infra reperiuntur, nunquam potuisse per aquas dilui. 4°. Inquiunt, si terre superficies fuisset per aquas diluvii dissoluta, pisces omnes aquis lutosissimas inatantes necessariò periissent.

Respondemus ad primum, reverà antè diluvium exstitisse montes; siquidem testatur Scriptura aquas montibus fuisse excelsiores. Sed rupes et lapides antè diluvium fuisse nullibi legitur; de hoc enim silet Textus Sacer. Hinc aquæ diluvii per annum unum potuerunt montes illos liquefacere, et conchas deponere in medio stratorum terræ; deinceps verò strata terræ permulta asperitate salium indurata sunt, et facta lapides, rupes, etc. Quod autem lapides olim liquidi et molles fuerint. Illud certissimum est, ac in ipsa sententiâ adversariorum admittendum; aliòquin conchæ non potuissent illis infigi. Cæterum, etsi antè diluvium montes, lapides, marmora admitteremus, non ideò vinceremur, siquidem dici posset in illis lapidibus et montibus diluvio antiquioribus conchilia non reperiri, sed tantum in lapidibus et montibus formatis.

Ad secundum. Rupes, lapides, ex modo dictis, si antè diluvium exstiterint, per diluvium non fuerunt diluti, sed terræ superficies sola dissoluta est; ergo nulla difficultas.

Tertium eodem modo solvitur.

Ad quartum. Cùm terra diluta semper deorsum tendere debuisset, hinc forsàn altiòres superficies sat lutosæ non fuèrunt, quàm ut exindè pisces perimi debuerint. Aliundè, etsi periissent, superfuisent piscium ova, ex quibus calefactis nasci potuerunt pisces qui nunc maria incolunt.

Neque dicatur conchilia nec maris nec piscium esse reliquias, sed in sinu terræ, successu temporum, vi et efficacità salium fossiliumque terrenorum effecta fuisse. Nam, 1°. perfecta similitudo concharum terrenarum eum maritimis conchilibus. 2°. Vestigia artis et industriæ quæ in illis conchilibus observantur, quæ quidem industria solis animalibus conservationi suæ invigilantibus tribui potest, clarè probant conchas esse maris exuvias et olim fuisse piscium sedes. Aliundè reperiuntur in terræ visceribus fossilia, piscibus maritimis pisciumque partibus perfectè similia. Jam verò impossibile est ut fossilia hæc, si salium vi et efficacità, fortuitoque casu producantur, pisces vel piscium partes ex verò effingant, et tam perfectè imitentur. Hæc argumenta fusè prosequitur et innumeris factis firmat D. *Guottard*, ut videre est in *Historia Academiæ regię Scientiarum*, an. 1759, in quo opere planè refellit D. *Bertrand*, qui contra consuetam omnium physicorum opinionem negaverat conchas olim ad mare pertinuisse. Ergo conchæ, arbores, vel plantæ in lapides conversæ ex aquis marium paulatim recedentibus non oriuntur, sed ex diluvio universali. Ergo Mòisis narrationem mirum in modum confirmant, nedum fidem ei debitam

tantillum imminuant quæ in variis terræ partibus sparguntur conchilia. Vide lib. cui tit. *Lettres américaines*, in quo de Buffonii systemate fusè disseritur.

ARGUMENTA

contra quartam propositionem.

OBJ. 1°. Judæi conspirare potuerunt simul cum Moïse in fingendis Pentateuchi factis, quippè quòd multa sint ipsis gloriosa. Quædam autem ingloriosa addiderunt, ut fides facilius huic libro conciliaretur.

R. D. ANT. 1°. Quia repugnet gentem integram in confingendo mendaciorum libro conspirare, uti videre est in probationibus. 2°. Dato judæos in animo habuisse quædam sibi ingloriosa miscere gloriosis, in facilius aliis factis fidem facerent, saltem tot opprobria, tot vitia, tot homicidia, tot adulteria, tot in Deum murationes non memorassent. 3°. Quia judæi honoris causâ legi tam onerosæ nunquam sese subjecissent; notum est enim omnibus plebem vitæ jucunditates et commoda gloriæ præferre. 4°. Quia innumera sunt momenta quæ hæc facta vera esse confirmant uti constat ex dictis.

OBJ. 2°. Hæreticis non creditur in factis quæ ipsorum erroribus favent; ergo nec judæis, quantum ad facta quæ in Pentateucho referuntur, fides adhibenda est.

R. DIST. Hæreticis non creditur in factis quæ ipsorum erroribus favent, quæ ab illis confingi potuerunt,

quæque nullis argumentis firmantur, concedo: aliter, nego. Admittimus traditionem judæorum circa facta Pentateuchi, quia hæc nec supponere nec fingere potuerunt, et quia argumentis certis demonstrantur, ut ex dictis liquet. Rejiciuntur autem facta quæ hæreticorum erroribus favent, quia hæc vera esse non ostendunt hæretici, illaque supponere potuerunt; ergo comparatio nulla. Si hæretici facta referant quæ firmis stabiliantur argumentis, nec supponi potuerint, lubenter hæc admittimus.

ARGUMENTA

contra quintam et sextam propositionem.

OBJ. 1°. Lib. 4. Reg. cap. 22, legitur Helciam in templo invenisse librum legis, ad cujus lectionem obstupuit, vestimenta que in dolore discidit Josias, cum vidisset quantum judæi à lege defecissent. Unde sic arguunt increduli. Si fuissent alia legis exemplaria, certè cognita fuissent Josiæ et Helciæ viris eximie pietatis: atqui tamen neuter librum legis agnoscebat, siquidem uterque ad hujus lectionem obstupuit; ergo nullum erat legis exemplar, præter illud quod ab Helcia inventum est. Jam verò, si aliud non fuerit exemplar, facile ab Helcia et Josia adulterari potuit, vel integrum confingi. Ergo, etc.

R. 1°. Scripturam non asserere hoc exemplar unicum fuisse. Josias et Helcias obstupuerunt et flevērunt, non quia nullum aliud exemplar cognoscebant, sed quia illud exemplar erat speciali veneratione dignum,

propria manu Moïsis conscriptum, ut legitur lib. 2. Paralip. cap. 54, in quo idem factum commemoratur. Hoc exemplar in templo reconditum fuerat, temporibusque impiorum regum Manasse et Ammon neglectum fuerat et quasi deperditum, aut forsitan ab aliquo pontifice occultatum, ne ab impiis violaretur. Gratis ergo asseritur omnes legis libros fuisse deperditos, et unicum superfuisse illius exemplar. Id incredibile est omnino. Licet enim magna fuerit sub regibus Ammon et Manasse, qui ante Josiam regnare, judaeorum pervertitas, plures tamen in religione majorum casti manserant, qui libros legis cum reverentia sine dubio servaverant. Aliundè, samaritani tunc jam disjuncti erant à judæis, suum Pentateuchum jam habebant. Tobias qui cum aliis israelitis tunc captivus omnium officiorum fuit observantissimus, procul dubio librum legis servabat. Ergo immerito increduli contendunt Helciam et Josiam facile potuisse librum legis adulterare, eo quod unicum esset exemplar.

R. 2°. Illud exemplar, etsi unicum fuisset, tamen nec à Josia, nec ab Helcia vitiatum vel adulteratum fuisse. 1°. Quia de lege Moïsis et de factis saltem principis Pentateuchi mentio habetur in libris regum, Paralipomenon, Josue, Psalmorum, Prophetarum, Isaïæ, Jeremiæ, etc. qui sanè libri omnes à Josia et Helcia confingi non potuerunt. 2°. Quia impii reges qui Josiæ successerunt et idololatriæ fuerunt dediti, certè libri hujus recentiorum originem et suppositionem animadvertissent, ut suum delictum defenderent. 3°. Per regna Manasse et Ammon (quinquaginta

annos) non potuit penitus ex animis obliterari lex mosaïca; plures igitur fuissent qui reclamassent, si liber legis vel suppositus, vel quantum ad essentiam depravatus fuisset. 4°. Si Helcias et Josias hunc librum supposuere, quomodo igitur prænoscere potuerunt judæos deinceps à populis esse dispergendos, in captivitatem esse ducendos, suam ipsam progeniem esse devoraturus? Hæc enim omnia quæ post Helciam et Josiam contingere, in Pentateucho clarè prænuntiantur. Sanè hæc prædicere non potuerunt, nisi fuerint à Deo inspirati; à viris à Deo inspiratis fuisse confictos libros mendacis plenos, et legem à divina alienam fuisse suppositam dicere nefas est. 5°. Si hunc librum depravassent, tot judæis indecora et probrosa profectò sustulissent, etc.

OBJ. 2°. Lib. 4, Esdræ, cap. 14, legitur omnes libros in incendio hierosolymitano concrematos fuisse et ab Esdra post captivitatem reparatos. Ergo Esdras facile potuit libros legis vel supponere, vel saltem depravare, commenta plurima iis immiscendo.

Confirmatur argumentum eo quòd plures auctores tum antiqui, tum recentiores, v. g. Basilius, Optatus Milevitanus, Sextus Sinensis, et Pridauxius affirmant reverà libros legis ab Esdra fuisse restitutos.

R. 4°. Librum 4, Esdræ apocryphum esse, nulliusque auctoritatis vel ponderis, neque apud nos, neque apud adversarios.

R. 2. Prædictum Esdræ locum, citatosque ad confirmationem argumenti auctores eo sensu intelligi posse, quòd Esdras accuratorem Librorum Sacrorum editio-

nem confecerit, eo ferè modo quo Sixtus V. Sacros Codices restituit, Biblia recognovit et edidit; eo insuper sensu quòd Esdras Codices Sacros novis literis et characteribus diversis à caractere antiquo quem servaverunt samaritani conscripserit, atque varia exemplaria ediderit ad usum templi in quo antiqua combusta fuerant.

Nec liber Esdræ citatus, nec quatuor autores appellati apertè dicunt omnia Sacrorum Codicum exemplaria fuisse combusta. De Sacris Codicibus generatim loquuntur. Porro verba hæc de Scripturis in templo servari solitis intelligi possunt et debent. Si quidam dixerint omnes omninò Sacros Codices periisse et fuisse concrematos, audiendi non sunt, quippè qui invictis confutentur argumentis. Nam, 1°. certum est nunc fieri non posse ut omnes comburantur Sacri christianorum Codices. Ergo, pari jure, omnia Pentateuchi exemplaria concremari non potuerunt. 2°. Esdræ lib. 4. cap. 7. v. 12. in epistola Artaxercis, Esdras dicitur scriba legis Dei cœli doctissimus. Ergo legis exemplar Esdras præ manibus habuerat, ut nempe illud frequenter relegeret ac in ea lege doctus fieret. 3°. Daniel, cap. 9. qui tempore captivitatis scripsit, mentionem habet de libro legis tanquam existente. 4°. Tunc sanè aderant samaritanorum exemplaria quæ profectò cum libris judæorum in templo comburi non potuerant. 5°. Josephus de Bello judæico, lib. 11. cap. 4. scribit prophetiam Isaïæ fuisse Cyro oblatam. Ergo non perierant omnes judæorum codices.

R. 3°. Quidquid sit, certum est Esdræ libros legis nec supposuisse, nec in rei substantia adulterasse.

1°. Quia Pentateuchus samaritanorum in illa hypothese deberet à Pentateucho hebræorum in rei substantia differre: atqui tamen res non sic se habet. 2°. Constat ex Aggæo post captivitatem seniores adfuisse qui primi templi gloriam viderant et qui proinde legem audierant; reclamassent igitur illi seniores et juniores quos edocuerant, nisi servata fuisset lex Moïsis illibata. 3°. Quia ex historia Susannæ, ex libro Esther, ex Daniele, et Ezechiele constat tempore captivitatis cognitam fuisse et observatam legem Moïsis; ergo si Esdras post captivitatem, illam immutare ausus fuisset, undiquè à judæis reclamatum esset. 4°. Si Esdras Pentateuchum supposuisset vel adulterasset, sanè decem celebres judæorum murmurationes, totque alia suæ gentis crimina ac opprobria prætermisisset. 5°. Moïsis, quem ut hebræorum legislatorum exhibet, homicidium et diffidentiam siluisset. 6°. Certum est nunc fieri non posse ut omnes depræventur divini christianorum Codices; nec fieri potest ut adulterentur Evangelia seu actus apostolorum; ergo pariter omnia Pentateuchi, quem judæi omnes præ manibus habebant, exemplaria non potuerunt adulterari. 7°. Esdras, ut in fine ipsius libri legitur, populum et levitas severè redarguit, ipsos ab uxoribus alienigenis separat, dura ab ipsis exigit, nemini indulget. Atqui tamen, si Pentateuchum et leges immutare aggressus fuisset, non ita sese gessisset, sed illis adulatus fuisset, ut ab ipsis non reprehenderetur. 8°. Esdræ dicendi genus ab orationis forma quâ usus est Pentateuchi autor valdè discrepat. 9°. Cùm lex mosaïca et præcipua Pentateuchi facta in psalmis,

prophetiis, et aliis judæorum libris Esdrâ antiquioribus legantur, non potuit igitur Esdras Pentateuchum adulterare, quin vel illos libros depravaret, iisque insereret facta quæ Pentateucho inserta fuissent, vel illos omnes supponeret: atqui nemo non videt hæc fieri minime potuisse, tum quia illi libri ferè omnes facta prænuntiant quæ non nisi post Esdras evenerunt, et quæ consequenter ab hominibus à Deo inspiratis, non verò à corruptore Sacrorum Codicum scripta fuerunt; tum quia unus vir tot et tam variis dicendi generibus scribere non potuisset, nec elucubrare opera tam dissimilia quæ necessariò autores ingenii diversi sibi vindicant.

Obj. 5°. Ipsi sancti Patres, teste Morino, judæos arguunt Sacros Codices adulterasse. Ita Justin. Iren. Orig. Hieron.

R. Dist. Libros adulterasse in versionibus, concedo: in ipso textu, nego. SS. Patres versionem Septuaginta Interpretum unice admittebant. Judæi verò Patribus objiciebant versiones Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, quæ elucubratae fuerant ad confutandos Septuaginta Interpretes, quæque textui primitivo, versionique Septuaginta Interpretum ab omnibus Patribus admittæ, in multis contradicebant. Hinc judæi arguuntur à Sanctis Patribus Scripturas Sacras violasse, interposuisse, v. g. versionem Septuaginta Interpretum quam Septuaginta appellabant, et quæ à judæis antiquioribus ipsis usque ad tempora christianorum maximà veneratione habita fuerat.

Obj. 4°. Dissentiunt eruditi in iis quæ ad chrono-

logiam veteris Testamenti spectant. Alii samaritanorum, alii hebræorum, alii Septuaginta Interpretum chronologiam admittunt. Unaquæque, illasâ fide, rejici potest tanquam Sacris Codicibus superaddita. Jam verò, vitiari potuit Pentateuchus in aliis factis, sicut in calculis chronologicis. Ergo, etc.

Resp. 4°. Hoc argumentum nobis favere. Si enim chronologiæ vitium quod sanè magni non est momenti, quodque minus debuit commovere judæos, quàm factorum præcipuorum depravatio, qualis, v. g. miraculorum additio, tamen statim cognitum est; si varii codices, si versiones in eo dissentiant, quantò magis igitur vitium innotesceret, si versaretur circa ea quæ præcipua sunt et maximi momenti! Quantò magis varii codices, varia exemplaria Pentateuchi dissentirent, si quidquam additum fuisset vel sublatum in iis quæ spectant ad miracula et alia facta splendida! Atqui in iis quæ spectant facta præcipua, miracula, etc. non dissentiunt varii codices; ergo in iis nullum irrepsit vitium.

R. 2°. Eruditi dissentiunt in iis quæ spectant chronologias Herodotis, Xenophontis, Diodori Siculi. Non dubitamus tamen de factis historicis quæ ab illis autoribus commemorantur. Ergo, pari ratione, mirum non est in computationibus hebræicis quamdam esse confusionem, nec ideo de factis quæ in Pentateucho narrantur dubitandum est.

Resp. 5°. Dist. Vitiari potuit Pentateuchus in rebus levioris momenti, non ita omnibus cognitis, v. g. in calculis chronologicis, esto: in factis apertis, splendidi-

dis, omnibus cognitis, maximi momenti. v. g. miraculis, nego. Dixi autem, *esto*, quia in responsione sequenti ostendam chronologiam hebræorum veram esse, atque eam nullomodo fuisse vitiatam.

RESP. 4°. Chronologiam textûs hebraïci quæ consonat cum ea quæ in vulgata nostra versione legitur, nec fuisse Bibliis hebraïcis superadditam, nec vitiatam, hancque duabus aliis esse anteponendam. Id probatur, 1°. ex judæis qui maximâ religione suorum Codicum conservationi semper invigilârunt. Quomodò ñ qui Scripturarum omnes literas numerabant, ne adulterarentur, hanc additionem passi fuissent? 2°. Cùm textus hebraïcus fuerit textus populi Dei, id est, populi qui erat divinarum legum et promissionum custos, existimo Deum non permisisse talem fieri additionem. 3°. Hæc additio vel depravatio difficilius potuit in textu hebraïco irrepere quàm in aliis Codicibus et versionibus, quia calculi in Pentateucho hebræorum non characteribus numericis exprimuntur, sed integrè conseribuntur. È contrario cùm Septuaginta Interpretum versio calculos suos characteribus numericis exprimat, et cùm textus samaritanus fuerit in manibus schismaticorum, facilius fuit in illis duobus ultimis error, lubentiusque crediderim in iis vitium irrepsisse. 4°. Contra chronologiam hebræorum nulla est difficultas quæ nostro iudicio solvi non possit; uti ostendunt ipsius defensores. 5°. Cùm inter versiones et textum primigenium occurrit discrepantia quædam, sane textui primigenio standum est. Ergo servanda est textûs hebraïci potius quàm Septuaginta Interpretum chronologia. 6°. Vul-

gata interpretatio nostra in calculis cum textu hebraïco consentit. Porrò duplex auctoritas unicam superat. 7°. Concilii Tridentini auctoritas quod Vulgatam nostram versionem authenticam declaravit, ipsius textui et calculis majorem conciliat fidem quàm Septuaginta Interpretibus.

Hinc colliges meritò damnatam fuisse hanc abbatis *de Prades* propositionem in qua asserebat *nulla ex tribus chronologiis* Moïsen habere autorem, sed esse *systemata in ipsa Moïsis historia alienis manibus inserta*. Hucusquè inaudita fuit christianis illa propositio, veritati contraria, ut mox ostendimus, probando chronologiam hebræorum genuinam esse; periculosa, quia si absolutè concedatur triplicem chronologiam potuisse Sacris Codicibus superaddi, judæosque illud non impedivisse, exindè increduli occasionem sumerent concludendi multa alia potuisse superaddi, quanquàm tamen immeritò istud concluderent, saltem pro factis maximi momenti, præcipuis, notis, atque apud omnes pervulgatis, qualia sunt miracula.

Neque dicat abbas *de Prades* unamquamque ex illis tribus chronologiis licitè rejici posse, consequenter tres illas simul posse repudiari. Nam aliud est cum eruditibus unam ex illis chronologiis rejicere, ob quosdam nævos qui in illa irrepsissent vel amanuensium incuria vel alio modo; aliud est dicere cum abbate prædicto illas tres chronologias in integrum fuisse superadditas, et Moïsis historiæ alienis manibus insertas. Hoc ultimum est temerarium, periculosum, et à nemine christiano hucusquè dictum est.

OBJ. 5°. Singulis diebus apertum sit libros qui ut veraces et authentici habiti fuerant esse tamen suppositos, confictos, et ab autoribus quibus vulgò adscripti sunt minimè conditos. Tales sunt, v. g. Decretales. Ergo, pari ratione, etc.

RESP. N. CONSEQ. ET PARIT. Libri enim qui aliquandiu ut authentici habiti sunt, quique postea suppositi ab omnibus iudicati sunt, vel antea ab omnibus ut authentici non admittebantur: sic Decretales nunquam ab orientalibus admisse sunt et à pluribus viris doctis inter latinos repudiatae sunt; vel diu fuerunt occulti, sicut eadem Decretales quae per octo priora saecula fuerunt incognitae; vel non continent facta publica ex quibus pendeant totius gentis religio et regimen politicum; vel illi libri monumentis certis et ab aliis autoribus fide dignioribus confutantur; vel facta referunt quae non potuerunt evenire temporibus quibus evenisse referuntur; vel consuetudines et usus commemorant qui alterius sunt aevi, etc. Contra verò Pentateuchus ab omnibus, etiam à sectis inter se odio mutuo flagrantibus ut verax et authenticus semper habitus est; nunquam in occultis delituit, nec delitescere potuit; facta publica narrat ex quibus pendent totius nationis judaicae religio et societas, quae ab aliis historicis confirmantur, nedum infirmantur, quae innumeris et indubitatis monumentis innituntur. In illo libro omnia consentanea sunt consuetudinibus, locis, temporibus de quibus mentio est. Ergo, etc.

Et certè numquid Tullii, Titi-Livii opera rejicienda sunt ut supposita aut vitata, eo quòd libri quidam sup-

positi et vitati detecti sint? Non ita sanè; ergo, pari jure, Pentateuchus, etc.

Quaecumque ergo ab incredulis in libros Moïsis congesta sunt, eorum auctoritati et veritati nullam labellam aspergunt.

ARGUMENTA

contra septimam propositionem.

OBJ. 4°. Facta quae ut miracula jaectamus, causis naturalibus tribui possunt, proinde divinitatem legis mosaicae non probant. Tales sunt, exempli gratià, plagae aegyptiacae, quae omnes saevienti pestilentiae quae afflicta est Aegyptus tribui possunt, vel aliis causis naturalibus. Ideò, v. g. in sanguinem mutata est aqua fluminis, quia colorata est per fluxionem sanguinis quae pisces, crocodili, et alia animantia tunc laborarunt. Illud autem sanguinis profluvium praecedentis pestilentiae fuit effectus. Faetor aquarum ranas, amphibium genus, in terras expulit. Muscarum et ciniphum multitudo magnae copiae ovorum in pulvere delitescens et à sole calefactorum tribui debet. Insecuta est pulveris pluvia in illis regionibus calore torrentibus non insueta. Pluvia haec ulcera procreavit in jumentis et hominibus, pestisque attulit incrementum. Paulò post excutiunt procellae ingentem grandinem, quae sanè nihil miraculi habet. Ventus aestuosus locustas adduxit quae vento contrario sublatae sunt. Lues quae primùm pisces, dein jumenta attingit, postea homines sustulit multos praesertim juniores quos primogenitos vocavit Moïses. Sanè

in his omnibus nihil est naturæ legibus dissentaneum, nihil miraculi. Moïses tamen potuit israelitis suadere hæc esse miracula, cum hæc non vidissent, et nihil ejus generis in terra Gessen quam habitabant, obtigisset. Ergo, etc. Ita Spinosa Tract. theolog. politic. cap. 9.

RESP. 1° Etsi quædam plagæ ægyptiæ causis naturalibus adscribi possent, nihil quod noceat causæ quam defendimus inde colligi potest. Ut enim judæica religio divina comprobetur, satis est dummodò quædam miracula à Moïse patrata fuerint, necesse verò non est ut miracula sint quæcumque ab ipso peracta sunt.

RESP. 2° Plagas ægyptiæ verè esse miraculosas, minimè verò effectus naturales. 1° Illi effectus sunt miraculosi in se, nulla enim est causa naturalis quæ totius regni et ingentis fluminis aquas in sanguinem per multos dies colorare possit, eamque procreare ranarum, ciniphum, muscarum copiam quæ afflictata est Ægyptus. Assimile nihil unquam in orbe universo obtigit. Hoc est manifestè contrà consuetum naturæ cursum. Ab omnibus hominibus sanæ mentis ridebitur profluvium sanguinis quo pisces universos laborasse asserit Spinosa. 2° Illi effectus sunt miraculosi ratione temporis; si enim uno anno omnes istæ plagæ evenirent, sanè prodigium redolerent, quantò magis igitur, cum sex hebdomadibus, vel uno mense, hæc omnia contigerint. 3° Sunt miraculosi ratione locorum; cur enim terra Gessen in medio Ægypti posita ab istis omnibus calamitatibus immunis fuit? 4° Ratione circumstantiarum concomitantium, etsi enim concederemus quasdam ex illis plagis causis naturalibus tribui posse, tamen pro

certo habendum est causas naturales, non nisi jubente Moïse, vim suam exeruisse, et, eodem jubente Moïse effectum nullum habuisse. Certò constat illos effectus varios à Moïse, antequàm evenirent, prædictos fuisse, uti refertur in Exodo quæ, ex probatis, verax est ac sincera. Atqui hæc omnia sunt præter naturæ vires, divinamque virtutem arguunt. Ergo, etc.

Ad confirmationem, respondeo fieri non potuisse ut Moïses plagas ægyptiæ splendida esse miracula judæis omnibus suaderet, nisi hæc ita fuissent. Illa enim commemorat ut in eorum conspectu peracta, tanquam publica. Israelitas inter et ægyptios frequentissimum erat commercium. Judæi ægyptiis erant immixti. Terra Gessen in medio Ægypti erat posita. Potuerunt ergo israelitæ hæc omnia ab ægyptiis certò accipere: imò ipsissimis oculis conspicere; nec sanè incuriosi neglexerunt ea perpendere et pensare prodigia, quæ à Moïse in liberationem gentis agebantur, atque ab ipso ut divinæ legationis signa proponebantur.

INST. Pharaonem et ægyptiæ hæc phænomena causis naturalibus adscripserrunt, et illa ut divina non habuerunt; alioquin statim israelitas dimisissent, ergo reverà non sunt divina.

RESP. Equidem primum Pharaonem et quosdam aulicos dubitasse an isti effectus essent naturales, an miraculosi; sed errare; nec illud mirum est, cum fuerint indurati, cum difficile sit persuadere principibus ea quæ eorum gloriam minuunt, et cum agrè videret Pharaonem gentem integram ex imperio facessentem. Verum si ea prodigia à Pharaone et quibusdam ægyptiis

cum primum spreta fuerunt, fidem fecerunt apud israelitas omnes qui exinde Moïsis regimini et legibus sese submiserunt; fidem fecerunt tandem apud ægyptios ipsos qui erga israelitas tam munificos sese ostenderunt; apud regem qui ipsorum egressui consensit; apud magos qui exclamare coacti sunt, *digitus Dei est hic*; apud populos vicinos, v. g. gibeonitas qui his prodigiis perterriti israelitis sese subjecerunt. Ergo illa prodigia indubitata erant, conspicua, et evidenter divina.

INSTR. Magi Pharaonis suis artibus et incantationibus tria priora Moïsis miracula imitati sunt, scilicet converterunt aquam in sanguinem, virgas in serpentes, ranas procrearunt: atqui tamen virtute divinâ non agebant; ergo pariter Moïses qui probabiliter in arte incantatoria ipsis peritior erat, hæc tria miracula, necnon omnia alia prodigia quæ in Pentateucho leguntur, absque ullo divinæ virtutis adjumento, sed solâ arte et incantationibus effecit.

RESP. 1° Licet magi artibus suis tria prædicta opera imitando effingere potuerint, non inde conficitur Moïsen, arte et industriâ, citrà divinam opem, eadem opera et alia omnia peregisse. Nam fortè magi in palatio pharaonis, in quo præstò erant multa ad decipiendâ adjumenta; ad faciliorem Moïsis prodigiorum similitudinem accedere potuerunt, v. g. serpentem et ranas, simulata virgæ projectione, celeriter producere aquam in scypho contentam pulveris admixtione colorare. Hæc omnia in palatio pharaonis duntaxat, cum adhuc sæviret à Moïse inflicta calamitas, magi peregerunt; consequenter aquam fluviorum in sanguinem

non immutârunt, sed tantum parvam quantitatem in vase contentam. Mentè concepitur expertem circulatorè hæc posse peragere. Verùm evidens est solâ Dei virtute potuisse peragi quæ à Moïse perpetrata sunt. Illud constat, tum eo quòd serpens Moïsis serpentes magorum devoraverit; tum eo quòd in ipso palatio principis sanè regem, aulicos omnes et magos decipere non potuerit; tum eo quòd solus Deus possit universas magni imperii aquas in sanguinem convertere, primogenitos omnes unâ nocte morti tradere, salvis aliis hominibus, etc. tum ex eo quòd ipsi magi hic digitum Dei agnoverint.

Magi dicuntur incantationibus suis fecisse sicut Moïses, non quòd eadem præcisè opera et miracula effecerint, sed quia Moïsen artibus suis imitari conati sunt. Non obscure significat Moïses illos eadem non fecisse, cum ait *illos similiter fecisse* arcanis quibusdam et incantationibus.

R. 2°. Si cum multis dicatur magos hæc effecisse non artibus suis sed diabolicâ virtute, perperam inde concluderetur Moïsen eadem virtute prodigia patrâvisse. Cum enim prodigia quæ peregit, sicut splendidiora, numero plura, nomine Dei unius facta, cum innumeris divinitatis characteribus splendescant, ut jam exposuimus, sequitur illa soli Deo tribui posse, et blasphemiam esse hæc Dæmonum virtutibus adscribere.

OBJ. 2°. Transitus maris rubri non est miraculum. Moïses enim æstuum maritimorum scientissimus elegit instans motus reflui qui, adjuvante vento vehemènti, aquas maris solito longius deportavit, sicque sicco pede

ultra mare peritissimus ille vir israelitas transmisit. Aquas autem divinitus fuisse divisas iis facile persuasit, præcipuè cum vesperè super arenam ambulavissent, et noctu hæc omnia agerentur. Sic, testibus Plutarcho et Strabone, Alexander tempore æstus maritimi mare Pamphiliæ cum suo exercitu trajecit. Ægyptii verò israelitas insequendi studio accensi, redeunte maris cursu aquis obruti sunt.

Artapanus Ethnicus scriptor quædam memphitarum traditione innixus, rem istam ferè sic enarrat. Josephus hanc israelitarum transgressionem non magis demiratur quàm Alexandri transitum.

R. N. ANT. Nam, 1°. Moïses qui, ex dictis, autor est veracissimus, stilo candido, stilo historico, figuris nudato refert aquas divinâ virtute fuisse divisas et instar muri eretas.

2°. Israelitæ omnes hunc transitum semper ut grande prodigium habuerunt. Atqui tamen cum centies æstum maritimum vidissent, non potuerunt in facto antè oculos quotidie posito decipi, sicut hodie in facto consimili profectò non deciperentur populi maris accolæ et æstum maritimorum testes.

3°. Si Moïses opportunitate æstus maritimi mare rubrum trajecerit, certum est, idque ab adversariis ipsis pro vero ponitur, hunc transitum non potuisse fieri nisi versùs istmum *Sues*, seu versùs illam partem quæ propè *Suem* erat. Atqui tamen istud impossibile fuit. Nam, juxta omnium viatorum relationes, mare recedens nonnisi trecentos passus versùs *Sues* per tempus brevissimum siccos relinquit. Hinc, calculo

inito, omnibusque temporibus et spatiis compensatis, ad summum spatium ducentorum passuum per sex horas exsiccatum manet, liberumque transitum permittit. Jam verò fieri non potuit ut intrâ spatium ducentorum passuum per sex horas Moïses circiter duos hominum millones cum peccoribus, curribus, et ingenti supellectili ad littus oppositum transmiserit. Ergo, etc.

4°. Sanè ægyptii non minùs quàm Moïses æstuum maritimorum gnari erant, nec potuerunt hæc nescire quæ quotidie in suis littoribus contingebant; igitur finem æstus maritimi cognovissent, vel saltem suspicati fuissent; aliam æstus reciprocationem ad insequendos israelitas expectassent, nec sese mari tunc commisissent, nisi omnes amentes fuerint: quod dictu absurdum est, nec admittent adversarii.

5°. Sacerdotes heliopoëos, licet ægyptii, teste Artapano mox citato apud Eusebium, Præp. Ev. lib. 4. Ictyophagi occidentalis littoris incolæ, referente Diodoro Siculo, lib. 5, maris rubri à Moïse divisi memoriam tradiderunt.

Quantum ad ventum de quo loquuntur Deistæ, tunc referente Moïse, perflabat orientalis qui comparatè ad positionem israelitarum (vide Calmetum) præcisè maris recursum minuere debuit, nedum auget.

Ex his constat falsam esse memphitarum traditionem à prædicto Artapano laudatam.

Ex his elaret insuper magnum esse discrimen inter transitum maris rubri et transitum maris Pamphiliæ susceptum ab Alexandro, qui reverà, testibus historicis, opportunitate æstus reciproci usus est, et ejus

aliundè milites usque ad dimidiam partem corporis aquis immersi iter pergebant. Josephus dicit viam per *mare patuisse, sive Dei voluntate, sive sponte naturæ*. Ergo miraculum non negat, quanquam clarè non affirmet, ne scilicet paganorum odium in se et in suos concitaret. Reipsà comparat transitum maris rubri cum transitu maris Pamphiliæ sub Alexandro, sed hunc ultimum transitum miraculum habet divinitus perpetratum, ut everteretur persarum imperium, prout decreverat Deus.

INST. Si aquæ divise fuissent, ægyptiî ulterius israelitas insequi non ausi fuissent.

RESP. N. ANT. Nam columna quæ inter duo castra erat posita, israelitis illucescebat, ægyptiis verò tenebrosa erat. Hinc aquas divisas et in murum erectas non viderunt ægyptiî. Judeos, duce tantum strepitu, Pharaonis exercitus furens insequabatur, super arenas incedere existimabant milites, nondum se litus attingisse opinabantur, nec errorem agnovère nisi sub ortum firmè lucis et auroræ, quandò nempe Deo à columna nubis tonante, ut habetur psalm. 76. fugati sunt et in undis consepulti sunt.

Aliundè obcæcati sunt ægyptiî; ergo, etc.

OBJ. 5°. Moises, 4° detegere potuit aquas ope virgæ similis illis virgis ligneis, quæ telluri profundè insiguntur ad detegendas aquas. Omnes sciunt quàm apta sit ad hunc effectum virga vaticinatrix, quæ sæpissimè, ultimo sæculo, usus est Jacobus Aymar. Insuper, Moises aquas invenire potuit, insejuendo gregem asinorum silvestrium qui, teste Tacito, fontes odore de-

legunt. Ergo fons aquarum è petra saliens non est miraculum. 2°. Israelitæ à morsibus serpentum intuitu ænei serpentis in altum erecti sine miraculo sanari poterunt nempe virtute talismatis (*talisman*). Sic Apollonius Thyaneus, teste Philostrato, urbem Antiochiam à serpentibus liberavit, serpentem in terram abscondendo. Sic, teste Strabone, Ophiogenæ solo tactu vulnera à serpentibus inflictæ sanabant. Ergo, etc.

RESP. Ad primum. Moises artem naturalem aquarum detegendarum nesciebat; siquidem Deum deprecatur, dubitans bis silicem percutit, ob dissidentiam à Deo punitur, et terrâ promissâ privat. Ergo virtute divinâ aquas è petra eduxit. Aliundè petram percutit coram omnibus, statimque tanta aquarum copia diffundit se, ut universus populus, etiam jumenta, expleant sitim vehementem quâ conflictabantur. Quâ virtute, quæso, nisi divinâ, tanta aquarum copia statim et in conspectu omnium effluxit? Quomodò fieri potuit ut omnis populus non agnosceret hunc fontem esse naturalem, si nihil in hocce eventu splenduerit miraculi? Quantum ad virgam Jacobi *Aymar*, sciunt omnes eruditi, idque fatentur adversarii, innumeras de illa narrari fabulas. Caterùm si quid sit in ea quod vires humanas superet, dæmonibus tribui debet. Vide D. *Lachambre* et Patrem *Lebrun*.

Ad secundum. Manifestum est israelitas non sine miraculo potuisse aspectu serpentis ænei sanos fieri. Fictitiam esse Apollonii historiam et commentitia ipsius prodigia jam diximus. Fictitia sunt quæcumque de talismatibus memorantur; ut commenta ab omnibus eru-

ditis habentur. Ophiogenæ liquores quosdam ad potiones ægrotis præbebant, herbis utebantur, ore ipso virus hauriebant, etc. ut testatur Plinius, lib. 28.

Præterea, quid valeret Deistis, etiamsi ostenderent duo hæc Moïsis opera effectus esse merè naturales? Nonne supersunt in Pentateucho alia innumera facta stupenda quæ per causas naturales explicare nequidem conati sunt increduli, quæque aperta et splendida sunt miracula?

OBJ. 4°. Per metaphoram dixit Moïses virgam Aaronis floruisse, ut nempe per hæc verba significaret prodigia innumerabilia ejus ope fuisse perpetrata. Ergo in eo nullum est miraculum.

RESP. N. ANT. Num. cap. 17. oratione genuinâ, figurarum ornamentis nudatâ, refertur duodecim virgas traditas fuisse duodecim principibus tribuum, uniuscujusque nomen in virga superscriptum fuisse, Aaronis autem virgam germinasse, ex ea erupisse flores qui, foliis dilatatis, in amygdalas desinebant. Porrò illa accurata descriptio florum, foliorum, amygdalarum, stilum figuris ornatum non redolet. Ergo, etc. Præterea, etsi illa germinatio figura esset, vel metaphora; quot sunt alia miracula, quibus evidenter probatur legis mosaicæ divinitas!

OBJ. 5°. Ab autoribus veteris Testamenti multa referuntur à recta philosophia et veritate aliena, v. g. solem moveri, terram basibus suffultam esse, etc. Ergo qui hos Libros conscripserunt, non fuèrunt à Deo inspirati. Ergo divina non est religio mosaïca.

RESP. Autores sacros juxta opiniones tunc receptas

locutos fuisse, ut nempe captui plebis et vulgi sese accommodarent, faciliùsque intelligerentur, nec quidem immeritò sic locuti sunt. Nam, 1°. scopus revelationis est virtutis cultores efficere, non philosophos. 2°. Si scriptores sacri aliter locuti fuissent et vulgi loquendi modos immutassent, nemini fuissent intelligibiles, nisi quibusdam ultimorum sæculorum philosophis. 3°. Vellentne increduli motum terræ, systema astronomicum, et alia quæ nuperrimè detexerunt philosophi, v. g. colores non esse in objectis, à Deo fuisse revelata? Quid ridiculum magis? Quid hæc conferunt ad Dei cultum ad quem unicè respiciebant scriptores sacri? Caput est Deum agnoscere, dilaudare, amare; philosophorum verò systemata pereallere nihil momenti. 4°. Etiam hoc sæculo viri omni doctrinâ ornatî, ut faciliùs intelligantur et vulgo sese accommodent, de motu, ortu, et occasu solis loquuntur, licet sol verè non moveatur: quidni ergo scriptores sacri sic locuti fuissent?

OBJ. 6°. Religio mosaïca innumeris cæremoniis inutilibus degravabatur; ergo non fuit divina.

RESP. N. ANT. Relegantur ea quæ diximus in quinta nostræ propositionis probatione. Quibus addimus, 1°. hunc cæremoniarum apparatus Dei majestate fuisse dignum, et ad plebem sensibilibus assuetam in rerum celestium contemplationem erigendam aptissimum, ut constat experientiâ. 2°. Plerosque ex illis ritibus sublimia christianæ religionis mysteria præfigurasse. 3°. Deum sapientissimas habuisse illos ritus instituendi causas quæ captum nostrum prætervolant.

Maimonides et plures alii post ipsum, caeremoniarum judaicarum sapientiam et utilitatem fusè ostendunt. Quae autem hucusquè diximus, sive ubi de cultu externo, sive inter argumenta propositionis quam nunc defendimus, sive in hac responsione, ad revincendos incredulos planè sufficiunt.

QUI. 7°. Israëlita, jubente Moïse, vasa argentea aegyptiorum sustulerunt, chanaanæos omnes caede crudelitate extinxerunt: atqui hæc nefanda sunt facinora; ergo Moïses non fuit à Deo inspiratus.

RESP. Ad primum. Plures existimant aegyptios vasa argentea israelitis fuisse largitos, vocemque, *commo-dare*, quæ utitur scriptura, ibi significare, *dono dare*. Ita Josephus et multi alii. Quibus positis, evanescit difficultas. Præterea, etsi hæc tantummodo ab aegyptiis mutuati fuissent israelita, sanè Deus omnium bonorum Dominus potuit jubere ut ea servarent. Hæc insuper in compensationem erant arborum et bonorum quæ judæi in Aegypto relinquebant, et in præmium laborum pro quibus debita non solverant aegyptii.

Ad secundum. Pervenerat ad summum chanaanæorum impietas. Scelerum quibus inquinaverant se ac facinorum acervus tantus quantus esse potest. Hinc Deus illos morti devovet. Gentem israeliticam quam sibi elegerat tot criminum vindicem constituit. Quin in eo eum æquitate pugnat? Nonne Deus, inter varios populos, quos vult scelerum ultores et vindices eligere potest? Nonne populos perditos ac dissolutos, qui maleficiis et sceleribus pascuntur, pœnis sæpè multat acerbissimis? Quot imperia à populis alienis in vindictam

criminum alicujus nationis eversa sunt! Quis in eo Dei providentiam audebit arguere? Hæc igitur chanaanæorum supplicia divinæ vindictæ sunt effectus, nihil habent iniqui, et aliundè judæis fuerunt utilia, quippè quòd iis perterriti multum ab impietate et iniquitate deterrentur.

OBJ. 8°. Leges mosaïcæ præcipiebant ut singulis diebus sabbati et singulis annis sabbaticis judæi cessarent ab operibus, præscribebant ut annis sabbaticis et jubilæis debita à creditoribus dimitterentur, judæos avocabant à societate et commercio aliarum gentium, sicque aliorum populorum odia in eos concitabant; præcipiebat ex illis legibus altera ut omnes masculi certis temporibus templum adirent, sicque hostes judæam facile invadere poterant: atqui hæc omnia contraria sunt bono publico, utilitati communi, et paci quæ inter omnes nationes regnare debet; ergo leges mosaïcæ non sunt divinæ.

RESP. 1°. Si leges mosaïcæ judæorum utilitati fuerint contrariæ, si in ipsos aliorum populorum odia concitarent, ergo non potuerunt à judæis acceptari, nisi illarum divinitas clarè demonstrata fuerit.

RESP. 2°. Si leges illæ fuerint insulsæ et absonæ, ergo immeritò increduli nobis exhibent Moïsen, qui has leges judæis proposuit, ut virum peritum ac sagacissimum, totam gentem decipiendi capacem.

RESP. 3°. Ad primum. Quies diebus et annis sabbaticis erat utilis, tum ut cultui religioso peculiariter operam darent, rebusque divinis assiderent judæi, tum ad reficienda civium corpora quæ exindè ad laborem fie-

bant aptiora. Reapsè quidem hoc anno messis nulla, sed Deus promiserat messem anni præcedentis judæorum per annos sabbaticos alimentis futuram esse sufficientem, Deusque promissum semper servavit, nec legimus judæos annis sabbaticis victu fuisse defraudatos.

Ad secundum. Utiles erat lex quâ annis sabbaticis debita dimittebantur; sic enim debita in ruinam familiarum non multum exerescebant. Aliundè, Moïses Deuterón. 15. expressè jussit ut pauperibus, etiam accedente anno sabbatico, mutuum daretur, miseri que sublevarentur.

Post quinquaginta annos, seu anno jubilæo, antiqui possessores ad pristinas redibant hæreditates, sicque bona in iisdem familiis permanebant, reprimebaturque potentiorum avaritia qui paulatim pauperum bona invadunt.

Ad tertium. Si non esset subversionis periculum, poterant judæi cum aliis populis commercium habere, exceptis chananæis. Connubia cum peregrinis vetita erant, sed meritò, ne videlicet cum alienigenis commixti ipsos imitarentur, falsorumque Deorum simulacris divinos tribuerent honores.

Judæi insuper advenas bene excipiebant, et cum omnibus, exceptis chananæis, pacem habere poterant, concordiamque servare.

Ad quartum. Deus promiserat se terris judæorum invigilaturum esse iis temporibus quibus templum adirent, semperque promissis stetit; nec enim judæorum fines per hoc tempus ab hostibus attentatos fuisse legitur.

OBJ. 9°. Lex mosaïca permittebat oculum pro oculo, dentem pro dente repetere à parte læsa; permittebat desideria vindictæ, ut sæpè in Psalmis legitur. Ergo sancta non est.

RESP. Ad primum. Lex talionis quæ sita est in eo quòd dens pro dente, oculus pro oculo reperantur, licita est inter æquales, et modò illud fiat juridicè, prout jubebat lex mosaïca.

Ad secundum. Psaltes regius quidem aliquandò videtur vindictam in improbos expetere. Verùm quibus utitur verba vel sunt meræ futurorum prædictiones, vel ardens in gloriam Dei studium solummodò demonstrant, uti omnes psalmorum interpretes annotant.

OBJ. 1°. Horrenda est religio quæ humana Deo sacrificia præcipit; talis religio homines ad sævitiam assuefacere, atque à Dei benignitate alienissima est. Hinc christiani ethnicorum religiones falsi arguerunt, quòd ii humanas victimas Diis suis obtulerint. Atqui tamen religio mosaïca humanas Deo victimas præcipiebat.

Nam, 1°. Levitici, cap. 27. v. 28. postquam locutus est Moïses de votis quæ redimi possunt, de alio votorum genere sic loquitur: *Omne quòd Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.*

2°. Abrahamus in Genesi magno laudibus effertur, eo quòd ad mactandum filium suum promptum animum demonstraverit.

3°. Numer. 31, v. 23. *Dicit quoque Dominus ad Moïsen: tollite summam eorum quæ capta sunt ab homine usque ad pecus... dividesque inter eos qui pugnauerunt... et separabis partem Domino ab his qui pugnauerunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus... et dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt.*

4°. Judic. cap. 11, v. 30. *Jephthe votum vocit Domino dicens: si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Revertente autem Jephthe, occurrit ei unigenita filia sua... quæ visâ scidit vestimenta sua, et ait: heu me! filia mea, decepisti me, et ipsa decepta es: aperui os meum ad Dominum et aliud facere non potero. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es.... dicitque ad patrem: hoc solum mihi præsta quod deprecor: dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.... expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, et fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Ergo Jephthe Deo filiam suam immolavit.*

5°. Samuël Agag regem cui pepercerat Saül Deo mactavit, lib. 4. Reg., cap. 15, *dixitque Samuël: adducite ad me Agag regem Amalec, et oblatus est ei Agag.... et ait Samuël, sicut fecit absque liberis mu-*

lieris gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frustra concidit eum Samuël coram Domino in Galgalis.

Micheæ, cap. 6. *Quid dignum offeram Domino? Numquid offeram ei holocaustata et vitulos anniculos? Numquid placari potest Dominus in millibus arietum aut in multis millibus pinguium? Numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? In eo textu humana sacrificia inter alia quæ lege permittebantur locum obtinent. Ergo, etc.*

Ita objicit autor libelli nequissimi cui tit. *Dieu et les hommes*. Hæc sæpè sunt in ore Deistarum. Ideòque sedulò perpendenda.

R. Itaque, 1°. ex lege levitica nunquàm licitum fuisse humana sacrificia Deo offerre. Nam Deuter. cap. 12, v. 31, israelitæ sub gravissimarum pœnarum comminatione monentur, ne chanaanæos filios et filias Diis immolantes amulentur. *Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas adversatur Dominus fecerunt Diis suis, offerentes filios et filias, et comburentes igni.*

Psalm. 105. v. 57. David qui sanè legem intellexit, judæos increpat, quòd sanguinem innocentem filiorum suorum sacrificaverint sculptilibus Chanaan.

Apud Ezechielem, cap. 16, declarat Deus se judæos judicaturum esse *judicio effundentium sanguinem*, quòd filios suos idolis immolassent.

Isaiæ, cap. 66. v. 5. humana sacrificia inter res execrandas ac abominabiles collocantur: *hæc dicit Do-*

minus... *Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum et contritum spiritu? Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excecet canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo.* Quæ significant sacrificia judæorum, cum sine contritione cordis et sine interna virtute offerrentur, non minus coram Deo esse abominanda, quam execranda sacrificia hominis, canis, sanguinis suilli (quæ duo ultima perhorrescebant judæi) et benedictio idoli. Ergo humana sacrificia juxta legem mosaicam res erant execranda.

R. 2º Ex testimoniis aut exemplis in objectione laudatis nihil posse contra nostram assertionem inferri.

Ad primum. Fatemur duplex fuisse apud judæos voti genus, alterum quod redimi poterat, alterum quod redimi non debebat; fatemur tum res, tum personas huic ultimæ consecrationi, seu anathemati fuisse subjectas; sed hæ personæ non idcirco morti devovebantur, verum servicio templi per totam vitam consecrabantur: sic Samuël, antequam nasceretur, Domino consecratus est. Quantum ad hæc ultima verba, *omnis consecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur*, quæ sola difficultatem facere possunt, vel intelligenda sunt de hostibus à Deo morti addictis et jure belli internecioni devotis, vel de iis omnibus quæ occidi possunt, aut quæ occidere liceat; uno verbo, de omnibus, excepto homine; vel significant, *omnis consecratio... non redimetur*, sed morte morietur, seu vivet semper in

statu anathematis, semper Deo consecrabitur. Hunc sensum multis in locis præ se ferunt illæ voces.

Nota legendum esse, *omnis consecratio quæ offertur ab homine*, ut habet Vulgata nostra, non verò, *omnis consecratio quæ offertur de homine*, ut quidam verterunt.

Ad secundum. Abrahamus non proprio motu, non ut religionis officio perfunderetur, non animo placandi numen iratum, uti consueverant pagani, ad filii sacrificium sese paravit; sed jussu divino expressè monitus, fide plenus, non dubitans sese et filium Deo committere, *arbitrans quia est à mortuis suscitare potens est Deus.* Cum autem, post expertam Abrahami fidem, alteram victimam suppeditavit Deus, planè significavit sibi non placere humana sacrificia, hocque præceptum unice ad commendandam Abrahami fidem datum fuisse.

Ad tertium. In hoc versiculo ne unum quidem verbum est de immolandis hominibus; hoc unum præcipitur, videlicet partem prædæ in hostes sive animalium, sive captivorum, levitis esse concedendam, non ut jugularentur, sed ut essent in servitute.

Ad quartum. Si omnes qui existimant Jephthæ filiam à patre mactatam fuisse, uno ore affirmant hunc Deo ingratam victimam obtulisse ac contra legis præceptum; et reverà ex probatis liquet hæc sacrificia à Deo fuisse prohibita.

Alii arbitrantur à Jephthæ filiam in virginem et in servitium templi fuisse Deo consecratam, non verò immolatam. Quæ sententia nobis videtur longè probabilior. 4º Quia hic est textus hebræicus, *erit ut egre-*

diens quod egressum fuerit de foribus domus mee in occursum meum, cum reversus fuero cum pace à filiis Ammon, erit Domino, et offeram illud in holocaustum.

Perrò hæc significant: quod mihi occurreret, consecrabitur Domino, si res ejusmodi fuerit ut in sacros usus consecrari possit; quin imò offeretur in holocaustum, si ejusmodi fuerit ut licitè offerri possit, id est, si non sit homin, vel si non sit animal immundum, qualis camelus, asinus, canis quos immolari lex non permittebat. 2º Quia incredibile est Jephthæum legem supra relatam ignorasse, quæ victimas humanas immolari sub gravissimarum pœnarum comminatione vetabat. 5º Quia filia Jephthæi duos menses exoravit, non ut præmaturam mortem, sed ut virginitatem suam lugeret. 4º Quia additur, *et fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum*; ergo votum patris adimplevit extra viri consortium vivendo, seu virginitatem servando; ergo, etc. Cæterum vulgò fatentur interpretes sacri nullo jure Jephthæum filie virginitatem vovisse. Hæc potestas nulla lege patribus concessa fuit.

Ad quintum. Non distitemur Agag regem Amalee à Deo morti fuisse addictum propter scelera. At verò quis dixerit sub Dei potestate non esse hominum vitam? Nonne quotidie Deus unam gentem per aliam plectit, ut alibi annotavimus? Ex textu laudato colligi nequit Agag in sacrificium super altare immolatum fuisse. Vox hebræa quæ his verbis correspondet, *in frustra concidit*, in alio Scripturæ loco non legitur;

undè non est vox apta et consueta ad significandum sacrificium.

Ad sextum. Micheas ibi recenset ea sacrificia quæ Deo ingrata erant, ea sacrificia quæ israhelitæ corrupti et paganorum æmulatores facti Diis offerebant, è quorum numero erant humana sacrificia quæ sæpius israhelitæ idolis obtulerant. At verò negat vates sacer ea ullam vim habere ad placandum Deum. Absonè igitur ex his concludunt Deistæ veteri lege permissa fuisse humana sacrificia.

OBJ. 41º. Libri Moïsis idiomate hebraico nunc ferè inintelligibili scribuntur. In ipso textu primigenio multæ sunt mutationes. Textus hebraicus à samaritano valdè dissimilis est. Ergo libri Moïsis nunc sunt inutiles. Ita Spinosa.

RESP. Ad primum. Falsum est linguam hebraicam esse inintelligibilem. Nam fatetur ipse spinosa vocabulorum hebraicorum veram significationem per traditionem judæorum servatam fuisse. Fatetur ipse sermones hebraicos de moribus esse apertos et intelligibiles. Immeritò igitur negat hanc linguam, in iis quæ spectant ad res speculativas, miracula, et prophetias, esse intelligibilem. Si enim idioma hebraicum de moribus intelligatur, cur in aliis non intelligeretur, cum sint eadem vocabula, eademque verborum structura? Aliundè, gratis omninò affirmat illam linguam non esse intelligibilem. Equidem in hebræis, sicuti in omnibus antiquis idiomatibus, nonnulla sunt difficilia; sed maxima pars Librorum sacerorum sine magno negotio intelligitur. Insuper antiquæ versiones ad spsius intelligentiam conferunt multum.

RESP. Ad secundum. Sunt in ipso textu primigenio mutationes levis momenti, concedo: aliter, nego. Cùm libri Moisis sint antiquissimi et millies fuerint conscripti, fieri non potuit ut in manuscriptis quidam non fuerint navi, fieri non potuit ut omnes versiones essent prorsus similes. Verùm illæ mutationes levissimi sunt momenti. Non possunt ipsi increduli negare ex omnibus autorum sacrorum autographis et versionibus, quæcumque sint, colligi semper easdem leges, eadem miracula, eandem prædictionem et factorum seriem, eundem doctrinæ contextum. Divina igitur Providentia Libros sacros, in iis omnibus quæ levissimi non sunt momenti, intactos servavit. Quid aliud exoptandum? Quid nocent minutissimæ varietates?

OBJ. 12°. Lex mosaïca in Sinai data non nisi temporalia promittebat, nec de animæ immortalitate, nec de præmiis alterius vitæ mentionem habet. Atqui talis religio est Deo indigna. Ergo, etc. Ita Dictionarium philosophicum.

RESP. DIST. MAJ. Lex mosaïca non nisi temporalia promittebat, sed pro certis habebat promissiones de præmiis cœlestibus patriarchis factas et omnibus cognitatas, concedo: aliter, nego. Opus non fuit ut Moises in fœdere paciscendo de præmiis cœlestibus sermonem haberet, quia cùm fœdus pepigit, non excepit, sed pro veris habuit promissiones judæorum patribus factas, atque universæ genti cognitatas.

Patriarchas autem et judæos, tum antè, tum post legem in Sinai datam, immortalitatem animæ et præmia cœlestia cognovisse; hancque cognitionem à chal-

dæis in captivitate non hausisse, ut asserunt Deistæ, comprobatur, 1° quia initio Geneseos corpus ab anima valdè distinguitur, ex luto ortum ducere dicitur; anima verò *spiraculum vite* appellatur. Ibidem homo ipse dicitur factus *ad imaginem Dei*: porro nisi mens hominis esset spiritualis et immortalis, homo nequam esse imago Dei, cùm ratione corporis nequam sit Deo similis. Ergo animæ immortalitas Moïsi et judæis incognita non fuit. 2° Patriarchæ sæpè se dicunt super hanc terram *peregrinos*, vitam suam appellant *dies peregrinationis*, pravos et malos; ergo meliorem expectabant patriam, nempe cœlestem. 3° In fœdere cum Abraham inito hæc fuit conditio ex parte Dei, *ego ero merces tua magna nimis*; quæ promissio nunquam fuit impleta, si Abrahamus alia non habuerit bona, quàm quæ in sua ærumnosa vita expertus est. 4° Genes. cap. 25. Abrahamus dicitur *mortuus plenus dierum, et congregatus ad populum suum*. Hoc non potest intelligi de corpore; siquidem cum suis in patria sepultum non est. Intelligendum est igitur de anima, quæ post mortem superstes et immortalis est. Idem dicitur de Issaaco, Aarone, Moïse in alijs Pentateuchi locis. Hæc verba significant hos omnes ad societatem justorum fuisse conjunctos. Cùm Scriptura idem de morientibus in impietate dicit, hæc significant illos congregari in altera vita ad malos, tanquam ad populum suum. Ergo de immortalitate animæ mentionem habet Pentateuchus. 5° In Genes. Jacob filiis benedicens et morti proximus ait: *expectabo salutare tuum, Domine*. 6° In rubo ardenti Deus sic Moïsen alloqui-

tur : *ego sum Deus Abraham, Isaac et Jacob*. Ibi Deus dicit, *sum Deus*, non autem *fui*; ergo vivebant. Aliunde, non fuisset ipsorum Deus, si in nihilum interiissent. 7° Genes. cap. 37. Jacob sic loquitur : *Descendam ad filium meum lugens in infernum*. Sane non sperat ad filium se descensurum quoad corpus; siquidem filii corpus à feris laniatum credebat. Ergo sperabat se ad filium quoad animam descensurum; ergo, etc.

His Pentateuchi testimoniis innumera addi possunt ex aliis libris deprompta. Nam, 1° Psalm. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem*. Tob. 2. *Filii sanctorum sumus, et vitam illam expectamus quam Deus daturus est iis qui fidem suam nunquam mutant ab eo*. 3° Textus alteram vitam dilucidè exprimentes legi possunt insuper Sap. 3. Prov. 14. Ecclesiast. 11. et 12. Isaïæ 26. Danielis 12. Mach. lib. 2. cap. 7. et in aliis innumeris locis. 4° Ut quid omnes judæi saducæos mortuorum resurrectionem et animæ immortalitatem negantes tanto odio prosequerentur, nisi quia eorum omnium animi immortalitatis cognitione erant imbuti. Nota saducæos quidem à judæis fuisse toleratos, sicut inter nos multi impii tolerantur; sed eorum doctrinam ut perversam ac impiam repudiatam fuisse. 5° Quâ ratione judæi incubantur ad mortem pro lege sua oppetendam, nisi aliam vitam expectaverint. 6° Omnes populi judæorum vicini alteram vitam agnoscebant, ægyptii scilicet, phœnices, chaldæi, arabes, etc. ut tradunt historici. Si autem populi

tam barbari hoc dogma cognoverint, quis negare potest populum utentem optimis legibus, Dei veri adoratorem id cognovisse? 7° Tandem judæos ex legis observatione meliorem vitam expectasse apertè testatur Josephus, lib. 2. contra Appionem.

Judæi ergo alteram vitam cognoscebant, animæ immortalitatem semper professi sunt, illudque dogma ab Adamo ad Christum perpetuâ traditione inter ipsos transmissum est. Hæc sanè ad refellendos Deistas planè sufficient. Cùm autem de præsentì quæstione aeris controversia aliquot abhinc annis occasione theseos baccalaurei *de Prades*, exorta fuerit, quædam hic superaddemus.

Quæres itaque an ipsa lex mosaïca in Deuteronomio expressa nativo sensu bona spiritualia promittat.

RESP. Quanquàm litera legis externa solummodò bona temporalia significet, doctrina tamen de futuris præmiis et pœnis fuisse sensum legis internum, huncque sensum internum judæorum vulgo cognitum fuisse et ipsis ovium. Nam, 1°. Illa lex à Deo est, ex probatis; sed repugnat à Deo solis bonis temporalibus remunerari eos qui legem ab ipso latam summâ fide observant. 2°. Moïses cognoscebat præmia cœlestia; siquidem ipse scripsit Pentateuchum in quo sæpè de illis mentio habetur: atqui repugnat ipsum hæc credidisse et cognovisse, nec tamen judæorum animis istorum præmiorum spem injecisse. 3°. Ut modò jam dixi, judæi nullâ ratione ad mortem pro religione oppetendam accendi potuerunt, nisi spe alterius vitæ; ergo sciebant legum observantibus præmia alterius vitæ esse retribuenda;

sciebant hunc esse legis internum sensum. 4°. Repugnat judæos, ex traditione Patrum, alterius vitæ præmia causâ observationis legis naturalis expectasse, nec tamen ex obedientia præstita voluntati Dei per legem Moïsis clarius cognicæ eadem præmia sperasse. 5°. Fatendum est quidem promissiones generales, quæ totam societatem et gentem isaëliitarum spectabant, fuisse merè temporales; societates enim, ut tales, non possunt puniri aut præmiis donari, nisi in hac vita; in altera enim non existunt. Hinc reverà natio judaïca, quoties legem servavit, toties bonis cumulata est, et quoties infregit, toties calamitatibus afflicta est. Verùm promissiones singulares et speciales quæ ad privatos spectabant non fuerunt merè temporales. Nam inter isaëlitas justi sæpè miseros ducebant dies, et infausta non rarò experiebantur, v. g. Tobias et alii; ergo promissiones justis factæ spirituales erant, si enim fuissent merè temporales, minimè fuissent adimpletæ, cum justi etiam inter judæos non essent aliis feliciores. Alia superaddere possem, sed hæc sufficiunt. Igitur licèt litera et cortex legis mosaïcæ promissiones spirituales non sonent, verus tamen sensus, internus sensus, uno verbo, sensus à Spiritu Sancto intentus docebat legis observatores præmiis cœlestibus esse donandos, et violatores esse in altera vita cruciandos; isque sensus erat judæis cognitus, quin imò eis obvius, ut modò dicturi sumus.

Ita docet Suarezius, lib. 9, de legibus, cap. 6, in quo apprimè notat SS. Augustinum, Bernardum, Thomam qui legis promissiones sæpè vocant *merè terrenas*,

vile præmium, his verbis duntaxat significare litteram et corticem legis promissa temporalia duntaxat exprimere, seu ex ipso textu tantùm præmia temporalia colligi posse, licèt, inquit Suarezius, verissimum sit homines sub lege constitutos habuisse promissionem vitæ æternæ, et fidem, et spem, sine quibus impossibile est remissionem peccatorum obtinere; accedentem enim ad Deum oportet credere, quia est, et quòd inquirentibus se remunerator sit. Neque hoc posterius cum priore pugnat, pergunt idem auctor, quia hanc promissionem non habuerunt judæi ex lege, sed ex patribus, utique per traditionem eorum.

Chrysostomus et Hieronymus, quia non de sola lege sed de toto Testamento veteri loquuntur, in quo dicunt promissum non fuisse regnum cœlorum, idèò, sicut præfati patres, non sunt explicandi. Verùm ipsi vel significant in veteri Testamento vitam æternam non fuisse promissam sub ipso nomine *regni cœlorum*, sicut in nova lege; vel significant antè Christum non fuisse promissum regnum cœlorum ut jam apertum, illudque antè Christum et sub lege non fuisse possidendum, sed ut apertum inceptum esse prædicari tempore legis gratiæ; vel significant regnum illud non fuisse promissum in præmium operum legis, sed in præmium operum gratiæ, et sic semper ad novum Testamentum pertinuisse.

Ex his omnia colliges, 4° multùm à veritate alienam esse hanc Arnaldi propositionem quæ quartâ parte Apologiæ Portus regii sic habet: *C'est le comble de l'ignorance de mettre en doute cette vérité, qui est*

des plus communes de la religion chrétienne, et qui est attestée par tous les Pères, que les promesses de l'ancien Testament n'étaient que temporelles et terrestres, et que les juifs n'adoraient que pour les biens charnels.

Ex his colligitur, 2.º meritò à Sacra Facultate parisiensi reprehensam fuisse hanc baccalaurei *de Prades* propositionem: *œconomia mosaïca in pœnis tantum ac præmiis temporalibus sancita.... cum natus sensus* (promissorum Fœderi annexorum) *indicet bona tantum temporalia, consequens est ad ea Moïsen unice respexisse.* Licet enim litera legis non nisi temporalia sonet, internus tamen, verusque legis mosaïcæ sensus (sive natus appelletur, sive non; de nomine enim non disputamus) à Spiritu Sancto, et consequenter à Moïse qui ab illo Spiritu afflatus, intentus, in præmiis et pœnis temporalibus non sinit, sed etiam futura necessariò complectitur, ut probavimus; consequenter falsò asseritur œkonomiam mosaïcã, seu legem Moïsis, in præmiis temporalibus tantum fuisse sancitam, et ad hæc Moïsem unicè respexisse.

Dixi autem, sive ille sensus natus et literalis appelletur, sive non. Quidam enim theologi opinantur legem mosaïcã sensu literali, licet implicito, promissiones cœlestes exprimere. Sensum verò qui pœnas temporales exprimit, grammaticalem et legis corticem vocant: quæ sententia à nostrâ responsione ad summum nomine differt. Non definimus an sensus ille natus præcisè dicendus sit, an non; ut quid enim de nominibus disputare? Satis est si modò verus sit, in-

ternus, à Moïse intentus, judæis necessariò cognitus, sive hunc cognoverint ex ipso textu legis, sive ex Moïsis orali explicatione, sive aliundè præmia cœlestia per traditionem cognoscentes, eo ipso intellexerint legis divinæ observatores necessariò præmiis cœlestibus esse cumulandos.

Dixi autem antea hunc sensum spiritualem, fuisse judæis obvium, quia nimirum, licet hunc sensum ex ipso textu et litera legis non apprehenderent judæi, tamen facilè ab illis cognoscebatur, statim sese eorum mentibus offerebat, ipsis obvius erat, et intelligebatur, sive orali Moïsis explicatione, sive ex traditione majorum, sive ex scientiâ immortalitatis animæ et præmiorum alterius vitæ, quâ à multis retrò sæculis imbuti erant. Sic christiani omnes intelligunt præmia alterius vitæ adjuncta esse observationi alicujus præcepti vel divini, vel ecclesiastici, quanquam lex expressè non asserat hujus præcepti observationi annexa esse alterius vitæ præmia.

Obj. ultimo. Multa est affinitas inter ritus mosaïcos et consuetudines ægyptiacas. Moïses ergo suas leges et cæremonias ab ægyptiis mutuatus est, ut pluribus exemplis ostendunt Marshamus, Spencerus, autor libelli cui tit. *l'Examen important.* Ergo leges ille non sunt divinæ.

Resp. 1.º Nego tantam esse affinitatem inter ritus mosaïcos et ægyptiorum instituta, quantam fabulantur adversarii. Moïsem instituisse leges ab institutis ac superstitionibus ægyptiacis alienissimas omnibus comperitum est.

RESP. 2.º Dato multa instituta judæis et ægyptiis fuisse communia, concludi non potest judæos hæc ab ægyptiis mutuatos esse; fieri enim potuit ut ægyptii ab hebræis hæc hauserint, sicuti ostendunt Huetius et plures alii eruditi.

RESP. 5.º Dato quosdam ritus utrique populo communes ab ægyptiis ad hebræos fuisse derivatos, exinde concludi minime potest legem mosaicam non esse divinam. Nam post constitutam divinam religionem, post innumeras leges, superstitionibus ægyptiacis adversantes, à Moise institutas, sanè potuit hebræis consuetudines et usus in se indifferentes relinquere, quibus jam erant assuefacti, et quos faciliè in bonum convertere poterant.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX TOMI PRIMI.

	Pag.
PRIMA QUESTIO PRÆVIA. De spiritualitate mentis humanæ.....	2
PROPOSITIO. Principium in homine cogitans, seu mens humana à corpore distinguitur, etc.....	Ib.
SECUNDA QUESTIO PRÆVIA. De libertate mentis humanæ.....	26
PROPOSITIO. Mens humana vera libertate perfruitur.....	27
TERTIA QUESTIO PRÆVIA. De immortalitate mentis humanæ.....	47
PROPOSITIO I. Anima humana est indissolubilis seu immortalis ab intrinseco.....	49
PROPOSITIO II. Impossibile est ut impij probent animam cum corpore perire, idque gratuito ab iis assertitur.....	Ib.
PROPOSITIO III. Mens humana post hanc vitam et dissolutionem corporis superstes erit et à Deo conservabitur; proindeque admittenda est altera vita in qua vitio pœnæ, virtuti-que præmia rependentur.....	55
PROPOSITIO IV. Rationi non repugnat alterius vitæ æternitas. Hanc æternitatem repugnare increduli non probant.....	63
PROPOSITIO V. Ratio suadet alterius vitæ æternitatem, saltem quantum ad præmia.....	71
PRIMA PARS TRACTATUS. De religione naturali.....	75
CAPUT I. An religio aliqua sit admittenda?.....	76
PROPOSITIO I. Deus est colendus, consequenter admittenda est aliqua religio.....	Ib.
PROPOSITIO II. Homo tenetur ad Deum extrinsecus colendum.	81
PROPOSITIO III. Cultus Dei debet esse publicus, seu tenentur homines in unum congregati ad Deum ritu solemniori colendum.....	85

RESP. 2.º Dato multa instituta judæis et ægyptiis fuisse communia, concludi non potest judæos hæc ab ægyptiis mutuatos esse; fieri enim potuit ut ægyptii ab hebræis hæc hauserint, sicuti ostendunt Huetius et plures alii eruditi.

RESP. 5.º Dato quosdam ritus utrique populo communes ab ægyptiis ad hebræos fuisse derivatos, exinde concludi minime potest legem mosaicam non esse divinam. Nam post constitutam divinam religionem, post innumeras leges, superstitionibus ægyptiacis adversantes, à Moise institutas, sanè potuit hebræis consuetudines et usus in se indifferentes relinquere, quibus jam erant assuefacti, et quos faciliè in bonum convertere poterant.

FINIS TOMI PRIMI.

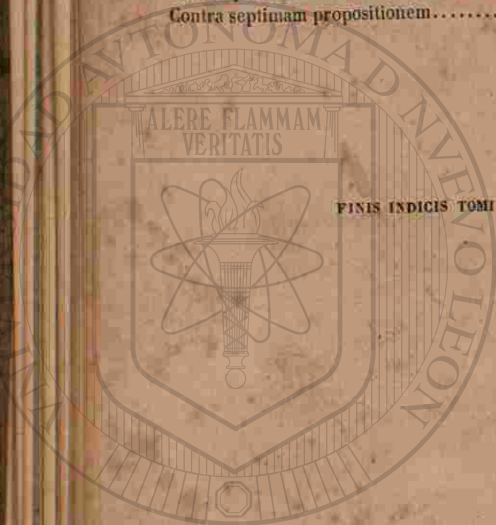
INDEX TOMI PRIMI.

	Pag.
PRIMA QUESTIO PRÆVIA. De spiritualitate mentis humanæ.....	2
PROPOSITIO. Principium in homine cogitans, seu mens humana à corpore distinguitur, etc.....	Ib.
SECUNDA QUESTIO PRÆVIA. De libertate mentis humanæ.....	26
PROPOSITIO. Mens humana vera libertate perfruitur.....	27
TERTIA QUESTIO PRÆVIA. De immortalitate mentis humanæ.....	47
PROPOSITIO I. Anima humana est indissolubilis seu immortalis ab intrinseco.....	49
PROPOSITIO II. Impossibile est ut impij probent animam cum corpore perire, idque gratuito ab iis assertitur.....	Ib.
PROPOSITIO III. Mens humana post hanc vitam et dissolutionem corporis superstes erit et à Deo conservabitur; proindeque admittenda est altera vita in qua vitio pœnæ, virtuti-que præmia rependentur.....	55
PROPOSITIO IV. Rationi non repugnat alterius vitæ æternitas. Hanc æternitatem repugnare increduli non probant.....	63
PROPOSITIO V. Ratio suadet alterius vitæ æternitatem, saltem quantum ad præmia.....	71
PRIMA PARS TRACTATUS. De religione naturali.....	75
CAPUT I. An religio aliqua sit admittenda?.....	76
PROPOSITIO I. Deus est colendus, consequenter admittenda est aliqua religio.....	Ib.
PROPOSITIO II. Homo tenetur ad Deum extrinsecus colendum.	81
PROPOSITIO III. Cultus Dei debet esse publicus, seu tenentur homines in unum congregati ad Deum ritu solemniori colendum.....	85

CAPUT II. De lege naturali, seu discrimine bonum inter et malum.....	89
PROPOSITIO I. Existit lex naturalis, id est, ante pactum quodlibet et legem positivam, datur bonum inter et malum essentialia discrimen.....	94
PROPOSITIO II. Deus necessario approbat legem naturalem, vultque illam ab hominibus observari.....	107
PROPOSITIO III. Deus in altera vita remunerabit legis naturalis observatores, infractores vero suppliciiis afficiet.....	109
SECUNDA PARS TRACTATUS. De religione revelata.....	123
CAPUT I. De possibilitate revelationis.....	16
PROPOSITIO I. Deus potest homines alloqui, et quædam ipsis revelare.....	127
PROPOSITIO II. Deus potest religionem instituere in qua homines ab aliis hominibus edoceantur, etc.....	128
PROPOSITIO III. Deus revelare potest id quod ratio verum non demonstrat, quod intellectum nostrum superat; consequenter possibilis est mysteriorum revelatio.....	151
PROPOSITIO IV. Deus aliquid revelare potest à religione naturali distinctum, ideoque huic superaddere mandata positiva, etc.....	153
CAPUT II. De necessitate revelationis.....	140
PROPOSITIO I. Revelatio, prout est legis naturalis exterior promulgatio, fuit necessaria, etc.....	142
PROPOSITIO II. Revelatio, prout leges positivas legi naturali superaddit, nec est hominibus nociva, nec inutilis, sed valde utilis et exoptanda.....	149
CAPUT III. De existencia revelationis.....	180
De modo se habendi in inquisitione religionis revelata.....	16
PROPOSITIO I. Cum proponuntur religiones tanquam à Deo revelate et ad salutem necessariae, illicitum est ac stultum sese indifferentem ostendere, et in nullam partem moveri, necessarioque expendendum quænam sit vera.....	181
PROPOSITIO II. Cum religio tanquam à Deo revelata proponitur, testimoniis, factis et momentis extrinsecis expendenda est ac comprobanda, non ratiociniis metaphysicis, etc.....	182
CAPUT IV. De argumentis quæ revelationis existentiam probant.....	185
CAPUT V. De miraculi definitione.....	188
CAPUT VI. De possibilitate miraculi.....	195

PROPOSITIO. Possibile est miraculum.....	195
CAPUT VII. De auctoritate miraculi in probanda revelatione.....	205
PROPOSITIO. Signa et prodigia quæ leguntur in Pentateucho, si semel demonstraretur hæc verè facta fuisse, religionis mosaicæ veritatem et divinitatem firmissimè demonstrant. Idem dicendum est de religione christiana, si semel demonstraretur veritas miraculorum quæ vel in Evangelio, vel in aliis novi Testamenti libris commemorantur.....	205
CAPUT VIII. De prophetia.....	256
PROPOSITIO. Religio prophetiis firmata quadruplici prædicto caractere insignitis, vera est atque divina, seu, quod idem est, religio mosaica et christiana divina est, si prophetiis confirmetur.....	257
CAPUT IX. De veritate et divinitate religionis mosaicæ.....	260
DISSERTATIO de notis quibus facta certa ab incertis secernuntur.....	268
PROPOSITIO I. Moyses non fuit persona ficta, sed existit et fuit legislator judæorum et quidem antiquissimis diebus ac circiter iis temporibus quibus existisse fertur à christianis.....	280
PROPOSITIO II. Moyses verus est autor Pentateuchi.....	284
PROPOSITIO III. Moyses judæos sibi coætaneos non decepit, nec facta Pentateuchi confinxit, etc.....	289
PROPOSITIO IV. Facta Pentateuchi supposita et conficta non fuerunt à Moise simul et à judæis ipsi coætaneis, ut posteros deciperent.....	294
PROPOSITIO V. Historia Pentateuchi et facta quæ in eo referuntur, à nemine post ætatem Moysis conficta fuere, vel supposita.....	297
PROPOSITIO VI. Pentateuchus non fuit in rei substantia adulteratus; nec miracula, nec alia facta fuerunt ei superaddita, sed sincerus ad nos usque pervenit.....	301
PROPOSITIO VII. Religio mosaica divina fuit.....	308
ARGUMENTUM I. Ex miraculis.....	309
ARGUMENTUM II. Ex prophetiis.....	309
ARGUMENTUM III. Ex speciali Dei erga judæos providentiâ.....	311
ARGUMENTUM IV. Ex characteribus divinitatis qui in hac religione retulcent.....	312
ARGUMENTUM V. Ex sapientiâ legum mosaicarum.....	314
SOLVUNTUR argumenta quæ contra præcedentes propositiones obijciuntur.....	317
Contra primam propositionem.....	16

	Pág.
Contra secundam propositionem.....	319
Contra tertiam propositionem.....	556
Contra quartam propositionem.....	560
Contra quintam et sextam propositionem.....	561
Contra septimam propositionem.....	571

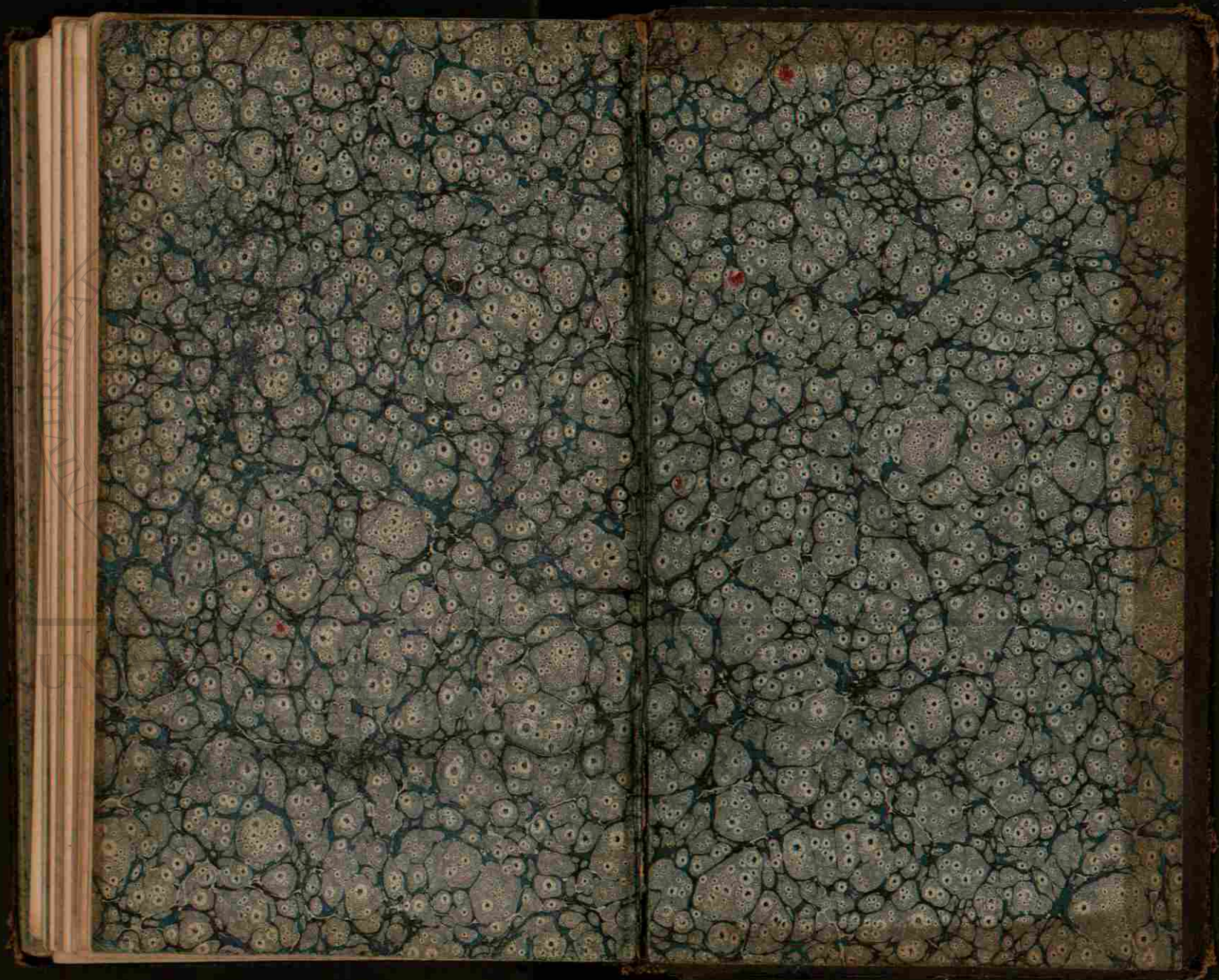

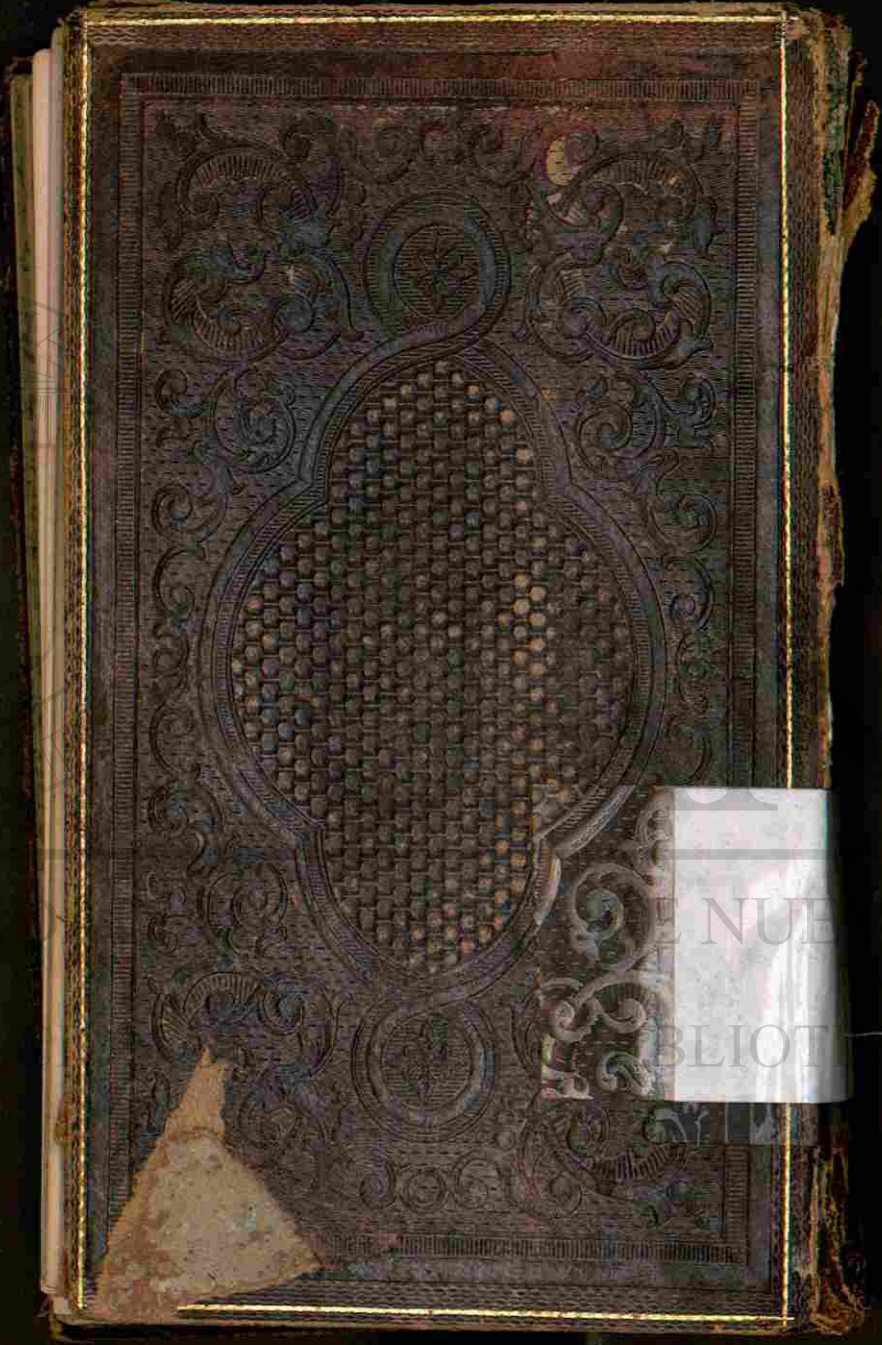
FINIS INDICIS TOMI PRIMI.

UANL

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCION GENERAL DE BIBLIOTECAS

BIBLIOTHEQUE
MUSEE